

**Naše
krajinna slov**
Česko-německá čítanka
spisovatelů Liberecka

**Unsere
Wortlandschaft**
Deutsch-tschechisches Lesebuch
der Schriftsteller aus Liberec
und dessen Umfeld

Editori
Herausgegeben von
Luboš Příhoda, Jan Šebelka

Kruh autorů Liberecka
Liberec 2011

Jiří Nepasický: Ararat, 2010, kvaš / Guasch, 215 × 195 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

Autoři a výtvarníci / Autoren und bildende Künstler

PAVEL BRYCZ
MILAN EXNER
HANA FOUSKOVÁ
OTTO HEJNIC
MILAN HRABAL
JIŘÍ JANÁČEK
JOSEF KRÁL
STANISLAVA KUBÍN
ŠTĚPÁN KUČERA
EVA KOUDELKOVÁ
MILOSLAV NEVRLÝ
BOHUMIL NUSKA
LUBOŠ PŘÍHODA
MAREK ŘEHÁČEK
MAREK SEKYRA
LUDVÍK STŘEDA
JAN ŠEBELKA
VLASTIMIL VONDRUŠKA
MILOŠ ZAPLETAL

VÁCLAV BENDA
HORST BERNHARD
JIŘÍ DOSTÁL
HANA FOUSKOVÁ
HANA HANČOVÁ
ZDENKA HUŠKOVÁ
ILONA CHVÁLOVÁ
MILAN JANÁČEK
ROMAN KARPAŠ
MICHAL MACHAT
JAN MĚŘIČKA
MICHAELA MAUPICOVÁ
JIŘÍ NEPASICKÝ
JIŘÍ PIKOUS
DALIBOR SMUTNÝ
HANA ŠURANSKÁ
ZDENĚK TRS
VLADIMÍR VĚLA
EVA VLASÁKOVÁ
ROSTISLAV ZÁRYBNICKÝ

Překladaelé / Übersetzer

RÓŽA DOMAŠCYNÁ
CARMEN HANKO
GUDRUN HEISSIG
GUSTAV JUST
JAN KÜHMEIER
NIKOLA MIZEROVÁ
ERWIN SCHOLZ

Editoři / Herausgegeben von

LUBOŠ PŘÍHODA
JAN ŠEBELKA

Medailony autorů / Medaillons der Autoren

VLADIMÍR PÍŠA
MARKÉTA KROUPOVÁ

Výtvarnou část uspořádali / Bildende Kunst-Auswahl

ROMAN KARPAŠ
MARKÉTA KROUPOVÁ

Úvodem

Česko-německá čítanka spisovatelů Liberecka, nazvaná Naše krajina slov, dává nahlédnout do literární tvorby autorů žijících v současné době na území Libereckého kraje, potažmo české části Euroregionu Nisa. Jde o prozaiky a básníky, ale také esejisty, tvůrce různého zaměření a aspirací, o tvůrce proslulé i méně známé, kteří jsou vesměs členy Obce spisovatelů nebo Syndikátu novinářů ČR, v neposlední řadě pak členy Kruhu autorů Liberecka (KAL). Čítanka si nečiní nárok na úplnost; výběr autorů je určen nejen regionální identitou, ale také omezeným rozsahem publikace. Výběr ovlivnili i samotní autoři a překladatelé, takže v konečné podobě je Čítanka zčásti antologií a do jisté míry i sborníkem. Pokud připomínáme, že jde o autory veskrze současné, tvoří výjimku jediný nežijící básník a spisovatel literatury pro děti Ludvík Středa, jenž s námi na přelomu let 1999/2000 stál u zrodu již vzpomenutého libereckého občanského sdružení.

Od počátku jsme měli a máme idealistickou vizi představovat zdejší autory v celé šíři jejich tvorby a ukázat, že po poválečné výměně obyvatelstva tento kraj duchovně nezakrněl a že zejména po převratu v roce 1989 se v něm rozvíjí tvůrčí zázemí, které inspiruje a podněcuje k literární činnosti. Krásnou literaturu, ale i publicistiku zdejších autorů KAL průběžně prezentuje v časopise Světlik, který vydává s Krajskou vědeckou knihovnou v Liberci, a ve velkém sborníku s názvem Kalmanach, jenž do loňského roku vyšel již

sedmkrát. V obou periodikách se také snažíme představovat i autory žijící v německé a polské části Euroregionu Nisa.

V tomto trendu pokračujeme i vydáním této Čítanky, ale v opačném gardu. Chceme představit zdejší autory v německých překladech tak, aby si naši sousedé, nebo bývalí obyvatelé tohoto kraje a vůbec lidé z německých jazykových oblastí mohli udělat představu o dnešní literatuře i kultuře tohoto regionu. Naši ctizadostí také je, aby Čítanka posloužila všem, kteří se jazyky zabývají. Tedy německým bohemistům a českým germanistům, učitelům a jejich studentům, jakož i zájemcům z řad široké veřejnosti na obou stranách hranice.

Texty doprovázejí reprodukce děl současných výtvarníků z Liberecka a Jablonecka, které vybrala Markéta Kroupová, kurátorka sbírky kresby a grafiky Oblastní galerie v Liberci, a Roman Karpaš. Jedná se především o grafiky a kresby, které mají k textům jen velmi volné vazby, protože cílem nebylo čítanku „ilustrovat“, ale aspoň na malém vzorku ukázat šíři různých technik a přístupů v tvorbě výtvarníků působících v regionu.

Luboš Příhoda

Jan Šebelka

Vorwort

Das tschechisch-deutsche Lesebuch der Schriftsteller aus Liberec und dessen Umfeld, benannt Unsere Wortlandschaft, ermöglicht einen Einblick in das literarische Schaffen jener Autoren, die heute im gleichnamigen Bezirk leben, gegebenenfalls die im böhmischen Teil der Euroregion Neiße wohnen. Es geht dabei nicht nur um Prosaisten und Dichter sondern auch um Essayisten, um Schöpfer in den verschiedensten Genres und mit den verschiedensten Aspirationen, um berühmte und weniger bekannte Persönlichkeiten, die allesamt Mitglieder der Schriftstellergemeinde oder des Syndikats der Journalisten in der Tschechischen Republik sind und nicht zuletzt sind sie auch Mitglieder des Autorenkreises der Region Liberec (Kruh autorů Liberecka – KAL). Das Lesebuch erhebt nicht den Anspruch auf Vollständigkeit. Die Auswahl der Autoren ist nicht nur durch regionale Identität bedingt sondern auch durch den begrenzten Umfang der Publikation. Die Auswahl beeinflussten auch die Autoren und die Übersetzer, sodass das Lesebuch im Endergebnis zum Teil eine Anthologie und im gewissen Sinne auch einen Almanach darstellt. Soweit wir bemerken, dass es sich durchwegs um lebende Autoren handelt, so gilt das mit einer Ausnahme: Ludvík Štředa, der Dichter und Schriftsteller für Kinderliteratur, der an der Wende zwischen 1999–2000 mit uns die schon erwähnte Bürgervereinigung KAL gründete, weilt nicht mehr unter den Lebenden.

Seit Beginn hatten und haben wir die idealistische Vision, hiesige Autoren in der ganzen Breite ihres Schaffens vorzustellen und zu zeigen, dass der nach dem Kriege vollzogene Bevölkerungsaustausch dieses Stück Land ideell nicht verkümmern ließ und dass vor allem nach dem Umsturz im Jahre 1989 ein schöpferisches Hinterland entstand, das inspirierend wirkt und zu literarischer Tätigkeit anregt. Belletristik aber auch Publizistik der hiesigen Autoren präsentiert der Autorenkreis – KAL durchgehend in der Zeitschrift Světlk (die Luke), herausgegeben von der Wissenschaftlichen Bibliothek in

Liberec mit dem Autorenkreis. Als selbstständige Sammelschrift erscheint beim Autorenkreis KAL der große Almanach, der den Namen Kalmanach trägt, und der bis zum vorigen Jahre schon sieben Mal erschienen ist. In beiden Periodika versuchen wir auch Autoren vorzustellen, die im polnischen oder deutschen Teil der Euroregion leben.

Diesen Trend setzen wir auch mit der Herausgabe dieses Lesebuches fort – nur in umgekehrter Gedankenfolge. Wir stellen diesmal hiesige Autoren in der deutschen Übersetzung vor, sodass sich auch unsere Nachbarn oder die ehemaligen Bewohner dieser Landschaft und überhaupt auch Menschen in deutschen Sprachgebieten eine Vorstellung machen können von der heutigen Literatur dieser Region. Unser Ehrgeiz ist es auch, dass dieses Lesebuch allen jenen dienen soll, die sich mit Sprachen befassen. Also deutschen Bohemisten, tschechischen Germanisten, Lehrern und Studenten und auch Interessierten aus den Reihen der breiten Öffentlichkeit auf beiden Seiten der Grenze.

Die Texte begleiten Reproduktionen von Werken, die von bildenden Künstlern aus dem Umfeld von Liberec und Jablonec n. N. geschaffen worden sind und die von Markéta Kroupová, der Kuratorin der grafischen Sammlungen in der Regionalgalerie in Liberec und Roman Karpaš, ausgewählt wurden. Es geht dabei vor allem um Grafiken und Zeichnungen, die zum Texte nur eine sehr lockere Beziehung haben, da das Ziel des Lesebuches nicht war zu „illustrieren“. Es ging darum, zumindest an kleinen Mustern die ganze Breite verschiedener Techniken und das Herantreten der Künstler an deren Werk darzustellen.

Luboš Přihoda

Jan Šebelka

Pavel Brycz

Mé ztracené město

(ukázka ze stejnojmenné knihy)

Tobě, mami

*Kdo tě naučil krokům, jež tě dovedly ke mně,
čí květ, čí kámen, čí kouř ti zradil, kde jsem?*

Pablo Neruda

I.

Když mojí matce odešla plodová voda, rychle se osprchovala, pořád při tom mrkala na náramkové hodinky Prim, aby vše stihla a já se nenarodil do vany, ale protože je neměla vodotěsné, tak se jí ručičky zastavily, a přestože jimi mrskala jak divá, už se nerozešly.

Oblékla si pak volně šaty a pospíchala na tramvaj, pořád ten samý čas, strašlivá délka čekání, když nevěděla, kdo přífrčí dřív, jestli stará červená tramvaj s dřevěnými sedačkami potaženými koženkou, anebo Já.

Tramvaj to našťestí stihla, takže moje nastávající maminka nastoupila, lidi asi jeli do práce, anebo naopak brali z práce roha, že jich byla taková strašná fůra, já ale nebyl černý pasažér, to tedy vůbec ne, máti si koupila lístek už raději dopředu a já nebyl narozený a děti do šesti let měly jízdu zdarma. Matka se pak pověsila na madlo, rád bych to viděl, ale maminka mě nenechala vypadnout na ošklivou ošlapanou podlahu tramvaje na pupeční šňůře jak na bungee, a stála se svým vystoupilým životem povznesená jak vzducholod' Zeppelin nad kyselými ksichty lidí, kteří jeli do arbeitsu, anebo z něj naopak prchali, tvářili se pekelně nezúčastněně a zarytě koukali z oken, jako by zrovna tehdy bylo otázkou života a smrti hledět do stoky plné starých kočárků, pneumatik a odpadků, již tramvaj za hrkání mýjela a v níž plavala hejna těch nevyvypasenějších krys.

Konečně tramvaj projela kolem několika obrovitých secesních budov, vyšplhala se ulicí plnou umouněných cikánských dětí, které šutráky bombardovaly nosy nalepené na sklech tramvaje, a zastavila u nemocnice.

A maminka vystoupila, nebo byla spíš vynesena proudem těch oproti mně pekelně starých a sešlých lidí, v očích měli pořád ještě ty krysy čumáčky, co

spočítali ve stoce, jež se jmenovala Běla, ale byla černá jak starý škrpál, a ti pasažéři byli fakticky chyceni smrtí a stářím, hnilobou a rozpadáním proti mně, protože oni byli už dlouho narozeni, ale já ne, i když jsem to měl taky za pár.

Pak se shrbená maminka, bránící mi oběma rukama projít úplně poprvé rodidly ženy, dobelhala do prosklených dveří příjmu starého oprýskaného špitálu, uviděla ji služba, taková hodně tlustá paní, která nikomu nikdy neublížila, a přece neměla štěstí na lásku, a tak pořád jedla, až byla dvakrát taková jako moje těhotná maminka značky Zeppelin (tohle už vím na vlastní oči, protože jsem se jedním očkem mrkl), tak ta paní odložila vlašský salát, který v tom vedru už trochu zaváněl, položila do něj nedojedený rohlík se solí a mastnýma rukama otřela té splavené prvorodičce pot z čela a okamžitě volala porodníky.

Vyklouzl jsem z maminky jako hříbě z kobyly, ještě ji ani nepoložili na porodní stůl a já už se plácal na podlaze v hlenu a krvi. Pan doktor Krtička mě poplácal po zádičkách a já se natáhl jak veliké hodiny, kukačky naší babičky, rozešel jsem se a začal dýchat.

A světe, div se, i ručičky na maminičiných primkách najednou začaly upalovat jako o život, asi chtěly dohnat to zpoždění.

Narodil jsem se. A to, co mě obklopovalo, bylo město. S náměstími a ulicemi pokrytými černými dlažebními kostkami, jimiž cikánské děti bombardovaly lucerny a okna, s velikou tržnicí plnou vůní z kedluben, jablek a ředkviček, s parky a topoly, s páchnoucí černou stokou s krysími čumáčky na hladině, s divadlem se zteřelou sametovou oponou v barvě rudé, se smradlavými wartburgy a emběčky, s velikým soudem a slepou sochou spravedlnosti, která byla sošná jak athénská bohyně, s vysokánským morovým sloupem, s hospůdkami s pivním pachem, z něhož se kroutí nosy, než úplně otupí, ale pak snesou i pivní sýr a zavináče, s rychlými občerstveními plnými lidí nad gulášovou polívkou nebo chlebičky se šunkou, sýrem, vlašákem a okurkou, s tlustými pány s aktovkami v limuzínách tater šest set trojek, s Veřejnou bezpečností ve žlutočerných autech, s mužem na radnici, panem Buchvaldkem, s velikou chemickou fabrikou, která páchla jako dinosauří pukavec a hrozila potencionálním výbuchem, kdy by následná tlaková vlna měla sílu tří hirošimských bomb, s dělníky se špinou za nehty a špinou v plících dělníků a dělnic, s experimentálním básníkem, jenž neuměl mluvit, ale jen psát, a tak na rub svých básní, jež pilně psal na erární papír v Městském podniku služeb, čmáral vzkazy, kdykoliv po něm někdo něco chtěl: „Mám múzu, dejte mi svátek a dítě do píči!“

Město, kde mě vzala matka poprvé na projížďku v neforemném kočárku, který vypadal jak pletený košík na kolečkách, a kam jsem se narodil, vidělo pak můj křest, pan farář mi lil vodu na vlásky v Děkanánském kostele Nanebevstoupení Panny Marie pod klenutou gotikou a já svým řevem posílal celý ten cirkus do horoucích pekel.

Psal se rok 1961, člověk se vystřelil poprvé do vesmíru, ale Boha tam nenašel. A mě vítalo starobylé hornické město Most s jizvami dolů v širokém okolí a na každé z těch jam svítila rudá pěticípá hvězda za splněný

plán těžby. A miliony kubiků hnědého uhlí mizely v chrtánech tepelných elektráren a v jedné robotoval můj otec a týden nepřišel domů ani do sichtigy, jak se chvátil před kamarády, že jeho sperma bylo dostatečně silné, aby nabralo správný směr a razanci a stvořilo Adama tak jako ten Bůh, co se schoval před Gagarinem, ale stejně ho pak později krutě srazil z oblohy, stvořil prvního člověka.

Můj otec byl básník, alespoň když byl opilý, ale jiný než experimentální poeta, který posílal všechny do píči.

Představoval si, že poezie nejsou slova, ale čin, a proto v sedmdesátých letech, když přišlo první velké zdražení a rudoši sáhli dokonce na pivo, to mateřské mléko Čechů, navštívil v noci s kamarádem sochu v životní velikosti, jež stála na jednom z mosteckých náměstí, a pověsil velikému vůdci proletariátu s kamennou bradkou, tvrdým jurodivým pohledem a hladkou pleší na tvrdé lebce, jenž ostrým prstem ukazoval tam, kde byl Gagarin a Bůh, na záda modrý baťoh s velkým rozhořčeným nápisem na bílé čtvrtce: „Táhni domů, je tu draho!“

Bezvadnej fór, jak to dneska vidím, ale tehdy mě připravil o déle než týden o otce. Táta totiž byl strašný bordelář, vzal si na svoji diverzní akci baťůžek, ve kterém nechal lístek z hodinářství se jménem i adresou, takže si pro něho přijeli do elektrárny v Komořanech, dvěma tajným se nechtělo jít až na pás s uhlím všim tím mourem, procházet hlučným a zašpiněným provozem a zavinit si obleky, a tak si nechali zavolat soudruha Brixioho na vrátnici.

Jenomže to jako by to tím tlapačem zrovna vytroubili, táta hned věděl, kolik uhodilo, však hlásili o jeho leninském činu i na Svobodné Evropě, a tak začal utíkat rovnou v modrákách a pracovních bagančatech, vzal to přes zadní bránu, zdrhal přes zablácené pole k vlakové zastávce, ale policajti nebyli dnešní, pochopili, že se něco děje, a tak skočili do šestsettrojky a vyrazili na zastávku vlaku, kde ho prostě čapli.

Pozdě otec pochopil, že by bylo bezpečnější psát experimentální poezii a posílat všechny radši do píči než do Sovětského svazu.

Nějaký čas pak zase doma chyběl a matka se stejně jako v den mého narození spoléhala na sebe.

Četla mi tehdy pohádky Tisíce a jedné noci a od té doby nežila už pro mě na zemi zvířata, ale jen v kočky, psy, pavouky, včely a osly proměnění lidé, neboť takovou sílu pro mě mělo vyprávění sličné Šeherezády z úst matky.

Naši fenku Bessie jsem pak natrvalo vykázal z koupelny, když jsem se koupal, aby na mě nezírala, protože moje nahota byla mužská a její nahota by byla ženská, snad i hrozivě, nesnesitelně, velmi ženská, vzhledem k tomu, že psi život urazí po roce sedm let, takže kdyby se svlékla z kouzla, jež ji odsoudilo do chundelatého roucha španělského kokra, zůstal bych jako opařený studem.

Ta fenka, které zůstaly lidské oči, pak byla moje první láska.

Ani by mě nenapadlo, abych se choval jako nezodpovědné dítě, pověsil ji na krk matce a utíkal do světa klukovských her, prchal před jejími něžnostmi, jimiž mě častovala v divokém parku plném neřestí, kde se dosyta vyběhala a pojedla odporných hoven, lidských, psích a někdy snad i obrů z nebe,

neboť měly božský rozměr, ty grimasy, když mi vtiskla polibek ta královna koprofágie, zhnusené škleby, jež mi dodnes vyvolají pobavený smích při prohlížení starých fotek, nic z toho, ani věčné ostudy, kdy se jako obranářka zahryzla do zadnice mladíka, jenž se mrskal za keřem v trávě na slečně, jež ječela blahem, a pak na mě svolával tisíc sakrů, neboť z úleku pustil něco, co měl držet, nic z toho mě nepřesvědčí, abych litoval, že jsem potkal na krátkou chvíli, co rok, to skok sedm let, bytost, jež mi poprvé zlomila srdce.

Žil jsem tehdy na zemi, ještě ne v hlavním městě Chile. Můj otec v černé prašné díře lopatou házel čertova hovínka na široký dopravníkový pás a překračoval olejnaté louže, když krácel nahoru a plival mour, aby ukázal zdravé bílé zuby, trochu černoch, pak ve sprše bledá tvář, v horké vodě rudoch se svou druhou lící, anebo pavián, ten plástíkový, z člověka zvířetem se taky stával, šel nahoru a utíkal, na honěnou hrál si s vozem funebrácké barvy a zapadal do cely předběžného zadržení, anebo do výčepu, kde bezruký a beznohý výčepní čepoval desetku, to není mýtus, na vlastní oči jsem ho viděl, jak ústy otáčí kličkou pípy a servírka v zástěře s prsy jako balóny roznáší piva, jen očima ji každý ochmatával, tak jako výčepní, to lidské torzo, člověk rozbitý jak socha z antiky, prý střelmistr v lomu, kterému výbuch pohrbil to, co sochám neschází, ale mužům ano, a přece dokázal ten chlap zatnout zuby a naplnit správnou míru mému otci i všem těm, kteří se schovali před světem, jako se schovávají básníci.

Ten den, o kterém mluvím, ten strašný den mé první smrti, doběhl jsem do výčepu a táhl jsem vzpouzejícího otce pryč, ne, neměl jsem chuť vyplatkat se na hrudi ceckaté servírky a zmáčet jí slzami, ani jsem nechtěl snášet uznané řeči kumpánů u stolu otce, že jsem už větší, než bývají dětské rakve a mé vlasy září jako Staropramen. S vodítkem prázdným, zchudlým o moji přítelkyni, o Bessie z Tisíce a jedné noci, táhl jsem otce do čtvrti, kam se v tuto dobu nikdo neodvažoval, aspoň ne nikdo, komu svítily vlasy jako mně, anebo opilé oči jako mému otci. Tam Veřejná bezpečnost nechala věci být, ať stanou se, jak slepý osud zavelí, a tam končily stopy psí.

„Počkat, počkat,“ volal pan Holomíček, prostatik a přítel mého otce. „Běžím z pánů a slyším, co se stalo. Tohle nemůžete řešit násilím!“

Podíváme se s otcem na sebe jako dva cizinci.

Nikdy jsme nevěděli, že jsme schopni krevní msty. On měl své atentáty na kamenného Lenina a já své osamělé sny.

Tedy tedy do cirku hodili lovce a my jsme lvi.

Ještě jsem cítil na rtech polibek mé fenky, ještě jsem viděl, jak se keře hlohu v parku vlídně kývají, ještě jsem slyšel její dech, ještě se mihl tmavorezavý stín přes cestu jak dvojník plaché lišky.

A pak jsme běželi po pavlači smradlavého činžáku, po čichu pádil jsem, vedl jsem naši krutou smečku, žádná překážka nepostavila se nám do cesty, vždyť u dveří i zámky chyběly, a pak jsme vtrhli do místnosti s ohni, černé skvrny od dýmu poskvrnily kdysi bílé stěny, tam našli jsme je všechny, ty kousky naší Bessie, koukaly z očí cikánské rodiny, šest harantů a otec, bříchatá matka před slehnutím a nevidomá babička s mázdrou přes oči. V teplicích vysoko přes břicho stál tu černý divous v síťovaném nátělníku, měl

v ruce kudlu a my náhle nevěděli, co si na nich vzít. Z jejich úst jsem cítil všechna hovna, jež pozřela Bessie, z jejich pórů namoklou psí srst a v očích už nebylo ani stopy po lidskosti, všechnu ji vzali drahé Bessie tím, že ji sežrali.

Ta rvačka, která se strhla, však netrvala ani půl minuty, náhle na proslapném linoleu netekla krev, ale voda, a obrovská černovlasá žena s vyrážkou v obličejí, kterou způsobují dcery, co krásu ubírají, se chytla za vystouplý život, crčelo z ní jako z prasklého bojleru a lapala po dechu. Fena i dítě chtěly ven v tu samou chvíli. Zvracela nám pod nohy a já zavřel oči.... Když jsem je otevřel, můj otec křičel na cikána s nožem a ženu pokládal na stůl s nohama doširoka roztaženými a pokrčenými v kolenou. Slepá matka muže si nechala svým otcem vést své rozřesené ruce rodiče mezi nohy. Křičeli jsme všichni, zsinalý pan Holomíček musel na záchod na pavlači, ale stejně se pomočil – a pak jsem viděl v krvi tu hlavu, ne psí, ale lidské holčičky.

II.

A 30. září 1975, to mi bylo čtrnáct, šli jsme se se třídou mrknout na stěhování gotického kostela, kde mě křtili a který podle šušky naše vláda odmítla prodat Američanům, kteří ho chtěli rozřezat na dílky a pak ho složit jako puzzle někde v New Yorku nebo Chicagu, Detroitu nebo L. A.

Aby ten kostel nemuseli zbourat kvůli dolům na hnědé uhlí, stejně jako se snažili odepstat celé město a strhnout všechny ty staré chátrající budovy ve jméno pokroku, odřízli chrám od základů, naložili masu bez oken s vybračovanými vnitřnostmi a sdrátovanou jako šněrovačky a rokokové sukne na soustavu koleček a začali šnečí rychlostí lifrovat o 841,1 metru dál, sjížděl z kopce a veliké žluté písky brzdily to jeho klouzání, ten inženýry s vysilačkami na chrámové lodi jak na kapitánském můstku ostře sledovaný pohyb, stáli jsme a zírali celou hodinu, abychom viděli pohyb o pár centimetrů, v životě jsem neviděl nic tak vzrušujícího, jako je sotva postřehnutelný pohyb času, já nevím, dodnes se mě ptají různí intelektuálové, jak mě změnilo, že jsem žil v takových novodobých Pompejích a daleko pomaleji, než se snašel tam popel z Vesuvu, na mě padal v úlomcích rozbitý čas, štourají do mě, jaké následky na sobě pociťuju, že moje místo, to životní teritorium, tajemné genius loci bylo jen pohyblivými písky a já byl jen surfař na saharské vlně, jenž se snažil udržet stabilitu, ale nevím, co bych jim měl říci, prostě já a mí čtrnáctiletí báječní kámoši jsme stáli a zírali na cikánský kostel, který si to šinul někam, jako by práskl do koní a chtěl začít od nuly znovu. Nebyli jsme v depresi a nikdo z nás se ze zoufalství nevrhl pod kola projíždějícího kostela. Fakticky.

Vím, že i pro ten chlad, se kterým jsme sledovali, jak se náš svět rozpadal na kusy a zapadal do bažiny jak dům Usherů Edgara Allana Poea, mají mí intelektuální přátelé vysvětlení, byli jsme druhá generace naplaveniny z celé republiky, která přišla rubat uhlí a osídlit opuštěné domy po poválečném odsunu Němců, ale ani ve čtrnácti, ani v osmnácti, ba ani dnes nežijí

v abstraktních paradigmatech historiků, psychologů, urbanistů či sociologů, mé vzpomínky nejsou šedé, jak mi přisuzují jejich úvahy, eseje a odborné práce, ale tak barevné, jak se jen vzpomínky odváží být.

Jednoho dne za mnou přišel spolužák Csesznok, takový kvítko, co nabízel od šesté třídy spolužačkám padesát korun za to, když mu ukážou ve sklepe frndu, a stovku, jestli k tomu přidají i kozičky, a zeptal se mě, jestli chci na vlastní oči vidět nahatý Židovky s bobrem. Nahatý Židovky jsem vidět chtěl a bylo mi fuk, jestli s kožichem nebo bez něj.

Jenom jsem nevěděl, co za to bude chtít, měl ale dobrou náladu a pozval mě na čumendu grátis. Snad se i kapku bál jít na tu výpravu sám, museli jsme se totiž dostat do opuštěného areálu staré fabriky Trioly, kde se dřív vyráběly podprsenky, ale dnes tam u oprýskaných zdi mučili gestapáci v parádních černých uniformách s nažehlenými puky, ve vysokých vyleštěných botách a v sexy čepicích s dlouhými prýmky a odznakem smrtihlava krásné ženy.

Mysleli jsme s Csesznokem, tím maďarským Židem, jehož dědeček přišel rubat uhlí do Mostu z Tatabanye, že spadneme ze střechy, když ke zdi nastoupilo asi patnáct žen v pruhovaných mundúrech trestankyň a pak na ně vysoký důstojník zuřivě a nahlas šprechtíl něco německy a ony se začaly rychle svlékat.

Csesznok si sáhl do kalhot, začal pumpovat a pekelně se mu třásla ruka, když mi neochotně podával dalekohled. Ale ani mně nebylo nejlíp. Já jsem totiž v životě neviděl tolik nahých ženských těl, hm, vlastně jsem neviděl do té doby ani jednu nahatou ženu, ta cikánka, kterou můj otec odrodil na stole a kudlou odřízal pupiční šňůru, měla na sobě šaty. Musím přiznat, že jsem se celý chvěl, cítil jsem, jak mi stoupá červeň do tváří a maminka by asi podle toho hned poznala, že dělám něco, co se nesmí, a vážně to nechci dělat, kdyby tak šlo nedělat to, ale já musím, já prostě musím, je to silnější než já a nemůžu si pomoci, a tak i když bych se hanbou nejradši propadl, anebo spadl ze střechy bývalé fabriky s podprdami, nedalo mi to a já se koukal jak omámený skrz dalekohled i mimo něj na ty houpající se plné prsy a boky, široké kejty i štíhlé nožky, na dlouhé krky vystříhaných žen jsem hleděl s nadšením, na klíny rusé jako Leninova bradka, černé jako uhlí i světlé jako moje vlasy, a pak se stalo něco nelidského, náckové pod námi vzali hadice a začali ty ženy na mraze pod námi kropit vodou a těm ženám naběhly bradavky a křičely jako divé a Němci se chechtali takovým divným mužským smíchem a Csesznok vedle mě úpěl a sípal a nakonec se vzepjal, nedokázal jsem ho zadržet, byl bych mu zacpal ústa, kdybych věděl, co provede, ale on zařval jako tur a v rozkroku se mu objevila mokrá skrvena, jenže tím výkřikem nás prozradil, takže ty krásné Židovky dole spustily jek a ten německý důstojník na nás začal sprostě volat česky a náckové na nás zamířili hadice a snažili se nás proudem studené vody smést ze střechy.

Prozrazení jsme hybali ze střechy pryč, skákali jsme z vysoké zdi Trioly a oba jsme měli v očích ta krásná řadra, boky, zadnice a klín, slova, která jsme hledali ve škole v jednom kuse v Pravidlech českého pravopisu, protože jsme při nich zažívali nepopsatelné vzrušení, ale teď už tomu byl konec, teď už jsme spatřili, co se skrývá pod slovy a skutečnost předčila všechna

pojmenování, mně navíc přibylo slovo nové: bobr, protože, když jsem viděl, tak jsem pochopil, a byla jiná doba než dnes, tehdy ještě bobří nemizeli jako vymírající druh. Pryč s pravidly, křičelo to ve mně, život tak barevný jako klíny mladých Židovek na dvoraně bývalé fabriky na podprsenky, jež se proměnila v malou pevnost Terezín, pro nás právě začal.

A Csesznok raněný láskou se trochu loudal, trochu se mu lepily červené trenýrky a oči potažené mázdrou se blaženě zavíraly. Skoro by si lehl, jak byl slastně unavený.

„Arbeit macht frei,“ míjeli jsme jednu z továrních bran s německým nápisem.

Rozuměli jsme mu, ale nevěřili.

Kdepak, pro nás by tam mělo stát: „Liebe macht frei!“

Anebo: „Liebe macht ehefähig!“

III.

Přesunutý kostel se stal dějištěm podivných schůzek, tam Csesznok lákal dívky a platil jim ty pajdy za bobra a kilčo za kozičky, někdy jsem se s tlukoucím srdcem připojil a hulili jsme retka a spolužák přinesl odporný víno, při kterém se holkám křivily pusinky.

S těma holkama to podle mého soudu nemělo vejšku, těm tedy zavřená fabrika na podprsenky vůbec nechyběla, jedna se jmenovala Martina, druhá Irena a třetí Zuzana a já málokdy věděl, která je která, chichotaly se a neustále si něco šeptaly, mrkaly na Csesznoka a jednou jedna, nevím která, začala šíleně kňučet a oznámila Csesznokovi, že mu dneska nic neukáže, protože to dostala, a navíc se zamilovala a ukázala na mě, že tedy jako do mě, Csesznok se mi poškleboval a já se styděl, uši mi hořely, kokršpanělka Bessie mě mohla milovat, to ano, nesměla do koupelny, ale i polibek, když byla dostatečně rychlá a já před smrdutým čenicem včas neucukl, jsem jí dokázal odpustit, ale co s tím, když se mě tahleto holka s ofinou, co vypadá jak kluk, rozhodla mít ráda? Nějak jsem nevěděl, kam s očima, strašně jsem se za ni styděl, pod kostelní klenbou bylo chladno, gotickými okny bez vitráží jen s výztuhami profukovalo a ona měla na sobě pruhovaný tričko a bílý trenýrky, kterými prosvítala dámská vložka, vypadalo to jako suspenzor, vlastně mi někdo, o jehož pohlaví jsem sice nemohl pochybovat, vyznal poprvé lásku, ale já o takovouhle lásku za mák nestál, radši bych lásku jako ve filmu, aby k tomu hrála hudba a černé oči se zpod dlouhatanánských řas dívaly psím pohledem fenky zespoda a třeba i trochu vlhly a plné rty se otevřely a bublinka sliny praskla jako praská čerstvě napadaný sníh a bílé zoubky zranily do krve můj ret, až bych se zahnaný do kouta, na úplném konci vesmíru, vrhl do náručí té ženy a v polibku šťastně přistál.

„Vystrojíme vám svatbu,“ navrhl Csesznok a holky nadšeně zapištěly. „Támhle na tý straně byl oltář, pojd'te tam!“

Holky se rozeběhly na všechny strany a za chvíli přinesly nějakou kytici, věneček a vlečku z pytloviny.

„Neblbněte, to je blbost, já se nechci ženit ani jako!“

Jiří Pikous: Zachumláno / Eingehüllt, 2008, akvarel / Aquarell, 595 × 420 mm

„Tram ta da tam, tramta ta da tam!!!“ zpíval Csesznok Mendelssohna.

Vytrhl jsem se, nakopl ho do biskupa a prchal, běžel jsem přes haldy písku v chrámové lodi a padal, brodil se vápnem, kopal do kýblů a převracel zednické fanky, za mnou s děsivým rykem běžely mé pronásledovatelky, vyběhl jsem z kostela, vlastně spíš zpod kostela, protože pořád to byl jen skelet, který neměl zabudované základy a běžel jsem a běžel, už mě nikdo nedohonil, a celý zchvácený jsem doběhl domů.

Období nevinnosti však muselo jednou i v tom nomádkém kostele skončit, tam, kde naše parta hrála své nedospělé hry a zednické i restaurátorské práce stály celé věky, jednoho dne jsme za haldou písku uviděli holý zadek, jak se mrskal nad druhou holou zadnicí a v žádném z nás by se krve nedořezal, protože tady se bez Mendelssohna oddali dva chlapi a svatebním ložem jim byla udusaná zem a odsvěcený kostel, kterým profukovalo, byl jejich zámkem lásky, který neměl klíč a nebyl zamčený na tři západy.

Viděli jsme něco, co jsme vidět nechtěli a pak už jsme nikdy do kostela, ve kterém bydlí vítr, nešli, spolužák Csesznok sice zjistil z chytrých knih, že to nebolí, to všechno, co spolu ti dva dělali, a prý ve vězení je to docela normální, když opravdoví chlapi nemají své ženy, a kdo je odsouzený na doživotí, už to třeba ani jinak neumí, tak tihleti dva to měli zřejmě na doživotí, ale já poprosil svého otce, ať za Leninem s batohem nikdy nechodí a vůbec nechá komouše na pokoji, protože by se mohl zase dostat do vězení, a to není vůbec o co stát.

„Proč? Co tě to najednou popadlo?!“ podivil se otec a lžice se zelňačkou se zastavila u otevřených úst.

Ale nechtěl jsem nic vysvětlovat, protože jsou věci, o kterých se u večere nemluví.

Pár dní nato jsem pak stál před novým chrámem mé víry, velikou budovou s věžičkami z červených cihel a zíral na nápis hauptkomando gestapo nad temnými mohutnými dveřmi s obrovskou mosaznou klikou a cítil podivné rozechvění, snad trochu trému, strach, nervozitu. Občas kolem mě projel černý mercedes gestapa a šofér zatroubil na černou angorku, jež jim přeběhla přes cestu. Z tlampačů na stožárech se linul monotónní hlas, vyjmenovávající nekonečný seznam popravených na kobyliské stělnici a já se odhodlal konečně vylovit srdce z trenek a vzít za kliku skřípající jak kotevní řetěz Titanicu, na jediný nádech vystoupat do prvního patra po širokém špatně osvětleném schodišti a nahoře jsem vzal za kliku moderních prosklených dveří a vstoupil do místnosti plné polic s knihami.

„Ahoj, přeješ si?“ změřila si mě slečna za pultem z leštěného dřeva, za ní stály registračky s úzkými zásuvkami a před ní ležela na pultě sklenička s propisovačkami a tužkami, vedle ní velké hranaté razítko.

„... Jaromír Kolda, zastřelen jako nepřítel Říše..., Petr Aksamit..., Jana Koblasová...“ zaléhalo sem pootevřeným oknem z tlampačů.

„Ehm, chtěl bych chodit do knihovny,“ hlesl jsem a letmo pohlédl na knihovnici.

Vypadala jako herečka Irena Kačírková a vypadat jako ona byla tedy rozhodně pochvala, ještě by mohla vypadat jako Jana Brejchová, a to by tedy

rozhodně u mě a mého spolužáka Csesznoka taky něco znamenalo, ale ona právě že jako by z oka vypadla Ireně Kačírkové, a na tu já byl odborník a fanda, vždyť jsem kvůli ní nevynechal jediný díl televizního kursu francouzštiny „Parlez vous francais“ a její plně svůdné rty – byť jsem je neviděl v barvě – jakmile vyslovily velmi zakulacenou samohlásku, mě uváděly do stavu extáze.

Je fakt, že slečna knihovnice neměla pařížský stříh šatů úzce obepínající boky, ani podprsenku s košíčky do jehlanu, mám za to, že vůbec neměla pod halenkou podprsenku, ale její nahé prsy jí tedy vůbec nedělaly ostudu a držely se zpříma.

Vlasy měla tmavé na mikádo, mírně zvlněné a oči – pro barvoslepé a majitele černobílých televizorů – zelené. Černé kalhoty jí slušely, i když to byly tesilky a tesilky, co já vím, neslušely nikdy nikomu.

Nechápal jsem, proč je knihovnicí a ne slavnou filmovou hvězdou. Anebo aspoň mladou začínající herečkou, která čeká na svoji příležitost. Ale je fakt, že venku zuřila heydrichiáda a nevím, co by hrála v komparsu se svojí nádhernou tváří a bezvadnou postavou. Kvůli téhle holce bych si přál, aby do našeho města vtrhly produkce s filmy s Oldřichem Novým a Adinou Mandlovou, Lídou Baarovou a Natašou Gollovou, ale zatím se tu pořád jenom krvavě bojovalo, střílelo u Buzuluky, na Dukle, dobýval Berlín a osvobozovala Praha, vypalovaly se Lidice a sám jsem byl především jako nadžejný komparsista zastřelen u zdi statku a zahrabán do hromadného hrobu.

Asi jsem se příliš zabral do svých myšlenek, protože na mě slečna knihovnice houkla a podávala mi propisku a nějaký formulář.

„Haló, vzbud' se! Tak tohle vyplniš, necháš podepsat rodičům a poplatek je padesát korun.“

„Ano, prosím...“

Podíval jsem se na formulář a znejistěl.

„Ale tady je napsané: dětské oddělení.“

„No, jistě,“ usmála se slečna Kačírková, „nebo ti snad bylo patnáct? Máš občanku?“

„Hm, ne, to ne, ale...“ zamračil jsem se. „Dětské knížky mám dávno za sebou!“

I pro nacisty v Lidicích jsem byl už moc velkej na převýchovu v Německu, režiséři mě obsadili do role „nejmladšího z lidických mužů“ a tahle možná o šest let starší holka mi chce půjčovat pohádky?! Ne, pohádky, ne, vzpomněl jsem si na fenku Bessie a na matčino čtení z Tisíce a jedné noci.

Zoufale a prosebně jsem se zadíval na knihovnici.

„A nešlo by to, abych chodil do dospělýho? Prosííííííí!“

„Dobrá,“ pokývala hlavou,“ průkazku ti vystavím do dětského, jak to má být, ale půjčovat tě nechám i v dospěláckým, ano?! Koneckonců, patnáct ti bude za chvíli, že...?“

„Ano..., ano..., hurá...,“ zajásal jsem.

Byl jsem jí moc vděčný. Moc a moc. Taky jsem ji miloval jako Irenu Kačírkovou. Ale moji lásku zjeví až spánek, pyžamo a bílé prostěradlo.

„Ale od zítřka celý příští týden nechod,“ usmála se na mě ještě krásná knihovnice nádherně bělostnými zuby, „máme totiž zavřeno kvůli filmařům. Budou u nás točit pražské velitelství gestapa v Petschkově paláci.“

„Aha, viděl jsem ten nápis nad vchodem,“ přikývl jsem.

„... Vladislav Vančura, zastřelen jako nepřítel Říše...“ přilétlo pootevřeným oknem, ale už jsme to nevnímali.

Nikdo ze čtenářů zabraných do knížek ani nevzhlédl.

„Budu mít taky roli,“ zarděla se spanilá knihovnice a dlaní si uhladila černé mikádo. Všiml jsem si, že měla krásné dlouhé prsty a taky už nebyla slečna. Šťastný muž!

„Budu zapisovatelkou výslechů na gestapu,“ vysvětlila.

No, jasně, vidět její dlouhé štíhlé prsty, mohlo mi to být jasné hned. A až jí posadí za starobylou underwoodku, oblečou ji do uniformy gestapačky s kravatou mlsně vyplazenou přes její prsy a ona bude ťukat prstíky do kláves, spousta mužských diváků v kinech po celém světě bude mít divokou noc.

Csesznok měl pravdu, myslím si, když vycházím z hlavního stanu gestapa a nechám zatoulanou angorku přejít, abych se pak obrátil a šel domů jinou cestou, šťastnější oklikou, kde na hlavu mi nepadne nic, zpuchřelý okap ani slepý granát nešikovného komparsisty, ani popílek z komína krematoria, stát se čtenářem v naší knihovně je pro dospívajícího muže totéž co pro muslima cesta do Mekky.

IV.

A pak k nám zvážnělým a téměř dospělým klukům přišli do školy hledat dobrovolníky, pravé Němce, vyšší blondáky s modrýma očima, kteří chtějí bojovat za svou zemi, a my světlovlasí jsme všichni nadšeně povstali, stáli s vypnutou hrudí rovně jako svíčky a ukazovali se pánům v parádních kožených bundách, takových, jaké měli snad jen v tuzexu a o jakých jsem snil, ale jež jsem kvůli otcově válce s Leninem nemohl nikdy mít, a ti usměvaví chlápci se zářivými úsměvy, co neustále žvýkali a odhalovali krásné zuby, voněli jako maminka, když se chystá na rodičovskou schůzku, což byla jediná vzácná příležitost, kdy mohla vytáhnout voňavku a hezké šaty, no, a navrch ti pánové mluvili anglicky, tou řečí, která nám zněla jako řeč pravých mužů a kovbojů a chtěli jsme se jí moc a moc učit, namísto jazyka Rusáků, co byl samé „d'áďa“, „míša“, „sáša“ a podobné změkčilosti, takže jsme si při něm připadali vždy jako bratrstvo šíšlalů.

Kudrnatá slečna tlumočnice nám hbitě překládala a byla krásná jak Židovky, jenom zkrátka oblečená, v upjaté růžové blůzce s širokou květovanou sukni, takže zrovna jako by před námi stála svlečená, když já a spolužák Csesznok jsme měli zkušené rentgenové oči.

Vtipkující pánové nás všechny blondáky měřili, zkoumali náš chrup, a hlavně hleděli, jestli máme správně blankytně modré oči a plavé vlasy.

Můj židovský spolužák Csesznok neměl v tomhle výběru sebemenší šanci. Věděl to a posmutněl.

Ale já neměl čas všimnout si jeho zklamání, protože mě pánové okamžitě vybrali.

Slečna tlumočnice pouze zajela do mého dlouhého plavého hára a přetlumočila otázku zubícího se elegána v kožené bundě: „Jsi ochotný shodit tuhle kšticí? Příplatek za ostříhání 100 korun!“

Věděl jsem, že budu mít problémy s otcem, který byl plešatý, a přece srdcem vlasatý bitlsák, a protože sám by se nikdy dobrovolně vlasů nevzdal, zakazoval mi kadeřníka, ale taky mi bylo jasné, že otec bývá doma jen na krátké oddechové časy, než zase udělá nějaký žert na úkor komoušů, a my zůstaneme s matkou zodpovědní sami za sebe, a proto jsem přikývl.

„Za kilo se nechám oškubat třeba dohola,“ prohlásil jsem.

A tak začala moje kariéra v armádě. Stal jsem se se spolužáky kanonemfutrem na západní frontě. Katczynski a jeho přítel Pavel Baumer nás učili jako šarže jak přežít mezi vybuchujícími šrapneli a jak se rychle zakopat polní lopatkou do hlíny, abychom přežili.

Po oholení strojkem jsme vypadali všichni stejně, Csesznok se nám vysmál, kuřata z Xaverova nás překřtil, ale vím, že nám záviděl. Čekaly nás peníze a sláva.

PAVEL BRYCZ, nar. 1968 v Roudnici nad Labem, nyní žije v Jablonci nad Nisou. Prozaik, scenárista, publicista a písňový textař. Absolvent Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. Působil jako středoškolský učitel, publicista a textař v reklamních agenturách. Vyrůstal v severočeském Mostě, jehož atmosféra se otiskla do jeho povídkové prvotiny *Hlava Upanišády* a do knihy *Jsem město*, za kterou získal v roce 1999 Cenu Jiřího Ortena. V roce 2000 obdržel grant UNESCO a žil dva měsíce ve Francii, kde napsal novelu *Sloni mlčí*. Vedle povídek a novel píše rovněž básně a literární hříčky, z nichž spolu s výtvarníkem Filipem Raifem sestavil útlou knížku *Láska na konci světa*. Píše rovněž povídky, seriály a pohádky pro děti, uváděné v dětských pořadech v Českém rozhlasu Praha. Za román *Patriarchátu dávno zašla sláva* získal v roce 2004 Státní cenu za literaturu. Kniha byla dosud přeložena do polštiny, slovinštiny a maďarštiny. Posledními vydanými knihami pro dospělé jsou: humorná novela o dospívání *Mé ztracené město* (2008) a román o falešném židovském mesiáši *Svatý démon* (2009). Z tvorby pro děti stojí za zmínku *Dětský zvěřinec* (2008), na jehož motivy vznikl i stejnojmenný večerníček pro Českou televizi.

JIŘÍ PIKOUS, nar. 20. 4. 1978 v Liberci. Studia: 1992–1996 Střední uměleckoprůmyslová škola bižuterní v Jablonci n. N., 1996–1998 Pedagogická fakulta J. A. Purkyně v Ústí n. L., 1998–2004 Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického Brno, obor malířství u prof. Jiřího Načeradského. Malíř a kreslíř, který se zabývá především figurální malbou. Náměty bere z všedního života, soustřeďuje se na psychiku zobrazovaných postav a jejich životní situace. Maluje rozměrné expresivní obrazy i komornější akvarely a kvaše. Je zastoupen v soukromých i veřejných sbírkách (např. na zámku Mikulov nebo v Uherském Ostrohu). Žije a tvoří v Brně a Tišnově.

Pavel Brycz Meine verlorene Stadt

Meine Mama, für Dich

*Wer brachte dir die ersten Schritte bei, die dich zu mir führten,
wessen Blüte, wessen Stein, wessen Rauch verriet dir, wo ich bin?
Pablo Neruda*

I.

Als meiner Mutter das Fruchtwasser abging, duschte sie schnell, schaute dabei immer wieder auf die Armbanduhr der Marke Prim, damit sie alles schafft und ich nicht in der Badewanne geboren werde. Da die Uhr aber nicht wasserdicht war, blieben die Zeiger stehen, und obwohl sie mit der Uhr wie verrückt herumschlug, fing sie nicht mehr an zu gehen.

Dann zog sie ein weites Kleid an und eilte zur Straßenbahn, immer zur selben Zeit, ein schrecklich langes Warten, sie wusste nicht, wer früher auf der Bildfläche erscheinen würde, der alte Straßenbahnwagen mit hölzernen Sitzen, die mit Kunstleder bezogen waren, oder ich.

Zum Glück schaffte es die Straßenbahn, meine werdende Mutter stieg also ein, die Menschen fuhren wohl zur Arbeit oder – andersherum – brannten von der Arbeit durch, weil sie dort in solch einer Menge waren, aber ich war kein blinder Passagier, das also gar nicht, meine Mutter kaufte die Fahrkarte lieber im Voraus, ich war noch nicht geboren, und Kinder bis sechs Jahre fahren kostenlos. Meine Mutter hing am Griff, das hätte ich gern gesehen, aber sie ließ mich nicht an der Nabelschnur wie beim Bungee-Springen auf den hässlichen, abgetretenen Boden des Straßenbahnwagens fallen, sie stand mit ihrem hervortretenden Leben erhoben wie das Luftschiff Zeppelin über den sauren Gesichtern der Menschen, die zur Arbeit fuhren, oder umgekehrt, die diese womöglich fluchtartig verließen, sich wahnsinnig unbeteiligt verhielten und aus den Fenstern starrten, als ob es gerade damals die Frage von Leben und Tod gewesen wäre, in den Kanal zu schauen, der voll mit alten Kinderwagen, Autoreifen und Abfällen war, an denen die Straßenbahn ratternd vorbeifuhr, und in dem Scharen der fettesten Ratten schwammen.

Endlich fuhr die Straßenbahn an einigen riesigen Jugendstilgebäuden vorbei, erklimmte die Straße, die voll von schmutzigen Zigeunerkindern war, die die an den Fenstern der Straßenbahn klebenden Massen mit Steinen bombardierten, und blieb am Krankenhaus stehen.

Und meine Mutter stieg aus bzw. sie wurde eher durch den Strom der mir gegenüber wahnsinnig alten und greisenhaften Menschen hinausgetragen. In den Augen hatten sie immer noch die Rattenschmuckstücke, die sie im Kanal gezählt hatten, dieser Kanal hieß Běla, also Weiß, war aber schwarz wie ein Latschen, und die Passagiere waren mir gegenüber faktisch mit Tod und Alter, Moder und Zerfall gezeichnet, weil sie schon längst geboren waren und ich nicht, obwohl es auch mich in Kürze erwartete.

Dann humpelte meine gebückte Mutter, die mir mit beiden Händen verwehrte, das allererste Mal ihre Genitalien zu passieren, bis zur verglasten Tür des Empfangs eines alten heruntergewirtschafteten Spitals, wo sie von der Dienst habenden Person erblickt wurde, einer unglaublich dicken Frau, die niemals irgendjemandem etwas zu Leide getan und dennoch kein Glück in der Liebe hatte, und so aß sie in einem fort, bis sie zweimal so dick wie meine schwangere Mutter der Marke Zeppelin war (das erfuhr ich schon durch meine eigenen Augen, weil ich mit einem schnell guckte), und so stellte die Frau ihren Fleischsalat, der in dieser Hitze sowieso schon ein bisschen roch, zur Seite, legte das übrig gebliebene Hörnchen mit Salz darauf und wuschelte mit den fettigen Händen der in Schweiß gebadeten Erstgebärenden den Schweiß von der Stirn ab und rief sofort die Geburtshelfer.

Ich flutschte aus meiner Mutter wie ein Fohlen aus der Stute, sie lag noch nicht auf dem Gebärtisch, und ich patschte bereits auf dem Boden in Schleim und Blut. Herr Doktor Krtička klopfte mir auf den Hintern, und ich zog mich auf wie die große Kuckucksuhr unserer Großmutter, fing an zu funktionieren und begann zu atmen.

Und Wunder über Wunder, auch die Zeiger auf Mamas Uhr der Marke Prim fingen auf einmal an zu rasen, als wollten sie die Verspätung einholen.

Ich wurde geboren. Und das, was mich umgab, war die Stadt. Mit den Stadtplätzen und Straßen mit roten Pflastersteinen, mit denen die Zigeunerkinder die Straßenlaternen und Fenster bombardierten, mit dem großen Marktplatz, der vom Duft der Kohlrabi, Äpfel und Radieschen erfüllt war, mit den Parkanlagen und Pappeln, mit dem stinkenden schwarzen Kanal, in dem Rattenschmuckstücke auf der Wasseroberfläche trieben, mit dem Theater und seinem alten Samtvorhang in roter Farbe, mit den stinkenden Wartburgs und Skodas MB, mit dem großen Gericht und der blinden Statue der Gerechtigkeit, die so statuenhaft wie die Göttin von Athen war, mit einer riesig großen Pestsäule, mit Kneipen und deren Biergeruch, bei dem die Nase gerümpft wird, bevor sie ganz abstumpft, aber dann verträgt sie auch Bierkäse und Rollmöpse, mit den Schnellimbissen, die ständig voller Leute sind, welche sich über ihre Gulaschsuppe oder belegte Brötchen mit Schinken, Käse, Fleischsalat und Gurke beugen, mit dicken Herren und ihren Aktentaschen in den Tatra 603-Limousinen, mit Volkspolizei in gelb-schwarzen Autos, mit dem Mann im Rathaus, Herrn Buchwaldek, mit der großen Chemiefabrik,

die wie ein faules Dinosaurierei stank und mit einer potentiellen Explosion drohte, wobei die darauf folgende Druckwelle die Kraft von drei Hiroshima Bomben gehabt hätte, mit Arbeitern, die Schmutz unter den Nägeln haben, und Schmutz in den Lungen der Arbeiter und Arbeiterinnen, mit dem Experimentaldichter, der nicht sprechen konnte, sondern nur schreiben, und so kritzelte er auf die Rückseite seiner Gedichte, die er fleißig auf das Firmenpapier im städtischen Dienstleistungsbetrieb schrieb, Nachrichten, wann immer jemand etwas von ihm wollte: „Ich habe eine Inspiration, lasst mich in Ruhe, und schert euch zum Teufel!“

In der Stadt, wo mich meine Mutter zum ersten Mal in einem nicht form-schönen Kinderwagen, der wie ein geflochtener Korb auf Rädern aussah, spazieren fuhr und wo ich geboren wurde, fand dann meine Taufe statt. Der Herr Pfarrer goss mir Wasser auf mein dünnes Haar in der Dekanatskirche Mariä Himmelfahrt unter dem Gotikgewölbe, und ich schickte durch mein Gebrüll diesen ganzen Zirkus in die heißeste Hölle.

Man schrieb das Jahr 1961, der Mensch schoss sich zum ersten Mal ins Weltall, aber Gott hat er dort nicht gefunden. Und ich wurde von der altertümlichen Bergmannsstadt Most mit den Verwüstungen durch den Kohlebergbau in der weiten Umgebung begrüßt, und auf jeder der Gruben leuchtete ein fünfzackiger roter Stern für die Erfüllung des Abbauplanes. Und Millionen Kubikmeter Braunkohle verschwanden in den Rachen der Kohlekraftwerke, und in einem arbeitete mein Vater schwer und kam eine Woche weder nach Hause noch auf seine Schicht, da er sich vor seinen Kameraden brüstete, dass sein Spermium so stark für die richtige Richtung und Kraft gewesen sei, um den Adam zu schaffen, so wie Gott, der sich vor Gagarin versteckte, der ihn aber später hart vom Himmel herunterstieß, den ersten Menschen schuf.

Mein Vater war ein Dichter, zumindest wenn er betrunken war, aber ein anderer als der Experimentalpoet, der alle zum Teufel schickte.

Er stellte sich vor, dass Poesie keine Worte, sondern Taten seien, und deshalb, als in den 1970er Jahren die erste große Verteuerung kam und die Roten sogar das Bier antasteten, die Muttermilch der Tschechen, besuchte er in der Nacht mit einem Kameraden die lebensgroße Statue, die auf einem der Stadtplätze von Most stand, und hing dem großen Proletarierführer mit Steinbart, einem starren, wilden Blick und einer glatten Glatze auf dem harten Schädel, der mit dem spitzen Finger dorthin zeigte, wo Gagarin und Gott waren, einen blauen Rucksack auf den Rücken mit einer großen entrüsteten Aufschrift auf einem weißen Blatt Papier: „Ziehe nach Hause, hier ist alles teuer!“

Ein ausgezeichneter Einfall, so sehe ich das heute, aber damals beraubte er mich meines Vaters um mehr als eine Woche. Mein Vater war nämlich furchtbar unordentlich und nahm für seinen Sabotageakt den kleinen Rucksack, in dem er einen Zettel vom Uhrmacher mit Name und Adresse zurückließ. Sie holten ihn im Kraftwerk Komořany ab. Die zwei Geheimagenten hatten keine Lust, bis hinter das Förderband durch den ganzen Kohlenstaub und den lauten und verdreckten Betrieb zu gehen und sich dabei ihre Anzüge

schmutzig zu machen, und so ließen sie den Genossen Bixi zum Pfortner rufen.

Aber das war so, als würden sie durch den Lautsprecher bekannt geben, worum es sich wirklich handelt. Mein Vater wusste sofort, was Sache war. Über seine Heldentat berichtete sogar Radio Freies Europa, und so fing er an, in seinem blauen Arbeitsanzug und Arbeitsstiefeln zu laufen – über das Hintertor und das schlammige Feld rannte er direkt zum Bahnhof. Aber die Polizisten waren nicht auf den Kopf gefallen. Ihnen wurde klar, dass etwas vor sich ging, und so sprangen sie in den Tatra 603 und fuhren in Richtung Bahnhof los, wo sie ihn einfach schnappten.

Mein Vater begriff zu spät, dass es sicherer gewesen wäre, experimentelle Poesie zu schreiben und alle lieber in die Hölle als in die Sowjetunion zu schicken.

Eine Zeitlang ging er uns dann wieder zu Hause ab, und meine Mutter verließ sich wieder, so wie am Tag meiner Geburt, auf sich selbst.

Sie las mir damals die Märchen aus Tausendundeiner Nacht vor, und seit dem lebten für mich auf der Erde keine Tiere mehr, sondern nur Menschen, die in Katzen, Hunde, Spinnen, Bienen und Esel verwandelt wurden, denn das Erzählen der anmutigen Scheherazade aus dem Mund meiner Mutter hatte für mich solch eine Kraft.

Unsere Hündin Bessie verwies ich auf die Dauer des Badezimmers, wenn ich badete, damit sie mich nicht anstarrte, nachdem meine Nacktheit männlich und ihre weiblich war, vielleicht auch schrecklich, unerträglich, sehr weiblich mit Hinsicht auf die Tatsache, dass das Hundeleben in einem Jahr sieben Jahre zurücklegt, und könnte sie sich des Zaubers entledigen, für immer in das Gewand des zottigen spanischen Cockers verdammt zu sein, bliebe ich sprachlos vor Scham.

Diese Hündin, die ihre menschlichen Augen behielt, war dann meine erste Liebe.

Es fiel mir gar nicht ein, mich wie ein unverantwortliches Kind zu verhalten, sie der Mutter an den Hals zu hängen und mich in die Welt der Jungenspiele zu begeben, vor ihren Zärtlichkeiten zu fliehen, die sie mir im urwüchsigen Park verabreichte, in dem das Laster herrschte, wo sie sich nach Herzenslust auslaufen konnte und ekelhafte Scheiße aß, menschliche, von Hunden und manchmal auch von oben kommende, weil die ein göttliches Ausmaß hatten, die Grimassen, als sie mir einen Kuss gab, die Koprophagie-Königin, das angewiderte Grinsen, das in mir bis heute das amüsierte Lachen hervorruft, wenn ich alte Fotos anschau. Nichts davon, auch nicht von der ewigen Schande, als sie wie eine Verteidigerin in den Hintern eines Jungen biss, der sich auf einem vor Vergnügen kreischenden Fräulein im Gras hinter dem Gebüsch schnell bewegte, und mich dann mit tausend Flüchen überschüttete, weil er vor Schreck etwas losließ, was er hätte halten sollen. Nichts davon kann mich überzeugen, es zu bereuen, dass ich für eine kurze Weile – Jahr um Jahr ein Sprung von sieben Jahren – mit einem Wesen zusammengetroffen bin, dass zum ersten Mal mein Herz brach.

Ich lebte damals auf der Erde, noch nicht in der Hauptstadt von Chile. Mein Vater schaufelte im schwarzen Staubloch und warf die Teufelsexkreme auf die breite Förderanlage, er schritt über Ölpfützen, als er nach oben stieg und Kohlenstaub spuckte, um seine gesunden, weißen Zähne zu zeigen, ein bisschen wie ein Neger, dann in der Dusche ein blaßes Gesicht, im heißen Wasser eine Rothaut mit seiner zweiten Wange, oder ein Pavian, von einem Menschen verwandelte er sich auch in ein Tier, er fuhr nach oben und lief, er spielte Fangen mit dem Wagen in der Farbe eines Bestattungsunternehmers und fiel hinein in die Untersuchungszelle oder in die Schenke, wo der arm- und beinlose Schankwirt das zehnrädige Bier zapfte. Das ist kein Mythos, ich sah es mit eigenen Augen, wie er mit dem Mund den Hebel des Zapfhahns drehte und die Kellnerin in der Schürze mit den Busen wie Ballons Bier austrug, jeder sie nur mit den Augen betastete, wie der Schankwirt, das menschliche Torso, der Mensch, der so zerschlagen war wie eine antike Statue, angeblich Sprengmeister im Steinbruch, dem eine Explosion das begrub, was den Statuen nicht fehlt, aber den Männern schon, und trotzdem schaffte es dieser Mann, die Zähne zusammenzubeißen und das richtige Maß für meinen Vater und für alle anderen einzuschenken, die sich vor der Welt versteckten, so wie sich die Dichter verstecken.

An diesem Tag, von dem ich spreche, diesem schrecklichen Tag meines ersten Todes, kam ich in die Schenke und zog meinen sich sträubenden Vater weg, nein, ich hatte keine Lust, mich an der Brust der vollbusigen Kellnerin auszuweinen und sie mit Tränen zu berieseln, ich hatte auch keine Lust, die Anerkennung der Kumpel am Tisch meines Vaters zu ertragen, dass ich größer sei, als Kindersärge zu sein pflegen, und dass mein Haar wie das Staropramen-Bier leuchte.

Mit der leeren Hundeleine, an der meine Freundin fehlte, Bessie aus Tausendundeiner Nacht, zog ich meinen Vater in das Viertel, das zu dieser Zeit niemand zu betreten wagte, wenigstens keiner, dessen Haar so wie meines leuchtete oder wie die betrunkenen Augen meines Vaters.

Dort ließ die Volkspolizei die Dinge ruhen, wie sie waren, möge es geschehen, wie es das blinde Schicksal befiehlt, und dort endeten die Hundespuren.

„Warten Sie, warten Sie,“ rief der prostatakrankte Herr Holomíček und Freund meines Vaters. „Ich komme von der Herrentoilette und höre, was passiert ist. Das können Sie nicht mit Gewalt lösen!“

Mein Vater und ich schauten uns an wie zwei Fremde.

Wir wussten nie, dass wir zur Blutrache im Stande wären. Er hatte seine Attentate auf den steinernen Lenin und ich meine einsamen Träume.

Jetzt warfen wir also den Jäger in den Zirkus, und wir waren die Löwen.

Ich spürte noch den Kuss meiner Hündin auf den Lippen, noch sah ich, wie sich die Hagedornsträucher im Park freundlich bewegen, noch hörte ich ihren Atem, noch bewegte sich der dunkelrote Schatten über den Weg wie ein Doppelgänger eines scheuen Fuchses.

Dann liefen wir über die Pawlatsche eines stinkenden Mietshauses, ich eilte dem Geruch nach, ich führte unser grausames Rudel, kein Hindernis stellte sich uns in den Weg, an den Türen fehlten auch die Schlösser, und

dann drangen wir in den Raum mit Feuer ein, schwarze Flecken vom Rauch beschmutzten die einst weißen Wände, wir fanden dort alle, Stücke unserer Bessie schauten aus den Augen der Zigeunerfamilie, sechs Schlingel und der Vater, die Mutter mit großem Bauch kurz vor der Geburt und die blinde Großmutter mit trüben Augen.

In der Trainingshose hoch über dem Bauch stand hier der schwarze ungestüme Mensch im Netzunterhemd, hatte in der Hand ein Klappmesser, und auf einmal wussten wir nicht, was wir uns von ihnen holen sollten.

Aus ihren Mündern roch ich die ganze Scheiße, die Bessie heruntergeschluckt hatte, aus ihren Poren die nassen Hundehaare, und in den Augen gab es keine menschliche Spur mehr, alles hatten sie der teuren Bessie dadurch genommen, dass sie sie aufgefressen hatten.

Die Rauferei, die aufflammte, dauerte keine halbe Minute. Auf einmal floss auf den durchgetretenen Linoleum kein Blut, sondern Wasser, und die riesige, schwarzhaarige Frau mit Ausschlag im Gesicht, den Töchter verursachen, die die Schönheit wegnehmen, klammerte sich an ihr hervortretendes Leben. Das Wasser lief aus ihr wie aus einem geplatzten Boiler, und sie schnappte nach Luft. Die Hündin und das Kind wollten im selben Augenblick raus. Sie kotzte uns vor die Füße, und ich machte die Augen zu... als ich sie aufmachte, schrie der Vater den Zigeuner mit dem Messer an und legte die Frau auf den Tisch mit weit gespreizten Beinen, die in den Knien geknickt waren. Die blinde Mutter des Mannes ließ sich von meinem Vater ihre zittrigen Hände zwischen die Beine der Gebärenden führen. Wir schrien alle, der leichenblasse Herr Holomíček musste aufs Klo auf der Pawlatsche, aber er machte sich auch so in die Hosen – und dann sah ich im Blut den Kopf, nicht den Hundekopf, sondern den Kopf eines menschlichen Mädchens.

II.

Und am 30. September 1975, da war ich vierzehn, gingen wir mit meiner Klasse das Versetzen der gotischen Kirche anschauen. In dieser Kirche wurde ich getauft, und den Gerüchten nach hatte es unsere Regierung abgelehnt, die Kirche den Amerikanern zu verkaufen, die sie in Teile zerlegen und dann wie ein Puzzle irgendwo in New York oder Chicago, Detroit oder L.A. zusammensetzen wollten.

Damit sie die Kirche nicht wegen den Braunkohle-Bergwerken abreißen mussten, so wie sie bestrebt waren, die gesamte Stadt abzuschreiben und alle auffälligen Gebäude im Namen des Fortschritts abzureißen, schnitten sie die Kirche vom Fundament ab, luden die Masse ohne Fenster mit ausgeschlachteten Innereien, die wie in einem Korsett und Rokoko-Rock zusammengedrahtet waren, auf ein System mit vielen kleinen Rädern und fingen an, sie im Schneckentempo um 841,1 Meter weiter anzuliefern. Die Kirche fuhr vom Berg herunter, und große gelbe Kolben bremsten ihr Rutschen, eine von Ingenieuren mit Handradiosendern genau verfolgte Bewegung, die es im Kirchenschiff genau so wie auf einer Schiffskommandobrücke gab.

Wir standen da und schauten eine ganze Stunde ganz intensiv zu, um eine Bewegung um einige Zentimeter zu sehen. Ich sah im Leben nichts so Aufregendes wie diese kaum merkbare Zeitbewegung. Ich weiß nicht, bis heute fragen mich Intellektuelle, wie es mich verändert habe, dass ich im neuzeitlichen Pompeji lebe, und weitaus langsamer, als dort die Asche vom Vesuv herunterfiel, fiel auf mich in Fragmenten die zerschlagene Zeit. Sie spotten über mich, welche Folgen sich bei mir bemerkbar machen, dass mein Platz, das Lebensterritorium, das geheime Genius Loci nur sich bewegender Sand sei und ich nur der Surfer auf einer Welle in der Sahara, der versuche, die Stabilität aufrechtzuerhalten, aber ich weiß nicht, was ich ihnen sagen sollte, meine fabelhaften vierzehnjährigen Freunde und ich standen einfach da und starteten auf die Zigeunerkirche, die sich anderswohin bewegte, als hätte sie ein Pferd gerammt und wollte erneut bei Null anfangen. Wir waren nicht depressiv, und keiner von uns stürzte sich unter die Räder der vorbeifahrenden Kirche. Faktisch.

Ich weiß, dass auch wegen der Kälte, mit der wir verfolgten, wie unsere Welt in Stücke zerfiel und so wie das Ushers Haus bei Edgar Allan Poe versumpfte, meine intellektuellen Freunde eine Erklärung haben. Wir waren die zweite Generation der sogenannten Repatrianten aus der ganzen Republik, die zum Kohleabbau kam und zur Besiedlung der von vertriebenen Deutschen in der Nachkriegszeit verlassenen Häuser. Aber nicht einmal mit vierzehn oder achtzehn, ja nicht einmal heute lebe ich in den abstrakten Paradigmen der Historiker, Psychologen, Städtebauer oder Soziologen. Meine Erinnerungen sind nicht grau, wie mir von ihren Überlegungen, Essays und fachlichen Werken unterstellt wird, sondern so bunt, wie es sich nur Erinnerungen anmaßen können.

Eines Tages kam mein Klassenkamerad Csesznok zu mir, so ein Früchtchen, das den Mitschülerinnen aus der sechsten Klasse fünfzig Kronen dafür angeboten hat, wenn sie ihm das Stück zwischen den Beinen zeigen, und einen Hunderter, wenn auch noch die Brüste dazukommen, und fragte mich, ob ich mit eigenen Augen nackte Jüdinnen mit einem Biber sehen möchte. Nackte Jüdinnen wollte ich sehen, und es war mir egal, ob mit oder ohne Behaarung.

Ich wusste nur nicht, was er dafür verlangen würde, aber er war gut gelaunt und lud mich zum Gaffen gratis ein. Vielleicht hatte er auch ein bisschen Angst, diese Expedition allein zu unternehmen. Wir mussten nämlich in das verlassene Gelände der alten Fabrik Triola gelangen, wo früher Büstenhalter hergestellt wurden, aber heute folterten dort die Gestapoleute in schwarzen Paradeuniformen mit Bügelfalten, mit hohen hochglänzenden Stiefeln und in sexy Mützen mit langen Streifen und dem Abzeichen eines Totenkopfes schöne Frauen.

Csesznok, der ungarische Jude, dessen Urgroßvater nach Most aus Tatabánya gekommen war, um Kohle abzubauen, und ich dachten, dass wir vom Dach fallen würden, als an der Wand etwa fünfzehn Frauen im gestreiften Häftlingsgewand antraten und dann ein hoher Offizier etwas wütend und laut auf deutsch zu ihnen sagte, worauf sie angingen, sich schnell auszuziehen.

Csesznok griff in seine Hose, fing an zu pumpen, und seine Hand zitterte wahnsinnig, als er mir sehr widerwillig das Fernglas reichte. Auch ich fühlte mich nicht gut. Ich sah im Leben nicht so viele nackte Frauenkörper, hm, eigentlich hatte ich bis zu dem Zeitpunkt keine nackte Frau gesehen. Die Zigeunerin, der mein Vater bei der Geburt auf den Tisch half und mit dem Messer die Nabelschnur durchschnitt, hatte ein Kleid an. Ich muss zugeben, dass ich am ganzen Körper zitterte, ich spürte, wie mir die Röte ins Gesicht stieg, und meine Mutter würde daran wohl sofort erkennen, dass ich etwas tue, was man nicht darf, und ich möchte es wirklich nicht tun, wenn es möglich wäre, es nicht zu tun, aber ich muss, ich muss es einfach, es ist stärker als ich, und ich kann mir nicht helfen. Vor Scham wäre ich am liebsten im Erdboden versunken, oder vom Dach der ehemaligen Büstenhalterfabrik gefallen, es ging nicht anders, ich schaute durch das Fernglas wie betäubt, auch außerhalb des Fernglases, auf die schaukelnden vollen Busen und Hüften, breiten Schenkel und schlanken Beinchen. Die langen Hälse der kurz geschorenen Frauen schaute ich mir voll Begeisterung an, auch die Schöße, rot wie Lenins Bart, aber auch schwarz wie Kohle und auch hell wie mein Haar, und dann passierte etwas Unmenschliches. Die Nazis unterhalb von uns nahmen Schläuche und fingen an, in der bitteren Kälte die Frauen unter uns mit Wasser abzuspritzen, und bei den Frauen wurden die Warzen steif, sie schrieten wie wild, und die Deutschen lachten laut mit so einem sonderbaren männlichen Lachen, und Csesznok neben mir ächzte und keuchte, und dann erhob er sich, ich konnte ihn nicht zurückhalten, ich hätte ihm den Mund verstopft, wenn ich gewusst hätte, was er anstellt, aber er brüllte wie ein Stier, und im Schritt hatte er einen nassen Fleck. Durch den Schrei verriet er uns aber, und die schönen Jüdinnen dort unten fingen an zu kreischen, und der deutsche Offizier fing an, uns vulgär auf tschechisch anzuschreien, und die Nazis richteten die Schläuche auf uns und versuchten, uns mit dem Kaltwasserstrom vom Dach herunterzuschleudern.

Da wir aufgefliegen waren, schauten wir, dass wir vom Dach wegkamen, wir sprangen von der hohen Mauer des Triola-Werks, und beide hatten wir in den Augen die wunderschönen Busen, Hüften, Hintern und Schöße, die Wörter, die wir in der Schule in einem fort in den Regeln der tschechischen Rechtschreibung suchten, weil wir dabei eine unbeschreibliche Erregung erlebten, doch damit war jetzt Schluss, jetzt wurden wir gewahr, was sich hinter den Wörtern verbirgt, und das, was wir in der Tat sahen, übertraf alle Bezeichnungen, ich erfuhr darüber hinaus ein neues Wort: Biber, weil, ich als ich es sah, begriff, und es war eine andere Zeit als heute, damals verschwanden die Biber noch nicht als aussterbende Sorte. Weg mit den Regeln, rief es in mir, das Leben, so bunt wie der Schoß der jungen Jüdinnen im Hof der ehemaligen Büstenhalterfabrik, die sich in die kleine Festung Theresienstadt verwandelte, fing gerade für uns an.

Und Csesznok, verletzt durch die Liebe, trödelte etwas, seine rote Unterhose klebte, und seine trüben Augen schlossen sich selig. Er hätte sich fast hingelegt, so wonnevoll müde war er.

„Arbeit macht frei,“ wir gingen an einem Fabriktor mit der deutschen Aufschrift vorbei.

Wir verstanden sie, aber wir glaubten dem Inhalt nicht.
Wo denn, für uns sollte dort stehen: „Liebe macht frei!“
Oder „Liebe macht ehefähig!“

III.

Die versetzte Kirche wurde zum Schauplatz kurioser Zusammentreffen, dorthin lockte Csesznok die Mädchen und zahlte ihnen die fünfzig Kronen für den Biber und hundert für die Brüste. Manchmal machte ich mit klopfendem Herzen mit, und wir rauchten billige Zigaretten, und der Klassenkamerad brachte ekelhaften Wein, bei dem die Mädchen ihren Mund verzogen.

Mit diesen Mädchen hatte es meines Erachtens kein Niveau, denen fehlte die geschlossene Büstenhalterfabrik gar nicht, eine hieß Martina, die zweite Irena und die dritte Zuzana, und ich wusste selten, welche welche war, sie kicherten und flüsterten sich ständig etwas zu, sie blinzelten Csesznok zu, und einmal fing eine an, ich weiß nicht welche, wahnsinnig zu winseln und gab Csesznok bekannt, sie zeige ihm heute nichts mehr, weil sie es bekam, und außerdem hätte sie sich verliebt und zeigte auf mich, also sie hätte sich in mich verliebt. Csesznok verspottete mich, und ich schämte mich, meine Ohren wurden knallrot. Mein Cockerspaniel Bessie konnte mich lieben, ja das konnte sie, sie durfte nicht ins Bad, aber auch einen Kuss, wenn sie schnell genug war und ich der stinkenden Schnauze nicht ausweichen konnte, konnte ich ihr verzeihen. Aber was soll ich damit anfangen, wenn sich dieses Mädchen mit Pony, das wie ein Junge aussieht, entschlossen hat, mich gern zu haben? Irgendwie wusste ich nicht, wohin mit dem Blick, ich schämte mich sehr für sie. Unter dem Kirchengewölbe war es kühl, durch die gotischen Fenster ohne Vitrage, nur mit den Streben zog es wie Hechtsuppe, und sie hatte ein gestreiftes T-Shirt an und eine weiße Hose, an der die Umrisse einer Damenbinde zu sehen waren, es sah aus wie ein Suspensorium, eigentlich machte mir jemand, über dessen Geschlecht ich zwar nicht zweifeln konnte, zum ersten Mal eine Liebeserklärung, aber so eine Liebe war mir nicht das geringste wert, lieber hätte ich eine Liebe wie im Film, Musik sollte dazu spielen, und die schwarzen Augen unter riesig langen Wimpern schauen mit dem Blick einer Hündin und sollen vielleicht auch etwas feucht werden, die vollen Lippen sollten sich öffnen, und die Speichelblase sollte platzen, so wie der frisch gefallene Schnee knirscht, und die weißen Zähnen sollten meine Lippe blutig beißen, dann würde ich mich, in die Ecke getrieben, am äußersten Ende des Weltalls in die Arme dieser Frau stürzen und glücklich im Kuss landen.

„Wir machen euch eine Hochzeit,“ schlug Csesznok vor, und die Mädchen kreischten begeistert. „Dort auf der Seite war der Altar, gehen wir dorthin!“

Die Mädchen liefen in alle Richtungen und brachten nach einer Weile irgendeinen Blumenstrauß, ein Kränzchen und eine Schleppe aus Sackleinen.

„Hört auf mit dem Blödsinn, ich will nicht heiraten, auch nicht so tun als ob!“

„Tram ta da tam, tramta ta da tam!!!“ sang Csesznok Mendelsohn.

Ich riss aus, verpasste ihm einen Tritt in den Hintern und brannte durch, ich lief über Sandhaufen im Kirchenschiff und fiel hin, ich watete durch Kalk, stolperte über Eimer, schmiss Maurerwerkzeug um, hinter mir liefen mit wahnsinnigem Geschrei meine Verfolgerinnen, ich rannte aus der Kirche, eigentlich eher unter der Kirche, immerhin war es nur ein Skelett ohne Fundament, ich rannte und rannte, niemand holte mich mehr ein, und ganz außer Atem kam ich nach Hause.

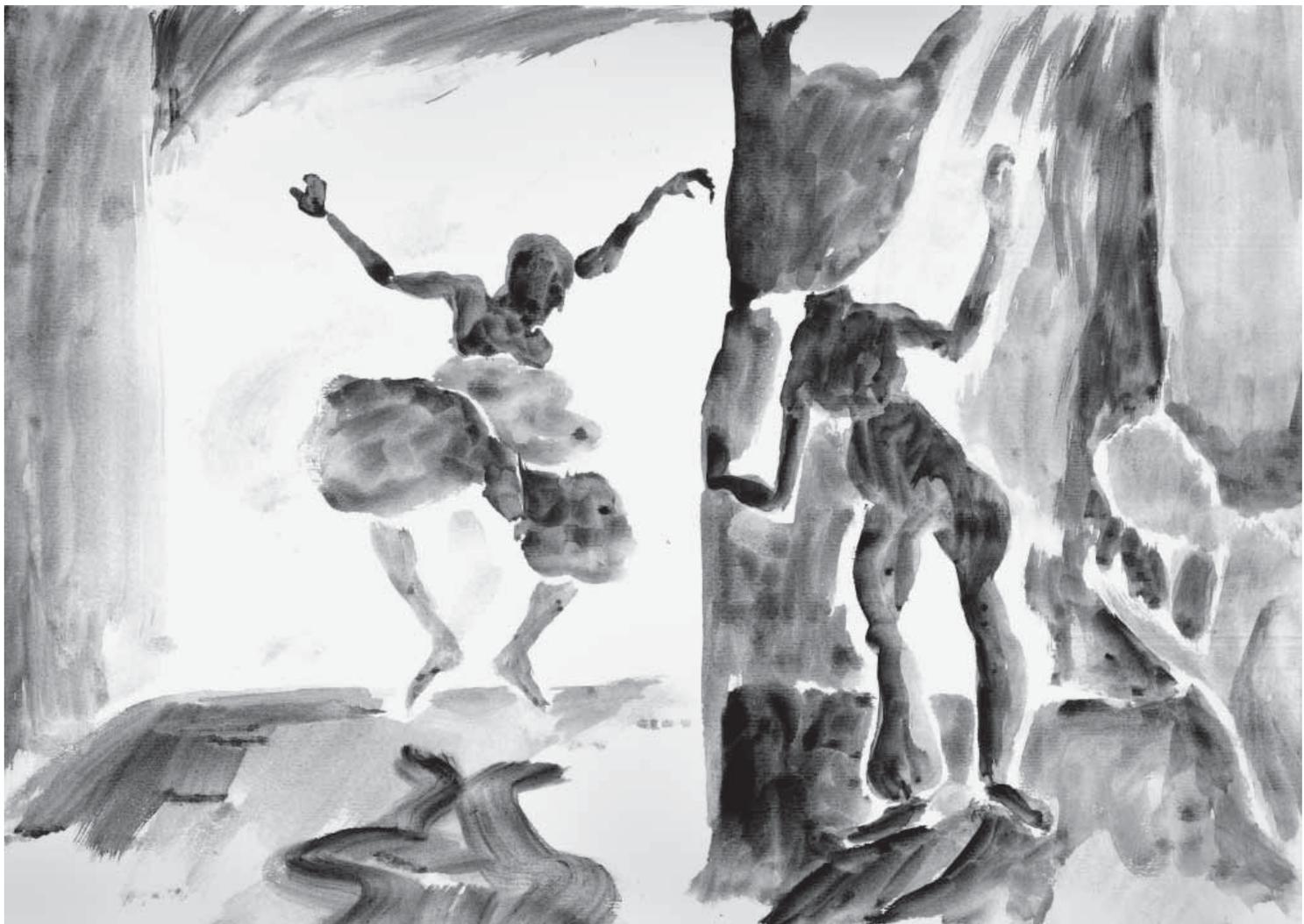
Die Zeit unserer Unschuld musste aber auch einmal in dieser nomadischen Kirche zu Ende gehen. Wo unsere Truppe ihre minderjährigen Spiele durchführte und die Arbeit der Restauratoren und Maurer ewig lang stillstand, sahen wir eines Tages hinter einem Sandhaufen einen nackten Hintern, der sich über einem anderen bewegte, und uns allen war das Blut aus den Wangen gewichen, weil sich hier zwei Männer ohne Mendelsohn vermählten, und der festgetretene Boden wurde zum Hochzeitsbett, und die geschändete Kirche, in der es zog, wurde zu ihrem Liebesschloss, das keinen Schlüssel hatte und nicht dreimal verschlossen wurde.

Wir sahen etwas, was wir nicht sehen wollten, und dann gingen wir nie mehr in die Kirche, in der der Wind wohnte. Der Klassenkamerad Csesznok stellte zwar in gescheiterten Büchern fest, dass es nicht weh tut, was die beiden zusammen taten, und im Gefängnis ist es ganz normal, wenn die richtigen Männer nicht ihre Frauen haben, und wer zu einer lebenslänglichen Haft verurteilt wurde, der kann es möglicherweise gar nicht anders, also hatten diese zwei Männer wohl lebenslänglich, aber ich bat meinen Vater, dass er nie mehr mit einem Rucksack zu Lenin gehe, und überhaupt solle er die Kommunisten in Ruhe lassen, weil er sonst wieder ins Gefängnis kommen könne, und da ist wirklich nichts Erstrebenswertes.

„Warum? Was ist auf einmal in dich gefahren?!“ staunte der Vater, und der Löffel mit Krautsuppe blieb vor dem offenen Mund stehen.

Aber ich wollte nichts erklären, weil es Dinge gibt, über die man beim Abendessen nicht spricht.

Einige Tage später stand ich vor einem neuen Dom meines Glaubens, vor einem großen Gebäude mit Türmchen aus roten Ziegelsteinen und staunte über die Aufschrift Hauptkommando Gestapo an der dunklen großen Tür mit Messingklinke und spürte eine sonderbare Erregung, vielleicht etwas Lampenfieber, Angst, Nervosität. Ab und zu fuhr an mir ein schwarzer Mercedes der Gestapo vorbei, der Chauffeur hupte wegen einer schwarzen Angorakatze, die vor ihm über den Weg lief. Aus den Lautsprechern auf den Masten hörte man eine monotone Stimme, die die unendliche Liste von Personen bekannt gab, die in der Schießstätte von Kobylisy hingerichtet wurden, und ich beschloss, endlich mein Herz aus der Hose herauszuholen und die Klinke, die wie eine Ankerkette der Titanic quietschte, zu bewegen. Einmal einatmend stieg ich auf der breiten schlecht beleuchteten Treppe in den ersten Stock, öffneten oben die moderne verglaste Tür und betrat den Raum, der voller Regale mit Büchern war.

Jiří Pikous: Dvě různé samoty / Zwei verschieden Einsiedeleien, 2009, akvarel / Aquarell, 295 × 418 mm.

„Hallo, du wünschst?“ musterte mich das Fräulein an der Theke aus poliertem Holz, hinter ihr standen Registrierschränke mit schmalen Schubladen, vor ihr stand ein Glas mit Kugelschreibern und Bleistiften und daneben ein großer eckiger Stempel.

„... Jaromír Kolda, erschossen als Feind des Reichs... Petr Aksamit... Jana Koblasová...“ ertönte es aus den Lautsprechern durch das geöffnete Fenster. „Ehm, ich möchte die Bücherei besuchen,“ sagte ich kleinlaut und warf einen flüchtigen Blick auf die Bibliothekarin.

Sie sah wie die Schauspielerin Irena Kačírková aus, und so auszusehen, also das war auf jeden Fall ein Lob, sie könnte noch wie Jana Brejchová aussehen, und das würde für mich und meinen Klassenkameraden Csesznok auch viel bedeuten, aber diese war der Irena Kačírková zum Verwechseln ähnlich, und für die bin ich der Fachmann und Fan, ich ließ doch keinen ihrer Französischkurse im Fernsehen „Parlez-vous français“ aus, und ihre vollen verführerischen Lippen – obwohl ich sie nicht in Farbe sah – sobald sie einen runden Vokal aussprachen, brachten mich in den Zustand einer Ekstase.

Es stimmt zwar, dass das Kleid des Fräulein Bibliothekarin keinen Pariser Schnitt hatte, der die Hüften eng umspannt, und auch keinen BH mit pyramidenförmigen Körbchen, ich schätze, sie hatte unter der Bluse gar keinen BH an, aber ihre nackten Brüste machten ihr keine Schande und hielten fest.

Die dunklen Haare trug sie als Bubikopffrisur, fein lockig, und die Augen waren – für Farbenblinde und Besitzer von Schwarz-Weiß-Fernsehern – grün. Die schwarze Hose stand ihr gut, auch wenn es eine Hose aus Kunststoff war, und eine Hose aus Kunststoff, so viel ich weiß, stand nie jemandem gut.

Ich verstand nicht, warum sie Bibliothekarin ist und kein berühmter Filmstar. Oder wenigstens eine junge aufstrebende Schauspielerin, die auf ihre Gelegenheit wartet. Es war aber Tatsache, dass draußen die Heydrichiade wütete, und ich wusste nicht, was sie mit ihrem wunderschönen Gesicht und ihrer tadellosen Figur als Komparse spielen sollte. Wegen dieses Mädchens würde ich mir wünschen, dass in unsere Stadt Filmproduktionen kommen mit Oldřich Nový und Adina Mandlová, Lída Baarová und Nataša Gollová, aber bislang wurde hier nur blutig gekämpft, es wurde bei Buzuluk und am Dukla-Pass geschossen, Berlin wurde erobert und Prag befreit, Lidice wurde abgebrannt, und ich selbst wurde gestern als ein hoffnungsvoller Komparse an der Mauer eines Gutes erschossen und im Massengrab begraben.

Ich war wohl zu sehr in meine Gedanken vertieft, weil das Fräulein Bibliothekarin zu mir etwas sagte und mir einen Kugelschreiber und irgendeinen Vordruck reichte.

„Hallo, wach auf! Das hier füllst Du aus, lässt es von den Eltern unterschreiben, und die Gebühr beträgt fünfzig Kronen.“

„Ja, bitte...“

Ich schaute das Formblatt an und wurde unsicher.

„Aber hier steht: Kinderabteilung.“

„Sicher,“ lächelte Fräulein Kačírková, „oder warst du schon fünfzehn? Hast du einen Ausweis?“

„Hm, nein, das nicht, aber...“ runzelte ich die Stirn. „Kinderbücher habe ich schon längst hinter mir!“

Auch für die Nazis in Lidice war ich schon zu groß für die Umerziehung in Deutschland, von den Regisseuren bekam ich die Rolle „der jüngste von den Männern aus Lidice“, und dieses Mädchen, so etwa sechs Jahre älter als ich, will mir Märchen ausleihen?! Nein, keine Märchen, ich erinnerte mich an die Hündin Bessie und an das Vorlesen meiner Mutter aus Tausendund-einer Nacht.

Erbärmlich und bittend sah ich die Bibliothekarin an.

„Und ginge es nicht, dass ich in die Erwachsenenabteilung gehen kann? Bitte, bitte!“

„Gut,“ nickte sie, „ich stelle dir den Ausweis für die Kinderabteilung aus, so wie es sein soll, aber Bücher ausleihen lasse ich dich in der Erwachsenenabteilung, ja?! Letzen Endes wirst du ja schon bald fünfzehn, nicht wahr...?“

„Ja... ja... wunderbar...“, jubelte ich.

Dafür war ich ihr sehr dankbar. Überaus dankbar. Ich liebte sie auch so wie Irena Kačírková. Aber meine Liebe zeigt erst der Schlaf, der Pyjama und das weiße Bettlaken.

„Aber ab morgen komm die ganze Woche nicht her,“ lächelte mich die schöne Bibliothekarin mit ihren wunderschönen weißen Zähnen an, „wir haben nämlich wegen der Dreharbeiten zu. Sie werden bei uns das Prager Gestapokommando im Petschek-Palast drehen.“

„Aha, ich habe die Aufschrift über dem Eingang gesehen,“ nickte ich.

„... Vladislav Vančura, erschossen als Feind des Reichs...“ flog durch das geöffnete Fenster herbei, aber das nahmen wir nicht mehr wahr.

Niemand von den in ihre Bücher vertieften Lesern sah vom Buch auf.

„Ich bekomme auch eine Rolle,“ errötete die reizende Bibliothekarin und strich mit ihrer Hand über den schwarzen Bubikopf. Ich bemerkte es, sie hatte schöne, lange Finger, und sie war auch kein Fräulein mehr. Der glückliche Mann!

„Ich bin Protokollführerin für Verhöre bei der Gestapo,“ erklärte sie.

Na klar, als ich ihre langen, schlanken Finger sah, hätte ich es mir gleich denken können. Und wenn sie dann an der altertümlichen Underwood-Schreibmaschine sitzt, die Gestapo-Uniform anzieht, die Krawatte begehrlig über den Fingern ausgestreckt, mit denen sie dann die Tasten berühren wird, werden viele männliche Zuschauer in den Kinos auf der ganzen Welt eine wilde Nacht haben.

Csesznok hatte Recht, dachte ich, als ich aus dem Gestapo-Hauptquartier herauskam und die verirrte Angorakatze hinübergehen ließ, um mich umzudrehen und einen anderen Weg nach Hause einzuschlagen, um einen glücklicheren Umweg zu machen, wo mir nichts auf den Kopf fällt, keine vermordete Regenrinne oder eine Blindgranate eines ungeschickten Komparsen und auch nicht die Asche aus dem Kamin des Krematoriums. Zum Leser in unserer Bibliothek zu werden bedeutet für einen heranwachsenden Mann so viel wie für einen Moslem die Reise nach Mekka.

IV.

Und dann kamen sie zu uns in die Schule, zu den ernst gewordenen und fast schon erwachsenen Jungen, um Freiwillige zu suchen, echte Deutsche, größere Blonde mit blauen Augen, die für ihr Land kämpfen wollen, und wir, die helles Haar hatten, standen alle begeistert auf, standen mit aufgerichteten Brustkorb kerzengerade und zeigten uns den Herren in schicken Lederjacken, solchen, die es wohl nur in Tuzex gab und von denen ich träumte, aber die ich wegen des Kriegs, den mein Vater mit Lenin führte, nie haben konnte, und die lächelnden Jungen mit bezauberndem Lächeln, die ständig kauten und ihre schönen Zähne zeigten, haben so gut wie meine Mutter gerochen, wenn sie sich zum Elternabend bereit machte, was die einzige seltene Gelegenheit war, wo sie ihr Parfüm und das schöne Kleid herausholen konnte, na, und darüber hinaus sprachen diese Herren Englisch, die Sprache, die für uns als die Sprache der echten Männer und Cowboys galt, und wir wollten sie unbedingt lernen statt der Sprache der Russen, die immer nur aus lauter „ďáďá“, „míša“, „sáša“ und ähnlicher Weichlichkeiten bestand, so dass wir uns dabei immer wie eine Bruderschaft der Lispelnden vorkamen.

Das kraushaarige Fräulein Dolmetscherin übersetzte uns alles flott und war so schön wie die Jüdinnen, aber eben angezogen mit enger rosa Bluse und breitem geblühtem Rock, aber es war fast so, als würde sie vor uns ausgezogen stehen, weil mein Klassenkamerad Csesznok und ich erfahrene Röntgenaugen hatten.

Die scherzenden Herren haben uns Blonde alle gemessen, unser Gebiss untersucht und vor allem darauf geachtet, ob wir die richtigen himmelblauen Augen und hellblondes Haar hatten.

Mein jüdischer Klassenkamerad Csesznok hatte bei dieser Auswahl nicht die geringste Chance. Er erkannte es und wurde traurig.

Aber ich hatte keine Zeit, seine Enttäuschung wahrzunehmen, weil mich die Herren sofort aussuchten.

Das Fräulein Dolmetscherin fuhr nur in mein langes blondes Haar und übersetzte die Frage des grinsenden eleganten Mannes in der Lederjacke: „Bist du bereit, dich von diesem Schopf zu trennen? Zuzahlung fürs Schneiden 100 Kronen!“

Ich wusste, ich würde Probleme mit meinem Vater bekommen, der glatzköpfig war und doch mit dem Herzen so langhaarig wie einer der Beatles hätte sein wollen, und weil er sich nie freiwillig vom Haar trennen würde, verbot er mir, zum Friseur zu gehen, aber mir war es auch klar, dass der Vater nur eine kurze Zeit zum Ausruhen zu Hause verweilt, bis er wieder den Kommunisten einen Streich spielt und meine Mutter und ich für uns selbst verantwortlich waren, und so stimmte ich zu.

„Für einen Hunderter lasse ich mich auch kahl scheren,“ erklärte ich.

Und so begann meine Karriere in der Armee. Meine Klassenkameraden und ich wurden zum Kanonenfutter an der Westfront. Katczynski und sein Freund Pavel Baumer lehrten uns als Chargen, wie man unter den explodie-

renden Schrapnellen überlebt und wie man sich schnell mit der Feldschaufel in der Erde vergraben kann, um zu überleben.

Nach dem Haarschneiden mit der Maschine sahen wir alle gleich aus, Csesznok lachte uns aus und benannte uns um in Hühner aus Xaverov, aber ich weiß, dass er auf uns neidisch war. Auf uns warteten Geld und Ruhm.

PAVEL BRYCZ, geb. 1968 in Roudnice n. L., lebt jetzt in Jablonec n. N. Prosaiker, Scenarist, Publizist und Liedertexter. Absolvent der Pädagogischen Fakultät in Ústí n. L. Er wirkte als Mittelschulprofessor, Publizist und Texter in Reklameagenturen. Aufgewachsen ist er im nordböhmischem Most, dessen Atmosphäre sich in seinem Erstlingswerk *Hlava Upanišády (Der Upaschinade-Kopf)* und in seinem Buch *Jsem město (Ich bin die Stadt)* widerspiegelt, für das er 1999 den Jiří-Orten-Preis erhielt. Im Jahre 2000 erhielt er ein Stipendium von der UNESCO und lebte daher zwei Monate in Frankreich, wo er die Novelle *Sloni mlčí (Elefanten schweigen)* schrieb. Neben Erzählungen und Novellen schreibt er auch Gedichte und literarische Wortspiele, aus denen er mit dem bildenden Künstler Filip Raif ein zierliches Büchlein *Láska na konci světa (Liebe am Ende der Welt)* zusammenstellte. Er schreibt auch Geschichten, Serien und Märchen für Kinder, die im Tschechischen Rundfunk Prag gesendet werden. Für den Roman *Patriarchátu dávno zašlá sláva (Der längst vergangene Ruhm des Patriarchats)* erhielt er 2004 den Staatspreis für Literatur. Das Buch wurde bisher ins Polnische, Slowenische und Ungarische übersetzt. Seine zuletzt heraus gekommenen Bücher für Erwachsene sind: eine humorvolle Novelle *Mé ztracené město (Meine verlorene Stadt – 2008)* und der Roman über den falschen jüdischen Messias *Svatý démon (Der heilige Dämon – 2009)*. Aus den Werken für Kinder ist zu erwähnen *Dětský zvěřinec (Die Kindermenagerie – 2008)*, da auf Grund dieser Motive auch der gleichnamige Gutenachtgruß für Kinder im Tschechischen Fernsehen entstand.

JIŘÍ PIKOUS, geb. 20. 4. 1978 in Liberec. Studien: 1992–1996 Kunstgewerbemittelschule, Fach Bijouterie, in Jablonec n. N., 1996–1998 Pädagogische Fakultät der Universität J. A. Purkyně in Ústí n. L., 1998–2004 Fakultät der bildenden Künste der Technischen Hochschule in Brunn, Fach Malerei bei Prof. Jiří Načeradský. Maler und Zeichner, der sich vor allem mit figuraler Malerei befaßt. Motive schöpft er aus dem Alltag, konzentriert sich auf die Psychik der dargestellten Personen und deren kammermäßige Aquarelle und Guasche. Er ist in privaten und öffentliche Sammlungen vertreten (z.B. auf dem Schloss in Mikulov oder in Uherský Ostroh). Lebt und arbeitet in Brunn und Tišnov.

Milan Exner

Rybník Elsinor

(Z divadelní novely LAKUNA
aneb Hamlet na kolonádě)

Ta zpráva v tisku mne velmi rozrušila, i když jsem velmi, velmi unavený... Ostatně, nevím proč! Nevím, proč mne rozrušila banalita v novinách, a nevím, proč jsem unavený, přece si nebudu namlouvat, že se mé tělo ve třiceti letech chystá na smrt? Obojí, únava i rozrušení, přichází jakoby odjinud, z jiného světa.

Slo o drobný článek, jehož smyslem bylo pátrání po identitě jakéhosi muže... Muž, který se ztratil (asi tak v Hamletových letech), nepředstavuje nic zvláštního, dnes jako jindy. Tenhle byl ale objeven dřív, než se ztratil, podivné! Dřív než kdokoli vyhlásil pátrání, byl nalezen muž, kterého nikdo nepostrádal a jehož identitu nikdo neznal. Jediné, co u sebe měl, byla igelitová taška s knihou. Prý Shakespearův Hamlet.

Stál na břehu jezera, vlastně obrovitého rybníku; když na něm zrána leží mlha, nedohlédnete konce... Měl na sobě tmavý večerní oblek se vším, co k tomu přísluší, světlou košili a kravatu a černé polobotky, bez vesty. Byl celý promočený, ale už pomalu osychal, jako by v noci spadl z hráze a přes den pak chodil po břehu, tak ho tam našli. S nikým nekomunikoval. Místní zavolali policii, policie sanitu.

Kdybych tvrdil, že jsem to byl já, lhal bych... Nebyl jsem to já, ale – mohl bych to být já, v tom je ten problém! Ani mne nikdo nehledá, jsem tomu svým způsobem rád... Umím si dobře představit, že jdu večer z divadla a spadnu do vody, i když od zmiňovaného rybníka je k nejbližšímu divadlu dvacet kilometrů vzdušnou čarou... Taková vzdálenost se dá urazit, když se člověk po představení zamyslí! Přemýšlíte o Hamletovi a probudí vás chladná koupel; není divu, že v takové chvíli nevíte, kdo jste!

On to jistě věděl: určitě věděl, ale nechtěl nic říct, proč také, když ho nikdo nepostrádá? Ani já bych na jeho místě nic neřekl. Ostatně: i na mně vyzvídají! O své minulosti neřeknu nic, ani o svých představách. O snech nemluvě, copak se všichni zbláznili? K čemu by to bylo. Já sám svým snům nerozumím, jak byste jim mohli rozumět vy? Ostatně se mi dávno nic nezdá.

Mohlo to ale být i jinak: muž se vypravil s knihou do přírody a slavnostně se k tomu oblékl; v igelitové tašce měl Hamleta a byl to pro něj svátek, takhle

si číst... Nesluší se číst Shakespeara v monterkách! A divadlo vás dávno neuspokojuje... Znal jsem jednoho herce, který byl právě takový případ! Náš neznámý se tedy vydal číst pod širou oblohu, začel se a byl přepaden nocí. Ostatní si představí každý sám.

Četba pod širou oblohou: to muže fascinovalo! Doma ho nikdo nečekal a on si vytvořil amfiteátr větší, než v jakém sedali Řekové klasické doby, daleko, daleko větší než alžbětinská aréna... A protože neměl k dispozici výhled na moře, ba ani na Temži, odjel vlakem k jezeru, které si vyhlédl, to by vysvětlovalo, proč ho v okolí nikdo neznal... Musela to být dost široká voda, která by aspoň vzdáleně připomínala moře pod Elsinorem, pravděpodobně usedl ve večerním obleku na nějakou skálu nad vodou a četl. Tam ho zastihla noc. Tašku s Hamletem ale nepustil, vynořili se nad hladinu spolu.

To není špatné, vynořit se v noci nad hladinu a mít k ruce druha! Možná to byl blázen, podivín bez plánu a záměru, vždyť polobotky a kravata, kniha uprostřed lesů... To nechci posuzovat a nechám to tedy bez komentáře. Ostatně o tom muži nevím nic bližšího, nikdo o něm pak už nepsal v novinách a nikoho nezajímá jeho původ ani další osudy... Znáte novináře!

Dřív by mnou taková věc nedokázala pohnout! Sedím na skalině nad rybníkem Elsinor a hovořím s příšerami, skvrna, vzdáleně připomínající siluetu otce, se tiše sune prostorem... Stůj, dál ani krok! Kam mne to vedeš? Vždyť jsem řekl, že to byl podivín! Proto mi je sympatický. Proč upíráš zrak do prázdnoty a vedeš rozhovory s pouhým vzduchem? Běda, je šílený! Punčochy má spadlé ke kotníkům a z igelitové tašky crčí voda.

Neříkám, že nevím, kdo jsem; mohl bych to říci, ale k čemu by vám to bylo? Banální příběh! Nejde o adresu a nacionále, v tomhle smyslu jsem jako každý jiný: člověk s identifikačním štítkem na krku! Co by se změnilo, kdyby policie zjistila, kdo je muž od rybníka Elsinor? Co by se změnilo, kdybych řekl, kde přesně na mne nikdo nečeká? Odkdy. Nic by se nezměnilo. Neříkám, že jsem bezdomovec. Stůl, u kterého sedím, mi však nepatří. Nepatřil mi ani ten, u kterého jsem sedal předtím, a vlastně ani žádný předešlý...

Do mého pokoje svítí veliké okno. Není to okno soukromého bytu, vždyť jsem řekl, že nemám ani vlastní stůl! Stůl ani okno: je to okno sanatoria! Sanatorium není blázinec, i když se mu tak obyčejně říká... Něco mezi azylovým domem a penzionem, ano.

Rybízky v zahradě jsou rudé a zlaté, abonenti sanatoria je mohou po libosti otrhávat. Oknem mého pokoje vníká zpěv ptáků, ale žádná hudba. Proč mi nikdo nepřichází zahrát? Kdyby přišla indiánská kapela, tak jako kdysi; jak bych to dnes dokázal ocenit! Kapela se sampoňami, kytarami a charangy, indiáni v pončech a neuvěřitelných buřinkách.

Zlatá a rudá tekou po zeleném pozadí. Zleva slza a vpravo proud. Zelená je kladena v tlustých vrstvách a někde přibližně v zlatém řezu je bělošedá skvrnka, vzdáleně to připomíná květ, ano, drobný kvítek z vysokého smaltu na novoborské váze. Kolem bílé a šedé skvrnky se obtáčí modrý pruh, světle modrý proužek, potok nebo říčka, úzký pramen... Modř je světlá, světlounká

a líbezně ladí se světle zeleným pozadím. A růžová, béžová a hnědá v několika nenápadných svislicích.

Když byl Hamlet malý, jistě si tlačil oběma palci na oční víčka. Spal ve své vlastní ložnici, nebo u matky? Zpočátku snad v ložnici matky, ale mohla tu být i kojná nebo chůva... Později měl jistě vlastní pokoj, neříkám, že to je kdovíjaké štěstí. Neměl žádné sourozence. Byl to jedináček a byl v pokoji sám, tlačil si prsty na oční víčka a před jeho očima, hluboko vtačenýma do otvorů v lebce, tančily barevné skvrny. Jiní smrtelníci hovoří v těchto souvislostech o „bublinách“, nemám nic proti tomu... Tak tedy: barevné bubliny, bubliny na Elsinoru! Dětský pokoj na Elsinoru, to je podivná, znepokojující představa, ale někde tam přece musel být? Dětský pokoj tam někde musel být a jeho prostorem tančily barevné bubliny, osobně dávám přednost slovu „skvrny“... Bubliny a skvrny, to není totéž! A já jsem do hloubi duše přesvědčen, že to byly skvrny, dvourozměrné entity sunoucí se naplocho prostorem, vibrující skvrny barevného prázdna... Převládající barvou celého výjevu však je tma, někde hustší a jinde světlejší, přecházející místy do indiga různých odstínů a svítivosti. Když přitlačíte víc, možná odněkud vyskočí jiskra... Důkaz, že uvnitř je i světlo! To je nadějně. A hle, celá smršť jisker se vynořila zpoza horizontu, rámovaného otvory v lebce, a přechází Hamletovým zorným polem zleva doprava, zleva doprava, vždy zleva doprava... Nikdy naopak, ať vynakládá sebevětší úsilí, nedokáže směr pohybu obrátit! Také skvrna sunoucí se za závěs se bude pohybovat zleva doprava... Jak fatální! Zítra se zeptá Jorika. Jorik je blázen a řekne popravdě, zda si jako chlapec vždy večer, když nemohl usnout, tlačil prsty na oční víčka, ostatně Jorik to snad dělá dodnes? Jorik je blázen a jeho šat je pestrý. Barevné bubliny nebo skvrny zcela uchvátily Jorika, Jorik mi řekne, jakým směrem se ubírají skvrny! Protože už tehdy, v dětské ložnici, hovoří Hamlet o skvrnách. Je na tom něco divného? Na tom, pane, není nic divného.

Hamlete! ozve se hlas z příšeří, okamžitě přestaň! Nevíš snad, že si kazíš oči? Hamlet se lekne, doširoka rozevřené zornice bloudí temným prostorem (je noc. Noc na Elsinoru), až spočinou na skvrně poblíž lůžka... Hlas patří matce: bude to tedy matka! Ale dříve, než se o tom dokáže přesvědčit, dojde k tomu logickou cestou. Hlas patří matce, je to tedy matka! Zaručené to ale není. Co kdyby d'ábel napodoboval hlas matky? Takovou věc by svedl i Jorik. Ten blázen! To jsi ty, Joriku? Ve chvíli, kdy to řekl, a ještě dřív, než to vyslovil, věděl už, že neudělal dobře. Jak by Jorik mohl v noci přijít do jeho ložnice? Ostatně, Jorik je unavený po celodenní dřině: od rána do večera dělat dvořanům blázna! Jorik není blázen: Jorik hraje divadlo! I Hamlet bude později hrát divadlo, blázna na divadle světa. V tu chvíli ještě neví, co pro něj Jorik znamená... Ale později, u Jorikova hrobu, si to uvědomí!

Jak Hamlet dospíval, Jorik postupně mizel z jeho života, až zmizel docela. Teď je z něj lebka. Až tehdy si uvědomí, co pro něho Jorik znamenal. Bude držet v obou dlaních Jorikovu hlavu a něžně se s ní mazlit... Joričku! Kam ses mi poděl? Hle, ta lebka kdysi mívala jazyk a zpívala! A vzala si ji hraběnka Červová. Čelist nemá a ještě k tomu dostává lopatou po hlavě – až

mne to bolí, když na to hledím! K čemu je teď dobrá? Na koulení kuželek. Říká Hamlet, všimněme si, že nehovoří o zmrtvýchvstání v těle... Nevěří na zmrtvýchvstání!

To je ta hlava, která sršela tolikými nápady? Celé přivaly vtipů, co se mne nanosil na zádech! Ale do mé ložnice nesměl, to byla výsada matky. Čím starší Jorik byl, tím víc se podobal shrbené babičce.

V krátkém a širokém průjezdu visí lampa. Ostatně to není průjezd. Ostatně to není lampa, jen dvě skvrny v časoprostorové koexistenci: temně zelená a stříbrná, zatímco okolí průjezdu (měly by to být zdi domu) je bílé, šedavě bílé, jak domy bývají... Máme tedy všechny důvody vnímat výsledný obraz jako lampu v průjezdu bílého domu, ačkoli záruku pro to nemáme žádnou. Při zběžném pohledu má obraz dva rozměry, ale když trochu přimhouříte oči (to abyste lépe viděli), zdá se, že není nic snazšího než průjezdem projít. Abyste však prošli, musíte prorazit nebeskou zeleň! To není tak snadné, jak by se mohlo zdát na první pohled: kde je záruka, že zeleň nepruží a nevyvrhne vás zpět z hrdla průjezdu? Neřekl jsem přece, že zeleň je za průjezdem: je v průjezdu! Ostatně nejsou žádné tři rozměry. Zeleň je v průjezdu, který vás vábí k tomu, abyste vstoupili; nic víc. Co je ve hvězdách? Hvězdy jsou ve hvězdách! V průjezdu je přísně vzato průjezd. Abyste prošli dvourozměrným průjezdem, je třeba, aby nebyl dvourozměrný. Vím, že mi nerozumíte, to vy jen tak děláte, že chápete! Ten obraz by se mohl jmenovat „Průchod dvourozměrným průjezdem“! Na konci pohodové sezení: dvůr se stolký, skládacími židlemi a slunečníky.

Vždycky mi bylo záhadou, odkud se v Hamletovi II po zjevení Hamleta I bere ten radostný, expanzivní pocit... Zpočátku umírá hrůzou: dál ani krok! Kam mne to vedeš? Dole pod hradbami, jež přečnivají nad útesy, po kterých skáče Hamlet jako kamzík, se líně převaluje noční moře a hučí (tam! tam kdyby matka uložila Polonia... milující matka... Nikdo by nepoznal nic! Což nebyl Polonius hloupý jako pařez? Šlo by to navléknout. Ale matka zřejmě nechce? Musel ho sám odvléknout pod schodiště)... Dál ani krok, říká Hamlet a chvěje se hrůzou dosud nepoznanou, jakou se chvěje každý, kdo poprvé spatří takový obraz... A pak mu říká: krtečku! Říká duchovi „krtečku“ a že prý váli sudy! Spadlo to z něj. Všechno je jasné. Ale vždyť není jasné nic! Teď teprve by měl Hamlet... Jsem tak unavený. Je to rozkoš, hrát aspoň chvíli blázna. Být bláznem – radost nekonečná! Ani na chvíli nes hodit šat sešitý z pestrých hadříků: ach, to pestré lože blázna! Zvolil si Jorik dobrovolně svůj úděl? A Hamlet... Proč se rozhodl hrát blázna? Svobodně a s radostným pocitem, aniž věděl, jaká v tom spočívá rozkoš? Snad tušil, dost možná: vábila ho ta propast! Byla v tom nějaká strategická výhoda? A jaká? Vždyť měl jistotu! Stačilo vzít meč a bodnout. Hle, skvrna se sune prostorem a zaplouvá za bílý závěs. Krysa! Ne, to vám jen připomíná krysu: obrys krysy! Ani to ne. Černá a šedá v různých škálách a variacích, co byste chtěli, za závěsem? Avšak on sám je bílý! Vyhov matce, když tě tak prosí... Budu se snažit, milostpaní!

Roman Karpaš: Bez názvu / Ohne Titel, 2006, kresba uhlem / Kohlezeichnung, 150 × 200 cm

A teď mi řekni, Joriku, jakým směrem se ubíraly tvé skvrny! Tvé bubliny, možná tomu říkáš bubliny, kdo jiný by mohl vidět barevné bubliny se zavřenýma očima než Jorik? Kdo jiný s očima otevřenýma. Hamlet drží až u své tváře Jorikovu lebku a vši silou tlačí prsty na její oční důlky. Jorik neodpovídá. Ale teď, neslyšel jsi něco, Horátio? Nic, principi. Tak se mi to tedy zdálo? Zdálo se mi, že Jorik viděl jiskry, celé přivaly jisker: zlatých, rudých, oranžových, zelených... V pozadí indigo splývalo s černí. Rám ob-

razu: oční důlky! Ale směr, kterým se pohybovaly jiskry, Jorik nesdělil. Jaká škoda! Snad později? Na noc blázen shazoval svůj šat sešitý z pestrobarevných útržků a ukládal se do bílého lože, jako každý jiný člověk... Nebo bylo i jeho lože sešito z pestrobarevných šátků? Jaká hrůza: celou noc býti bláznem! Ani na hodinu neshoditi ze sebe bláznovský šat! Manželku neměl. Byl to osamělý blázen! Ale mohl někoho milovat, dost možná to byl zamilovaný blázen, ale která by si vzala strakatého blázna... Čím by bylo divadlo bez

Jorika? Tu noc po hrobnické scéně Hamlet usínal s jediným přáním: aby se mu zdálo o Jorikovi...

Jsem unavený. Psaní hluboko do noci mne vysílilo. Nezdálo se mi o Jorikovi: v mém životě nehrál Jorik žádnou roli! V mém životě se neobjevil žádný. Žádný blahodárný blázen, jako byl Jorik, všechno bylo tak vážné! Ani vážné, doktore, ale to bych nerad komentoval. Bylo to groteskní. Ale ne tak jako příběhy Chaplinovy... Nýbrž: jako noc na Elsinoru! Ani to není přesné. Rybník, ano... Všechny sny jsem zapomněl: jen tamten jediný mi utkvěl! Jsem unavený. Ale vstávat se musí! Ustlat lůžko. Takové divné ráno. Snídani mi přinesou na pokoj. Nechci snídani! Co chci? To kdybych věděl! Možná je dobře, že to nevím? Už to mám! Nezdálo se mi o Jorikovi, protože jsem příliš povolil unaveným smyslům! Řečeno jednoduše, šel jsem příliš brzo spát. Kdybych se odebral do svého bláznovského lože pozdě k ránu, za plné tmy bez lunny a zpěvavých ptáků... Co by se dělo? Nevím. Potkal bych na chodbě Jorika? A odpověděl by mi... Tolik otázek pro jeden zmučený mozek! Tolik otázek. Musím omezit spánek na minimum. Nespat vůbec! Ale proč.

Když Jorik umíral, podobal se ze všeho nejvíc malé babičce. Ležel schoulený na boku a pestrá přikrývka prozrazovala, že z něj mnoho nezbyvá. Jeho ruce byly voskové fialové a kůže na hlavě profilovala tvar lebky. Měl propadlé spánky a vysedlé nadočnice, pod nimiž se kamsi propadaly bulvy s panenkami plovoucími v šedavém medu, to všechno se už neptalo, zda být nebo nebýt. Tato lebka je Jorik. Mnich, studující na této malé smrti své „ars moriendi“, jak se ve středověku říkalo (tehdy populárním) umění odebrat se na onen svět, už zřetelně rozeznával očnici i kyčel, ze kterého tichým tahem mizela kůže. Bezzubá ústa, pootevřená v propadlých lících, připomínala křeč ptáka s uraženým zobákem, který volá o pomoc. Ta však nepřicházela. Byl sám. Byl zavřený sám v sobě, byl odsouzený. Zpověď, kterou si ještě stačil vyžádat, se podobala mnichově samomluvě. Kdyby však mnich lépe přihlížel této malé smrti, poznal by, že Jorik nehledí do jiného světa, jak se nám snaží namluvit příručka umírání. Poznal by, že Jorik nehledí nikam. Poznal by vyhasínání, ze kterého tichým tahem mizí každý šelest.

Znal jsem jednoho herce, který tak miloval divadlo, že je nikdy nenavštěvoval!

Jako herec chodil do divadla zadním vchodem, kdyby nechodil zadním vchodem, nebyl by to herec; byl by to divák... Miloval Shakespeara a vůbec divadelní hry, a četl si je po večerech a představoval si, jak jejich postavy vypadají (nevypadaly vůbec nijak. Neměly tvář) a jak jsou oblečeny (kostýmy byly většinou slušivé, ale krajně jednoduché. Vlastně jen barevné skvrny) a jak mluví, ano, to bylo to hlavní: na kterém místě stojí a jak říkají své repliky, byl to podivín... vždyť to říkám... Vyučený hodinář, který po večerech spravoval kolegům z divadla budíky! Byl už starý. Byl celý život hercem! A ačkoli byl celý život hercem, v životě neviděl na divadelním jevišti hru, která by mu nepokazila dojem z četby divadelní hry, včetně těch,

ve kterých sám hrál: těch především! Přestal navštěvovat divadlo a oddával se divadelním vizím. Ostatně: není žádné divadlo! Všechno je tak přízračně skutečné! Dávno přestal věřit na modernu. Nenechte se vymát: což Polonius na mopédu je nějaká moderna? Okresní avantgarda, ano, a pořád to na nás zkoušejí, když ne moped, což takhle padák? Kdo z dnešních herců umí šermovat? Kdo recitovat verše. Ne odříkávat repliky a koulet se přitom po prknech, která dávno neznamenají svět, jako nějaký medicimbál, jako nějaký muzikál... Snad tělocvična, ano, veřejný záchodek, ano... Ale recitovat verše? Shakespearův blankvers! Postavil se s knihou v ruce čelem k oknu, tam někde bylo obecenstvo... tam spalo uprostřed černé noci! A v županu, který mohl znamenat bláznův šat i královské roucho, zvolna odříkával: Chci mítí důkaz, jenž plyne z věci samé! Vy, duše provinilé v obecenstvu, vyznejte veřejně své ohavnosti! Hra je síť –

Hra je síť! Slyšel kdy někdo něco podobného?

Jaká věta! Jaká obdivuhodná věta!

Jaká poetika: podmět a přísudek se sponou!

Nic dalšího nemusí následovat. Nic předcházet.

Jaký nárok na umění! Jaký vysoký, maximalistický nárok.

Ne verše, ani katarze: nýbrž síť!

Síť...

Síť poličená na diváka.

MILAN EXNER, nar. 1950 v Liberci, kde také žije a pracuje, prozaik a básník. Absolvoval Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem, získal doktorát v oboru literárních věd na Filozofické fakultě UK v Praze, kde také absolvoval doktorandské studium a posléze habilitaci v oboru estetiky. Vydal knihy novel *Struktura štěstí* (1987), *A přece záznak chtití* (1989), obsáhlý generační román *Svatoušek* (2002), další romány *Oblast stínu* (2005), *Zoufalství* (2006) a novelu *Lakuna* (2007), první v řadě zamýšlených tzv. „divadelních novel“. Z básnické tvorby: soubor pěti básnických knih vyšel 1998 pod názvem *Poesie. ArteMiss* (2002), *Kantova říze* (2003), *Hoch s myši* (2006) a *Onona* (2008). Z odborných prací: z oboru estetiky *Aktanty a nevědomí* (2002), z oboru hlubinné literární vědy *Struktura symbolična; Na příkladu románu F. M. Dostojevského Bratři Karamazovi; Příspěvek k evoluční estetice* (2009).

ROMAN KARPAŠ, nar. 30. 10. 1951 v Liberci, kde žije a pracuje. Výtvarník, nakladatel. Vystudoval Pedagogickou fakultu UK v Praze, obor výtvarná výchova, prof. Cyril Bouda a Karel Šmíd. Zabývá se grafikou, kresbou, knižními úpravami a typografickými pracemi. Nejčastěji používanou grafickou technikou je lept a suchá jehla. V téměř abstraktních grafických listech a velkoformátových kresbách usiluje o dramaticčnost, koncentrovanost a maximální výraz. V poslední době se zaměřuje na zviditelňování neviditelného – siločáry, toky energií, různé projevy působení sil (tahy, protitahy apod.). Zúčastnil se řady mezinárodních přehlídek (trienále Krakov, bienále Ljubljana apod.). Je zastoupen v několika galeriích a muzeích. Upravil více než 200 knih, ve vlastním Nakladatelství RK se zaměřuje na regionální vlastivědu.

Milan Exner

Der Teich Elsinor

(Aus der Theaternovelle LAKUNA
oder Hamlet im Säulengang)

Diese Nachricht aus der Presse hat mich heftig erregt, wenngleich ich sehr, sehr müde bin... Ich weiß übrigens nicht warum! Ich weiß nicht, warum mich eine Banalität in der Zeitung erregt, warum ich müde bin, ich werde mir doch nicht einreden, dass sich mein Körper mit dreißig Jahren auf den Tod vorbereitet? Beides, Müdigkeit und heftige Erregung, kommt gleichsam woandersher, aus einer anderen Welt.

Es ging um einen kleinen Artikel, dessen Zweck die Suche nach der Identität eines gewissen Mannes war... Ein Mann, der verloren ging (so etwa in Hamlets Alter), bedeutet nichts Eigenartiges, heute wie einst. Dieser wurde aber früher entdeckt, als er verloren ging, sonderbar! Noch bevor der Erstbeste die Suche verkündete, wurde ein Mann aufgefunden, den niemand vermisste und dessen Identität niemand kannte. Das einzige, was er bei sich hatte, war ein Plastikbeutel mit einem Buch. Angeblich Shakespeares Hamlet.

Er stand am Ufer eines Sees, eigentlich eines riesigen Teiches, über dem an jenem Morgen Nebel lag, das Ende ist gar nicht abzusehen... Er trug einen dunklen Abendanzug mit allem, was dazu gehört, einem hellen Hemd, Krawatte und schwarzen Halbschuhen, ohne Weste. Er war ganz durchnässt, aber schon fast wieder getrocknet, als wäre er nachts vom Damm gestürzt. Tagsüber trieb er sich dann am Ufer herum, wo sie ihn so dort vorgefunden haben. Er hatte mit niemandem kommuniziert. Die Ortsansässigen riefen die Polizei, die Polizei die Ambulanz.

Behauptete ich, dass ich das gewesen sei, würde ich lügen... Ich war das nicht, aber ich hätte es sein können, darin liegt das Problem! Mich würde auch niemand suchen, auf meine Weise bin ich froh darüber... Ich kann mir gut vorstellen, dass ich abends aus dem Theater komme und ins Wasser stürze, auch wenn es vom erwähnten Teich zum nächsten Theater zwanzig Kilometer Luftlinie sind... Solch eine Entfernung kann man zurücklegen, wenn einem nach der Vorstellung danach zumute ist. Sie denken über Hamlet nach, und ein kühles Bad weckt Sie; es ist kein Wunder, dass Sie in solch einem Augenblick nicht wissen, wer Sie sind.

Er wusste es bestimmt: Sicher wusste er es, aber er wollte nichts sagen, warum auch, wenn ihn niemand vermisste? Nicht einmal ich hätte an seiner Stelle etwas gesagt. Übrigens: Auch nach mir forschen sie. Über meine Vergangenheit sage ich nichts, nicht einmal über meine Vorstellungen. Geschweige denn über meine Träume, sind denn alle verrückt geworden? Wozu hätte das gedient? Ich selbst verstehe meine Träume nicht, wie könnten Sie sie also verstehen? Übrigens träume ich schon lange nichts mehr.

Es hätte aber auch anders sein können: Der Mann begab sich mit einem Buch in die Natur, und dazu kleidete er sich festlich. In dem Plastikbeutel hatte er Hamlet, und für ihn war es ein Festtag, auf diese Art zu lesen... Es geziemt sich nicht, Shakespeare in Arbeitshosen zu lesen! Und das Theater befriedigt Sie schon lange nicht mehr... Ich kannte einen Schauspieler, der gerade so ein Fall war. Unser Fremder machte sich also auf, unter freiem Himmel zu lesen, er vertiefte sich ins Lesen und wurde nachts überfallen. Das Übrige kann sich jeder selbst ausmalen.

Lesen unter freiem Himmel: Das muss faszinierend sein! Zu Hause wartete niemand auf ihn, und er schaffte sich ein größeres Amphitheater als das, in dem sie in der Griechischen Klassik saßen, weit, weit größer als das elisabethanische Theater... Und weil für ihn die Aussicht aufs Meer nicht greifbar war, ja nicht einmal auf die Themse, fuhr er mit dem Zug zum See, den er auserwählt hatte. Das würde erklären, warum ihn in der Umgebung niemand kannte... Es musste ein ziemlich breites Wasser sein, das zumindest entfernt an das Meer unter Schloss Elsinor erinnerte, wahrscheinlich setzte er sich im Abendanzug an irgendeinem Felsen über dem Wasser nieder und las. Dort überraschte ihn die Nacht. Den Bentel mit Hamlet ließ er aber nicht los, sie tauchten gemeinsam aus dem Wasser auf.

Das ist nicht schlecht, in der Nacht aus dem Wasser aufzutauchen und den Gefährten zur Hand zu haben! Möglicherweise war er verrückt, ein komischer Kauz, plan- und ziellos, allerdings Halbschuhe und Krawatte, ein Buch mitten im Wald... Das will ich nicht bewerten und lasse es so stehen. Übrigens weiß ich von diesem Mann nichts Näheres, es hat nachher niemand mehr über ihn in der Zeitung geschrieben, und niemanden interessierte seine Herkunft oder sein weiteres Schicksal... Sie kennen die Journalisten.

Früher hätte mich solch eine Sache nicht bewegen können. Ich sitze auf dem Felsen über dem Teich Elsinor und spreche mit Gespenstern, ein Klecks, der fern an die Silhouette des Vaters erinnert, schiebt sich leise durch den Raum... Halt, keinen Schritt weiter! Wohin führst du mich? Ich habe doch gesagt, dass er ein komischer Kauz war. Deswegen ist er mir sympathisch. Warum heftest du den Blick auf die Leere und führst Gespräche mit reiner Luft? O weh, er ist wahnsinnig! Die Strümpfe sind zu den Knöcheln gerutscht, und aus dem Plastikbeutel tropft Wasser.

Ich sage nicht, dass ich nicht weiß, wer ich bin; ich könnte es sagen, aber wozu würde es Ihnen dienen? Eine banale Geschichte! Es geht nicht um die Adresse und Daten, in diesem Sinne bin ich wie jeder andere: Ein Mensch mit einem Steckbrief um den Hals! Was hätte sich geändert, wenn die Polizei ermittelt hätte, wer der Mann vom Teich Elsinor war? Was hätte sich

geändert, wenn ich gesagt hätte, wo genau niemand auf mich wartet? ... Seit wann. Nichts hätte sich geändert. Ich sage nicht, ich sei ein Heimatloser. Der Tisch, an dem ich sitze, gehört mir ohnehin nicht. Nicht einmal der, an dem ich vorher gesessen hatte, gehörte mir, und eigentlich kein vorhergehender...

In mein Zimmer ragt ein großes Fenster. Es ist kein Fenster einer Privatwohnung, ich habe ja gesagt, dass ich nicht einmal einen eigenen Tisch habe. Weder einen Tisch noch ein Fenster: Es ist das Fenster eines Sanatoriums. Ein Sanatorium ist keine Irrenanstalt, auch wenn es gewöhnlich so gesagt wird... Etwas zwischen Obdachlosenheim und Pension, ja.

Die Johannisbeeren im Garten sind dunkelrot und golden, die Bewohner des Sanatoriums dürfen sie nach Herzenslust abpflücken. Durch das Fenster meines Zimmers dringt der Gesang der Vögel, aber keine Musik. Warum kommt niemand zum Vorspielen zu mir? Wenn eine Indianerkapelle käme, so wie einst, wie könnte ich es heute schätzen! Eine Kapelle mit Zampoñas, Gitarren und Charangos, Indianer in Ponchos und unglaublichen Melonen.

Gold und Rot fließen über den grünen Hintergrund. Von links eine Träne und rechts die Flut. Das Grün wird in dicken Schichten aufgetragen, und irgendwo etwa im Goldenen Schnitt gibt es weißgraue Tüpfelchen, fern erinnert es an eine Blume, ja, an ein kleines Blümchen aus Hochemal auf einer Vase aus Haida. Um die weißen und grauen Tüpfelchen schlingt sich ein blauer Streifen, ein hellblauer schmaler Streifen, ein Bach oder ein Flüsschen, eine schmale Quelle... Das Blau ist hell, schön hell, und lieblich ist es mit dem hellgrünen Hintergrund abgestimmt. Und das Rosenrot, Beige und Braun in einigen unauffälligen Vertikalen.

Als Hamlet klein war, drückte er sicher beide Daumen auf die Augenlider. Schief er in seinem eigenen Schlafzimmer oder bei der Mutter? Anfangs vielleicht im Schlafzimmer der Mutter, die Amme oder das Kindermädchen konnten aber auch da gewesen sein... Später hatte er sicher ein eigenes Zimmer, ich sage nicht, dass das wer weiß was für ein Glück ist. Er hatte keine Geschwister. Er war ein Einzelkind und allein im Zimmer, drückte sich die Finger auf die Augenlider, und vor seinen Augen, die tief in die Öffnungen des Schädels hineingedrückt wurden, tanzten bunte Kleckse. Andere Sterbliche sprechen in diesem Zusammenhang von „Blasen“, ich habe nichts dagegen... Also denn: bunte Blasen, Blasen auf Elsinor! Das Kinderzimmer auf Elsinor, das ist eine sonderbare, beunruhigende Vorstellung, aber irgendwo dort musste es gewesen sein? Das Kinderzimmer musste dort irgendwo sein, und durch seinen Raum tanzten bunte Blasen, persönlich bevorzuge ich das Wort „Kleckse“... Blasen und Kleckse, das ist nicht dasselbe! Und ich bin im Grunde meines Herzens überzeugt, dass es Kleckse waren, zweidimensionale Einheiten, die sich flach durch den Raum schieben, schwingende Kleckse einer bunten Leere... Die vorherrschende Farbe jeder Szene ist aber das Dunkel, an manchen Stellen undurchdringlicher und anderswo heller, stellenweise ins Indigo verschiedener Schattierungen und Lichtstärken

wechselnd. Wenn Sie mehr zudrücken, springt von irgendwoher ein Funke heraus... Ein Beweis, dass im Innern auch Licht ist! Das ist hoffnungsvoll. Und sieh da, der ganze Funkenregen tauchte hinter dem Horizont empor, eingerahmte Öffnungen im Schädel, und er kommt durch Hamlets Blickfeld von links nach rechts, von links nach rechts, immer von links nach rechts... Niemals umgekehrt, mögen noch so große Anstrengungen aufgebracht werden, die Bewegungsrichtung kann nicht umgekehrt werden! Auch der Klecks, der sich hinter den Vorhang schiebt, wird sich von links nach rechts bewegen. Wie verhängnisvoll! Morgen werde ich Yorick fragen. Yorick ist ein Narr und sagt die Wahrheit, ob er sich als Junge an jedem Abend, wenn er nicht einschlafen konnte, die Finger auf die Augenlider drückte, vielleicht macht Yorick das bis auf den heutigen Tag? Yorick ist ein Narr, und seine Kleidung ist bunt. Bunte Blasen oder Kleckse begeistern Yorick vollkommen, Yorick sagt mir, welche Richtung die Kleckse einschlagen. Schon damals im Kinderzimmer sprach Hamlet von Klecksen. Ist daran etwas merkwürdig? Herrje, daran ist nichts Merkwürdiges

Hamlet! lässt sich die Stimme von dem Gespenst vernehmen, hör sofort auf! Weißt du denn nicht, dass du dir die Augen verdirbst? Hamlet erschrickt, erweiterte Pupillen schweifen im dunklen Raum umher (es ist Nacht. Nacht auf Elsinor), bis sie auf dem Klecks nahe des Bettes haften bleiben... Die Stimme gehört der Mutter. Es wird also die Mutter sein. Doch ehe er sich davon überzeugen kann, kommt er auf logischem Wege darauf. Die Stimme gehört der Mutter, also ist es die Mutter. Es ist aber nicht garantiert. Was wäre, wenn der Teufel die Stimme der Mutter nachahmte? Solch eine Sache würde auch Yorick irreführen. Den Narren! Bist du das, Yorick? In dem Moment, als er es sagte und noch ehe er es aussprach, wusste er, dass er nicht gut daran tat. Wie hätte Yorick nachts in sein Schlafzimmer gelangen können? Übrigens ist Yorick nach der ganztätigen Schufterei müde: von morgens bis abends den Hofnarren spielen! Yorick ist kein Narr: Yorick spielt Theater. Auch Hamlet wird später Theater spielen, weil er in die Theaterwelt vernarrt ist. In diesem Moment weiß er es noch nicht, was Yorick für ihn bedeutet... Aber später an Yoricks Grab wird er sich dessen bewusst.

Als Hamlet heranwuchs, verschwand Yorick allmählich aus seinem Leben, bis er vollkommen verschwunden war. Jetzt gibt es von ihm nur noch den Schädel. Wenn er sich damals bewusst gewesen wäre, was Yorick für ihn bedeutete. Er hält Yoricks Kopf in beiden Händen, und zärtlich liebkost er ihn... Mein Yorick! Wo bist du mir abhanden gekommen? Sieh da, dieser Schädel hatte irgendwann einmal eine Stimme und sang! Und die Gräfin Wurm heiratete ihn. Er hat keinen Kiefer, und dazu bekommt er die Schaufel über den Kopf – bis es mir weh tut, wenn ich darauf achte. Wozu ist das jetzt gut? Zum Kegeln. Sagt Hamlet, beachten wir, dass er nicht von der Auferstehung im Körper spricht... Er glaubt nicht an die Auferstehung.

Ist das der Kopf, der vor so vielen Ideen sprühte? Ein ganzer Schwall von Witzen, was der mich auf seinem Rücken getragen hat! In mein Schlafzimmer durfte er allerdings nicht, das war das Vorrecht der Mutter. Je älter Yorick wurde, desto ähnlicher wurde er der gebeugten Großmutter.

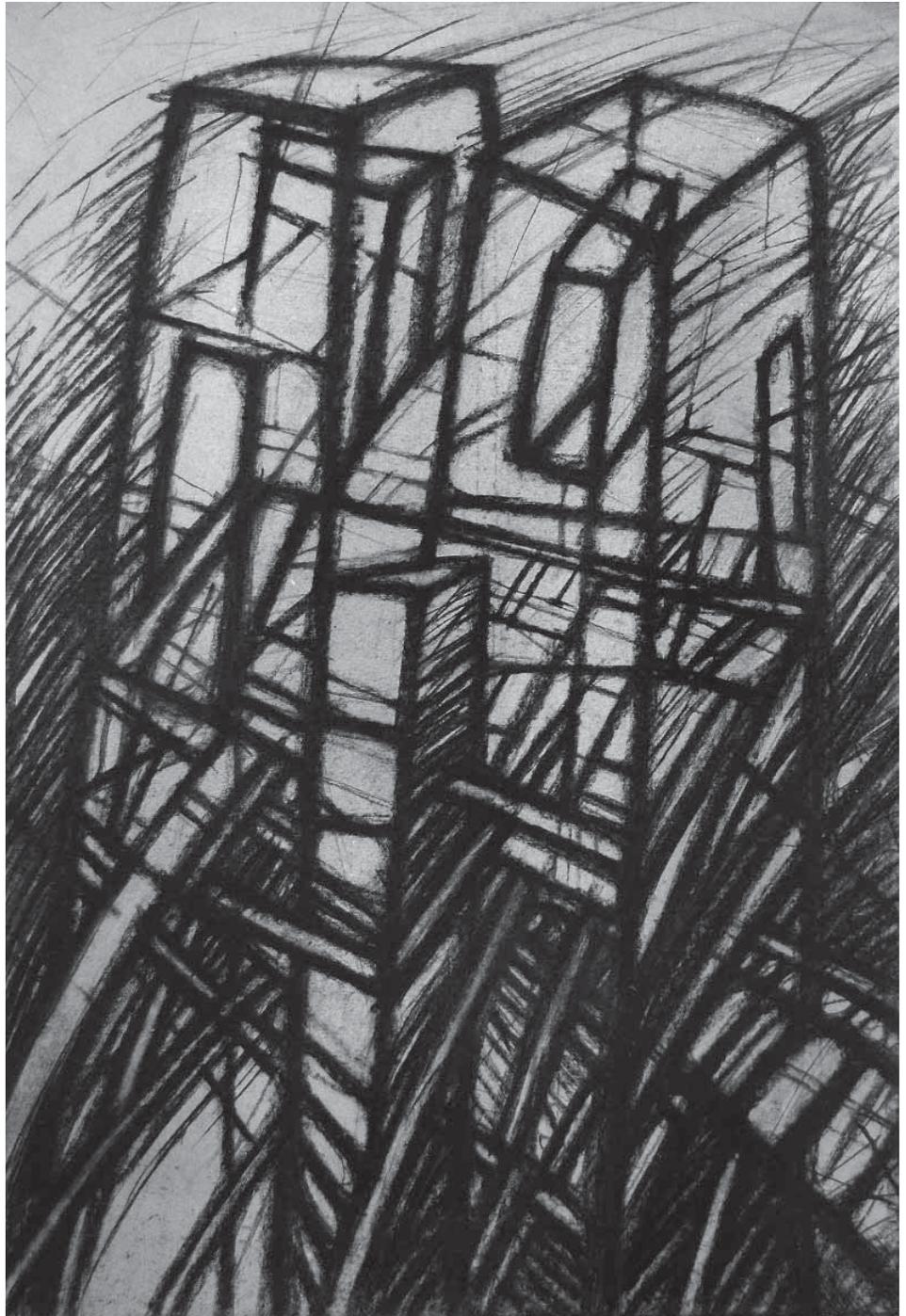
Im kurzen und breiten Hausflur hängt eine Lampe. Es ist übrigens kein Hausflur. Letzen Endes ist es keine Lampe, nur zwei Kleckse in zeitlicher und räumlicher Koexistenz: dunkelgrün und silbern, während die Umgebung des Hausflurs (es hätten Hauswände sein sollen) weiß, grauweiß ist, wie Häuser zu sein pflegen... Wir haben daher allen Grund, das resultierende Bild als Lampe im Hausflur des weißen Hauses wahrzunehmen, obwohl wir dafür keine Gewähr haben. Bei einem flüchtigen Blick hat das Bild zwei Dimensionen, aber wenn man das Auge ein wenig zukneift (damit Sie es besser sehen), hat es den Anschein, dass es nichts Leichteres gibt, als durch den Hausflur hindurchzugehen. Damit Sie jedoch durchkommen, müssen Sie das Himmelsgrün durchbrechen. Das ist nicht so leicht, wie es auf den ersten Blick scheinen könnte: Wo ist die Garantie, dass das Grün Sie nicht zurückstößt und Sie nicht wieder aus dem Schlund des Hausflurs ausspuckt? Ich habe doch nicht gesagt, dass das Grün hinter dem Hausflur ist: Es ist im Hausflur! Übrigens gibt es keine drei Dimensionen. Das Grün ist im Hausflur, das sie dazu verlockt, einzutreten; nichts weiter. Was ist in den Sternen? Die Sterne sind in den Sternen. Im Hausflur ist streng genommen der Hausflur. Damit Sie durch den zweidimensionalen Hausflur durchgehen, ist es notwendig, dass er nicht zweidimensional ist. Ich weiß, dass Sie mich nicht verstehen, Sie tun nur so, als würden Sie begreifen. Dieses Bild könnte „Durchgang durch den zweidimensionalen Hausflur“ heißen. Am Ende gemütliches Sitzen: Der Hof mit den Tischen, Klappstühlen und Sonnenschirmen.

Es war mir immer ein Rätsel, woher Hamlet II nach der Erscheinung von Hamlet I dieses freudige, expansive Gefühl hatte... Anfangs stirbt er fast vor Schreck: Keinen Schritt weiter! Wohin führst du mich? Unten unter dem Wall, welcher über die Klippen hinausragt, über die Hamlet wie eine Gämse springt, wälzt sich träge das nächtliche Meer und braust (dort! Dort, wenn die Mutter Polonius ins Bett gebracht hätte... die liebende Mutter... Niemand hätte etwas bemerkt. War Polonius denn nicht stockdumm? Man könnte es so einfädeln. Wollte es die Mutter offenbar nicht? Er musste ihn allein unter die Treppen schleppen)... Keinen Schritt weiter, sagt Hamlet und zittert vor Schreck, wie er ihn bislang nicht gekannt hat, wie jeder zittert, der zum ersten Mal solch ein Bild erblickt... Und dann sagt er zu ihm: Maulwurf! Er sagt zu dem Geist „Maulwurf“ und dass angeblich die Fässer rollen. Es ist von ihm abgefallen. Alles ist klar. Aber es ist doch nichts klar. Jetzt erst sollte Hamlet... Ich bin so müde. Es ist eine Wonne, zumindest eine Weile den Narren zu spielen. Ein Narr zu sein – eine unendliche Freude! Nicht einmal nach einer Weile das aus bunten Fetzen zusammengenähte Gewand abzulegen: Ach, das bunte Bett des Narren! Wählte Yorick freiwillig sein Schicksal? Und Hamlet... Warum entschied er sich, den Narren zu spielen? Frei und mit freudigem Gefühl, ohne dass er wusste, was für eine Wonne darin lag? Er ahnte es vielleicht, gut möglich: Es lockte ihn der Abgrund. Lag darin irgendein strategischer Vorteil? Und was für einer? Er hatte doch die Gewissheit. Es genügte, ein Schwert zu nehmen und zuzustechen. Sieh

da, der Klecks verschiebt sich durch den Raum und treibt... hinter den weißen Vorhang. Eine Ratte! Nein, das erinnert Sie nur an eine Ratte: Die Kontur einer Ratte. Nicht einmal das. Schwarz und Grau in verschiedenen Skalen und Varianten, was möchten Sie hinter dem Vorhang? Doch er allein ist weiß. Komm der Mutter entgegen, wenn sie dich so bittet... Ich werde mich darum bemühen, gnädige Frau!

Und jetzt sag mir, Yorick, welche Richtung deine Kleckse eingeschlagen haben! Diese Blasen, möglicherweise sagst du Blasen dazu, wer sonst könnte bunte Blasen mit geschlossenen Augen sehen außer Yorick? Wer sonst mit offenen Augen. Hamlet hält Yoricks Schädel an sein Gesicht, und mit aller Kraft drückt er die Finger in dessen Augenhöhlen. Yorick antwortet nicht. Aber jetzt, hast du nichts gehört, Horatio? Nichts, mein Prinz. Habe ich das also geträumt? Ich habe geträumt, dass Yorick Funken sah, einen ganzen Funkenregen: golden, rot, orange, grün... Im Hintergrund verschwamm das Indigo mit Schwarz. Der Rahmen des Bildes: die Augenhöhlen. Aber die Richtung, in der sich die Funken bewegten, teilte Yorick nicht mit. Wie schade! Vielleicht später? In der Nacht legt der Narr sein aus buntfarbigen Fetzen zusammengenähtes Gewand ab und legt sich ins weiße Bett wie jeder andere Mensch... Oder war auch sein Bett aus buntfarbigen Tüchern genäht? Wie schrecklich: die ganze Nacht ein Narr zu sein! Nicht einmal für eine Stunde sein Narrengewand abzulegen! Eine Frau hatte er nicht. Er war ein vereinsamter Narr. Aber er konnte jemanden lieben, das ist gut möglich, er war ein verliebter Narr, aber welche Frau hätte einen scheckigen Narren genommen... Was wäre das Theater ohne Yorick? In dieser Nacht nach der Grabszene schlief Hamlet mit einem Wunsch ein: dass er von Yorick träume...

Ich bin müde. Das Schreiben bis tief in die Nacht hat mich erschöpft. Ich habe nicht von Yorick geträumt. In meinem Leben hat Yorick keine Rolle gespielt. In meinem Leben erschien niemand. Kein segensreicher Narr, wie Yorick einer war, alles war so ernst. Nicht einmal ernst, Doktor, aber das möchte ich lieber nicht kommentieren. Es war grotesk. Aber nicht so wie die Geschichten von Chaplin... Sondern: wie die Nacht auf Elsinor. Nicht einmal das ist genau. Der Teich, ja... Ich habe alle Träume vergessen: Nur dieser eine hat sich mir eingeprägt. Ich bin müde. Aber man muss aufstehen. Das Bett herrichten. So ein sonderbarer Morgen! Das Frühstück bringen sie mir ins Zimmer. Ich will kein Frühstück. Was will ich? Wenn ich das wüsste! Vielleicht ist es gut, dass ich es nicht weiß? Ich habe es schon heraus! Ich habe nicht von Yorick geträumt, weil ich zu vielen müden Sinnen nachgegeben habe. Einfacher gesagt: ich bin zu früh schlafen gegangen. Wenn ich mich spät am Morgen bei völliger mondloser Dunkelheit und ohne Singvögel in mein Narrenbett begeben hätte... Was wäre geschehen? Ich weiß es nicht. Hätte ich Yorick im Flur getroffen? Und hätte er mir geantwortet... So viele Fragen für ein gemartertes Gehirn! So viele Fragen. Ich muss den Schlaf auf ein Minimum beschränken. Überhaupt nicht schlafen! Aber warum.

Roman Karpaš: Hrad / Die Burg, 2011,
kresba uhlím / Kohlezeichnung,
80 × 110 cm

Als Yorick starb, sah er von allen am meisten der kleinen Großmutter ähnlich. Er lag zusammengekauert auf der Seite, und eine bunte Decke verriet, dass von ihm nicht viel übrig war. Seine Hand war wächsern violett, und die Haut auf dem Kopf bildete die Form des Schädels ab. Er hatte eingefallene Schläfen und hervorstehende Augenbrauenwülste, unter denen die Augäpfel irgendwohin versanken mit Pupillen, die im gräulichen Honig schwammen, nach all dem wurde nicht mehr gefragt, ob es ein Sein oder Nichtsein gab. Dieser Schädel ist Yorick. Ein Mönch, der an diesem unbedeutenden Tod sein „Ars moriendi“ studierte, wie man im Mittelalter die (damals volkstümliche) Kunst nannte, ins Jenseits abzutreten, unterschied schon deutlich die Augenhöhlen und auch die Hüfte, von der durch sanften Eingriff die Haut verschwand. Ein zahnloser Mund, halb geöffnet in den eingefallenen Wangen, erinnerte an den Krampf des Vogels mit abgeschlagenem Schnabel, der um Hilfe ruft. Diese kam aber nicht. Er war allein. Er war in sich selbst gefangen, er war verurteilt. Die Beichte, die er noch erbitten konnte, ähnelte dem mönchischen Selbstgespräch. Wenn jedoch der Mönch diesem unbedeutenden Tod besser zugesehen hätte, hätte er erkannt, dass Yorick nicht in die andere Welt blickt, wie uns das Handbuch vom Sterben weismachen will. Er hätte erkannt, dass Yorick nirgendwo hinblickt. Er hätte das Erlöschen erkannt, mit dem durch sanften Eingriff jedes Geräusch verschwindet.

Ich kannte einen Schauspieler, der das Theater so liebte, dass er es niemals besucht hat.

Als Schauspieler ging er durch den Hintereingang ins Theater. Wäre er nicht durch den Hintereingang gekommen, wäre er kein Schauspieler, sondern ein Zuschauer... Er liebte Shakespeare und überhaupt Theaterstücke, las sie an den Abenden und machte sich ein Bild, wie seine Gestalten aussehen (sie hatten überhaupt kein Aussehen. Sie hatten kein Gesicht) und wie sie angezogen sind (die Kostüme waren meistens schick, aber höchst einfach. Eigentlich nur bunte Kleckse) und wie sie sprechen, ja, das war die Hauptsache: an welcher Stelle sie stehen und wie sie ihre Gegenreden vorbringen, er war ein komischer Kauz... das sage ich doch... Der gelernte Uhrmacher, der an den Abenden den Kollegen aus dem Theater die Wecker reparierte. Er war schon alt. Sein ganzes Leben war er Schauspieler. Und obwohl er sein ganzes Leben Schauspieler war, sah er in seinem Leben kein Bühnenstück, das ihm die Sichtweise beim Lesen der Theaterstücke verdorben hätte, einschließlich derer, in denen er allein spielte: In erster Linie derer! Er hörte auf, das Theater zu besuchen und widmete sich den Theatervisionen. Übrigens: Es gibt kein Theater. Alles ist so phantastisch real! Längst hatte er aufgehört, an die Moderne zu glauben. Lassen Sie sich nicht verspotten: Ist denn Polonius auf dem Moped irgendeine Moderne? Die Bezirks-Avantgarde, ja, und immer erproben sie es an uns, wenn schon kein Moped, dann wenigstens ein Fallschirm? Wer von den heutigen Schauspielern kann fechten? Wer kann Verse aufsagen? Nein, Gegenreden vorbringen und zugleich über die Bretter rollen, die längst nicht mehr die Welt bedeuten, wie irgendein Medizinball, wie irgendein Musical... Vielleicht eine Turnhalle, ja, ein öffentliches

Klosett, ja... Aber Verse vortragen? Einen Blankvers von Shakespeare! Er stellte sich mit dem Buch in der Hand und mit der Stirn ans Fenster, dort war irgendwo ein Publikum... dort schlief es inmitten der schwarzen Nacht. Und im Morgenrock, der eine Narrenkleidung und auch ein königliches Gewand bedeuten konnte, sagte er langsam auf: Ich will einen Beweis haben, der sich allein aus den Dingen ergibt. Ihr, schuldige Seelen im Publikum, bekennt öffentlich eure Schändlichkeit! Das Schauspiel ist ein Netz –

Das Schauspiel ist ein Netz! Wann hat man etwas Derartiges gehört?

Was für ein Satz! Was für ein bewundernswerter Satz!

Was für eine Poesie: Subjekt und Prädikat verbunden mit einer Kopula.

Es muss nichts weiter nachfolgen. Nichts vorausgehen.

Was für ein Anspruch an die Kunst! Was für ein hoher, höchster Anspruch.

Keine Verse, nicht einmal eine Katharsis: sondern ein Netz!

Ein Netz...

Ein Netz, das für den Zuschauer gelegt wurde.

MILAN EXNER, geb. 1950 in Liberec, wo er auch lebt und arbeitet. Dichter und Prosaiker. Er absolvierte die Pädagogische Fakultät in Ústí n. L., erwarb den Dokortitel in den literarischen Wissenschaften an der philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo er auch sein Doktorandenstudium absolvierte. Er habilitierte sich im Fach Ästhetik. Seine Bücher umfassen Novellen *Struktura štěstí (Die Glücksstruktur – 1987)*, *A přece zázrak chtít (Und doch Wunder wollen – 1989)*, den umfangreichen Generationsroman *Svatoušek (Der Scheinheilige – 2002)* und weitere Romane *Oblast stínu (Der Schattenbereich – 2005)*, *Zoufalství (Verzweiflung – 2006)* und die Novelle *Lakuna (2007)* als erste sog. „Theaternovelle“ gedacht. Aus seinen dichterischen Werken seien erwähnt: Eine Zusammenfassung von fünf Gedichtbänden, die unter dem Titel *Poesie, ArteMiss (2002)*, *Kantova růže (Kants Rose – 2003)*, *Hoch s myši (Der Bube mit der Maus – 2006)* und *Onona (2008)* herauskamen. Von den Fachbüchern benennen wir auf dem Gebiete der Ästhetik *Aktanty a nevědomí (Aktante und Unbewusstsein – 2002)*, im Fach der tiefliterarischen Wissenschaften *Struktura symbolična; Na příkladu románu F. M. Dostojevského Bratři Karamazovi; Příspěvek k evoluční estetice (Struktur des Symbolischen – 2009)*.

ROMAN KARPAŠ, geb. am 30. 10. 1951 in Liberec. Er arbeitet und lebt in Liberec. Grafiker und Verleger. Studien: 1969–1973 Pädagogische Fakultät der Karlsuniversität in Prag, Fach Mathematik und bildende Kunsterziehung bei Cyril Bouda und Karel Smíd. Er befaßt sich mit Grafik, Zeichnung, Buchbearbeitungen und typografischen Arbeiten. Seine am meisten verwendete grafische Technik ist die Radierung und die Kaltnadel. In fast abstrakten grafischen Blättern und großformatigen Zeichnungen strebt er Dramatik, Konzentriertheit und maximalen Ausdruck an. In letzter Zeit orientiert sich sein Werk an der Visualisierung des Nichtsichtbaren – Energieströme, verschiedene Auswirkungen von Kräfteinflüssen (Zug-Gegenzug usw.). Er hat an einer Reihe von internationalen Aktionen (Triennale in Krakau, Bienále in Ljubljana u. a.) teilgenommen. In mehreren Galerien und Museen ist er mit seinem Werke vertreten. Grafisch ausstattete er über mehr als 200 Bücher, im eigenen Verlage (RK) befaßt er sich hauptsächlich mit regionaler Heimatkunde.

Hana Fousková

Poezie

* * *

Každý den je jak vráska na mém čele
jsem jako země
pustá kamenitá
plná cest
Má duše plná popadaných popálených hvězd
bloudí nebesy
Můj milý kde teď právě jsi? Po smrti?
Že nikdy nepřijdeš?
Mým tělem už neproudí míza
kořeny uťaty a větve polámané
Ale až zpuchřelé tělo ohněm vzplane
Můžeš si od něj ohřát ruce

* * *

Mé srdce je mrtvý pták
který dolétal
A dál šel čas
Můj hlas
jím proudí jak míza ve stromu
a vyhání plody
Jsou to trpké bobule
a nikdo je nejí

HANA FOUSKOVÁ, nar. 1947 ve Šluknově, od poloviny sedmdesátých let žije v Hodkách u Světě pod Ještědem, básnířka a výtvarnice. Studovala na textilní výtvarné škole v Brně a na střední uměleckoprůmyslové škole na Hollarově náměstí v Praze, studia ale nedokončila. Od začátku sedmdesátých let se pohybovala v okruhu výtvarníků tzv. Křížovnické školy a byla v kontaktu s pražským undergroundem. Knižně vydala sbírky básní *Jizvy* (1998), *Troud* (2003), *Psice* (2008). Zatím pouze časopisecky vyšly ukázky z rozsáhlé autobiografické prózy *Schizofrenička*, kterou autorka napsala v letech 1999–2003. Poezii i prózou je také zastoupena ve čtvrtém svazku sborníku *7edm* (2008) a v dalších antologiích. Výtvarným doprovodem všech knih se staly reprodukce autorčiných expresivních olejomalb. O jejím životě byl natočen dokumentární film *Já, špatně zajizvená rána* (režie Jiřina Vávrová, FAMU 2000), který uvedla Česká televize.

* * *

Spící město se mi položilo k
nohám
a noc nad něj spustila svůj
černý vlas
jen jeho bílé perly svítí v tmách
a stromy sestoupily z hor
a tiše rozestavily svou mlčenlivou
stráž
na jeho okrajích
Jen ty jdeš stále sama
vlas už ti zešedl
a poztrácené perly snů
stále navlékáš
na náhrdelník času
jenž brzy zaškrtní tě

* * *

Celý vesmír jsem prolétala
a nenašla jsem nikoho
kdo by mě miloval
Ty jež jsem milovala
mně všechny bůh vzal
Kéž bych našla cestu mimo smrt a osud
a možná i mimo sám
život

Vladimír Věla: Bez názvu / Ohne Titel, 2011,
kresba tuší / Tuschezeichnung, 297 × 210 mm

* * *

Jak strašné je jít tmou
svou samotou
otírat se času o křídla
bez hvězd a kormidla
tápat oceánem ticha
Křídlo tmy
svými chapadly
tě uchopí
kdo pochopí co je to noc
jež nezná svítání
ten probděl život bez hlesu
už nesnesu
to ticho, tu noc

VLADIMÍR VĚLA, nar. 27. 7. 1980 v Turnově. Studia: 1994–1998 Střední uměleckoprůmyslová škola v Turnově, 1998–1999 Pedagogická fakulta, obor výtvarná výchova v Plzni, 1999–2000 Vyšší odborná škola v Jablonci nad Nisou, 2000–2006 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér malířství prof. Z. Berana a Ateliér mediální tvorby prof. M. Knižáka. Nejprve se věnoval realistické malbě, zajímal ho svět zvířat ve vztahu ke světu lidí. Později se jeho projev abstrahoval, byl expresivnější a barevně neharmonický. Poselství jeho obrazů je šifrované, má více výkladů a filozofický podtext. Jeho tvorba se neustále vyvíjí směrem k abstrakci. Stal se dvojnásobným finalistou Ceny 333 Národní galerie v Praze. Je zastoupen ve veřejných a soukromých sbírkách. V současnosti patří mezi nejrespektovanější malíře-expressionisty mladší generace. Žije a pracuje v Turnově a Praze.

Hana Fousková Poesie

* * *

Jeder Tag wie eine Falte auf meiner Stirn
ich bin wie Erde
steinig öde
voller Wege
Meine Seele voll abgefallener angesengter Sterne
irrt im Firmament
Mein Liebster wo bist du jetzt? Abgelebt?
Dass du niemals kommst?
Kein Lebenssaft strömt mehr durch meinen Leib
Wurzeln abgehackt und Zweige gebrochen
Doch wenn mein modriger Leib vom Feuer entflammt
wärmen daran kannst du deine Hand

* * *

Mein Herz ist ein toter Vogel
dessen Flug zu Ende
und die Zeit weiter ging
In ihr meine Stimme
wie Saft im Baum
fruchtbringend
in herbe Beeren fließt
und niemand ist
der sie isst

* * *

Schlafende Stadt legte sich mir zu
Füßen
Und Nacht senkte auf sie ihr
schwarzes Haar
nur ihre weißen Perlen leuchten in Finsternissen
und Bäume stiegen von Bergen herab
und stellten ihre schweigende
Wache
Still auf ihre Ränder
Nur du gehst stets allein
das Haar schon ergraut
und verloren gegangene Perlen der Träume
fädelst du unentwegt auf
zu einer Halskette der Zeit
die bald dich erdrosselt

* * *

Wie schrecklich ist zu gehen durch die Dunkelheit
mit seiner Einsamkeit
sich reiben an den Flügeln der Zeit
ohne Sterne und Steuerrad
im Ozean der Stille tapfen
Flügel der Nacht
mit seinen Fangarmen
dich greift
wer begreift was sein es mag
die Nacht, der Morgengrauen unbekannt
der hat das Leben lautlos durchwacht
ich ertrage nicht mehr
diese Stille, diese Nacht

* * *

Durchs ganze All bin ich geflitzt
und fand niemanden
der mich liebt.
Jene, die ich lieb gewonnen
hat mir alle Gott genommen.
Fände ich doch einen Weg
jenseits von Tod und Los
und vielleicht selbst jenseits
des Lebens.

Vladimír Věla: Bez názvu / Ohne Titel, 2011, tuš na papíře / Tuschezeichnung auf Papier, 250 × 350 mm

HANA FOUSKOVÁ, geb. 1947 in Šluknov, seit Mitte der siebziger Jahre lebt sie in Hodky bei Světlá p. J. Dichterin und bildende Künstlerin. Sie studierte an der Textilschule für bildende Kunst in Brünn und auf der kunstgewerblichen Schule auf dem Hollar-Platz in Prag. Seit Beginn der siebziger Jahre bewegte sie sich im Kreise bildender Künstler der sog. Křižovnická škola und war im Kontakt mit dem Prager Underground. In Buchform gab sie Sammlung von Gedichten wie *Jizvy* (*Narben* – 1998), *Troud* (*Zunder* – 2003), *Psice* (*Hündin* – 2008) heraus. Vorderhand nur in Zeitschriften erschienen Auszüge aus ihrer umfangreichen autobiographischen Prosa *Schizofrenička* (*Die Schizophrenikerin*), die sie in den Jahren 1999–2003 schrieb. Mit Poesie und Prosa ist sie auch im vierten Band *Sedm* (*Die Sieben* – 2008) und in weiteren Anthologien vertreten. Die künstlerische Begleitung aller Bücher sind die Reproduktionen der Autorin in ihren expressiven und ausdrucksvollen Ölmalereien. Über ihr Leben wurde ein Dokumentarfilm *Ich, die schlecht vernarbte Wunde* (Regie Jiřina Vávrová, FAMU 2000) gedreht, den das Tschechische Fernsehen sendete.

VLADIMÍR VĚLA, geb. am 27. 7. 1980 in Turnov. Studien: 1994–1998 Kunstgewerbeschule für in Turnov, 1998–1999 Pädagogische Fakultät in Plzeň, 1999–2000 Höhere Fachschule in Jablonec n. N., 2000–2006 Akademie für bildende Künste in Prag, Atelier für Malkunst bei Prof. Z. Beran und Atelier für mediale Gestaltung bei Prof. M. Knížák. Zuerst widmete er sich der realistischen Malkunst, ihn interessierte die Welt in Beziehung zu den Menschen. Später abstrahierte sich sein Ausdruck, er war expressiver und farblich unharmnisch. Die Botschaft seiner Bilder ist chiffriert, sie ermöglicht mehr Auslegungen und hat einen filosofischen Untertext. Sein Werk entwickelt sich immer mehr in Richtung Abstraktion. Er wurde zweimaliger Finalist des Preises 333 der Nationalgalerie in Prag und ist sowie in öffentlichen als auch privaten Sammlungen vertreten. Regelmäßig stellt er in öffentlichen und privaten Prestigegalerien in der ganzen Republik aus, die Regionalgalerie in Liberec eingeschlossen. Gegenwärtig gehört er zu den respektiertesten Malern-Expressionisten der jüngeren Generation. Er lebt und arbeitet in Turnov und Prag.

Otto Hejnic

Povídky

(Ukázky z knihy
O času a ohni)

Podlena

„Podlena! Podlena!“ pokřikovali na něj hošiči lumpíci a dlažba Dlouhé ulice vystřelovala pálivé šipy do děr v botách. Vlekl se nahoru ze zatuchlých uliček starého města a pach z nedalekého skladu se třepotal v jitrním mrazu. Zimník z roku pět se bolestně kroutil pod naléhavým větrem.

„Podlena, Bůh stejně není,“ vykřikl ten s velkou bambulí na čepici a pelá-šil dolů. Příbram svírala mrazivá štiplavost.

Nevšimal si jich, spěchal vzhůru. Vypadalo to, jako by trup pospíchal, ale staré unavené nohy už neposlouchaly a šouraly se vzadu za promaštěnou hučkou.

„Dobrý den, pane Podlena. Kam tak pospícháte?“

„Pochválen buď Ježíš Kristus. Jdu na mši svatou, musím to stihnout,“ vyhrkl rozčileně. „Musím to stihnout.“ Zvedl hlavu a hnědé horečnaté oči svítily jako lampiony v potrhané tváři, ostrůvky ohně na smetišti týdenního strniště.

„Pospíchám do kostela. Musím se ho zbavit. Stojí za mnou a neustále mne ohrožuje. Nedá mi pokoj. Stojí za mnou, ale ty ho nevidíš, nemůžeš ho vidět. Celou noc stál vedle mé postele,“ šeptal mi bojácně a ohlížel se kolem sebe. „Bál jsem se, že když se nedomodlím, tak mě zaškrtí. Bál jsem se usnout, celou noc jsem s ním bojoval. Nemohl jsem číst, nemohl jsem si ani sednout!“ vykřikl slabým hlasem. „Seděl mi na břicho a chtěl se mi do tváře. Nemohl jsem chvílemi ani dýchat. Pomohla mi až moje patronka, svatá Alžběta.“

Sklonil se ke mně. Dva tisíce let panování Vykupitele mu stékalo z očí, žhnulo z jeho tváře. Za hlavou jako argument mu stáli upečení a ukamenovaní mučedníci, jejichž svatá krev lepila palčivě abstraktní krásu příběhu Kristova zrození na skálopevné dogma.

„Nikomu nic neříkej, smáli by se tobě i mně. Ani kněz mi nevěří, ani kněz. Celou noc jsem jim odporoval, celou noc. Díváš se na mne, jako bys mi nevěřil, ale je to pravda. Před rokem se o mne taky pokoušel. Byla zima, až praštělo, v rybnících zamrzly ryby. Pomohla mi moje patronka, tak mě

nedostal. Dneska přišel zase. Celou noc jsem se klepal a nemohl jsem se pomodlit růženec. Ani otčenáš! Ďáblové opanovali tohle hříšné město, ale mne nedostanou, mocnosti pekelné!“

Sáhl jsem mu na ruku. Byla horká. „Neměl byste radši zajít k doktorovi? Máte určitě horečku.“

„K žádnému doktorovi nepůjdu,“ vyhrkl podrážděně. „Horečku mám, ale ta hned přejde, jak budu v kostele a vezmu do úst svaté přijímání. Víš vůbec, jaká je to milost, svaté přijímání?“

Od internátu přicházela skupina spolužáků. Jůdle nás uviděl a rozchechtal se. Podlena se mi vytrhl a rozběhl se kaštanovou alejí na Svatou Horu. Když míjel kluky, Jůdle na něj zavolal: „Tak co, pane Podlena, na mši, na mši?“

Heretik sklonil hlavu a jeho trhavá chůze zanechávala na sněhu stopy do ráje.

Kosiny, nivelační stroje, temná znamení podzemí, kde odskakují placaté štěpinky od skály jako předzvěst velkého ořesu, varovná praskání, to všechno znal a nechal za sebou jako plané a neužitečné. Když mu bylo dobře, docela rád jsem si s ním povídal. Teď se nemohoucí a nemocný dere nahoru jen silou své víry a po sněhových stopách mu přijedou na pomoc rytíři vra-cející se ze Svaté země. Jeho patronka nejspíš má sladký výraz Botticelliho Madon.

Zastavoval lidi a dával se s nimi do řeči. Mluvil o Bohu a jeho lásce, řada z nich mu uvěřila. Někteří na chvíli, pár nastálo. Zastavoval najedené, slušně oblečené a ti mu, trhanovi se slámou za kloboukem, uvěřili. Přitom jeho potrhaná hazuka zastupovala v očích nechápajících šaškovské rolničky. Nechápatých byla naprostá většina. Stejně k nim znovu a znovu přistupoval, nemocný posel Boží, bývalý štajgr z dolu Anna, sražený při ořesu do hlavy kamenem.

Stojím uprostřed sněhem poprášené, na kost zmrzlé ulice a ptám se. Byl ten kámen milost? Stojím a dívám se. Mizí nahoře, jde ke chrámu. Pokoušívám se druhé já ale namítá. Neměl si raději v té zimě půjčit do kozího chlívku plechová kamínka? Nebo jít za některým z těch, které přivedl k Bohu? Na mráz by ho přece nevyhnali.

Zahnal ďábla, který ho pokoušel. Bojuje o spásu každé duše. Nevadí mu, že se mu smějí. Nevadí mu nic. Dvě stébla slámy z jeho klobouku leží na sněhu. Šmaťhá se nahoru za Věčným světlem, sahá po nedozírném prostoru nebeské báně.

Zarmoucený a prázdný hledím za ním. Spává na slámě vedle staré kozy, které vybírá jídlo po popelnicích. Ale běží po paprsku, který nevidím, a jeho revmatismem postižené nohy dál šlapou vpřed. Jenže když mluví o Panně Marii, mně se vybavují Marie dvě a po nich naprosto nenebeská Jana.

Jůdle a Massa mě došli a táhnou mě do Kanálu. Je jiskřivé ráno prvního čerstvého sněhu, mráz štípe v nose a umrzlý pták se snesl ze stromu jako vy-chrtlý badmintonový míček. Přeplněné stojedenáctky vydechují černý kouř a rakovinu. Zčervenálé tváře holek ze zdravotky slibují první desetníky přicházejícího sexu. Jůdle má nové semišky, Massa dostal z Belgie monografii Salvadora Dalího. Šťastně se usmívá a kráčí zlomit svět.

Ohlédnu se nahoru, nad dívkami, nad domy ulice v růžovém oparu slunce září Svatá Hora.

Bylo mi šestnáct, nebo sedmnáct? Už nevím.

I když jsem zplna neuvěřil na Podlenou hlásané neposkrvněné početí, byl jsem schopen připustit jinou nepotvrzenou teorii. Možná, pohlédneme-li za dne ze dna hluboké studny, opravdu spatříme některou z nejjasnějších hvězd.

Nastěnka Sloneček

Probudil mne cinkot rozbíjených skleniček. To Nastěnka, zvaná taky Sloneček, si sahala pro pití. Vybírala si zásadně nejpnější skleničku. Nejdřív se zaklonila, natáhla před sebe ruku, pečlivě si to vyměřila a pak přepadla dopředu a buď žádanou skleničku uchopila, nebo ne. Vůbec jí nezáleželo na tom, co pije.

Panna, k tomu nešťastně zamilovaná, slavila narozeniny a její miláček, Karel Henig, pochopitelně nepřišel. Vědoma si své povinnosti hostitelky, snažila se být co nejvíc veselá. Se zájmem prohlížela obsah sklenky, přejala všechny sladkým pohledem plným odpuštění, nadýchla se, jak jsme ji to naučili, čichla k odlivce, zaškaredila se, prudce zvedla rozžežené obočí a vykřikla na celý pokoj: „Hup s ní do břítka!“

Byla to hodná milá šeredka s velkým nosem a všichni jsme ji měli rádi. Když dopila, srazila ještě několik skleniček, pak položila svou utýranou hlavu na umakartovou desku stolu a slzy jako hrachy jí padaly z očí.

Odehrávalo se to v hektické době, kdy moje dny odsypávaly jako dávkou z kulometu, štěstí se podobalo stokoruně nebo pozvání na mejdan, pokoje se houply a chodby koleje se kroutily. Extáze střídaly kocoviny. Tehdy prvně jsem ucítil studené vanutí prázdnoty. Čas se podobal krystalkům zčernalého sněhu a žádné ryby nebyly v té řece. Usínal jsem kolem třetí a budil se zrovna k obědu.

Hráli jsme s odkrytými kartami. Hladina alkoholu splavila všechny převrátky, a tak jsme při hře na pravdu říkali pravdu a tím se řezali do živého masa. Deset tisíc slunců svítilo na ten sešup. Adoptoval jsem láhev slivovice, kterou Nastěnka čmajzla z rodinného baru.

Chodila s námi do kruhu a půl roku se vůbec neprojevovala, zakřiknutá bojácná holka ze slušné rodiny, do které její rodiče vkládali velikánské naděje. Odnaučili ji i kousat si nehty a zahnali její utápnuté já do hlubokého kouta. Při hrách na pravdu se rozpovídala. Děsilo mne, jak až moc mohou slušní rodiče jediné dceři, pochopitelně pro její dobro, ubližovat.

Časem se její úzkost pomalu rozpouštěla. Holky ji naučily kouzla s malovátky, po dvou třech skleničkách dokázala být vtipná, už dokázala sama vstoupit do známého bistra a za čas i do hospody Na Špici, kam kromě študáků z hladnovské koleje chodili i ostří horníci z šachty Bezruč. Většina studentek neunikla pepným šachetním narážkám, ale staří chlopi, s uhlím zažraným pod víčky, Nasťu bránili. Jeden z nich mi nad vydehtovaným žlábkem řekl, že jestli jí budu ubližovat, dá mi po čuni. Kdyby měl dceru, asi by

Rostislav Zárybnický: Kresba / Zeichnung, 2006, kvaš / Guasch, 460 × 360 mm

chtěl, aby byla jako Nastěnka, která se způsobně dokázala bavit s drsnými gumiři pomalu o všem.

Právě na Špicích uviděl Nastěnku, způsobně sedící vedle otecka Janka, který připomínal starého Magdona, kolejni krasavec Karel Henig. Přisedl si a začal s ní flirtovat. A po půl hodině, když znova odletěl do vířivého světla rozsvícených lepších podniků, nesl si s sebou její čisté srdce.

„To není dobrý chlop pro Nastěnku,“ řekl mi pochmurně starý Janek. Nepřikládal jsem jeho řečem žádnou váhu. Ani ve snu mě nenapadlo, že Karlovy profesionálně sladké řeči vezme Nast' a vážně a že se do krásného Karla beznadějně zabouchne.

Vedle starého Janka, kterého vyhrabali ze dvou závalů, vypadala Nast' a jako andílek, vedle spolužaček už ne. Když se v menze ke Karlovi hrmala, už se k ní neměl. Pronásledovala ho jako stín.

„Nast'o, takhle zřetelně to dělat nemůžeš!“

„Já vím, že holky na to jdou jinak. Ale je to moje první opravdická láska. Prosím tě, nekaž mi ji.“

„Já tě respektuju, ale chtěl bych ti říct, že bys měla trochu ubrat,“ tvrdím.

„Nemám se za co stydět. Až pozná, že ho miluju doopravdy a na celý život...“

Jenže právě tohle Karel poznal: „Dík za tabulky, ale musím někam běžet.“

„Karle, podívej. Nast' a je výborná holka...“

„Já vím. Jenže mně se mnohem víc líbí asi patnáct jinejch. Ale ani z nich si žádnou nechci věšet na krk!“

„Promluv s ní a rozumně jí to vysvětl.“

„To nejde. Už jsem něco podobného jednou zažil. To jsou hrozný trapáky. Jediná šance je obcházet ji pěkně z dálky. A vůbec nejhorší by bylo ji přerážnout. Už bych se jí nezbavil. Nežlob se, ale vím svoje.“

Neodpověděl jí ani na jeden ze tří dopisů, co mu psala. Byly za ní kilometry spálených plání, propasti ponižení. Neodpověděl a začal se jí vyhýbat. Nespravilo to ani dvacet algen, ty stačily na týden v nemocnici. Když se vrátila, vypadala smířeně a o něm už nemluvila.

Právě dnes chtěla být veselá a prvně v životě se pořádně namazala. Slzy padaly jako žulové balvany při zemětřesení.

Všichni jsme se cítili provinile. Dana k ní přišla a vzala ji kolem ramen. „No tak, Nastěnko, máme tě všichni rádi.“

„Vidíš. Už nebulíš!“ posílil Danu Lebeda svým medvědíím hlasem.

„Všechno bude zase fajn,“ chlácholila ji Majka.

Petr jí hladil kotník, já chytal ruku, všichni jsme se jí dotýkali.

Nast' a si utřela slzy, rozeřtěla roztékající černidlo z řas po celém obličejí. Jak by právě vyfárala na Bezručí. Zdvihla černá víčka a usmála se. Vypadala děsně, a přece báječně. Měla ten krásný jímavý úsměv, který lze spatřit na některých gotických Madonách. V tu chvíli jsem pochopil katolické spisovatele, kteří tvrdili, že teprve pokora a bolest je láska.

Z magnetofonu se ozýval Červený kohoutek od Rolling Stones, po zemi se koulely převržené a rozbité skleničky, na zemělohotné podlaze se ostrůvky vína spojovaly s ostrůvky grotky.

„Jsi bezvadná holka a všichni tě máme rádi,“ vyrazil ze sebe Lebeda, který se jinak dovedl jen pošklebovat.

Uklidněná Nastěnka Sloneček nás pátravě jednoho po druhém prohlédla a pak se znovu usmála, plaše a normálně. „To je dobře,“ řekla a vstala. Podívala se do zrcadla. „Musím se jít umýt.“

Lebeda začal sbírat střepy skla a Dana hadrem likvidovala kaluže rozlitého pití. Na stůl se vrátila narozeninová kytky.

Nast' a se vrátila a tvářila se provinile. Vypadl jsem ven. Opláchnul jsem se a namočil si vlasy. Chodba byla prázdná, všude ticho. Ostatní odjeli domů, nebo jásali dole v Ostravě. Na obloze se objevilo rudé světlo, odlesk odpichu vysokých pecí ve Vítkovicích. Cítil jsem, jak do budovy proniká severní vítr, který se hnal od Baltu přes dlouhé pláne Polska do Moravské brány. Za ním přiběhne mráz. V náhlém návalu úzkosti se mi zdálo, že mne, náš kruh a všechny další vzpurné a neposlušné chytanou a pak slisují válcovací stolice.

V pokoji bylo teplo a čisto, všichni seděli u stolu, na kterém Nast' a právě rozkrajovala zapomenutý malý dort. Za oknem duněla tvrdá doba a přicházející nebezpečí. Barokní kazatelé tvrdili, že když se najde čistá dívka, zůstává naděje na záchranu. V tu chvíli jsem jim věřil.

OTTO HEJNIC, nar. 1945 v Praze, žije v Liberci. Prošel řadou dělnických a technických profesí, od roku 1990 pracuje jako redaktor firemních novin. Publikoval v časopisech a novinách, kromě povídek výtvarné, hudební, divadelní a literární recenze. Průza: *V pátek večer* (povídkový cyklus, 1983), *Dvě lásky na začátek* (román, 1987), *Ztracená závrať* (povídky, 1997), *Nebe na dosah* (novela, 2002), *O času a ohni* (povídky, 2007), *Zase zvednout hlavu* (povídky, 2010). Je autorem libreta muzikálu *Chytit kometu*, uvedlo Divadlo Příbram, hrálo se také v Divadle U Hasičů (Praha 1999), a rozhlasové hry *Návraty* (ČR Brno 1989). Sestavil *Příbramské hornické historky*, *Příbramské a jiné hornické historky* (Knihovna Jana Drdy 2004, 2007). V roce 2006 napsal zatím nerealizovanou divadelní hru *Loupežné přepadení*.

ROSTISLAV ZÁRYBNICKÝ, nar. 12. 12. 1936 Česká Skláň (oblast Volyně na Ukrajině). Studia: 1955–1956 příprava pro vysoké školy umělecké v Praze, 1956–1962 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér malby V. Sychry. Od 60. let se věnuje figurální malbě, pracím pro architekturu a ilustraci. Zařadil se k vlně tzv. nové figurace, do níž patřili např. Albin Brunovský, Jiří Načeradský a František Ronovský, kteří k němu měli po formální stránce nejbližší. Zárybnický se soustředí na vnitřní svět člověka a jeho vztahy k ostatním lidem. Maluje konkrétní situace reálného světa – např. koupání, odpočinek, rozhovor nebo loučení. U všech aktérů je silně zdůrazněn sociální kontext obyčejných lidí, kteří sdílejí společný osud. S obrazy naplněnými smutkem a deziluzí kontrastují výjevy s postavami nesoucimi v sobě lidskost, klid a vyrovnanost. Pracuje s prostorovou a objemovou iluzí, užívá zářivé barevné akcenty. V Liberci žije od roku 1968 a jeho tvorba je zastoupena v řadě galerií a soukromých sbírek.

Otto Hejnic

Erzählungen

(Leseproben aus dem Buch
Über die Zeit und das Feuer)

Podlena

„Podlena! Podlena!“ riefen ihm die Lausbuben zu, und das Pflaster der Langen Straße bereitete ihm Höllenqualen durch die löchrigen Stiefel. Er schleppte sich aufwärts von der muffigen Gasse der Altstadt, und der Geruch aus einem nahe gelegenen Lager lag in der morgendlichen Kälte. Sein Wintermantel aus der fünften Jahrgangsstufe krümmte sich, wurde durch den beharrlichen Wind gebeutelt.

„Podlena, Gott gibt es sowieso nicht,“ schrie der mit der großen Quaste an der Mütze und rannte nach unten. Die beißende Kälte umklammerte Präbram.

Er beachtete sie nicht, er hastete hinauf. Es sah so aus, als ob sein Rumpf vorauseilte, aber die alten, müden Beine gehorchten nicht mehr und schleppten sich hinter einem speckigen Hut her.

„Guten Tag, Herr Podlena. Wohin hetzen Sie so?“

„Gelobt sei Jesus Christus. Ich gehe zur Heiligen Messe, ich muss es schaffen,“ platzte er aufgeregt heraus. „Ich muss es schaffen.“ Er hob den Kopf, und die braunen, fiebrigen Augen leuchteten wie Laternen im rissigen Gesicht, Inseln des Feuers auf einer Müllhalde der wöchentlichen Bartstopfeln.

„Ich eile in die Kirche. Ich muss ihn loswerden. Er steht hinter mir und bedroht mich unaufhörlich. Er lässt mir keine Ruhe. Er steht hinter mir, aber du siehst ihn nicht, du kannst ihn nicht sehen. Die ganze Nacht stand er neben meinem Bett,“ flüsterte er mir furchtsam zu und schaute um sich. „Ich hatte Angst, dass er mich erwürgt, wenn ich nicht mein Gebet verrichte. Ich hatte Angst einzuschlafen, die ganze Nacht habe ich mit ihm gekämpft. Ich konnte nicht lesen, ich konnte nicht einmal sitzen!“ rief er mit schwacher Stimme. „Er hat sich auf meinen Bauch gesetzt und mir ins Gesicht gelacht. Ich konnte zeitweilig nicht einmal atmen. Bis mir meine Schutzheilige, die Heilige Elisabeth, geholfen hat.“

Er beugte sich zu mir. Die zweitausendjährige Herrschaft des Heilands strömte aus seinen Augen, glühte aus seinem Gesicht. Hinter seinem Kopf standen als Argument verbrannte und gesteignete Märtyrer, deren heiliges Blut die schmerzhaft abstrakte Schönheit der Geschichte über die Geburt Jesu an ein felsenfestes Dogma klebte.

„Sag niemandem etwas, sie würden über dich und mich lachen. Nicht einmal der Priester glaubt mir, nicht einmal der Priester. Die ganze Nacht habe ich ihm Widerstand geleistet, die ganze Nacht. Du schaust mich an, als würdest du mir nicht glauben, aber es ist die Wahrheit. Vor einem Jahr hat er mich auch in Versuchung geführt. Es war knackig kalt, in den Weihern gefroren die Fische. Meine Schutzheilige half mir, so erwischte er mich nicht. Heute kam er wieder. Die ganze Nacht schlotterte ich und konnte keinen Rosenkranz beten. Nicht einmal ein Vaterunser! Die Teufel haben sich dieser sündhaften Stadt bemächtigt, aber mich kriegen sie nicht, die teuflischen Mächte!“

Ich fühlte seine Hand an. Sie war heiß. „Sollten Sie nicht lieber zu einem Arzt gehen? Sie haben bestimmt Fieber.“

„Ich werde zu keinem Arzt gehen,“ platzte er gereizt heraus. „Fieber habe ich, aber das vergeht gleich wieder, sobald ich in der Kirche bin und die heilige Hostie in den Mund nehme. Weißt du überhaupt, was das für eine Gnade ist, die heilige Kommunion?“

Vom Internat kam eine Gruppe Mitschüler. Jüdle sah uns und brach in Gelächter aus. Podlena riss sich von mir los und fing an, die Kastanienallee entlang zu laufen, die zum Heiligen Berg führte. Als er an den Jungen vorbeilief, rief Jüdle ihm zu: „Na, Herr Podlena, geht es zur Messe, zur Messe?“

Der Ketzer senkte den Kopf, und sein zuckender Gang hinterließ im Schnee Spuren ins Paradies.

Planierdraht, Nivelliergeräte, dunkle unterirdische Zeichen, wo flache Splitter vom Felsen als Vorbote einer riesigen Erschütterung abspringen, warnendes Knirschen, das alles kannte er und ließ es hinter sich, weil es unwichtig und unbrauchbar war. Wenn er sich wohl fühlte, unterhielt ich mich ganz gern mit ihm. Jetzt, da er gebrechlich und krank ist, wird er nur durch die Kraft seines Glaubens vorwärts getrieben, und durch die Schneespuren kommen ihm die aus dem Heiligen Land zurückkehrenden Ritter zu Hilfe. Seine Schutzheilige hat höchstwahrscheinlich den süßen Ausdruck von Botticellis Madonnen.

Er hielt Leute an und ließ sich mit ihnen in ein Gespräch ein. Er sprach von Gott und dessen Liebe, eine Reihe von ihnen glaubte ihm. Manche für einen Augenblick, einige für immer. Er hielt satte, anständig gekleidete Leute an, die ihm, dem Haderlumpen mit Stroh am Hut, glaubten. Dabei vertrat seine zerrissene Kutte in den Augen derjenigen, die nicht begreifen, die Narrenschellen. Diejenigen, die nicht begreifen, waren in der absoluten Mehrheit. Immer wieder trat er in gleicher Weise an sie heran, der kranke Bote Gottes, ehemaliger Steiger aus dem Bergwerk Anna, der bei einer Erschütterung durch einen Stein auf den Kopf niedergestreckt wurde.

Rostislav Zárybnický: Kresba / Zeichnung, 1998, kvaš / Guasch, 294 × 418 mm

Ich stehe mitten auf der schneebedeckten und total vereisten Straße und frage mich: War dieser Stein eine Gnade? Ich stehe da und schaue. Er verschwindet nach oben, er geht zur Kirche. Mein in Versuchung geführtes zweites Ich hat aber Bedenken. Sollte er bei dieser Kälte nicht lieber für den Ziegenstall einen Blechofen ausleihen? Oder zu einem von denen gehen, die er zu Gott geführt hat? In die Kälte würden sie ihn doch nicht hinausjagen.

Er vertrieb den Teufel, der ihn reizte. Er kämpft um die Rettung jeder Seele. Es macht ihm nichts aus, dass sie über ihn lachen. Es macht ihm nichts

aus. Zwei Strohhalme von seinem Hut liegen im Schnee. Er schlurft nach oben zum Ewigen Licht, greift nach der immensen Weite der Himmelskuppel.

Bekümmert und leer sehe ich ihm nach. Er schläft auf dem Stroh neben der alten Ziege, die das Fressen aus dem Aschenkrug herausnimmt. Aber er läuft dem Strahl hinterher, den ich nicht sehe, und seine mit Rheumatismus geplagten Beine gehen weiter vorwärts. Doch wenn er von der Jungfrau Maria spricht, kommen mir zwei Marias in den Sinn und nach denen eine absolut unhimmlische Johanna.

Jüdle und Massa holten mich ein und zogen mich zum Kanal. Es ist ein glitzernder Morgen durch den frisch gefallenen Neuschnee, der Frost beißt in der Nase, und der erfrorene Vogel fiel vom Baum herab wie ein ausgezehrter Federball. Überfüllte Tattras 111 verbreiten schwarzen Rauch und Krebs. Die geröteten Wangen der Mädchen aus der Schwesternschule verheißen die ersten Zehnhellerstücke vom bevorstehenden Sex. Jüdle hat neue Wildlederschuhe, Masa bekam aus Belgien eine Monografie von Salvador Dalí. Glücklich lächelnd bricht er auf, um die Welt zu sprengen.

Ich schaue nach oben, über den Mädchen, über den Häusern der Straße strahlt im rosigen Dunst der Sonne der Heilige Berg.

War ich sechzehn oder siebzehn? Ich weiß es nicht mehr.

Auch wenn ich nicht ganz an Podlenas verkündete unbefleckte Empfängnis geglaubt habe, war ich in der Lage, eine andere nicht bestätigte Theorie zuzulassen. Wenn wir vielleicht tagsüber von einem tiefen Brunnenboden aus emporschauen, nehmen wir wirklich manche der hellsten Sterne wahr.

Nastjenka Elefäntchen

Das Klirren zerbrochener Gläser weckte mich. Nastjenka, die auch Elefäntchen genannt wurde, griff nach einem Glas, um zu trinken. Sie wählte grundsätzlich das vollste. Zuerst lehnte sie sich zurück, streckte die Hand vor sich aus, sorgfältig maß sie es aus, dann fiel sie nach vorn, und entweder erfasste sie das gewünschte Glas oder nicht. Es kam ihr überhaupt nicht darauf an, was sie trank.

Eine Jungfrau, dazu unglücklich verliebt, feierte Geburtstag, und ihr Liebster, Karel Henig, kam verständlicherweise nicht. Sie war sich ihrer Pflicht als Gastgeberin bewusst und bemühte sich, möglichst fröhlich zu sein. Mit Interesse kontrollierte sie den Inhalt der Gläser, strich über alle mit süßem Blick voller Entschuldigung, atmete ein, wie wir es sie gelehrt hatten, roch am Trinkglas, machte ein finsternes Gesicht, zog jäh die Augenbrauen hoch und schrie durchs ganze Zimmer: „Schwuppdiwupp in den Bauch damit!“

Sie war ein braves, liebes Scheusal mit großer Nase, und wir alle hatten sie gern. Sobald sie ausgetrunken hatte, zerschmetterte sie noch einige Gläser, dann legte sie ihren gepeinigten Kopf auf die Tischplatte aus Presspapier, und dicke Tränen flossen aus ihren Augen.

Das ereignete sich in einer hektischen Zeit, als meine Tage wie ein Kugelhagel aus einem Maschinengewehr verballert wurden, das Glück glich einer Hundertkronennote oder einer Einladung zu einer Party, die Zimmer wankten, und die Gänge des Studentenwohnheims drehten sich. Ekstase wechselte sich mit Katzenjammer ab. Damals habe ich zum ersten Mal die aufkommende kalte Leere empfunden. Die Zeit glich Kristallen schwarz gewordenen Schnees, und im Fluss gab es keine Fische. Ich schlief gegen drei ein und erwachte wieder zum Mittagessen.

Wir spielten ein offenes Spiel. Der Alkoholspiegel enthüllte jede Verstellung, und so sagten wir beim Wahrheitsspiel die Wahrheit, und damit schnitten wir uns ins eigene Fleisch. Zehntausend Sonnen schienen bei dieser

Schussfahrt. Ich vereinnahmte die Flasche Sliwowitz, die Nastjenka aus der elterlichen Bar geklaut hatte.

Sie ging mit uns in den Kreis, und ein halbes Jahr lang machte sie sich überhaupt nicht bemerkbar, ein verschüchtertes, furchtsames Mädchen aus anständiger Familie, in das ihre Eltern große Hoffnungen setzten. Sie gewöhnten ihr auch das Nägelkauen ab und trieben ihr verklemmtes Ich in die hinterste Ecke. Bei den Wahrheitsspielen wurde sie gesprächig. Ich war entsetzt, inwieweit anständige Eltern ihrer einzigen Tochter, verständlicherweise zu ihrem Wohl, Schaden zufügen können.

Mit der Zeit löste sich ihr Angstzustand auf. Die Mädchen brachten ihr die Zaubertricks mit Bildchen bei, nach zwei, drei Gläsern brachte sie es fertig, witzig zu sein, sie schaffte es schon, allein einen bekannten Schnellimbiss zu betreten, und mit der Zeit auch die Kneipe Zur Spitze, wohin außer den Studiosi aus dem Studentenwohnheim Hladnov auch die schneidigen Bergleute aus der Zeche Bezruč gingen. Die meisten Studenten entgingen den gepfefferten Zechenanspielungen nicht, aber die älteren Kerle mit abgelagerter Kohle unter den Lidern beschützten Nastja. Einer von ihnen sagte mir über einer geteerten Rinne, dass er, wenn ihr jemand Leid zufügen werde, mir eine aufs Maul haue. Wenn er eine Tochter hätte, würde er sich wohl wünschen, dass sie wie Nastjenka sei, die sich artig mit rauen Bergleuten über nahezu alles unterhalten kann.

Ausgerechnet in dieser Kneipe traf Nastjenka, die artig neben Väterchen Janko saß, der an den alten Magdon erinnerte, den Schönling aus dem Studentenwohnheim, Karel Henig. Er setzte sich und fing an, mit ihr zu flirten. Und nach einer halben Stunde, als er wieder in die turbulente Welt angesagter besserer Veranstaltungen davonflog, trug er ihr reines Herz mit sich.

„Das ist kein guter Kerl für Nastjenka,“ sagte mir der finstere, alte Janko. Ich legte seiner Rede keinen Wert bei. Es wäre mir nicht im Traum eingefallen, dass Nastja Karels professionelles Stühholzgeraschel ernst nehmen und sich in den schönen Karel hoffnungslos verlieben würde.

Neben dem alten Janko, den sie aus zwei Einstürzen ausgegraben hatten, sah Nastja wie ein Engel aus, neben dem Mitschüler nicht mehr. Als sie in der Mensa zu Karel rannte, beachtete er sie nicht einmal. Sie verfolgte ihn wie ein Schatten.

„Nastja, so deutlich darfst du das nicht machen!“

„Ich weiß, dass Mädchen es anders anpacken. Aber das ist meine erste wahrhaftige Liebe. Bitte verdirb sie mir nicht.“

„Ich respektiere dich, aber ich möchte dir sagen, dass du dich ein bisschen entziehen solltest,“ versichere ich.

„Es gibt nichts, wofür ich mich schämen muss. Sobald er erkennt, dass ich ihn tatsächlich liebe und ein Leben lang...“

Nur dass eben dieser Karel bestimmte: „Danke für die Tafeln, aber ich muss woandershin gehen.“

„Karel, schau mal. Nastja ist ein vortreffliches Mädchen...“

„Ich weiß. Nur dass mir wohl fünfzehn andere weitaus mehr gefallen. Aber nicht einmal von denen möchte ich mich einer an den Hals hängen!“

„Sprich mit ihr, und erkläre es ihr verständnisvoll.“

„Das geht nicht. Ich habe schon einmal etwas Ähnliches erlebt. Das ist schrecklich peinlich. Die einzige Chance ist, einen Riesenbogen um sie zu machen. Und am schlimmsten überhaupt wäre es, sie zu entjungfern. Ich würde sie nicht mehr loswerden. Ärgere dich nicht, aber ich weiß, was Sache ist.“

Er antwortete ihr nicht einmal auf einen von drei Briefen, die sie ihm schrieb. Hinter ihr lagen Kilometer verbrannter Erde, Abgründe der Erniedrigung. Er antwortete nicht und begann, sie zu meiden. Nicht einmal zwanzig Algina-Tabletten richteten es, sie genügten aber für eine Woche im Krankenhaus. Als sie zurückkam, sah sie versöhnt aus und sprach nicht mehr über ihn.

Ausgerechnet heute wollte sie fröhlich sein und sich zum ersten Mal im Leben richtig betrinken. Die Tränen fielen wie Granitblöcke bei einem Erdbeben.

Wir alle fühlten uns schuldig. Dana kam zu ihr und umarmte sie. „Na also, Nastjenka, wir haben dich alle gern.“

„Siehst du. Du flennst nicht mehr!“ stärkte Lebeda Dana mit seiner Bärenstimme.

„Alles wird wieder gut,“ besänftigte sie Majka.

Petr streichelte ihr den Knöchel, ich ergriff ihre Hand, alle haben wir sie berührt.

Nastja wischte sich die Tränen ab und verrieb die zerlaufene Tusche von den Augenwimpern über das ganze Gesicht. Als ob sie gerade aus dem Schacht Bezruč aufgefahren wäre. Sie hob das Augenlid an und lächelte. Sie sah furchtbar aus und doch fabelhaft. Sie hatte dieses schöne, herzergreifende Lächeln, das man auf einigen gotischen Madonnen zu erblicken scheint. In diesem Augenblick habe ich die katholischen Schriftsteller verstanden, die behaupteten, dass erst Demut und Schmerz Liebe seien.

Aus dem Tonband erklang Little Red Rooster von den Rolling Stones, auf dem Fußboden rollten umgestürzte, zersplitterte Gläser, auf dem Plastikboden vereinten sich Reste von Wein mit Resten von Weichselbranntwein.

„Du bist ein ganz tolles Mädchen, und wir alle haben dich gern,“ kam es aus Lebeda heraus, der sonst nur verhöhnen konnte.

Die besänftigte Nastjenka Elefäntchen sah uns einen nach dem anderen forschend an, und dann lächelte sie wieder, scheu und normal. „Es ist gut“, sagte sie und stand auf. Sie schaute sich im Spiegel an. „Ich muss mich waschen.“

Lebeda begann, die Glasscherben aufzulesen, und Dana wischte mit dem Lappen die Lachen vergossener Getränke auf. Der Geburtstagsstrauß wurde auf den Tisch zurückgestellt.

Nastja kam zurück und machte ein schuld bewusstes Gesicht. Ich bin nach draußen verschwunden. Ich habe mich abgespült und mir die Haare nass gemacht. Der Flur war leer, überall herrschte Stille. Die Übrigen gingen nach Hause oder jauchzten unten in Ostrau. Am Himmel wurde ein feuerrotes Licht sichtbar, der Widerschein des Abstichs der Hochöfen in Witkowitz.

Ich fühlte, wie in das Gebäude der Nordwind drang, der von der Ostsee über die weite Ebene Polens bis zur Mährischen Pforte stürmte. In seinem Schlepptau bringt er den Frost. In einer jähen Anwandlung von Bangigkeit schien es mir, dass sie mich, unseren Kreis und alle weiteren trotzig und ungehorsamen ergreifen und dann durch das Walzwerk pressen.

Im Zimmer war es warm und sauber, alle saßen am Tisch, auf dem Nastja gerade die vergessene kleine Torte zerschnitt. Durch das Fenster dröhnte eine harte Zeit und die bevorstehende Gefahr. Barockprediger behaupteten, wenn sich ein reines Mädchen finde, Hoffnung auf Rettung bestehe. In diesem Augenblick habe ich ihnen geglaubt.

OTTO HEJNIC, geb. 1945 in Prag, lebt in Liberec. Er übte eine Reihe von Arbeiter- und Technikerprofessionen aus, nach 1990 ist er als Redakteur von Firmenzeitungen tätig. Er publizierte in Zeitschriften und Zeitungen, neben Erzählungen schrieb er Rezensionen auf Gebieten der bildenden Künste, der Musik, des Theaters und der Literatur. Prosa: *V pátek večer (Freitag abends)*, *Dvě lásky na začátek (Zu Beginn zwei Lieben – Roman, 1987)*, *Ztracená závrať (Das verfluchte Schwindelgefühl – Erzählungen, 1997)*, *Nebe na dosah (In der Reichweite des Himmels – Novelle, 2002)*, *O času a ohni (Über Zeit und Feuer – Erzählungen, 2007)*, *Zase zvednout hlavu (Wieder den Kopf erheben – Erzählungen, 2010)*. Er ist Autor des Librettos zum Musical *Chytit kometu (Den Kometen einfangen)*, aufgeführt im Theater Píbram, gespielt auch im Theater U Hasičů (Praga 1999), und des Rundfunkspiels *Návraty (Die Wiederkehr – 1989)*. Er stellte die *Příbramské hornické historiky, Příbramské a jiné hornické historiky (Bergmannsgeschichten aus Příbram und Andere Geschichten der Bergleute – 2004, 2007)* zusammen. Im Jahre 2006 schrieb er das bisher nicht realisierte Theaterstück *Loupežně přepadení (Raubüberfall)*.

ROSTISLAV ZÁRYBNICKÝ, geb. am 12. 12. 1936 Česká Sklň (Region Volyně-Ukraine). Studien: 1955–1956 Vorbereitungsklasse an der Hochschule für das Kunstgewerbe in Prag, 1956–1962 Akademie der bildenden Künste in Prag, Atelier der Malerei bei V. Sychra. Seit den sechziger Jahren widmet er sich der figuralen Malerei, Arbeiten für die Architektur und Illustrationen. Er hat sich in die sogenannte Welle der neuen Figuration eingereiht, in die z.B. Albin Brunovský, Jiří Načeradský und František Ronovský gehören, die ihm, was die formale Seite betrifft, am nächsten stehen. Zárybnický konzentriert sich auf die Innenwelt des Menschen und seine Beziehungen zu anderen Menschen. Er malt konkrete Situationen der realen Welt – z.B. das Baden, die Rast, das Gespräch oder den Abschied. Bei allen Akteuren ist der soziale Kontext gewöhnlicher Menschen betont, die ein gemeinsames Schicksal teilen. Bilder, die voll mit Trauer und Desillusionen sind, kontrastieren mit Szenen und Gestalten, die Menschlichkeit, Ruhe und Ausgeglichenheit in sich bergen. Er arbeitet mit räumlichen und voluminösen Illusionen und verwendet strahlend farbige Akzente. Er lebt seit 1968 in Liberec. Sein Werk ist in einer ganzen Reihe von Galerien und privaten Sammlungen vertreten.

Milan Hrabal

Cestou bolesti a víry

I. Vydán smrti

*„Já nejsem vinen krví toho člověka,
je to vaše věc.“* Pilát Pontský
podle sv. Matouše, 27, 24

A tehdy
převlékán ze svého lidství
do nachu
a koruny z trní
stal se králem utrpení

Ne my jsme se neposmívali
naše sliny neposkvrnily
královský šat
naš bič nedopadl na jeho tělo
nebyla to naše hůl
která duněla o jeho lebku
říkáme dnes

Stromy ve větru kývají –
Ano? Ne?
Barabáš v nás se krčí
s Jidášem se drží za ruku

Je to NAŠE věc
nebýt budoucím Pilátům
tupým davem

Ježíš zatím stojí
před ním setnina v zbroji –
pohlédněte na ty tváře
není-li některá z nich naše
tak jako je naší bolest v očích
vyvoleného na smrt

II. Kříž na bedrech člověka

Po bičování a korunování trním
Ježíš bere na ramena kříž.

Já jsem ten vyvolený
já jsem to prokletí
jež léta vzdorovalo větru
a pilo deště z božích nebes

Když do mne řali poprvé
prosil jsem chladné ostří
slzy jsem posílal
surovým rukám místo slov
bránil se
mlčky marně
jak už je údělem
stromů v rukou člověka

Spílal jsem sudičkám
že nepřírky mé smrti
osud kolébky
Už nespílám –
teď jiné ruce berou
mé zmrzačené tělo
a pokládají na své

Tak jdeme spolu
člověk a já
vstříc hřebům budoucnosti
Já – symbol utrpení
on – poutník na věčnost

Já jsem ten vyvolený
jehož se dotýkají ruce
plné naděje
zoufalé ale pevné

Já jsem ten
který svou vinu
odmítá
Slyšíte?
Jsem jenom strom
co umřel pro slávu Boží!

III. Ejhle, člověk

Ježíš poprvé klesá pod tíhou kříže

Ty kdo jsi mě zapřel
budeš vyvolán jménem
jako já
s nemnohými zůstaneš v paměti
Až postaví kapličku
v místě kde jsem klesl tělem
odevzdám svou i tvou slabost
věkům
Dupot vojenských bot
ovládné tvůj smích
memento pro malovněrné
Ale zlo nezvítězí
Je-li mrtvé dřevo schopno lítosti
jak by ne člověk

Zpíval bych
volal bych:
Ještě jsem živ!
Slunce cejchuje nebe stejně
jako mé uprášené nohy
Ještě jsem obdarován
i když hodina pozemské smrti
nadešla

Vzpomeňte na můj první křik
na hvězdu jež slétla ho
utišit
jako sních tiší
kroky neúprosného času
Vzpomeňte a nebojte
vstanu a půjdu dál
navzdory touze letět
nad vodami
jež barví se krví
kterou se chystáte malovat obraz
mého utrpení

Počkejte prosím
už jdu
Dokud dýchám
ještě jsem člověk
s nadějí

IV. Setkání

Ježíš potkává Marii

*Venkovský kostelík s červenou střechou
kdesi v dalekých Čechách
Tam táta řekl:
Nezapomeň na můj hrob
A myslel úpěnlivě na včasnou smrt*

Na co myslela Marie
mezi ženami šťastnými
že to není jejich syn

Na porodní bolesti?
Na první přiložení k prsu?
Na mléko když tence opouštělo její tělo?
Na kolébku na loučení na bezmoc
milující matky
když syn opouští dům?
Už nikdy nedotknout se
nikdy nepolíbit
neusnout rozkoší
že život darovala právě ona

A syn?
Možná by rád zpátky
Do lůna kde bylo všechno snadné
a radostné
Co zahlédl když zvedl zrak
a na chvíli spočinul
v pohledu jenž konejšil?
Když matka šeptala:
Vid' že jsi neviděl můj smutek
že Bůh mi tě zase bere?
Kdybych věděla jak skončíš
nemilovala bych ho
Ale teď – co teď
když jsi
a brzy nebudeš?

Na cestu mohu ti dát
už jen dech a
víru

V. Člověk z Kyrény

Vojáci nařizují Šimonovi Kyrenejskému,
aby Ježíšovi pomohl nést kříž.

Golgota je blízko
A přece musím prosit o pomoc
když čelo rosi hořký pot
a na žízeň pít mám s vínem
jejich žluč

Proč se ho ptát na jméno
když moje paměť brzy vyhasne?
Nechtěl a přece nese se mnou břímě
a mezi zuby drtí: Jsem Šimon
Co když ho vezmou místo mě?
Čím je vinen
že by měl sdílet
to co já?
Vždyť šel jen kolem
netušil že vchází do dějin
pokud ovšem na mne někdo kdy vzpomene

On jistě
co bude živ
i mnozí diváci
než jejich smrt je se mnou sblíží
než pochopí
že měli naslouchat
mně a ne práskání biče
Neboť vyhnout se cizímu osudu
neznamená ujít svému

Šimone děkuji
Dál musím sám

VI. Kdo je ta dívka

Veronika otírá Ježíšovi krev a pot rouškou,
na níž zůstává otištěn jeho obličej.

Kdo je ta dívka?
Co může chtít?
Je pozdě na soucit drahá
Nemohl bych tě milovat
jinak než ostatní lidi
jsi příliš křehká
a mně není souzeno
stárnout se svými dětmi
těšit se na vnučata
když dech mi krátí
cesta na Golgotu

Dívka ho neslyší
a snímá roušku
Proud rozpuštěných vlasů
jako noc panny
rozlévá se v temných proudech

Je útěšlivý dotek plátna
a hebkých dlaní
když krev a pot opouští
Ježíšovu tvář
a vpíjí se do vláken
Je mu jak by už teď
snímala posmrtnou masku
jako by malovala jeho obraz
a místo rtů
mu nastavila paměť

Řekl bych:
Do smrti na tebe budu myslet
ale znělo by to spíš:
Brzy zapomenu
pokud není
co Bůh sliboval
Ty pochybuješ Ježíši!?
ptala by se

Ne Ne!
Jen pohled do tvých očí
na chvíli oslnil cestu
přede mnou

VII. Tak těžký kříž

Ježíš podruhé klesá
pod tíhou kříže

Když jsem večeřel s druhy
tušil jsem že nadcházejí těžké chvíle
že chléb a víno
se promění na tělo a krev
už naposled –
tohle je ale příliš můj Bože!
Když jsem se modlil
v tichu Getsemane
když políbil mě Jidáš
a vojáci pozvedli na mne zbraně
věděl jsem že prorocťví se naplňuje
teď ale zdá se mi
že neunesu dál už svoje břímě
můj Bože
Proč klesám do prachu
když cesta vede dál?
Mám snad ještě naposledy ochutnat
dar země?
Cožpak už víc tady pro mne nemáš
Otče?

Ach odpusť
že se ptám jako bych nevěděl
Ale ty přece víš
že stále ještě jsem
člověkem
tak nemlč už a porad'
jak uchopit mám kříž
aby mne nerozdrtil dřív
než dojdu
na konec

VIII. Pláč

„...*děje-li se to se zeleným stromem,
co se stane se suchým?*“
sv. Lukáš 23, 31

Marie se mýlila
když myslela že ostatním matkám
je lhostejná smrt jejího syna
Jeruzalémské ženy oplakávaly osud nevinného
protože netušily že to není konec ale začátek
Ježíš naposledy jako člověk k nim promluvil
aby zmírnil jejich žal a přesvědčil je že jeho
utrpení neskončí
zánikem ale spasením:

Vidím pouště
a deštné pralesy
a vidím nekonečný sníh
lidé bez viny v těch krajích
jdou na smrt vinou nových farizejů
vzývajících kříž s mou tváří
Tam plačte
ať řeky slz odploví viny
zlolajných proroků
co špiní moje jméno
tam šetřete slzy z dneška –
bude jich třeba pro příští věky
proti zbraním
které už teď kovají kováři všech zemí
kterým už teď žehnají
chamtiví žháři mého jména
bude jich třeba
pro matky vražděných
i vraždicích –
potoky řeky slaná moře slz
pro záchranu mých věrných

Vidím pouště
a deštné pralesy
vidím nekonečný sníh
a v něm své stopy poskvřené krví
těch lidí vzdálených
Pro ně ušetřete slzy
Dnes prolít všechny
byl by hřích

IX. Vstaň a jdi!

Ježíš padá na zem potřetí

Kdo vykřikl ta slova
budiž požehnán
Když člověk poháněný osudem
se vzpouzí a chce jít jinam
vždy objeví se kámen
který promluví
Ježíš se nevzpouzí
jen ztrácí sílu
Krvavé otlaky na ramenou
se víckrát nezahojí
proto tak krutě bolí
tak krutě aby i slepí prohlédli
aby i hluchí slyšeli
zoufalé volání: Věřte mi!
Jsem nevinen!
Co jsem říkal je pravda
A Bůh je se mnou
přestože se vám zdá
že jsem sám
Bůh Otec – přísný
ale spravedlivý –
pokud mě nechal padnout
dá mi také vstát

Neboť není horší sudby
než zůstat v půli cesty
Neboť není horší
než zanechat po sobě
nemohoucnost a zoufalství
Neboť cesta není cíl
ale prostředek
Ale je pak cílem smrt?
Ne
Jen symbolem
mementem pro malověrné
A pozváním pro všechny
kdo rozumějí
kdo rozumět chtějí
vzkazu tak hlasitému
jako je má bolest

X. Ven z roucha

Ježíš je vysvlečen z roucha

Již podruhé v tom dni být obnažen
ne k zrození
ne k lásce
Přihlížet hře o trofej
svého šatu jak o poklad
Jen o kříž nikdo nestojí
ten jediný mu zůstane
s trním a bolestí
Ne nadlouho –
brzy nezbude mu nic

Tak tedy ven z roucha
a vzhůru! Ach proč jen cesta
do nebes musí vést právě Kalvárií?
Což nejsou jiné?

Modlí se ale klid mu nedopřejí
S pokřikem pozdvihují dřevo
Strom znovu stojí
zohavený ale pevný
Jako kdysi
Obdivuje jejich sílu
obratnost s níž svaly rozehrají
Škoda že nelze s nimi smlouvat
O čem?

Už nelze vrátit zpět
co se stalo
a z lebky hory je jen cesta vzhůru
Slyší cinkot
Nejsou to zvonky nebeské
To hřeby prou se spolu
kdo z nich bude první
Vinen?
Jak by mohl být obviňován kov?
A z čeho?

XI. Přibíjení na kříž

Ježíše ukřižovali a nad jeho hlavu dali nápis
o jeho provinění: „*To je Ježíš, král Židů.*“

Jeden hřeb za druhým
pronikal do masa a kostí
strom-kříž se chvěl pod údery
jak by byl přibíjen ne Ježíš k němu
ale on k Ježíšovi
Tělo se otevíralo ranám
Obzory se zavíraly
semkly se hory se zemí
vydechla moře
a vítr utíchl
Slunce se zachvělo
a s ním nebe hluboké
jak nikdy předtím

Syn Boží a matky pozemské
to zpozoroval v mlhách
jež mu do očí vstoupily
s obrazem rodičů
s obrazem věrných
kteří nebyli tu s ním
a nikdo kdo by podal vodu
se slovem útěchy
pro toho jenž odchází
Kdo prošel kolem
jen hanu a úsměšky vmetal mu do tváře:

*Jiné zachránil
sám sebe nedokáže
Jsi-li král izraelský
sestup z kříže
Jsi-li syn boží
sestup z kříže
Sestup a uvěříme*

A zasedli k obědu
s nezřízenou chutí

V tom čase slunce zavřelo oči
A soumrak padl na celou zemi

XII. Smrt člověka

Eli, Eli, lema sabachthani?
sv. Matouš 27, 46

V poledne padla tma na celou zemi
a Ježíš hlasem
jakým ztraceni voláme na otce
volal Boha:
Proč jsi mne opustil?

Ptal se
a nikdo neslyšel odpověď
nikdo z těch co stáli kolem –
ani ten který podal houbu s octem
ani ti kteří mu v tom zabránili
ani Marie z Magdaly
ani matka Jakubova a Josefova
ani matka synů Zebedeových
ani potulný pes

Nebe mlčelo
a tma proudila kolem
a zmrzačený kmen stromu se chvěl:
z ran mu tekla lidská krev
a hvězdy na nebi plakaly
a ženy na zemi plakaly
na hoře Golgotě
na Kalvárii
na lebce netvora

*On volal Eliáše!
Uvidíme zda ho zachrání!*
Tak volali a rouhali se
Ale Ježíš stál jako by kříže nebylo
a křičel znovu naposledy
bez ozvěny
Smrt podala mu ruku
Chrámová opona se roztrhla vedví
Země se otrásla otevřela hroby
a vzkříšení svatí vstoupili do města
zjevit se věrným

Stráž pod kříži poklekla
a po slovech „Byl to Boží syn“
se tma rozestoupila

XIII. Snímání z kříže

Mnozí si přáli nebýt:

i Jidáš
se svým polibkem zrady

i Pilát
Já nejsem vinen krví toho člověka

i setník který velel stráží
Byl to opravdu Boží syn

i hřeby vytažené z ran
*Jak mohl by být obviňován kov?
A z čeho? Z Boží vůle?*

i dřevo posvěcené Ježíšovou krví
*Já jsem ten vyvolený
jehož se dotýkaly ruce
Já jsem ten
který cítil lidskou krev
Strom jenž umřel pro slávu boží
Pamatujte si mne
a nezapomenete ani Ježíše
s nímž umřel jsem dnes podruhé*

Jenže nebýt je snadné
přestože truchlivé
Přes nebytí nevede žádná cesta
natož k nebi
Nebýt znamená nesmět věřit

Děkujeme tedy hřebům
kříži i setníkovi
že pro nás vykonali Boží vůli

neboť taková byla:
aby byli tehdy a tam

A my tady a teď

XIV. Ukládání do hrobu

Josef Arimatský poklekl před Pilátem

1.
Alespoň o tělo prosím
když duše odešla
S něhou téměř mateřskou
pak Ježíše zavinul do plátna
a rozdělil se s ním o svůj hrob
Když kámen ukryl tělo
ženy poklekly
večer sevřel kraj do ticha
a noc padla jak smuteční roucho

Ráno se otevřelo k novému životu:
odvalen kámen
bolest
pochyby
Obzory se rozestoupily
moře se nadechla
a slunce vystoupilo výš
nad prázdný hrob

Jen lidé nechápali
kde je tělo
a o duši sotva tušili
Mnozí věřili
mnozí – byť v jeho přízni
odmítali jen pomyslet
že Bůh přijal zločince
do svého království

2.
V tom čase bez křídel a kotev
se dva z apoštolů vydali do vsi Emaus
a potkávali pocestné

Jeden z nich pravil:
Teprve při lámání chleba poznáte
co patří životu co smrti
a kam se hrob propadá
je-li zapomněním

MILAN HRABAL, nar. 1954 ve Varnsdorfu, kde také žije a pracuje. Básník, prozaik, překladatel, editor a zprostředkovatel české a lužickosrbské literatury. Byl ekonomem na učilišti energetiky a v letech 1991–2007 pracoval na Městském úřadě ve Varnsdorfu, od r. 2007 pracuje ve zdejší městské knihovně. V letech 1984–2001 vedl ve Varnsdorfu poetické studio Doteky. Podílel se na organizaci soutěží Literární Varnsdorf, Drápanda a festivalu Mezinárodní svátek lužickosrbské poezie. Vydal jedenáct sbírek poezie (např.: *Sólo větru* – 1981, *Čas pospíchá* – 1985, *Nepřetržitě zítřky* – 1989, *Nepokoje* – 1994, *Kamenná křídla* – 1995, *Cokoli proměnlivého* – 1997, *Na svatbu k chaganům* – 2000, a další, některé v polštině a lužickosrbštině), knížku krátkých próz a knížku pro děti. Z jeho knižně publikovaných překladů je nejvýznamnější antologie současné lužickosrbské poezie *Jazyk, jímž porozumíš větru*, edičně se podílel na třech desítkách antologií a sborníků.

HANA FOUSKOVÁ – viz medailon na straně 29.

Milan Hrabal

Auf dem Weg des Schmerzes und Glaubens

I. Dem Tode ausgeliefert

*„Ich bin schuldlos am Tod dieses Mannes!
Das müsst ihr verantworten!“*

Pontius Pilatus, nach dem Hl. Matthäus, 27, 24

Und damals
aus seinem Menschsein
in den Scharlach
und die Dornenkrone gekleidet
wurde er zum König des Leids
*Nein wir haben ihn nicht verspottet
unser Speichel hat nicht das
königliche Gewand befleckt
unsere Lederpeitsche geißelte seinen Leib nicht
es war nicht unser Stock
der auf seinem Kopf aufschlug*
sagen wir heute
Die Bäume schwanken im Wind –
Ja? Nein?
Barabbas duckt sich in uns
hält Judas an der Hand
WIR müssen das verantworten
wir dürfen den künftigen Pilaten
keine stumpfe Masse sein
Jesus steht immer noch
und vor ihm die bewaffnete Kompanie –
schaut euch die Gesichter an
ist nicht eines davon das eure
so wie der Schmerz in den Augen
des zum Tode Auserwählten

II. Das Kreuz auf dem Rücken des Menschen

Nach der Geißelung und dem Aufsetzen
der Dornenkrone nimmt Jesus das Kreuz
auf seine Schultern

Ich bin das auserwählte Holz
ich bin der Fluch
der seit Jahren dem Wind trotzte
und den Regen vom göttlichen Himmel trank

Als sie den ersten Schlag mit dem Beil ausführten
bat ich die kalte Schneide
sandte Tränen
statt Worte den grausamen Händen
wehrte mich
wortlos vergeblich
wie es das Los
der Bäume in Menschenhand ist

Ich verfluchte die Parzen
Dass sie meinem Tod nicht
den Bau einer Wiege zusprachen
Ich verfluche nicht mehr –
jetzt nehmen andere Hände
meinen verstümmelten Körper
und legen ihn auf den ihrigen
So gehen wir miteinander
der Mensch und ich
den Nägeln der Zukunft entgegen
Ich – Sinnbild des Leids
er – Pilger in die Ewigkeit
Ich bin das Auserwählte
das die hoffnungsvollen Hände
berühren
verzweifelt aber fest
Ich bin dasjenige
das seine Schuld
bestreitet
Hört ihr?
Bin aus dem Baum
der für den Ruhm Gottes gestorben ist!

III. Siehe, ein Mensch

Jesus fällt zum ersten Mal
unter dem Kreuz

Du der du mich verleugnet hast
wirst namentlich aufgerufen werden
wie ich
wie Wenige bleibst du im Gedächtnis
Wenn man eine Kapelle bauen wird
da wo mein Leib gefallen ist
werde ich meine und deine Schwäche
der Ewigkeit übergeben
Das Getrampel von Soldatenstiefeln
herrscht über deinem Lachen
Ein Memento für Kleingläubige
Das Böse jedoch wird nicht siegen
Ist das tote Holz zur Reue fähig
warum nicht auch der Mensch
Ich würde singen
ich würde rufen:
Noch bin ich lebendig!
Die Sonne eicht den Himmel gleich
meinen verstaubten Füßen
Noch bin ich der Beschenkte
auch wenn die Stunde des irdischen Todes
gekommen ist

Gedenkt meines ersten Schreis
des Sterns der herunterfiel
um den Schrei zu stillen
wie der Schnee die Schritte
der unerbittlichen Zeit stillt
Gedenkt und seid zuversichtlich
ich werde auferstehen und weitergehen
trotz der Sehnsucht zu fliegen
hoch über dem Wasser
das sich mit Blut färbt
mit dem schickt ihr euch an zu malen
das Bild meines Leidens

Wartet bitte
ich gehe bereits
Solange ich atme
bin ich noch ein Mensch
der hofft

IV. Begegnung

Jesus begegnet Maria

*Die Dorfkirche mit dem roten Dach
irgendwo im fernen Böhmen
Dort sagte der Vater:
vergiss mein Grab nicht
und dachte flehentlich an den Tod zur rechten Zeit*

Woran dachte Maria
unter den Frauen die glücklich waren
dass es nicht ihr Sohn ist

An die Geburtswehen?
Daran wie sie ihn zum ersten Mal an ihre Brust legte?
An die Milch die nur schwerlich ihren Leib verließ?
An die Wiege an den Abschied an die Hilflosigkeit
einer liebenden Mutter
da ihr Sohn das Haus verläßt?
Nie mehr berühren
nie mehr küssen
und nie einzuschlafen mit dem Glücksgefühl
ihm das Leben geschenkt zu haben

Und der Sohn?
Vielleicht möchte er zurück
in den Mutterleib wo alles leicht
und freudevoll war
Was sah er als er auf sah
und sich kurz im Blick fing
der besänftigte?
Als die Mutter flüsterte:
Du hast doch meine Trauer darüber nicht gesehen
dass Gott dich mir wieder nimmt?
Wenn ich gewusst hätte wie du endest
hätte ich ihn nicht geliebt
Aber nun – was nun
da du bist
und bald nicht mehr sein wirst?

Mitgeben auf diesen Weg kann ich dir
lediglich den Atem und
den Glauben

Hana Fousková: Ukřižovaný ďábel / Der gekreuzigte Teufel, olej na plátně / Öl auf Leinwand, 90 × 55 cm

V. Ein Mensch aus Zyrene

Die Soldaten befehlen dem Simon von Zyrene
Jesus das Kreuz tragen zu helfen

Golgata ist nahe
Und doch muss ich um Hilfe bitten
wenn bitterer Schweiß meine Stirn bedeckt
und Wein mit Galle meinen Durst
stillen soll

Warum sollte ich nach seinem Namen fragen
wenn mein Gedächtnis erlöschen wird?
Er wollte es nicht dennoch teilt er mit mir meine Last
und presst die Worte zwischen den Zähnen hervor:
Ich bin Simon
Was passiert wenn sie ihn statt meiner nehmen?
Woran ist er schuld
dass er dieses mit mir
teilen muss?
Er ging doch nur vorbei
nicht ahnend dass er in die Geschichte eingeht
sofern jemand meiner gedenkt

Sicher doch er
solange er lebt
und manche der Zusehenden
bevor sie der eigene Tod mir nahebringt
bevor sie begreifen
dass sie auf mich
und nicht auf den Peitschenknall horchen sollten
Denn einem fremden Los auszuweichen
heißt nicht dem eigenen zu entgehen

Simon danke
Ich muss allein weiter

VI. Wer ist das Mädchen

Veronika trocknet mit ihrem Tuch Jesus Schweiß und Blut
auf dem Schweiß Tuch prägt sich Jesus Gesicht ein

Wer ist das Mädchen?
Was kann sie wollen?
Es ist zu spät zum Mitleid meine Liebe
Ich könnte dich nicht anders lieben
als die anderen Leute
du bist zu zart
und mir ist es nicht beschieden
mit meinen Kindern alt zu werden
sich auf Enkel zu freuen
da der Weg nach Gulgota
mir den Atmen raubt

Das Mädchen hört ihn nicht
und nimmt ihr Tuch ab
Ein Schwall aufgelösten Haares
wie die Nacht der Jungfrau
ergießt sich im dunklen Strom

Tröstend ist die Berührung des Tuches
und der sanften Hände
sie wischen vom Gesicht Jesu
Blut und Schweiß
die Fäden des Tuches nehmen das auf
Jesus kommt es vor als ob sie jetzt schon
seine Totenmaske abnahm
als ob sie sein Bild malte
und anstatt ihrer Lippen ihm
das Gedächtnis hinhielt

Ich würde sagen:
Ich werde deiner bis zum Tode gedenken
aber es würde klingen wie:
Bald werde ich vergessen
Wenn es nicht zutreffen sollte
was Gott versprochen hat
Du zweifelst Jesus!?
würde sie fragen

Nein Nein!
Nur der Blick deiner Augen
hat für einen Augenblick den Weg
vor mir geblendet

VII. So schwer das Kreuz

Jesus fällt zum zweiten Mal
unter dem Kreuz

Als ich mit den Jüngern das Abendmahl aß
ahnte ich dass schwere Zeiten kommen
dass Brot und Wein
sich in Leib und Blut verwandeln werden
doch zuletzt -
Dessen ist es zu viel mein Gott!
Als ich in der Stille von Getsemani
betete
als Judas mich küsste
und die Soldaten ihre Waffen gegen mich erhoben
wusste ich dass die Prophezeiung sich erfüllt
jetzt scheint mir jedoch
dass ich die Bürde nicht mehr tragen kann
mein Gott
Warum falle ich in den Staub
wenn der Weg weiterführt?
Soll ich sie zum letzten Mal kosten
die Gabe der Erde?
Hast du für mich hier nichts anderes mehr
Vater?

Ach verzeih
dass ich frage als ob ich nicht wüßte
Du weißt doch
dass ich immer noch
ein Mensch bin
so schweige nicht und rate mir
wie ich das Kreuz fassen soll
damit es mich nicht zequetscht
bevor ich
ans Ende
komme

VIII. Das Weinen

*Denn wenn man das tut am grünen Holz, was wird
am dürrn werden?*

Hl. Lukas 23, 31

Maria irrte sich
als sie dachte dass der Tod
ihres Sohnes den anderen Müttern gleichgültig war
Die Frauen Jerusalems beweinten das Los
des Unschuldigen
denn sie ahnten nicht dass dies kein Ende
sondern ein Anfang ist
Jesus sprach zu ihnen zum letzten Mal als Mensch
um ihre Trauer zu mildern und sie zu überzeugen
dass sein Leid nicht
im Erlöschen sondern in der Erlösung enden wird:

Ich sehe Wüsten
und Regen- und Urwälder
und ich sehe endlosen Schnee
in dieser Gegend gehen Menschen ohne Schuld
in den Tod durch die Schuld der neuen Pharisäer
die das Kreuz mit meinem Gesicht anbeten
Dort sollt ihr weinen
damit der Fluß der Tränen die Sünden
schmählicher Propheten wegspült
die meinen Namen beflecken
dafür bewahrt euch die Tränen auf –
es bedarf ihrer in den kommenden Zeiten
gegen die Waffen
die jetzt schon in den Schmieden aller Länder
geschmiedet werden
die jetzt schon
habsüchtige Brandstifter in meinem Namen segnen
es bedürfen ihrer
die Mütter der Ermordeten
sowie der Mordenden –
Bäche Flüsse Meere voller Tränen
für die Rettung meiner Getreuen

Ich sehe Wüsten
Regen- und Urwälder
und ich sehe endlosen Schnee
darin meine Spuren vom Blut
der Menschen befleckt die sich abwandten
Für sie haltet eure Tränen zurück
Heute alle zu vergießen
wäre Sünde

IX. Stehe auf und gehe!

Jesus fällt zum dritten Mal
unter dem Kreuz

Wer diese Worte gesprochen hat
sei gesegnet
Wenn sich der Mensch vom Schicksal getrieben
auflehnt und einen anderen Weg gehen will
erscheint immer ein Stein
der spricht
Jesus lehnt sich nicht auf
er verliert nur die Kraft
Die blutigen Druckstellen auf den Schultern
werden nie mehr heilen
daher schmerzen sie so
so sehr damit auch die Blinden sehend werden
und die Tauben
den Schrei der Verweilung hören: Glaubt mir!
Ich bin unschuldig!
Was ich gesagt habe ist wahr
und Gott ist bei mir
obwohl ich allein
zu sein scheine
Gott Vater – streng
doch gerecht –
wenn er mich fallen ließ
läßt er mich auch aufstehen

Denn es gibt kein schlimmeres Geschick
als auf halbem Wege stehen zu bleiben
Denn es gibt nichts Schlimmeres
als Machtlosigkeit und Verzweiflung
zu hinterlassen
Denn der Weg ist nicht das Ziel
sondern ein Mittel
Könnte dann der Tod das Ziel sein?
Nein
Lediglich ein Sinnbild
ein Memento für die Kleingläubigen
Und eine Einladung für alle
die verstehen
die sie verstehen wollen
die Botschaft so stimmvoll
wie mein Schmerz es ist

X. Aus dem Gewand

Jesus wird das Gewand ausgezogen

Bereits zum zweiten Mal am gleichen Tag
entblößt zu werden
nicht zur Geburt
nicht zur Liebe
Dem Spiel um die Trophäe des eignen
Kleides zusehen zu müssen
Nur das Kreuz begehrt keiner
das einzig bleibt ihm
mit Dornen und Schmerz
Nicht mehr lange –
Bald bleibt ihm nichts

Also los runter das Gewand
und hinauf! Ach, warum muss der Weg
in den Himmel unbedingt über
den Kalvarienberg führen?
Gibt es nicht andere Wege?

Er betet aber Ruhe gönnen sie ihm nicht
Mit Geschrei erheben sie das Holz
Es steht wieder aufrecht wie als Baum
verstümmelt jedoch fest
wie damals
Es bewundert ihre Kraft
das Geschick mit dem sie ihre Muskeln
spielen lassen
Schade dass man nicht mit ihnen feilschen kann
Worüber?

Es ist nicht mehr rückgängig zu machen
was passiert ist
und vom Schädel des Berges gibt es nur
den Weg nach oben

Man hört ein Klingeln
Es sind keine Himmelsglocken
Die Nägel streiten sich
welcher als erster
schuldig sein wird?
Wie könnte man Metall beschuldigen?
Und wessen?

XI. Die Kreuzigung

Sie haben Jesus gekreuzigt und über seinem Kopf
ein Schild angebracht, auf dem der Grund
seiner Hinrichtung stand:
„Das ist Jesus, der König der Juden.“

Ein Nagel nach dem anderen
drang ins Fleisch und in die Knochen
Das Baumkreuz bebte unter den Schlägen
als wäre nicht Jesus daran gekreuzigt worden
sondern es an Jesus
Der Leib öffnete sich den Schlägen
die Horizonte schlossen sich
die Berge und das flache Land rückten aneinander
die Meere atmeten aus
und der Wind beruhigte sich
Die Sonne erbebt
zugleich der Himmel
so tief wie nie zuvor

Der Sohn Gottes und der irdischen Mutter
beobachtete dies durch die Nebel
die vor seine Augen traten
mit dem Bild seiner Eltern
mit dem Bild seiner Getreuen
die hier nicht mit ihm waren
und keiner war da der ihm Wasser reichen würde
mit einem tröstenden Wort
für jenen der sich verabschiedet
Wer vorbeiging
warf ihm nur Tadel und Spott ins Gesicht:
*Andere hat er gerettet
sich selbst kann er nicht retten
Wenn du der König von Israel bist
steig vom Kreuz herab
Wenn du Gottes Sohn bist
steig vom Kreuz herab
Steig herab und wir glauben an dich*

Und sie setzten sich zum Mittagmahl
mit hemmungsloser Gier

Zur selben Zeit schloss die Sonne die Augen
und das ganze Land verfinsterte sich

XII. Der Tod des Menschen

Eli, Eli, lema sabachtáni?
Hl. Matthäus 27, 46

Zur Mittagsstunde ward das ganze Land finster
und Jesus rief
mit einer Stimme mit der wir Verdammten
den Vater rufen

rief er nach Gott:
Warum hast du mich verlassen?

Er fragte
und keiner hörte eine Antwort
keiner von den Umherstehenden –
nicht Derjenige der den Schwamm mit Essig reichte
nicht Diejenigen die ihn daran hinderten
nicht die Maria aus Magdala
nicht die Mutter von Jakob und Josef
nicht die Mutter der Söhne des Zebedäus
nicht der streunende Hund

Der Himmel schwieg
und die Dunkelheit strömte im Kreis
und der verstümmelte Baumstamm bebte:
aus seinen Wunden rann menschliches Blut
und die Sterne am Himmel weinten
und die Frauen auf der Erde weinten
auf dem Berge Golgata
auf dem Kalvarienberg
auf dem Schädel des Ungetüms

*Er rief nach Elija!
Lasst sehen, ob Elija kommt und ihm hilft.*
So riefen sie und lästerten
Jesus aber streckte sich als gäbe es das Kreuz nicht
und schrie zum letzten Mal
ohne Antwort
Der Tod reichte ihm die Hand
Der Tempelvorhang zerriss
Die Erde erbebt die Gräber taten sich auf
die Heiligen wurde auferweckt und kamen
in die Stadt

um den Getreuen zu erscheinen
Die Wachen fielen an den Kreuzen auf die Knie
und nach den Worten „Wahrlich dieser ist Gottes
Sohn gewesen!“
teilte sich die Dunkelheit

XIII. Die Kreuzabnahme

Viele wünschten sich nicht zu sein:

auch Judas
mit seinem Kuss des Verrats

Und Pilatus
Ich bin schuldlos am Tod dieses Mannes

Und der Hauptmann der die Wachen befehligte
Wahrlich dieser ist Gottes Sohn gewesen

Und die Nägel die aus den Wunden gezogen wurden
*Wie könnte man Metall beschuldigen?
Und wessen? Ist das Gottes Wille?*

Und das Holz das mit Jesus Blut geweihte
*Ich bin das Auserwählte
das die Hände berührten
Bin dasjenige
das menschliches Blut spürte
Bin der Baum der für den Ruhm Gottes gestorben ist
Gedenkt meiner
und vergisst nicht Jesus
mit dem ich heute zum zweiten Mal gestorben bin*

Doch nicht zu sein ist einfach
wenn auch betrüblich
Über das Nichtsein führt kein Weg
geschweige denn zum Himmel
Nicht zu sein bedeutet nicht glauben zu dürfen

Danken wir also den Nägeln
dem Kreuz und dem Hauptmann
dass sie für uns den Willen Gottes vollbracht haben

denn es ist sein Wille:
dass sie damals und dort sein sollten

Und wir hier und jetzt

XIV. Die Grablegung

Josef aus Arimathäa kniete vor Pilatus nieder

1.
Ich bitte wenigstens um den Leib
wenn die Seele ihn verläßt
Mit nahezu mütterlicher Zärtlichkeit
wickelte er Jesus dann in eine Leinwand
und legte ihn in sein eigenes Grab
Als ein Stein den Leib verborgen hatte
knieten die Frauen nieder
der Abend umschloss die Landschaft mit Stille
und die Nacht senkte sich gleich einem Trauergewand

Der Morgen öffnete sich dem neuen Leben:
weggewälzt waren der Stein
der Schmerz
und die Zweifel
Die Horizonte traten auseinander
die Meere atmeten ein
und die Sonne stieg höher
über dem leeren Grab

Nur die Menschen verstanden nicht
wo der Leib war
und von der Seele hatten sie kaum eine Ahnung
Viele glaubten
viele – obgleich in seiner Gunst –
lehnten lediglich den Gedanken ab
dass Gott Verbrecher
in sein Reich aufgenommen hätte

2.
In dieser Zeit ohne Flügel und Anker
machten sich zwei Apostel auf den Weg
ins Dorf Emmaus
und begegneten Wanderern

Der eine von ihnen sprach:
Erst beim Brotbrechen erkennt ihr
was dem Leben und was dem Tode gehört
und wohin das Grab versinkt
wenn es in Vergessenheit gerät

Hana Fousková: Kajjníci / Die Büßer, olej na plátně / Öl auf Leinwand,
90 × 59 cm

MILAN HRABAL, geb. in Varnsdorf, wo er auch lebt und arbeitet, Dichter, Prosaiker, Übersetzer, Editor und Vermittler tschechischer und sorbischer Literatur. Er war Ökonom an der Lehranstalt für Energetik und von 1991 bis 2007 arbeitete er am Stadtamt in Varnsdorf, ab 2007 in der Stadtbibliothek. Von 1984 bis 2001 leitete er das Poetische Studio Doteky in Varnsdorf. Hrabal ist beteiligt an der Organisation des Literaturwettbewerbes Literární Varnsdorf, Drápana und am Festival Mezinárodní svátek lužickosorbšské poezie. An Poesie hat er insgesamt elf Bände herausgegeben, z.B. *Sólo větru* (*Solo dem Winde* – 1981), *Čas pospichá* (*Die Zeit eilt* – 1985), *Nepřetržitě zítřky* (*Die ununterbrochenen Morgen* – 1989), *Nepokoje* (*Die Unruhen* – 1994), *Kamenná křídla* (*Steinerne Flügel* – 1995), und weitere (einige davon in Polnisch und im Sorbisch), ein Büchlein kurzer Prosa und ein Büchlein für Kinder. Von seinen in Buchform publizierten Übersetzungen gilt als bedeutendste die Anthologie der derzeitigen sorbischen Poesie, *Jazyk, jímž porozumíš větru* (*Die Sprache, mit der du den Wind verstehst*). Editorisch beteiligte er sich an über dreißig Anthologien und Sammelschriften.

HANA FOUSKOVÁ – siehe Medailon auf der Seite 31.

Jiří Janáček

Česká opera na scéně Stadttheater Reichenberg

(Část kapitoly Výspa porozumění z knihy
Čtyřikrát Městské divadlo Liberec)

Kulturní povědomí libereckého publika ovlivňoval od samého začátku operní soubor Městského divadla (Stadttheater Reichenberg), který uváděl celou škálu světového repertoáru. Postupně, především mezi dvěma válkami, se mezi významné operní autory prosazovala jména autorů českých.

V divadelní sezoně 1924–25 byl uveden *Polský žid* (*Polnische Jude*) Karla Weise (1862–1944). Weisova opera měla svou literární předlohu ve francouzské hře *Juif polonais*, napsané roku 1869 dvojicí Erckmann-Chatrrian. Opera komponovaná v duchu německé lidové zpěvohry roku 1901 měla libereckou premiéru 16. 1. 1925.

Teprve druhá polovina dvacátých let a léta třicátá přinesla bohatší zastoupení české opery. Tříkrát byla uvedena *Prodaná nevěsta* (*Die verkaufte Braut* 1926, 1934, 1941), *Hubička* (*Der Kuß* 1928), *Tajemství* (*Das Geheimniß* 1932), *Dvě vdovy* (*Die zwei Witwen* 1935) a *Dalibor* (1936, 1938). Zazněla také *Rusalka* (*Wassernixe* 1929) Antonína Dvořáka.

Krokem k moderní české opeře se stalo uvedení oper Leoše Janáčka *Její pastorkyňa* (*Jenufa* 1931, 1937) a *Liška Bystrouška* (*Das schlaue Furchslein* 1934). V roce 1931 byl dokonce nastudován proslulý *Švanda dudák* (*Schwanda, der Dudelsackpfeifer*) Jaromíra Weinbergera (1896–1927).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že nejhranějším českým operním autorem se stal Bedřich Smetana. V Liberci nebyla v Městském divadle hrána jen *Čertova stěna* a pochopitelně neuváděny opery *Braniboři v Čechách* a *Libuše*. V jednom z informačních článků, které vždy Smetanovy opery provázely, je blíže vysvětlován vztah německé kulturní obce k dílu tohoto českého autora: „Dnes již se nedíváme na Smetanu – jako na českou hudbu vůbec – svrchu jako kdysi, jako na nacionální exotickou záležitost, nevidíme v něm a v ní jen zajímavý etnografický jev, nýbrž je třeba Smetanu hodnotit, i když tvoří

na národní bázi, v návaznosti na hudbu německou, dnes podle všeobecných kulturních a uměleckých zásad jako na osobnost světové hudební literatury.“ Německý autor přiznává Smetanovi místo ve světové operní tvorbě, zřejmě v návaznosti na vliv Richarda Wagnera. Možná také Smetanův český nacionalismus je mu posilou pro nacionalismus vlastní. Ať to bylo jakkoliv, je nesporné, že Smetanova hudba připravila cestu české opeře na německou scénu v Liberci.

První premiéru *Prodané nevěsty* (25. 2. 1926) dirigoval kapelník Rankl, ale o prosazení se zasloužil ředitel Pennarini, o kterém kritika psala, že uvádí dílo „jeho srdci blízké“. Divadlo věnovalo na provedení překvapivě mnoho finančních prostředků. Scéna byla nová, uplatnil se právě v divadle instalovaný kruhový horizont. „Kostýmy jsou nádherně barevné. (...) Všechno je nové, ba i holinky sedláků.“ Ze sólistů byl chválen Keccal (Ludwig Rohnbach), Vašek (Wenzel-Otto Seidl) a Mařenka (Marie-Heda Steiner). Orchester také překvapil. „Zněl divuplnou barevnou náladou a jednotlivé nástrojové skupiny projevovaly neobvyklou vřelost.“

Druhé nastudování (3. 2. 1934) řídil Quido Arnoldi. Byl velice nakloněn českému repertoáru. Studoval v Brně u Františka Neumanna a Jana Kunze, tam poznal Janáčka a jeho skladatelské názory. Nějaký čas působil v Divadle sdružených měst východočeských a českého severu v Pardubicích. Tak na byl zkušeností s provozováním české hudby. Jeho *Prodaná nevěsta* byla vybrána jako slavnostní představení ke státnímu svátku ČSR 28. 10. 1934. Toto představení doplnili hosté z Národního divadla, Richard Kubla (Jeník), Jaroslav Gleich (Vašek), Josef Křikava (Krušina) a další. Arnoldi se projevil jako citlivý dirigent ovládající dokonale partituru. Představení režíroval Emil Schlegel a výprava byla dílem Josefa Spinky a českého výtvarníka Josefa Nastoupila. Manifestační vystoupení českých pěvců mělo nejen umělecký, ale i společenský význam.

Kontroverzní názory na společné česko-německé vystoupení přicházely kupodivu z české strany. Český divadelní výbor byl ke společné oslavě 28. října vyzván městskou radou. Uznal, že se němečtí obyvatelé Liberce „chtějí hlásit jako loajální občané ke dnu založení našeho státu“ a téměř jednomyslně schválil návrh městské rady. Za to však musel čelit výtkám v českém regionálním tisku: „Neodpovědnými živly bylo toto ujednání zneužito k šíření šovinisticky zbarvených zpráv, ba i k agitaci proti představení *Prodané nevěsty* v Městském divadle.“

Český divadelní výbor ve vydaném prohlášení argumentuje antišovinisticky a ještě smířlivě dodává: „Němečtí spoluobčané hlásí se svými zástupci k našemu státu i jeho symbolu – 28. říjnu. Poctivě státně smýšlející Češi nemožou odmítnouti.“

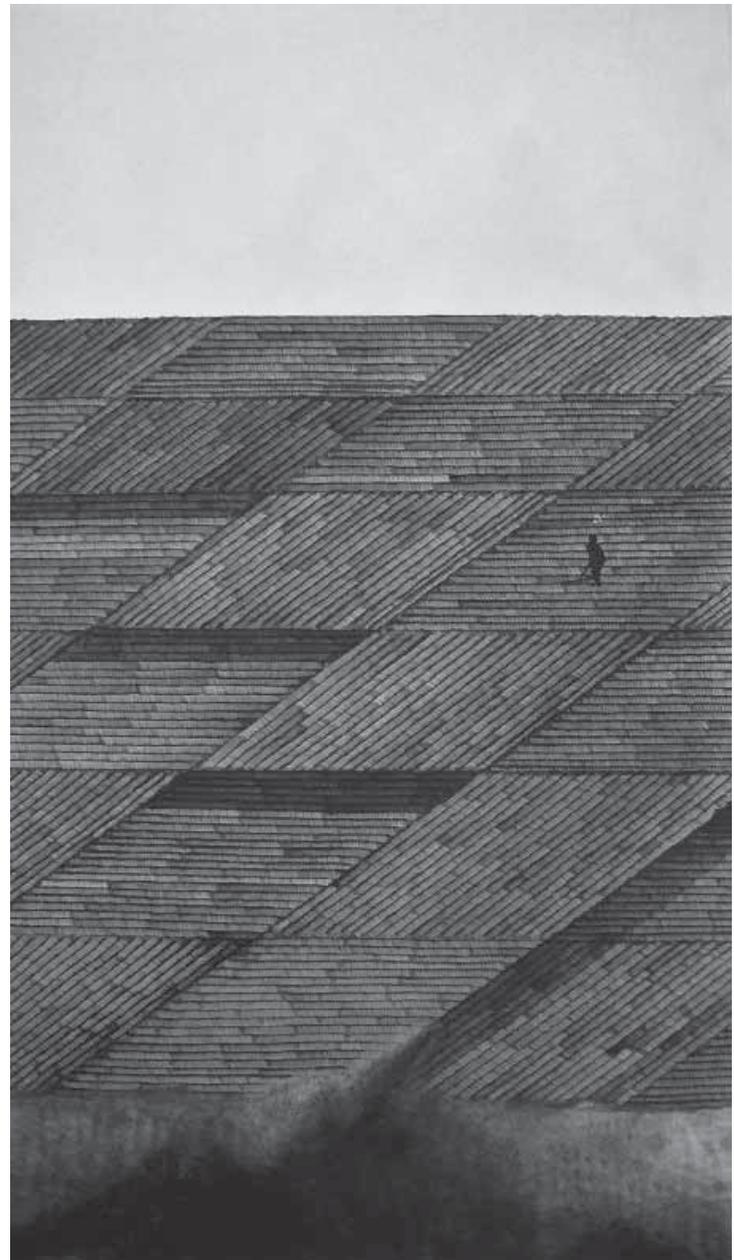
Třetí představení *Prodané nevěsty* se pro nás překvapivě konalo na jaře roku 1941. Tehdy řediteloval již nacismu oddaný Kurt Hurrle. Dirigoval Viktor Kretschmer, režie Hans Kotel. Autor libreta není vůbec uveden tak jako u prvního provedení z roku 1926. U druhé premiéry (1934) je jako libretista prezentován Karel Sabina, ale německý překladatel jeho textu není znám.

Dva roky po první inscenaci *Prodané nevěsty* (1928) došlo k uvedení *Hubičky*. O představení existuje řada archivního materiálu jak z německých, tak z českých zdrojů. U *Hubičky*, jako později u *Tajemství* (1932), se jeví recenzentům libreta (text Krásnohorské, u *Tajemství* německé zpracování Maxem Kalbechem) literárně ne příliš dokonalá, ale hudba je přijímána bez výhrad. Německý recenzent například píše: „Kdo dovede vroucněji zachytit mateřský cit než Smetana ve scéně s ukolébavkami?“ Dále chválí milostný dvojpěv i Lukášovu posměšnou píseň. Dirigent Traunek a režisér Luze přistoupili k dílu „s láskou, tak jak to čisté, ušlechtilé umění vyžaduje“. O úspěchu na německé scéně tedy pisatelé nepochybují. Jen českému komentátorovi se zdálo tempo opery příliš rychlé a zvláště odsoudil nešťastný překlad libreta (u *Hubičky* není překladatel uveden ani českým, ani německým pisatelem recenzí), zvláště pozměňování jmen (Vendulka-Marinka, Lukáš-Hanno, Tomáš-Jarus, Barča-Klára apod.). „Takovýto překlad přímo odpuzuje a neznám jediné cizí opery česky hrané, v níž by jména představitelů byla tak násilně přeměněna.“ Českému dopisovateli asi uniklo, že němečtí inscenátoři si tento nedostatek uvědomovali. V magazínu Reichenberger Stadttheater (1928), kde byl obsáhlý komentář k *Hubičce*, se píše, že bohužel překlady jmen v opeře narušují svým způsobem české milieu opery.

Český pisatel v *Ještědském obzoru* však přiznává, že „jest opravdu záslužným činem uměleckého vedení zdejšího německého divadla uvedení *Hubičky* na německou scénu a těšíme se, že se dočkáme i dalších českých oper, (...) což jistě povede ku sblížení obou národností na poli uměleckém“.

Přání českého recenzenta se naplnilo. V Městském divadle nezapomínali v dalších sezonách na český repertoár. Ze Smetanova díla bylo uvedeno 26. 11. 1932 *Tajemství*. Stalo se tak ve slavné dirigentské éře Quido Arnoldiho a v režii Emila Schlegela. Opět je chváleno hudební provedení i režijní vedení: „V dnešní uspěchané době, která člověku sotva ponechává čas k nadechnutí, nemá opera patřičné podmínky k opravdovému uznání. (...) Ale hudba, kterou Smetana napsal, prýštila tak opravdově z ducha domácí pověsti a z historie, že posluchač nebere v úvahu nedostatky libreta a raduje se z vesele tryskajících tónů, z dokonale vystavěných lidových scén, z jemné instrumentace.“ *Liberecké Tajemství* v němčině mělo své první provedení v ČSR.

Uměleckým vyvrcholením smetanovského repertoáru se stala opera *Dvě vdovy*. Byla to kulturní událost pro všechny milovníky hudby. Premiéru 6. března 1935 věnovalo Městské divadlo k oslavě 85. narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Její provedení stálo s největší pravděpodobností umělecky nejvýše. Nastudoval je Quido Arnoldi za režie osvědčeného Emila Schlegela. Libreto podle francouzské hry Mallefilleho *Le deux veuves* zpracoval E. Züngel. Pro německé scény je přeložil R. Fels. Jeho překlad neměl při uvádění na německá jeviště úspěch. Nelíbil se ani libereckému dirigentovi, proto si připravil překlad vlastní. Dále Arnoldi respektoval Smetanovo prohlášení, že „jediné jím uznávané pojetí spočívá v prvopisu z roku 1877“. *Liberecká* inscenace se držela i této zásady.

Michaela Maupicová: Pole / Das Feld, 2011, tuš na plátně / Tuschzeichnung auf Leinwand, 180 × 100 cm

Úspěch byl podle ohlasu v tisku veliký: „Pracovitý šéf opery (...) se postaral o velice podařený překlad díla a v tomto novém pojetí by si toto dílo mohlo získat přízeň mnoha německých divadel.“

Po dvakrát se mezi válkami na jevišti v Liberci objevil *Dalibor*. Zpíváno bylo podle původního libreta Josefa Wenziga. První premiéra v roce 1936 uvedena opět jako slavnostní představení k narozeninám T. G. Masaryka (v předvečer 6. března, představení zahájeno státní hymnou). Dirigoval Quido Arnoldi, režie Leo Dimtuse. Titulní roli zpíval Josef Graf, Miladu Irene Jessner. Komentář v tisku připomenul i první uvedení v Praze (1868) a první německé nastudování ve Vídeňské dvorní opeře (1897), kdy *Dalibora* na jevišti představil tehdejší ředitel opery Gustav Mahler.

Druhé uvedení *Dalibora* 2. března 1938 spadalo již do politicky značně napjaté situace. Přesto se ředitel Barnay odvážil představení prosadit. Dirigoval dr. Heinrich Jalowetz, *Dalibora* zpíval Fred Hülger, Miladu Lore Mayer. *Reichenberger Zeitung* (3. 3. 1938): „Živý potlesk prozrazoval zájem publika na významném provedení.“ Šlo o poslední uvedení českého titulu v Městském divadle v Liberci před odtržením území od ČSR. (Naposledy byl *Dalibor* uveden 29. března 1938.)

Z Dvořákových oper se hrála pouze *Rusalka*. Premiéru řídil 2. 2. 1929 dirigent Blatt. V komentáři zachovaného programového magazínu *Reichenberger Theaterzeitung* je vedle Dvořákovy hudby oceňováno básnické libretto. Jaroslav Kvapil je označován za jednoho z nejlepších libretistů. Při této příležitosti je připomenut vliv G. Hauptmanna a jeho *Potopený zvon*. Dvořák na tuto předlohu vytvořil hudbu, která „plyne lehce, melodicky, odpovídá syžetu“. Proti Smetanově notě zní Dvořák německým recenzentům lyričtější a je více orientován na světové hudební trendy.

Zajímavým objevem pro libereckou operu byl Weinbergerův *Švanda dudák* (premiéra 17. 4. 1931) na libreto Miloše Kareše, zpíván v překladu a volné úpravě Maxe Broda. Dirigoval ředitel Sommer, režii měl E. Schlegel. *Švanda dudák* měl úspěch a divadlu bylo vytýkáno, že ho neuvedlo již dříve. Vždyť ve Vídni se prý stal magnetem divadelní pokladny. Ve Weinbergerově opeře se prolínala tylovská verze Švandovy a Dorotčiny nešťastně šťastné lásky s nástrahami, do kterých dudáka neláká Vocilka, ale loupežník Babinský a smutná královna. Objeví se i faustovský motiv zaprodání se čertu. Ale všemu tomu přišla včas na pomoc česká písnička Švandových dud, která nakonec přivedla nezdrábného dudáka do Dorotčiny čekající náruče. Českost opery je německou kritikou oceňována, některé „čarovné melodie mohly by mít svůj původ u Smetany, vynalézavost tanců by našla čestné místo v Dvořákových *Slovanských tancích*“.

Svou roli v těchto složitých podmínkách sehrála také díla Janáčkova. *Její pastorkyňa* podle dramatu Gabriely Preissové, byla uvedena dvakrát pod světoznámým názvem *Jenufa* (premiéry 7. 11. 1931, 13. 3. 1937) a *Liška Bystrouška* podle Rudolfa Těsnohlídka (21. 4. 1934). První provedení *Jenufy* dirigoval ředitel Sommer, ale s největší pravděpodobností ji připravoval Arnoldi. Kostelničku zpívala Paula Neswetha, Jenufu Elisabeth Langer. Výsledek byl rozpačitý. „Bezútěšně to vypadalo v ložích a parketu, jenom

balkony byly plné. Byla to velká blamáž uměnímilovného publika (...) Hrstka skutečných přátel divadla však tleskala tak nadšeně, jako by aplaudoval naplněný dům.“ Janáčkova hudba si hledala obtížně cestu k posluchači.

Podobný osud stihl premiéru *Lišky Bystroušky*, kterou s velikou péčí připravoval Quido Arnoldi, režíroval E. Schlegel. K převedení libreta byl pozván Max Brod, převzata byla půvabná brněnská výprava osvědčeného výtvarníka Eduarda Miléna. Kritika však vytýkala nedostatky textového zpracování, libreto prý plně nedosahuje jemností Těsnohlídkovy předlohy. Oproti tomu sjednocující hudba přesvědčivě vystihuje svou barevností krásu přírody.

Druhá premiéra *Jenufy* již zastihla připravené obecnstvo. Řídil ji dr. Heinrich Jalowetz, režii měl Martin Magner. Kostelnička Vera Borska uplatnila plně přednosti svého zpěvu, velký úspěch sklídila Jenufa Lore Mayerové. „Největší péči věnoval sbormistr Kurt Herbert Adler nastudování sborů. Tím dospělo provedení *Jenufy* ke skutečně slavnostnímu prožitku. Hluboké pohnutí posluchačů přešlo v závěru v nadšený aplaus, který připomínal jen zcela výjimečné premiérové večery.“ Liberecké obecnstvo si konečně ujasnilo svůj vztah k Janáčkově.

Německá i česká kulturní obec na Liberecku postupně chápala prospěšnost vzájemného ovlivňování kultur v národně smíšených oblastech republiky. Zajímavé na celém procesu je to, že orientace německého divadla na český repertoár zesiluje ve třicátých letech, kdy politická situace v Sudetech, mírně řečeno, vzájemnosti příliš nepřála.

JIŘÍ JANÁČEK, nar. 1927 v Blatné, žije v Liberci. Dlouholetý středoškolský a vysokoškolský učitel, literární a divadelní kritik a badatel. Působil jako učitel ve Varnsdorfu, později v Liberci, zde také (do roku 2003) na Pedagogické fakultě TUL. Krátce pracoval v Severočeském nakladatelství (1966–69). Přispívá do regionálního, celostátního a odborného tisku, zvláště divadelními recenzemi. Publikace: *Zamyšlení nad osudovým setkáním F. X. Šaldy s Evou Jurčinovou* (1986), *Amatérští loutkáři v Liberci 1918–1938* (1988), *Jaroslav Průcha – učitel a spisovatel* (1988), *Literatura pro děti a mládež* (skripta PF TUL 1997), *Devět fejetonů u Karolině Světlé* (1999) a další. V roce 2004 vydal knihu *Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg) 1883–1938*, roku 2010 soubor studií *Čtení o německém divadle v Reichenbergu*.

MICHAELA MAUPICOVÁ, nar. 19. 8. 1982 v Příbrami. Studia: 1996–2001 Střední uměleckoprůmyslová škola v Turnově, 2002–2008 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér kresby prof. J. Svobodové a Ateliér mediální tvorby prof. M. Knížáka. Autorka pochází z Mnichova Hradiště. Ve své tvorbě koketuje s různými obory – kresbou, plastikou, malbou, grafikou i novými médii. Nejbližší jí je kresba, v níž se ale vždy objevuje konceptuální prvek. Aktuálně se věnuje velkoformátové kresbě tuší, jejímž prostřednictvím řeší stále se opakující geometrické motivy a jejich variace. V roce 2009 se stala finalistkou Ceny 333 Národní galerie v Praze a vyhrála prestižní cenu pro mladé umělce v Berlíně. V roce 2011 byla zastoupena na velkolepé výstavě *Fundamenty & sedimenty* v Galerii hlavního města Prahy. Žije a pracuje v Praze a Turnově.

Jiří Janáček

Die tschechische Oper auf der Bühne des Stadttheaters in Reichenberg

(Teil des Kapitels

Das Riff der Verständigung aus dem Buche
Viermal Stadttheater Reichenberg)

Bereits seit seinen Anfängen beeinflusste das Opernensemble des Stadttheaters Reichenberg das kulturelle Unterbewusstsein des Reichenberger Publikums. Es führte eine ganze Reihe des Weltrepertoires auf. Nach und nach, vor allem zwischen den beiden Weltkriegen, hatten sich neben den bedeutenden Opernkomponisten auch die tschechischen durchgesetzt.

In der Theatersaison 1924–25 wurde „Der polnische Jude“ von Karl Weis (1862–1944) aufgeführt. Diese Oper hatte ihre literarische Vorlage im französischen Schauspiel „Juif polonais“, geschrieben 1869 von zwei Autoren und zwar Erckmann-Chatrian. Die Oper, komponiert im Geiste eines deutschen Singspiels, hatte ihre Premiere am 16. 1. 1925.

Erst in der zweiten Hälfte der zwanziger Jahre und in den dreißiger Jahren ist die tschechische Oper öfter vertreten. Dreimal wurde „Die verkaufte Braut“ (1926, 1934, 1941) aufgeführt, weiter dann „Der Kuss“ – 1928, „Das Geheimnis“ – 1932, „Die zwei Witwen“ – 1935 und zweimal „Dalibor“ – 1936 und 1938. Auch Rusalka („Die Nixe“) erklang 1929, ein Werk Antonín Dvořáks.

Ein Schritt zur modernen tschechischen Oper war die Aufführung der „Jenufa“ – 1931, 1937 und das „Das schlaue Füchlein“ – 1934 von Leoš Janáček. 1931 wurde sogar das berühmte Werk Jaromír Weinbergers (1896–1927) „Schwanda, der Dudelsackpfeifer“ einstudiert.

Aus der angeführten Übersicht ist ersichtlich, dass der am meisten gespielte Opernkomponist – wie auch schon gesagt – Bedřich Smetana war.

Im Reichenberger Stadttheater wurden nur drei Opern nicht aufgeführt: „Die Teufelswand“, „Die Brandenburger in Böhmen“ und „Libussa“. In einem der Informationsartikel, die Smetanas Opern immer begleiteten, ist die Beziehung der deutschen Kulturgemeinde zum Werke dieses tschechischen Schöpfers näher erläutert: „Heute sehen wir auf Smetana – wie auf die tschechische Musik überhaupt – nicht mehr von oben herab wie ehemals auf eine nationale exotische Angelegenheit. Wir sehen in ihm und in ihr keine ethnografische Erscheinung, sondern bewerten Smetana, auch wenn er auf völkischer Basis komponiert, in Anbindung an die deutsche Musik nach allgemeinen kulturellen und künstlerischen Grundsätzen, als eine Persönlichkeit der musikalischen Weltliteratur.“ Der deutsche Autor anerkennt Smetanas Platz in der Welt der Oper, offensichtlich in Anbindung auf den Einfluss von Richard Wagner. Vielleicht ist ihm auch Smetanas tschechischer Nationalismus eine Stärkung für seinen eigenen Nationalismus gewesen. Aber wie es auch sein mag, eines ist unstrittig: die Musik Smetanas hat den Weg der tschechischen Oper auf die Bühne in Reichenberg vorbereitet.

Die erste Premiere der „Verkauften Braut“ (25. 2. 1926) dirigierte Kapellmeister Rankl, aber das Verdienst, die Oper durchzusetzen, wird Direktor Pennarini zugeschrieben, von dem die Kritik schrieb, dass er ein Werk „seinem Herzen nahestehend“ aufführt. Das Theater investierte in die Aufführung überraschend viel Finanzmittel. Das Bühnenbild war neu, im Theater wurde gerade ein Kreishorizont installiert. „Die Kostüme sind prachtvoll bunt (...) Alles ist neu, sogar die Stiefel der Bauern.“ Von den Solisten wurden gelobt Kezal (Ludwig Rohnbach), Wenzel (Otto Seidl) und Marie (Heda Steiner). Das Orchester hat ebenso überrascht. „Es klang wundersam in einer bunten Laune und die einzelnen Gruppen der Instrumente klangen von „nicht üblicher Innigkeit.“

Die zweite Einstudierung (3. 2. 1934) leitete Quido Arnoldi. Er war dem tschechischen Repertoire sehr gewogen. Studiert hatte er in Brünn bei Franz Neumann und Jan Kunz, dort lernte er auch Janáček kennen und seine kompositorischen Ansichten. Einige Zeit war er im Theater der vereinten ostböhmischen und nordböhmischen Städte in Pardubice tätig. So gewann er Erfahrungen mit der Aufführung tschechischer Musik. Seine „Verkaufte Braut“ wurde als Festvorstellung zum Staatsfeiertag der Tschechoslowakischen Republik am 28. Oktober 1934 auserkoren. Diese Vorstellung wurde mit Gästen aus dem Nationaltheater ergänzt: Richard Kubla – Hans, Jaroslav Gleich – Wenzel, Josef Křikava – Kruschina und weitere. Arnoldi bewies sich als einfühlsamer Dirigent, der die Partitur hervorragend beherrschte. Der Regisseur war Emil Schlegel und die Ausstattung war das Werk von Josef Spinka und des tschechischen Bühnenbildners Josef Nastoupil. Der manifestierte Auftritt der tschechischen Künstler hatte nicht nur künstlerischen sondern auch gesellschaftlichen Wert.

Es verwundert, dass kontroverse Auffassungen zur deutsch-tschechischen Vorstellung von tschechischer Seite kamen. Der tschechische Theaterausschuss war zu den gemeinsamen Feierlichkeiten des 28. Oktober vom Stadtrat eingeladen worden.

Er anerkannte, daß die deutschen Einwohner Reichenbergs „sich als loyale Bürger zum Gründungstag unseres Staates bekannten“ und deshalb genehmigte er fast einstimmig den Vorschlag des Stadtrates. Trotzdem musste er sich gegen Vorwürfe der tschechischen regionalen Presse zur Wehr setzen. „Von unverantwortlichen Elementen wurde diese Vereinbarung zur Verbreitung chauvinistischer Nachrichten missbraucht, ja sogar zur Agitation gegen die Aufführung der Verkauften Braut im Stadttheater.“

Der tschechische Theaterausschuss argumentierte in seiner herausgegebenen Erklärung antichauvinistisch und immer noch versöhnend fügte er hinzu: „Die deutschen Mitbürger bekennen sich mittels ihrer Vertreter zu unserem Staate und seinem Symbole – dem 28. Oktober. Ehrliche, staatlich denkende Tschechen können das nicht ablehnen.“

Die dritte Vorstellung der verkauften Braut fand, für uns überraschend, im Frühling des Jahres 1941 statt. Damals war Direktor der dem Nazismus ergebene Kurt Hurrle. Es dirigierte Viktor Kretschmer, Regie führte Hans Kittel. Der Autor des Librettos wurde überhaupt nicht erwähnt, genauso wie bei der ersten Aufführung 1926. Bei der zweiten Premiere 1934 wird bei den Kritikern als Librettist Karel Sabina präsentiert. Der deutsche Übersetzer des tschechischen Textes ist nicht bekannt.

Zwei Jahre nach der Inszenierung der verkauften Braut (1928) wurde „Der Kuss“ aufgeführt. Zur Vorstellung existieren eine Reihe von Archivalien sowie bei der deutschen als auch bei der tschechischen Seite. Beim Kuss wie auch später beim Geheimnis 1932 kommen den Rezensenten die Libretti weniger gelungen vor (Text Krásnohorská, beim Geheimnis die deutsche Bearbeitung von Max Kalbech), aber die Musik wird ohne Vorbehalte angenommen. Der deutsche Rezensent schreibt z.B.: „Wer könnte inbrünstiger die Gefühle der Mutter ausdrücken als es Smetana bei der Szene der Wiegenlieder tat?“

Auch das Liebesduett und das Spottlied von Lukas lobt er. Der Dirigent Traunek und der Regisseur Lutze „gingen mit Liebe an das Werk heran, so, wie es eben die reine edle Kunst erfordert“. Am Erfolg auf der Deutschen Szene hat keiner der Kommentatoren gezweifelt. Nur dem tschechischen Kommentator schien das Tempo der Musik zu schnell und im Besonderen rügte er die unglückliche Übersetzung des Librettos. (Beim „Kuss“ wurde der Übersetzer weder beim tschechischen noch beim deutschen Rezensenten angegeben). Besonders die Veränderungen der Namen (Vendulka-Marinka, Lukáš-Hanno, Tomáš-Jarus, Barča-Klára u. ähnl.) erregten Missfallen. „Eine derartige Übersetzung wirkt abstoßend und ich kenne keine einzige fremde Oper, in Tschechisch gespielt, in der die handelnden Personen derartig gewaltsam geändert worden wären.“ Dem tschechischen Korrespondenten ist wahrscheinlich entgangen, dass sich die deutschen Veranstalter dieses Mangels bewusst waren. Im Magazin „Reichenberger Stadttheater“ (1928), wo ein umfassender Kommentar zum „Kuss“ veröffentlicht wurde, schrieb man, dass die schlechten Übersetzungen der Namen in der Oper das tschechische Milieu störend beeinflussen. Der tschechische Korrespondent im „Ještědský

obzor“ gibt allerdings zu, dass die Aufführung der Oper „Der Kuss“ „eine anerkennenswerte Tat der künstlerischen Leitung des hiesigen deutschen Theaters ist und wir uns daher freuen, dass auch weitere tschechische Opern aufgeführt werden, (...) was sicherlich zur Annäherung beider Völkerschaften auf kulturellem Felde führen wird“.

Der Wunsch dieses tschechischen Rezensenten sollte sich erfüllen. Im Stadttheater vergaß man keinesfalls auch in den weiteren Saisonen auf tschechisches Repertoire. So wurde aus dem Werke von Bedřich Smetana am 26. 11. 1932 die Oper „Das Geheimnis“ aufgeführt. Es geschah in der ruhmreichen Aera des Dirigenten Quido Arnoldi und in der Regie von Emil Schlegel. Wiederum wurde die musikalische Ausführung und die Regie gelobt: „In dieser Zeit, wo der Mensch kaum Zeit hat richtig durchzuatmen, hat die Oper nicht jene optimalen Bedingungen, die zu einer wahrhaften Anerkennung führten. (...) Aber die Musik, die Smetana schrieb, sprudelt so ehrlich aus dem Geist heimatlicher Legenden und der Historie, dass der Zuhörer Unzulänglichkeiten des Librettos nicht wahrnimmt sondern er freut sich über die hervorsprühenden frohen Töne, über die perfekt dargestellten Massenszenen, über die zarte Instrumentation.“ Die Reichenberger Aufführung der Oper „Das Geheimnis“ in deutscher Sprache war die Erstaufführung in der Tschechoslowakischen Republik.

Zum künstlerischen Höhepunkt des Smetana-Repertoires wurde seine Oper „Zwei Witwen“. Das war ein kulturelles Ereignis für sämtliche Musikliebhaber. Die Premiere, die am 6. März 1935 stattfand, widmete das Stadttheater dem 85. Geburtstag des Präsidenten der Republik Thomas Garrigue Masaryk. Diese Aufführung erreichte höchster Wahrscheinlichkeit nach künstlerisch das höchste Niveau. Einstudiert wurde die Aufführung von Quido Arnoldi, Regie führte der bewährte Emil Schlegel. Das Libretto überarbeitete nach dem französischen Schauspiel „Le deux veuves“ von Mallefillé E. Züngel. Für die deutsche Inszenierung schrieb die Übersetzung R. Fels. Seine Übersetzung hatte allerdings auf den deutschen Bühnen keinen Erfolg. Sie gefiel auch dem Reichenberger Dirigenten nicht, sodass er sich gezwungen sah, eine eigene Übersetzung zu schreiben. Arnoldi respektierte auch die Erklärung Smetanas, dass von ihm „nur jene Version (der Oper) anerkannt werden wird, die der Urschrift aus dem Jahre 1877 entspricht“. Die Reichenberger Bearbeitung hielt sich an diesen Grundsatz.

Der Erfolg war, nach dem Widerhall in der Presse zu beurteilen, groß. „Der arbeitsame Chef der Oper (...) hatte sich um eine sehr gut gelungene Übersetzung gekümmert und in dieser neuen Version dürfte dieses Werk die Gunst vieler deutscher Bühnen gewinnen.“

Zweimal zwischen den Kriegen wurde in Reichenberg „Dalibor“ aufgeführt. Gesungen wurde die Oper nach dem ursprünglichen Libretto von Josef Wenzig. Die erste Premiere im Jahre 1936 fand wiederum als Festveranstaltung zum Geburtstage T. G. Masaryks statt (am Vorabend seines Geburtstages, dem 6. März) und die Vorstellung wurde mit der Staatshymne eröffnet. Es dirigierte Quido Arnoldi, Regie führte Leo Dimtus. Die Titelrolle sang

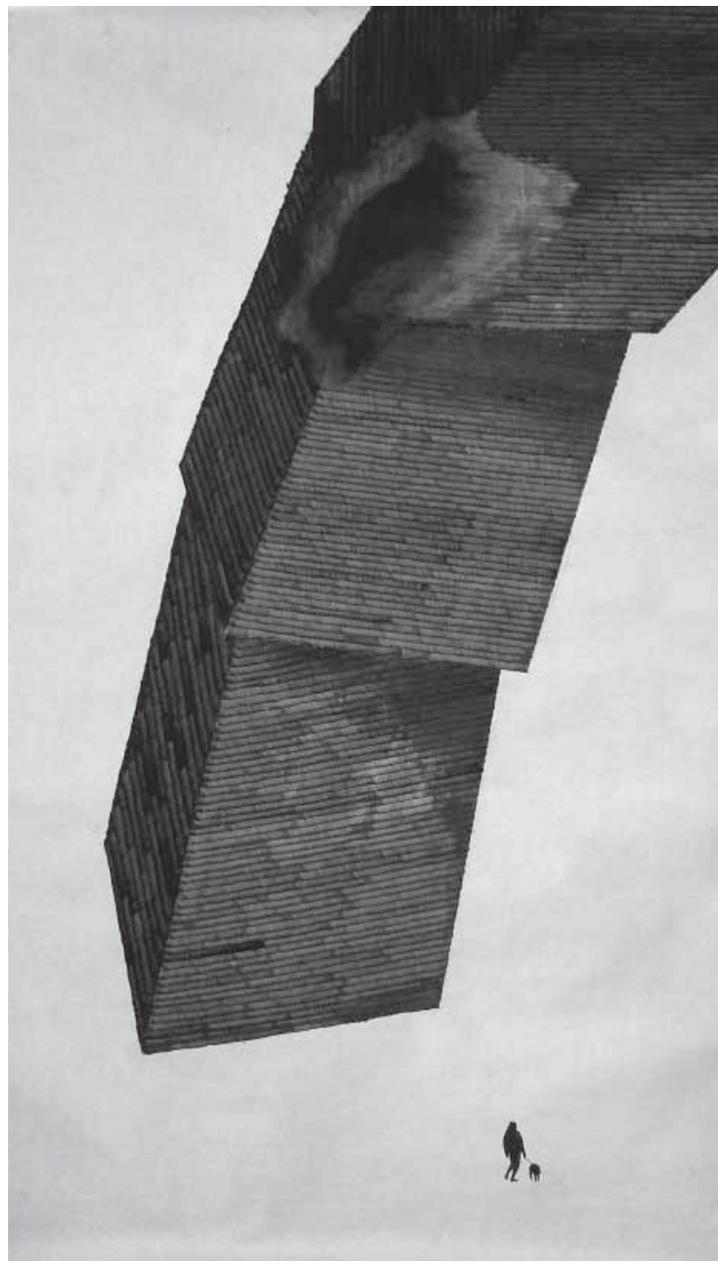
Josef Graf, die Milada Irene Jessner. Der Kommentar in der Presse erinnerte an die erste Aufführung in Prag 1868 und auch an die Einstudierung an der Wiener Hofoper 1897, wo Dalibor auf der Bühne vom damaligen Direktor der Oper Gustav Mahler eingeführt wurde.

Die zweite Aufführung des „Dalibor“ am 2. März 1938 fiel schon in eine politisch sehr angespannte Situation. Trotzdem hatte Direktor Barnay den Mut, die Vorstellung durchzusetzen. Es dirigierte Dr. Heinrich Jalowetz, den Dalibor sang Fred Hülbert, die Milada Lore Mayer. Die Reichenberger Zeitung schrieb am 3. 3. 1938: „Der lebhafteste Beifall des Publikums verrät das Interesse des Publikums an der Bedeutsamkeit der Aufführung.“ Dies war die letzte Aufführung eines tschechischen Titels im Stadttheater in Reichenberg vor der Loslösung dieses Gebietes von der ČSR (die letzte Aufführung des Dalibors fand am 29. März 1938 statt).

Aus dem Opernwerke von Antonín Dvořák wurde nur „Die Nixe“ (Rusalka) gespielt. Die Premiere am 2. Februar 1929 dirigierte Blatt. Im Kommentar des bis heute existierenden Programm-Magazins „Reichenberger Theaterzeitung“ (12. Heft) wurde neben der Musik Dvořáks auch das dichterische Libretto gewürdigt. Jaroslav Kvapil wird als einer der besten Librettisten genannt. Bei der Gelegenheit wurde an den Einfluss Gerhard Hauptmanns und seine „Versunkene Glocke“ erinnert. Dvořák schrieb auf diese Vorlage eine Musik, die „leicht fließend und melodisch dem Sujet entspricht“. Im Vergleich mit Smetana kommt den deutschen Rezensenten Dvořák lyrischer vor und mehr orientiert an den Musiktendenzen der Welt.

Eine interessante Entdeckung für die Reichenberger Oper war „Schwanda, der Dudelsackpfeifer“ von Weinberger, dessen Premiere am 17. April 1931 stattfand. Das Libretto schrieb Miloš Kareš. Gesungen wurde in der Übersetzung und mit freier Bearbeitung von Max Brod. Am Dirigentenpult stand Direktor Sommer, Regie führte Emil Schlegel. Der Dudelsackpfeifer hatte Erfolg und das Theater wurde sogar gerügt, dass er nicht schon früher aufgeführt wurde. „War er doch in Wien sogar ein Kassenmagnet.“ Weinbergers Oper ist durchdrungen von Tyls Version des Schwanda und der Dorothea und deren unglücklich-glücklicher Liebe samt Hinterhalten, in die der Dudelsackpfeifer nicht von Vocilka sondern vom Räuber Babinský und von der traurigen Königin gelockt wird. Auch das Faust-Motiv mit dem Seelenverkauf kommt darin vor. Aber allen diesen Ereignissen kommt noch rechtzeitig ein tschechisches Liedlein zu Hilfe, das den unglücklichen Dudelsackpfeifer in die wartenden Arme Dorotheas sinken lässt. Der tschechische Charakter der Oper wird durch die deutsche Kritik gewürdigt, wobei einige „zauberhafte Melodien ruhig den Ursprung bei Smetana haben könnten, während die Erfindungsgabe in den Tänzen einen Ehrenplatz in Dvořáks Slawischen Tänzen erhalten sollten.“

In diesen komplizierten Bedingungen haben auch die Werke Janáčeks ihre Rolle gespielt. Seine Oper „Jenufa“ nach dem Drama von Gabriela Preiss wurde zweimal aufgeführt. Premieren waren am 7. 11. 1931 und am 13. 3. 1937. „Das schlaue Fuchslein“ nach Rudolf Těsnohlídek kam am

Michaela Maupicová: Sloup / Der Pfeiler, 2011, tuš na plátně / Tuschzeichnung auf Leinwand, 180 × 100 cm

21. 4. 1934 zur Aufführung. Die erste Inszenierung der „Jenufa“ dirigierte Direktor Sommer aber mit größter Wahrscheinlichkeit wurde sie von Arnoldi einstudiert. Die Küsterin sang Paula Neswetha, die Jenufa Elisabeth Langer. Das Ergebnis war von Befangenheit getragen. „Trostlos sah es in den Logen und im Parkett aus, nur die Balkons waren voll besetzt. Es war eine große Blamage für das kunstliebende Publikum (...) Ein Häuflein wirklicher Freunde des Theaters zollte so begeistert Beifall, als applaudierte ein volles Haus.“ Die Musik Janáčeks bahnte sich nur schwerlich den Weg zum Zuhörer.

Ein ähnliches Schicksal erlitt auch die Premiere „Das schlaue Fuchslein“, die von Quido Arnoldi mit großer Sorgfalt vorbereitet worden war. Regie führte E. Schlegel. Zur Übertragung des Librettos wurde Max Brod gebeten und die anmutige Ausstattung des bewährten Bühnenbildners Eduard Milen wurde aus Brünn übernommen. Die Kritik warf allerdings Unzulänglichkeiten bei der textlichen Bearbeitung vor. Das Libretto erreichte angeblich nicht an die Feinheiten von Těsnohlídek heran. Dagegen drückt die vereinigende Musik mit ihrer Farbenprächtigkeit gut die Schönheit der Natur aus.

Die zweite Premiere der „Jenufa“ erreichte bereits ein vorbereitetes Publikum. Geleitet wurde sie von Dr. Heinrich Jalowetz, die Regie führte Martin Magner. Die Künstlerin (Věra Borská) brachte die Vorzüge ihrer Stimme voll zur Geltung und großen Erfolg erzielte die Jenufa von Lore Mayer. „Kurt Herbert Adler verwandte viel Sorgfalt zur Einstudierung der Chöre. Damit erreichte die Aufführung der „Jenufa“ ein wirklich feierliches Erlebnis. Die tiefe Bewegtheit der Zuhörer ging zum Schluss der Vorstellung in begeisterten Beifall über, der ganz außergewöhnlich gelungene Premierenabende in Erinnerung brachte.“ Das Reichenberger Publikum hatte sich endlich sein Verhältnis zu Janáček klar gemacht.

Die tschechische und deutsche Kulturgemeinde Reichenbergs begriff im Laufe der Zeit die Nützlichkeit gegenseitiger kultureller Beeinflussung in völkisch gemischten Gebieten in der Republik. Interessant an dem ganzen Prozess ist, dass die Orientierung des Deutschen Theaters zum tschechischen Repertoire hin gerade in den dreißiger Jahren verstärkt zur Geltung kommt, obwohl die politische Situation in den Sudetengebieten, gelinde gesagt, gegenseitig Entgegenkommen nicht mehr entsprach.

JIŘÍ JANÁČEK, geb. 1927 im Blatná, lebt in Liberec. Er war langjähriger Mittelschul- und Hochschulprofessor, ist Literatur- und Theaterkritiker sowie Wissenschaftler. Er wirkte als Lehrer in Varnsdorf, später in Liberec, hier auch bis 2003 an der Pädagogischen Fakultät der Technischen Universität Liberec. Kurzzeitig arbeitete er im Severočeské nakladatelství (Nordböhmischen Verlag) und zwar von 1966 bis 1969. Er ist mit Beiträgen sowie in der regionalen als auch ganzstaatlichen Fachpresse vertreten, besonders mit Theaterrezensionen. Seine Publikationen: *Zamyšlení nad osudovým setkáním F. X. Šaldy s Evou Jurčinovou* (Gedanken zum schicksalshaften Treffen zwischen F. X. Šalda mit Eva Jurčinová – 1986), *Amatérští loutkaři v Liberci 1918–1938* (Die Leienpuppenspieler in Liberec 1918–1938, 1988), *Jaroslav Průcha – učitel a spisovatel* (Jaroslav Průcha – Der Lehrer und Schriftsteller, 1988), *Literatura pro děti a mládež / Literatur für Kinder und Jugend* (Skript PF TUL 1997), *Devět fejetonů o Karolině Světlé* (Neun Feuilletons über Karolina Světlá – 1999), und weitere. 2004 gab er das Buch *Čtyřikrát Městské divadlo Liberec* (Fünfmal Stadttheater Reichenberg 1883–1938) und im Jahre 2010 einen Band von Studien *Čtení o německém divadle v Reichenbergu* (Lektüre über das deutsche Theater in Reichenberg) heraus.

MICHAELA MAUPICOVÁ, geb. am 19. 8. 1982 in Příbram. Studien: 1996–2001 Kunstgewerbeschule in Turnov, 2002–2008 Akademie für bildende Künste in Prag, Atelier für Zeichnung bei Prof. J. Svobodová und Atelier für mediale Gestaltung bei Prof. M. Knížák. Die Autorin stammt aus Mnichovo Hradiště. In ihrem Werke kokettiert sie mit verschiedenen Fachgebieten: mit der Zeichnung, der Malerei, der Plastik, der Grafik und mit den neuen Medien. Am nächsten ist ihr die Zeichnung, in der sich aber immer wieder konzeptionelle Elemente finden. Zur Zeit widmet sie sich der Tuschzeichnung im Großformat, mittels derer sie wiederkehrende geometrische Motive auch in ihren Variationen zu lösen versucht. Im Jahre 2009 wurde sie Finalistin des Preises 333 der Nationalgalerie in Prag und in Berlin gewann sie den Prestigepreis für junge Künstler. 2011 war sie auf der großartigen Ausstellung Fundamente und Sedimente der Galerie der Hauptstadt Prag vertreten. Sie lebt und arbeitet in Prag und in Turnov.

Eva Koudelková

Nejstarší zápisy pověstí německých obyvatel z Liberecka

V naší folkloristice až do současné doby přetrvává nedokonalá znalost německých pramenů, obsahujících folklorní látky z Čech, což je dáno především tradičním metodickým přístupem, v jehož intencích se výzkum koncentroval jen na autory, kteří psali česky. Jedinou výjimku mezi českými písařskými autory tvoří detailní analýza souboru Wolfganga Adolfa Gerleho s názvem *Volksmärchen aus Böhmen* (1819), kterou provedl Václav Tille,¹ a samozřejmě poměrně rozsáhlá syntetická studie profesora německé univerzity Gustava Jungbauera v prvorepublikové vlastivědě.² Nejnověji se této problematice věnovala německá bohemistka Gudrun Langer,³ ale její monografie vyšla pouze německy.

Sbírání a zapisování pověstí je spjato s obdobím romantismu a v kulturním dění tohoto období, u nás zhruba první poloviny 19. století, bylo obsaženo několik paralelních proudů, jak to také odpovídá faktické společenské, politické i etnické situaci té doby. Jde o epochu, kdy úředním jazykem i jazykem vyššího školství byla němčina a kdy hlavně v okrajových částech Čech a Moravy, Liberecko nevyjímaje, sídlily kompaktní skupiny německy mluvícího obyvatelstva. Za této situace se každý, kdo se obracel k vyšším stavům nebo k městskému čtenáři, či kdo chtěl zaujmout širší čtenářskou obec v jiných zemích rakouského mocnářství, uchýloval k němčině. Nebyl to žádný projev nacionalismu, nebo dokonce šovinismu, tehdy se razila myšlenka tak zvaného zemského vlastenectví, jejímž neznámějším propagátorem byl filosof Bernard Bolzano, podle níž příslušníci obou hlavních zemských národností tvoří jednotný politický národ, skládající se z větve české i německé. A příslušnost k české zemi jako společné vlasti měla být nadřazena etnickým a jazykovým hlediskům. K publikacím orientovaným k zemskému vlastenectví náležely zejména práce Josefa Wenziga (1807–1876), který svými překlady zpopularizoval mnoho z produkce české kultury. Z oblasti lidové slovesnosti to byly jeho překlady českých písní a pohádek (ty vyšly r. 1853 knižně v Lipsku pod názvem *Westslawischer Märchenschatz*) nebo jeho a K. Krejčího německé vlastivědné publikace, jejichž texty jsou protkány i dobově módními citacemi pověstí.⁴ Z druhé čtvrtiny 19. století známe také řadu básnických zpracování pověstí v němčině.

Folklorní problematika Čech 19. století byla stejně specifická, jako tomu bylo v oblasti politické nebo sociální. Folkloristé nutně museli počítat se skutečností, že na území Čech žili po staletí v symbióze obyvatelé dvojho-

etnika. Co nechoval jeden národ, uchoval druhý, a tak docházelo k zajímavým vzájemným kulturním výpůjčkám. Vedle velkého množství pověstíových souborů, čerpajících z narací českých vypravěčů, vycházely od poslední čtvrtiny 19. století autentické sběry folklorních vyprávění německých obyvatel Čech. Jejich pořadatelé byli převážně profesori středních škol a sběrateli jejich žáci, kteří ovšem dodávali i český materiál stylizovaný německy. Etnicitu těchto pověstí lze dnes mnohdy velmi těžko identifikovat, jediné snad komparativní metodou.

Z pověstíových souborů, jež vyšly německy a byly prodchnuty již zmiňovaným zemským vlastenectvím, tj. usilovaly o stejnoměrné uplatnění pověstí českých, moravských i německých, a obsahovaly i narace ze severních Čech, jmenujme dvě. Starší z nich jsme již zmínili, byla vydaná už roku 1819 a napsal ji pražský Němec Wolfgang Adolf Gerle (1781–1846) pod názvem *Volksmärchen aus Böhmen*. Přestože však tato knížka sugerovala folklorní původ svých vyprávění, sestávala převážně z látek umělých a vyčtených z kronik.

Jedním z nejrozsáhlejších souborů pověstí byla dvojdílná *Illustrierte Chronik von Böhmen* (1852–1856), kterou vydal další pražský Němec August Anton Glückselig (1806–1867), písař pod pseudonymem Gustav Thormund Legis.⁵ I pro toto dílo je příznačné volné zacházení s folklorními i umělými žánry.

Pokud jde o záznamy skutečně autentických lidových narací, náleží prvenství amatérskému topografovi Františku Alexanderu Heberovi (1815–1849), jehož dílo *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser* je v mnoha ohledech možno považovat za přímého předchůdce *Hradů, zámků a tvrzí* od Augusta Sedláčka. Heber svou topografickou publikaci pořádal na způsob cestopisu, kam pro oživení vkládal i popisy krajin, vlastních dojmů a nálad, citace z rytířských románů a právě pověstí spjaté s určitými lokalitami. Jeho práce byla vydána v sedmi svazcích v letech 1844–1849 a v současnosti postupně vychází v českém překladu. Z jeho knihy zmiňme některé pověsti související s naší oblastí.

Cyklus podání o hradech Bradlec a Kumburk ve třetím svazku je mystifikací, pouhým stylovým zpestřením Heberových věcných topografických popisů. „Pověsti“ si totiž střídavě vyprávějí jičíňští měšťané na výletě na uvedené dva hrady, a proto nepřekvapí, že historicky jsou velmi fantastické, zcela v duchu dobové romantické historické povídky.

Naproti tomu pověst o Návarově z druhého svazku si dal Heber zpracovat jejím původním vydavatelem Václavem Aloisem Svobodou (1791–1841), návarovským rodákem, který ji otiskl nejprve česky v Časopise Českého muzea již r. 1827. Do jaké míry je tato pověst opřena o lidové podání, jak tvrdí autor, je těžké posoudit. Její schéma je evropské a u nás je její nejznámějším variantem pověst o založení hradu Přimda (Pfraumberg), jež je ovšem pověstí kronikářskou: k hradu tajně postavenému uprchlími milenci v odlehlé krajině přijde dívčin císařský otec, aby vykonal pomstu na únosci nízkého původu, je však dojat malým vnoučkem, a viníkům odpouští. Pro Svobodu, gymnaziálního profesora z české rodiny, je příznačné, že vytvořil i německou verzi pověsti, což zapadá do jeho záměru přibližovat německým čtenářům texty české literatury a folkloru, z této oblasti kromě několika pověstí přeložil i lidové písně. Jeho nejvýznamnější překlad do němčiny však s lidovou slovesností nesouvisí, byl to Rukopis královédvorský a zelenohorský. Svoboda byl z těch konformních literátů, kteří střídali podle potřeby a okolností rodný jazyk s jazykem přijatým, tedy němčinou. Písemnou podobu češtiny zvládali, tak jako kdysi sám František Martin Pelcl,⁶ vlastně obtížněji nežli němčinu, v níž byli od dětství soustavně cvičeni ve škole. Byli dokonale bilingvní, ve Svobodově případě dokonce trilingvní, ten básnil i latinsky.

Pověšťový materiál z širšího Liberecka najdeme i v dalších Heberových topografických svazcích. Tak v šestém svazku je pověst o skále u Frýdštejna, ale hlavně tam najdeme obsáhlou pasáž věnovanou zázračnému lékaři Kittelovi ze Šumberku, dnešní Krásné u Jablonce nad Nisou. Postava „Fausta Jizerských hor“, jak bývá Kittel často přezdívan, je v dnešní době velmi populární díky výrobkům a aktivitám společnosti Kitl z Jablonce nad Nisou.

První knihou cíleně pověšťovou byl soubor nepřilíši známého Theodora Vernalekena (1812–1907). Ten působil na známém vyšším ústavu pro vzdělávání učitelů u sv. Anny ve Vídni a využil skutečnosti, že tu studovali i kandidáti učitelství z Čech a Moravy, kteří se stali jeho informátory. V úvodu ke své knize *Mythen und Bräuche des Volkes in Österreich. Als Beitrag zur deutschen Mythologie, Volksdichtung und Sittenkunde* (1859) jim také děkuje za pomoc při sběru materiálu. Z hlediska oblasti euregionu Nisa je zajímavé, že v jeho knize převažuje materiál ze slezské strany Krkonoše a Jizerských hor. K oblasti našeho zájmu, tedy k české straně obou horských pásem, se vztahuje stručný regest pověsti o ženě, zakleté do vrchu u Jablonce, která se kdysi upsala čertu. Na pomezí mezi Krkonoše a Jizerské hory je lokalizováno několik krakonošovských vyprávění. Jak tomu však často u německých zapisovatelů těchto narací bylo, spíše než lidová vyprávění připomínají literární zpracování Krakonošových příběhů od Johanna P. Praetoria a J. K. A. Musäa.⁷

Nejbohatším a zároveň nejznámějším a nejcitovanějším pramenem pověstí Němců z území Čech jsou dva soubory Josefa Virgila Grohmana (1831–1919), rodáka ze severočeské Lipové (dříve Hainspach) ve Šluknovském výběžku. Ten studoval na pražské univerzitě, kde se sblížil s Ignácem Janem Hanušem, s nímž měl společný zájem o mytologii, a tím i o pověsti, zvyky a pověry. Prostřednictvím svých žáků na tzv. akademickém neboli staroměstském gymnáziu sebral Grohmann velmi cenný materiál, český i německý.

Jeho kniha *Sagen aus Böhmen*⁸ (1863) obsahuje z naší oblasti celkem 24 textů – tři texty o Krakonošovi přejal z Praetoria, dva další z knihy *Oesterreichische Sagen* (1858) Josepha Gebhardta, osmnáct textů má od svých žáků. Většinou se jedná o lokální pověsti a drobné memoráty o strašení, z nichž je velmi zajímavé jablonecké podání o uhlíři, jemuž se do cesty postaví neviditelná překážka.

Mnoho materiálu z Liberecka, ale zvláště z Jablonce, je zařazeno i v další Grohmannově publikaci *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren* (1864). Jedním z neaktivnějších informátorů, jenž Grohmannovi dodával materiály pro oba soubory, byl Bruno Pfeiffer z Jablonce nad Nisou, další informátoři z regionu byli Johann Weiss z Jablonce a F. Siegmund z Liberece.

Některé texty Grohmannových sbírek, lokalizovaných na širší Liberecko, byly získány od informátorů ze vzdálenějšího bydliště. Snad je to opět důsledek dobové záliby pořádat výlety, zmiňované už v souvislosti s Heberem. Například dvě podání lokalizovaná do Hostinného (Arnaud) jsou od informátorů z Pardubic a Prahy, podobně má jiný pražský informátor vyprávění z Jizerských hor.

Grohmann využil pro obě své knihy těchto informátorů a v podstatě i těchto excerpt. Sběratelskou činnost vykonali jeho žáci, jak sám konstatuje v předmluvě i s některými konkrétními jmény. Grohmannova sbírka byla na svou dobu velmi přesná, u textů je uveden informátor i místo jeho působiště, autor zachoval pomístní názvosloví, a to v podobě, v jaké mu bylo sděleno. V odkazech na terénní informátory nacházíme určité stopy chvatu, jenž je pochopitelný, známe-li pozadí toho, jak obě sbírky vznikly. Dlouholetý záměr mohl totiž Grohmann uskutečnit jen proto, že díky svému onemocnění získal několikaměsíční zdravotní dovolenou.

Grohmann se rozhodl pro věcné a nikoliv geografické uspořádání, k němuž nebyl materiál vybrán dostatečně soustavně, jak sám konstatuje. Soubor totiž nezabírá rovnoměrně území celé země, ale hlavně vyprávění ze středních, severovýchodních a severních Čech, zatímco ostatní oblasti jsou výrazně v pozadí. Často se stává, že údaj o jednotlivých informátorech není uveden hned u prvního textu, který poskytl, ale až u některého z dalších, což velmi ztěžuje orientaci. Pokud jde o etnicitu textů, převažují texty německých vypravěčů a informátorů, je-li text původem český, Grohmann to občas zmíní za použití zkratky „böhm.“. Etnický původ textů by se teoreticky mohl dát odvodit i od národnosti informátora nebo od místa jeho bydliště, ale tato cesta je bohužel zcela nespolehlivá. Převážně židovští Grohmannovi žáci se tehdy totiž pohybovali v obojím jazykovém prostředí a ještě na sklonku století se i jazykově hlásili k převažujícímu etniku oblasti, kde byli usazeni (vždyť například ještě i rodiče Franze Kafky byli vychováni česky). Navíc mohli původně české texty svému učiteli pro usnadnění práce dodatečně přeložit do němčiny, a zatímco u některých textů jejich původ vyplývá ze zápisu (jsou v nich české citáty, zejména ustálené přímé řeči, české lokality, česká jména bytostí), u mnoha jiných textů při snaze určit jejich etnickou příslušnost dodnes tápeme. U naprosté většiny textů je však zcela zřejmé, že pocházejí z oblasti s německy mluvícími obyvateli, a pokud

jde o Liberecko, jsou Grohmannovy dvě knihy nejrozsáhlejším souborem pověstí Němců z regionu.

Co se týče souborů pověstí lokalizovaných pouze na širší Liberecko, ty začaly vycházet až zhruba o dvacet let později než poslední z uvedených knih. Nejstarší lokální soubor pověstí uspořádal frýdlantský učitel a později liberecký magistrátní úředník Theodor Hutter a vydal jej roku 1883 pod názvem *Nordböhmisches Sagen*. Následovaly soubory *Märchen und Sagen aus Nordböhmen* (1887) od Josefa Alfreda Taubmanna a už úzce na oblast Jizerských hor zaměřené *Geschichten aus dem Isergebirge* (1888) od Friedricha Mascheka a ve stejném roce vydaný soubor Josefa Meißnera *Sage und Brauch aus dem Isergebirge*.

V devadesátých letech 19. století a v prvním desetiletí století dvacátého následovaly soubory další, ale souběžně byly lokální pověsti často otiskovány v místních i oblastních denících a v hojně vydávaných německých ročenkách a vlastivědách. Tam také mohou nejspíše čerpat dnešní zájemci o německá folklorní vyprávění, protože knižní soubory jsou často obtížně dosažitelné. Nejproduktivnější období ve vydávání regionálních lidových vyprávění v němčině však nastalo až za první republiky, ve dvacátých a třicátých letech 20. století.

1 Srov. TILLE, V. *České pohádky do r. 1848*. Praha 1909.

2 Srov. JUNGBAUER, G. Německý národopis v ČSR. In *Československá vlastivěda*. Řada II. Národopis. Praha 1936, s. 342–352.

3 Srov. LANGER, G. *Das Märchen in der tschechischen Literatur von 1790 bis 1860*. Giessen 1979.

4 Srov. např. KREJČÍ, K. – WENZIG, J. *Die Umgebungen Prags*. Prag 1859.

5 Největší přínos Legisova souboru spočíval v tom, že se stal velmi vydatným pramenem pro Augustína Sedláčka při psaní jeho *Sbírkky pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku* (1894). Jak napovídá název, Sedláček však vyloučil všechny pověsti německé.

6 F. M. Pelcl se roku 1793 stal prvním profesorem češtiny na tehdy nově založené katedře české řeči a literatury na pražské univerzitě.

7 Pro oblast Slezska je příznačné, že postrádá původní lidová krakonošská vyprávění, protože veškeré folklorní narace s tímto tématem, které začaly být zapisovány v 19. století, byly ovlivněny dvěma stěžejními díly umělými. Praetoriovou knihou *Daemonologia Rubinzalii Silesii* (1663–1665) a Musäovými *Volksmärchen der Deutschen* (1782–1786).

8 Kniha vyšla v roce 2009 česky v překladu Radovana Charváta. Pod názvem *Pověsti z Čech* ji vydalo pražské nakladatelství PLOT.

EVA KOUDELKOVÁ, nar. 1949 v Náchodě, žije v Liberci, literární historička, editorka, adaptátorka lidových vyprávění. Vystudovala češtinu a angličtinu na Filozofické fakultě UK v Praze, absolvovala doktorandské studium na Filozofické fakultě UP v Olomouci. V současné době vyučuje na Pedagogické fakultě TUL, v r. 2000 založila regionálně zaměřené nakladatelství Bor. Knižní publikace: Je autorkou monografií *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska* (1999) a *Krakonoš v literatuře. Kapitoly k literárnímu ztvárnění látky o Krakonošovi* (2006) a 14 beletrizovaných souborů původně lidových vyprávění, z nichž značná část přibližuje vyprávění německých obyvatel Čech: *Pověsti z Broumova* (2000), *Pověsti z Liberce a Liberecka* (2001), *Pověsti z kraje sklářů* (2004), *Babiččina vyprávění* (2006), *Pověsti od řeky Smědě* (2007), *Broumovsko v pověstech* (2009), *Pověsti od Nisy a Kamenice* (2010). V roce 2010 přeložila a upravila autorskou pohádku libereckého sudetoněmeckého autora Paula Rainera *Město nad Nisou*. *Die Stadt an der Neiße* (vyšla v česko-německé verzi).

Hana Hančová: V temnotě / In der Finsternis, 1994, kresba tužkou / Bleistiftzeichnung, 624 × 453 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

HANA HANČOVÁ, nar. 16. 3. 1965 v Litoměřicích. Studia: 1980–1984 Střední odborná škola sklářská v Železném Brodě, 1985–1991 Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, ateliéry skla V. Kopeckého, S. Libenského a J. Svobody. Sklářská výtvarnice, která po studiích předsídlila se svým manželem Michalem Machatem do Železného Brodu. Několik posledních let se věnuje kresbě a okrajově malbě. Svoji tvorbu prezentuje především v regionálních galeriích (Oblastní galerie v Liberci, Městská galerie MY v Jablonci nad Nisou, Pojizerské muzeum a galerie v Semilech). O její sklářské práci se zmiňuje S. Petrová v reprezentativní publikaci *České sklo* z roku 2001. Je zastoupena v soukromých a veřejných sbírkách v Čechách i zahraničí. Učí na Střední uměleckoprůmyslové škole v Jablonci nad Nisou. Žije v Železném Brodě.

Eva Koudelková

Die ältesten Aufzeichnungen von Sagen der deutschen Bevölkerung in der Region Reichenberg

Bis in die heutige Zeit überwiegt in unserer Folklore eine unvollkommene Kenntnis deutscher Quellen, die Folklorestoffe behandeln, was vor allem darauf zurück zu führen ist, dass man traditionell methodisch forscht und sich nur auf jene Autoren konzentriert, die in tschechischer Sprache schreiben. Eine einzige Ausnahme unter den tschechisch schreibenden Autoren stellt die detaillierte Analyse der Zusammenfassung von Wolfgang Adolf Gerle mit dem Titel „Volksmärchen aus Böhmen“ (1819) dar, die Václav Tille¹ durchführte, und selbstverständlich die relativ umfangreiche synthetische Studie des Professors an der deutschen Universität Gustav Jungbauer, veröffentlicht in „Československá vlastivěda“ (Tschechoslowakische Heimatkunde)² der Ersten Republik. Neuerdings befasst sich mit dieser Problematik die deutsche Bohemistin Gudrun Langer,³ deren Monografie aber nur in deutscher Sprache erschienen ist.

Das Sammeln und Aufzeichnen von Sagen ist eng mit der Zeit der Romantik und der Kulturgeschichte dieses Zeitabschnitts verbunden, für uns gilt dies ungefähr seit der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, während dabei einige parallele Ströme zu beobachten sind, wie das im Übrigen auch der damaligen tatsächlichen, gesellschaftlichen, politischen und ethnischen Situation entsprach. Es geht um eine Epoche, in der die Amtssprache und die Sprache des höheren Schulwesens die deutsche war und wo hauptsächlich in den Randgebieten Böhmens und Mährens (und Schlesiens) – die Reichenberger Region dabei nicht ausgenommen – kompakte Gruppen deutschsprachiger Bevölkerung siedelten. In dieser Situation verwendete jeder, der bei höheren Schichten der Bevölkerung oder beim städtischen Leser und bei einer breiteren Lesergemeinde auch in anderen Ländern der österreichischen Monarchie angenommen werden wollte, die deutsche Sprache. Es ging dabei weder um nationalistische oder gar chauvinistische Äußerungen, da man damals den sog. Landespatriotismus pflegte, dessen bedeutender Propagandist der Philosoph Bernard Bolzano war. Er vertrat die Auffassung, dass beide Landesnationalitäten ein einheitliches, politisches Volk seien, das sich aus dem tschechischen und deutschen Zweige zusammensetzt, und die Zugehörigkeit zu Böhmen als einer gemeinsamen Heimat (als einem gemeinsamen Vaterlande) sollte die ethnischen und sprachlichen Unterschiede überwie-

gen. Zu den Publikationen, die sich am Landespatriotismus orientierten, gehörten vor allem die Arbeiten von Josef Wenzig (1807–1876), der mit seinen Übersetzungen viel an Produktionen tschechischer Kultur popularisierte. Im Bereich des Volksschrifttums waren dies seine Übersetzungen tschechischer Lieder und Märchen (die 1813 in Leipzig unter dem Titel „Westslawischer Märchenschatz“ herauskamen) oder seine und die von K. Krejčí veröffentlichten deutschen heimatkundlichen Publikationen, deren Texte von modischen Zitaten aus Sagen⁴ durchwebt sind. Aus dem zweiten Viertel des 19. Jahrhunderts kennen wir eine Reihe von in Gedichte gefasster Sagen in deutscher Sprache.

Die folkloristische Problematik des 19. Jahrhunderts war ebenso spezifisch wie die im Bereich der Politik oder auf dem Gebiete des Sozialen. Die Folkloristiker mussten sich notwendigerweise mit der Tatsache auseinandersetzen, dass in Böhmen über Jahrhunderte zwei Ethnien in Symbiose zusammen lebten. Was das eine Volk nicht hinterließ, tat das zweite und so kam es zu interessanten Entlehnungen. Neben einer großen Anzahl von Sagen in Zusammenfassungen, die aus der Narrativik tschechischer Erzähler stammen, wurden seit dem letzten Vierteljahre des 19. Jahrhunderts authentische folkloristische Erzählungen deutscher Bürger Böhmens herausgegeben. Sie wurden überwiegend von Mittelschulprofessoren geordnet, während deren Schüler sie sammelten, wobei allerdings auch tschechische Materialien ins Deutsche stilisiert, mit eingebracht wurden. Die ethnische Herkunft dieser Materialien kann heute nur schwer identifiziert werden, vielleicht ginge dies nur mit einer Vergleichsmethode.

Aus den Sammlungen der Sagen, die Deutsch herauskamen und die noch von der schon erwähnten Liebe zum Land durchdrungen waren, ging es darum, sowie tschechisch-mährischen als auch deutschen Sagen Geltung zu verschaffen. Sie enthielten auch Erzählungen aus Nordböhmen. Zwei davon seien angeführt. Die ältere haben wir schon erwähnt, sie wurde 1819 herausgegeben und geschrieben hat sie der Prager Deutsche Wolfgang Adolf Gerle (1781–1846). Sie trug den Titel „Volksmärchen aus Böhmen“. Obwohl dieses Buch folkloren Ursprung seiner Erzählungen suggerierte, hatten die Stoffe überwiegend künstlichen Charakter und stammten aus gelesenen Chroniken.

Eine der umfangreichsten Zusammenfassungen von Sagen war die zweiteilige „Illustrierte Chronik von Böhmen“ (1852–1856), die ein weiterer Prager Deutscher August Anton Glückselig (1806-1867) herausgab, schreibend unter dem Pseudonym Gustav Thormund Legis.⁵ Auch für dieses Werk ist bezeichnend, dass es Folklore mit künstlichem Genre verbindet.

Bei der Bewertung der Zusammenfassungen von wirklich authentischer volkstümlicher Narrativik kommen wir zum Schluss, dass hier das Primat dem Amateurtopographen František Alexander Heber (1815–1849) gehört, dessen Werk „Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser“ man in vielen Hinsichten als direkten Vorläufer des Werkes von „Hrady, zámky a tvrže“ (Burgen, Schlösser und Vesten) von August Sedláček betrachten kann. Heber hat seine topographischen Publikationen als eine Art Reisebericht geschrieben, in dem er zur Belebung des Textes auch die Beschreibung der Landschaft, seine eigenen Eindrücke und Launen sowie Zitate aus Ritterromanen und Sagen einfließen ließ, die mit bestimmten Lokalitäten verbunden sind. Seine Arbeit wurde in sieben Bänden in den Jahren 1844–1849 herausgegeben. Jetzt kommt sie nach und nach auch in der tschechischen Übersetzung heraus. Aus seinem Buch seien einige Sagen, die mit unserer Region in Verbindung gebracht werden können, hier angeführt.

Im Zyklus zu den Burgen Bradlec und Kumburk kommt es im dritten Band zu einer Mystifikation allein schon durch die stilistische Auffrischung der sachlichen topographischen Beschreibungen. „Die Sagen“ erzählen sich nämlich abwechselnd die Bürger Jičína auf einem Ausfluge zu den beiden Burgen und deshalb überrascht auch nicht, dass die Geschichten überaus fantastisch ausfallen, ganz im Geiste der Romantik der historischen Erzählung jener Zeit.

Dagegen hat sich Heber die Sage über Navarov (aus dem zweiten Band) vom ursprünglichen Herausgeber Václav Alois Svoboda (1791–1841) vorbereiten lassen. Der hatte sie vorher schon tschechisch in der Zeitschrift des Tschechischen Museums (1827) veröffentlicht. In welchem Maße diese Sage auf volkstümlicher Wiedergabe beruht, so wie der Autor betont, kann schwer beurteilt werden. Ihr Schema ist europäisch und bei uns ist die Sage über die Gründung der Burg Prímada ihre bekannteste Variante, die allerdings ihren Ursprung in einer Chronik hat: Auf der Burg, die in einer abgelegenen Gegend vom geflohenen Geliebten erbaut worden war, erscheint der kaiserliche Vater des Mädchens, um Rache zu üben am Entführer, der niedrigen Standes ist. Von seinem kleinen Enkelkind ist er aber so gerührt, dass er dem Schuldigen verzeiht. Für Svoboda, einem Gymnasialprofessor aus tschechischer Familie ist bemerkenswert, dass er auch eine deutsche Version dieser Sage ausarbeitete, was übrigens auch ganz und gar seiner Absicht entsprach, deutschen Lesern tschechische literarische Texte und auch Folklore näher zu bringen. Neben einigen Sagen übersetzte er auch aus dieser Region einige Volkslieder. Seine bekannteste Übersetzung hat allerdings mit Volkstümliteratur nichts gemein. Es war nämlich die Königinhofer- und Grünberger Handschrift. Svoboda gehört zu jenen konformen Literaten, die je nach Gebrauch und Umstand die Muttersprache mit der angenommenen Sprache wechselten, also mit Deutsch. Sie beherrschten eigentlich das Tschechische

beschwerlicher als das Deutsche, so wie einst auch František Martin Pelcl,⁶ denn das Deutsche hatten sie in der Schule geübt, in die sie von Jugend an gegangen waren. Trotzdem waren sie perfekt bilingual, im Falle Svobodas sogar trilingual, denn er dichtete auch noch in Latein.

Material über Sagen aus der breiteren Region Reichenbergs finden wir in weiteren topographischen Bänden Hebers. So enthält der sechste Band die Sage vom Felsen bei Friedstein, aber hauptsächlich finden wir dort eine umfangreiche Passage, die dem Wunderdoktor Kittel aus Schumburg (dem heutigen Krásná) gewidmet ist. Die Gestalt des FAUST aus dem Isergebirge, wie Kittel öfters genannt wurde, ist heute dank der Kittel-Gesellschaft mit ihrem Sitz in Jablonec n. N. populärer denn je.

Das erste Buch, gezielt auf Sagen ausgerichtet, war eine Zusammenfassung von Theodor Vernaleken (1812–1907). Er wirkte am bekannten Höheren Institut der Heiligen Anna in Wien und nutzte die Tatsache, dass auch hier Lehrkandidaten aus Böhmen und Mähren studierten, die zu seinen Informanten wurden. In der Einleitung zu seinem Buche „Mythen und Bräuche des Volkes Österreich“ – als Beitrag zur deutschen Mythologie, Volksdichtung und Sittenkunde – (1859) dankt er den Studenten auch für die Mithilfe beim Sammeln der Materialien. Von der EUROREGION NEISSE her aus gesehen, ist interessant, dass in seinem Buche Material von der schlesischen Seite des Riesen- und Isergebirges überwiegt. Für den Bereich unseres Interesses, d.h. der böhmischen Seite beider Gebirge her gesehen, finden wir nur kurze Sagen-Regesten über eine Frau, verzaubert in einen Stein bei Gablonz, die sich einst dem Teufel verschrieben hatte. In das Grenzgebiet zwischen das Riesen- und Isergebirge sind einige Rübezahlsagen lokalisiert. Wie es aber öfters bei den deutschen Protokollanten dieser Erzählungen vorkommt, geht es eher um eine literarische Verarbeitung, die an die Riesengebirgsgeschichten von Johann P. Praetorius und J. K. A. Musäus⁷ erinnern.

Die reichste und gleichzeitig bekannteste und wahrscheinlich die am öftesten zitierte Quelle deutscher Sagen auf dem Gebiete Böhmens sind zwei Sammlungen von Josef Virgil Grohmann (1831–1919), der im nordböhmischen Hainspach (Lipová) im Schluckenauer Zipfel geboren wurde. Er studierte an der Prager Universität, wo er sich mit Ignác Jan Hanuš bekannt machte, mit dem er das gemeinsame Interesse an Mythologie und damit an Sagen, Gewohnheiten und Aberglauben teilte. Mittels der Schüler am Akademischen (oder auch Altstädter-) Gymnasium sammelte Grohmann sehr wertvolles tschechisches und deutsches Material.

Sein Buch „Sagen aus Böhmen“ (1863)⁸ enthält – unsere Region betreffend – insgesamt vierundzwanzig Texte, davon übernahm er drei über Rübezahl von Praetorius, zwei weitere aus dem Buch „Oesterreichische Sagen“ (1858) von Josef Gebhardt und achtzehn Texte erhielt er von seinen Schülern. Mehrheitlich geht es dabei um lokale Sagen und kleine Geschichten über Spuk, von denen eine sehr interessante Überlieferung vom Gablonzer Köhler handelt, dem sich ein unsichtbares Hindernis in den Weg stellt.

Viel Material aus der Reichenberger Region, aber auch aus Gablonz, enthält eine weitere Publikation Grohmanns „Aberglauben und Gebräuche aus

Hana Hančová: Lovení raků / Krebsfang, 1995, kresba tužkou a pastelem / Bleistift- und Pastellzeichnung, 422 × 596 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

Böhmen und Mähren“ (1864). Einer der aktivsten Informanten, die Grohmann Material lieferten, war Bruno Pfeiffer aus Gablonz a. N., weitere Informanten waren Johann Weiss aus Gablonz und F. Siegmund aus Reichenberg.

Einige Texte aus den Sammlungen Grohmanns, die das breitere Umfeld Reichenbergs betreffen, wurden von Informanten aus entfernten Wohnorten erworben. Vielleicht ist das wiederum die Folge der damaligen Zeit auf Ausflüge zu gehen, wie schon im Zusammenhang mit Heber angemerkt wurde. So sind z.B. zwei Eingaben, die nach Arnau (Hostinné) lokalisiert werden, von Infor-

manten aus Pardubitz (Pardubice) und aus Prag gekommen. Ein ähnlicher Fall ist der Informant aus Prag, der Erzählungen aus dem Isergebirge lieferte.

Grohmann benutzte für seine beiden Bücher dieselben Informanten und im Grunde genommen auch dieselben Exzerpten. Mit der Sammeltätigkeit befassten sich seine Schüler, wie er auch selbst im Vorwort feststellt, wobei er auch konkrete Namen angibt.

Seine Sammlung war für die damalige Zeit sehr genau. Bei den Texten sind der Informant und der Ort seines Wirkungskreises angeführt. Der Autor

hält sich an örtliche Fachterminologie und zwar in der Fassung, wie sie ihm mitgeteilt worden war. Bei den Hinweisen auf die Informanten im Terrain ist eine bestimmte Zeitnot zu erkennen, die verständlich ist, sobald wir den Hintergrund kennen, wie beide Sammlungen entstanden sind. Seinen Langzeitplan konnte er nur deshalb verwirklichen, weil er „dank“ seiner Erkrankung einen mehrmonatlichen Krankenurlaub bekam.

Grohmann entschied sich für die sachliche und keinesfalls für die topographische Einordnung, zumal das Material auch nicht systematisch genug ausgesucht worden war, wie er selbst feststellte. Der Inhalt der Zusammenfassung befasst sich nämlich nicht mit dem ganzen Territorium des Landes, sondern er enthält Erzählungen aus Mittel-, Nord- und Nordostböhmen, während andere Gebiete ausgespart blieben. Oft kommt es vor, dass die Angaben zu den einzelnen Informanten nicht gleich beim ersten Text angeführt werden, den sie zur Verfügung stellten aber erst bei einem der folgenden, was die Orientierung sehr erschwerte. Was die Ethnizität der Texte anbetrifft, so überwiegen deutsche Erzähler und Informanten. Wenn es um Texte geht, die ursprünglich in tschechischer Sprache waren, so teilt dies Grohmann mit der Bemerkung „böhm.“ mit. Der ethnische Ursprung ließe sich theoretisch auch von der Volkszugehörigkeit des Informanten ableiten oder von seinem Wohnorte, aber dieser Weg ist leider sehr unzuverlässlich. Die jüdischen Schüler Grohmanns bewegten sich überwiegend im Sprachfeld beider Nationalitäten und noch zu Ende des Jahrhunderts bekannten sie sich sprachlich zu dem Ethnikum, in dem sie angesiedelt waren. (z.B. die Eltern von Franz Kafka waren noch tschechisch erzogen worden). Außerdem waren sie befähigt seine Arbeit leichter zu gestalten, da sie ursprünglich tschechische Texte ins Deutsche übersetzten. Während bei einigen Texten, deren Ursprung aus den Niederschriften zu ersehen ist, (sie enthalten tschechische Zitate, vor allem festgelegte Redewendungen, tschechische Lokalitäten, tschechische Namen der Wesen) so sind die Bemühungen bei anderen Texten, die ethnische Zugehörigkeit zu entziffern, überaus schwierig. Bei der überwiegenden Mehrheit der Texte ist allerdings klar, dass sie aus Regionen mit deutscher Bevölkerung kommen. Was Reichenberg betrifft, so sind die beiden Bücher von Grohmann die umfangreichste Sammlung deutscher Sagen aus dieser Region.

Was die Sammlung von Sagen aus dem breiteren Umfeld von Reichenberg betrifft, so kamen diese ungefähr erst zwanzig Jahre später heraus, als die vorher erwähnten. Die älteste lokale Sammlung dieser Sagen ordnete der Friedländer Lehrer und spätere Magistratsbeamte in Reichenberg Theodor Hutter. Er gab sie 1883 unter dem Namen „Nordböhmische Sagen“ heraus. Dann folgten die Sammlungen „Märchen und Sagen aus Nordböhmen“ (1887) von Josef Alfred Taubmann und die schon eng an das Isergebirge angelehnten „Geschichten aus dem Isergebirge“ (1888) von Friedrich Maschek. Noch im gleichen Jahre erschien die Sammlung Josef Meißners „Sage und Brauch aus dem Isergebirge“.

In den neunziger Jahren des 19. Jahrhunderts und im ersten Jahrzehnt des zwanzigsten folgten weitere Sammlungen, während gleichzeitig lokale Sagen öfters von örtlichen und regionalen Zeitschriften sowie von deutschen Jahr-

büchern und Heimatkunden herausgegeben wurden. Auch dort kann der noch heute an deutscher Folklore Interessierte Kenntnisse schöpfen, denn die Bücher sind oft schwer zugänglich. Die produktivste Zeit der Herausgabe regionaler volkstümlicher Erzählungen in deutscher Sprache begann erst zur Zeit der Ersten Republik, in den zwanziger und dreißiger Jahren des 20. Jahrhundert.

- 1 Vergl. TILLE, V., *České pohádky bis 1848*, Praha 1909
- 2 Vergl. JUNGBAUER, G., *Německý národopis in der ČSR*. In *Československá vlastivěda. Řada II. Národopis*. Praha 1936, S. 342 bis 352.
- 3 Vergl. LANGER, G. *Das Märchen in der tschechischen Literatur von 1790 bis 1860*. Giessen 1979.
- 4 Vergl. z.B. KREJČÍ, K. – WENZIG, J. *Die Umgebungen Prags*. Prag 1859.
- 5 Der größte Beitrag der Sammlung von LEGIS bestand darin, dass er zu einer ergiebigen Quelle für August Sedláček wurde, als er seine „Sammlung der Sagen des historischen Tschechischen Volkes in Böhmen, Mähren und Schlesien“ schuf (1894). Wie schon der Titel verrät, hat Sedláček alle deutschen Titel ausgeschlossen.
- 6 F. M. Pelcl wurde 1793 als erster Professor der tschechischen Sprache an den neu gegründeten Lehrstuhl für die tschechische Sprache und Literatur an die Prager Universität berufen.
- 7 Für die Region Schlesien ist typisch, dass man hier die ursprünglichen volkstümlichen Riesengebirgesgeschichten vermisst, da alle Folklorenarrationen mit dieser Benennung, die man mit dem 19. Jahrhundert begann aufzuschreiben, von zwei künstlichen Hauptwerken beeinflusst wurden. Es sind dies „*Daemonologia Rubinzalii Silesii*“ von Praetorius (1663–1665) und Musäus „*Volksmärchen der Deutschen*“ (1782–1786).
- 8 Das Buch kam tschechisch im Jahre 2009 in der Übersetzung von Radovan Charvát heraus. Mit dem Titel „*Sagen aus Böhmen*“ wurde es vom Prager Verlag Plot herausgebracht.

EVA KOUDELKOVÁ, geb. 1949 in Náchod, lebt in Liberec, Literaturhistorikerin, Editorin, adaptiert Erzählungen volkstümlicher Legenden und Märchen. Sie studierte Tschechisch und Englisch an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, ihr Doktorandenstudium absolvierte sie an der Philosophischen Fakultät der Universität in Olomouc. Derzeit lehrt sie an der Pädagogischen Fakultät der Technischen Universität in Liberec. Im Jahre 2000 gründete sie den regional ausgerichteten Verlag BOR. Buchpublikationen: Neben Monografien *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska (Literarische Darstellung von Sagen aus dem Bereich Náchod – 1999)* und *Krakonoš v literatuře. Kapitoly k literárnímu ztvárnění látky o Krakonošovi (Der Rübezahl in der Literatur. Kapitel zur literarischen Darstellung des Rübezahls – 2006)* und 14 in Belletristik zusammengefassten ursprünglichen Volksmärchen, von denen der größte Teil der Erzählungen die deutschen Bürger Böhmens betreffen, so z.B. *Pověsti z Liberce a Liberecka (Sagen aus Reichenberg und um Reichenberg – 2001)*, *Pověsti z kraje sklářů (Sagen aus dem Glasmachergebiet – 2004)*, *Babiččina vyprávění (Großmutter's Erzählungen – 2006)*, *Pověsti od řeky Smědé (Sagen vom Fluss Wittig – 2007)*, *Broumovsko v pověstech (Sagen aus und um Braunau – 2009)*, *Pověsti od Nisy a Kamenice (Sagen aus der Neiß- und Kamnitzgegend – 2010)*. Im Jahre 2010 übersetzte und bearbeitete sie das Märchen von Paul Rainer, eines sudetendeutschen Reichenberger Autors *Město nad Nisou. Die Stadt an der Neiß* – in deutsch-tschechischer Version.

HANA HANČOVÁ, geb. 16. 3. 1965 in Litoměřice. Studien: 1980–1984 Gewerbemittelschule für Glasverarbeitung in Železný Brod, 1985–1991 Hochschule für das Kunstgewerbe in Prag, Atelier für Glasverarbeitung bei V. Kopecký, S. Libenský und J. Svoboda. Bildende Künstlerin im Glasfach, die nach den Studien mit ihrem Ehegatten Michal Machat nach Železný Brod übersiedelte. In den letzten Jahren wendet sie sich der Zeichnung zu und am Rande auch der Malerei. Ihr Werk präsentiert sie vor allem in regionalen Galerien (Regionalgalerie in Liberec, Stadtgalerie MY in Jablonec n. N., Museum und Galerie in Semily). Über ihre Arbeiten mit Glas berichtet S. Petrová in der repräsentativen Publikation „*České sklo*“ (Böhmisches Glas) aus dem Jahre 2001. Sie ist in privaten und öffentlichen Sammlungen in Böhmen und im Ausland vertreten. Hana Hančová unterrichtet an der Gewerbemittelschule für Glasverarbeitung in Jablonec n. N.

Josef Král

Piknik u nebeské brány

(Ukázka ze závěrečné části trilogie
Střemhlavý let v kleci)

1. v půl deváté ráno mě pouštějí z nemocnice do sněhové vánice, stehy na břicho od žeber do rozkroku bolí, po dvaceti dnech ležení mě nápor mrazivého vzduchu div nepovalí, přestože není větrno, kolena vržou neochotou, šourání je stařecké a nastupování do taxíku ošemetné... potom jedeme ulicemi důvěrně známými za těch padesát let, co je šlapu, chodci vážnou ve sněhu jako v pantomimě, ti upospíchaní padají, a proto sanitky houkají už popatnácté, přestože den teprve začal,

točí se mi hlava z léků, co jsem musel spolknout pod dohledem vnadné sestřičky, myšlenky převádím z bujných vnad na kluzký asfalt a deset schodů k výtahu a už nás veze do druhého poschodí, ženuška mě ukládá do postele jako miminko čerstvě narozené, úlevně vzdychnu a zavírám oči k dlouhému spaní, jsem si myslel, ale za hodinu mě probouzí tlak v močovém měchýři, takže pospíchám na záchod... tlusté střevo mi zakručením připomíná, *nezapomínej, že jsem poloviční a práce neubyla!*

sedíme v kuchyni na dohled betonové zdi pomalované sprejery, zdržuje travnatý svah s několika borovicemi, aby nepohřbil řady zaparkovaných aut, ženuška říká, že ve snu s pláčem bloudila v písku a kamení, kde stával náš domek pod Dubovou stráňí, ani stráň už není, jen polámané duby a jasany po řádění ocelových dinosaurů ve službách Nové Silnice, bloudila troskami s mňoukajícím kotětem v náručí a plakaly obě jinou řečí,

mračím se, i když můj hlas se snaží být laskavý, *kočky se dokážou o sebe dobře postarat a než hladomor propukne plnou silou, utečou k jiným lidem a po nás ani nevzdechnou*, mlčí a věří, že nás kočky milovaly nezištně, ne pro kastroly plné dobrot, co jim podstrojovala, až jsem vrčel, že se jaktěživy nenaučí chytat myši,

hele, našel si tě nějaký odstřelovač, říkám za chvíli s úsměvem, abych ji nepoplašil, vskutku, červený terčík tak smrtonosný v amerických filmech ji bloudí po těle, pak chce odstřelit kredenc a náhle třikrát v letu obkrouží kuchyň, přesně v rytmu, jak se kluci na svahu proti našim oknům tahají o repliku pušky odstřelovačky,

2. na první procházku bezmála měsíc po operaci se chystám důkladně jako do Arktidy, i když venku není kluzko ani větrno a mrazivo, přesto jdu opatrně a ženuška dva kroky za mnou Oblačnou pod zachmuřenými mraky, kam až moje ochablé svalstvo dovolí, opírám se o francouzskou hůl zlatavé barvy, ví, kam položit gumový nástavec k posílení vratké chůze, ale i ona znejistí na rozviklaných dlaždicích a chvíli je očíhává, zatímco se zvedá příliv močení, a tak ji zlatavou obracím k návratu propocen až do teplých bot jako při zdolávání Matterhornu, ženuška pořád dva kroky za mnou jako anděl strážný v případě pádu,

7,30 hod. – s povzdechem polykám první tři tabletky léku Xeloda cytostatické látky zabraňující růstu nádorových buněk, každá tabletky obsahuje 500 mg kapecitabinu, který se půlhodinu po jídle v těle promění na bojovníka s rakovinou, ale se spoustou nežádoucích účinků, na celé stránce letáku čtu průjmy, zvracení, záněty krku, ale i břicha, ztrátu chuti k jídlu, ta by mi nevalila, aspoň bych si udržel nemocniční zhubnutí na 70 kilogramů, lupou luštím drobnopísmo a lekám se dalších varování,

v lékárně také blednu úlekem, proboha, krabice s Xelodou stojí 11 500, *ale to platí pojišťovna*, pospíchá s vysvětlením magistra v bílém plášti, *a tenhle druhý lék zlikviduje zvracení způsobené Xelodou, ano, 1 450 zaplatí také pojišťovna*, takže mi obličej opět rumění, jako když ho přejedou žehličkou,

městem jdu zveselen po vyhrané finanční bitvě a zatím všechno teprve začíná... kdoví jak je na tom Všeobecná zdravotní pojišťovna s placením, když nedávno noviny psaly, že prošustrovala pět set miliónů, ale v půl jedenácté na to zapomínám a odemykám antikvariát, je vidět, že si tu ženuška zamakala při třídění desítek igelitových tašek s knihami, jak jsme je sem navezli ze Svárova, aby je nezavalil zbouraný domek,

leká mě nespavost z jedů chemoterapie, děsí mě představa, že budu po vyléčení psychicky změněný k nepoznání, pilulky mám v těle teprve týden a už mi ochromují psaní, jako by se mi v břicho rozvalil lenoch s pořekadlem *psali – nepsali, taky umřeli*,

tělo mi věrně slouží sedmdesát šest let, aniž toho moc vím o jeho složitém fungování, ujišťuje mě, *bude to dobrý, jen co se zmátořím po operaci*, a hlas mu selhává strachem ze smrti..., *nepropadej panice, takových operací je v Česku za rok přes 8 000*, a zamlčím, že do tří let přežije jen

třetina pacientů, uléhám k posilujícímu spánku a vnitřnostmi mi putuje vzduchová bublina jako poštovní holub neznámou krajinou,

3. můj zhoubný nádor v horní části tlustého střeva byl lstivý, krev do střev nepouštěl, aby na něj doktoři nepřišli a neušmikli o rok dřív, sbíral síly k útoku a balamutil tělo, že je potřeba zdvojit žíly a vlasečnice pro tajný účel, který si neumím představit stejně jako dialog vedený s ředitelem mého těla,

zatímco jsem bezstarostně žil, vetřelec prorůstal do tkání a tělo marně vysílalo zoufalé signály... slyšel jsem je, až když mi docházel dech po padesáti metrech a potom po dvaceti, nohy se podlamovaly slabostí, kardiolog z toho vinil slabost srdce, honil mě po vyšetřeních nukleární medicíny, zatímco jsem měl katastrofální úbytek červených krvinek, místo 130 jen 56... neblahou zvěst mi telefonovali v 9,30 a ve 14,20 jsem už byl v nemocnici, na interně mi napíchl žílu k transfúzi a v dalších dnech ještě osmkrát, dokud se červené krvinky nevyšplhaly s pomocí cizí krve na 95,

ale to už běžel jiný než normální čas, byl to čas nemocniční, plný strachu ze smrti, ale i přesné práce doktorů a sestřiček a cizího utrpení na okolních postelích, jež mě svazovalo tisíci vlákny s bližními, do včerejška ještě neznámými, a nebylo z toho úniku, dokud neprodělám všechna vyšetření, zatímco nám bourají domek a do naší krásné zahrady se zakusují bagry,

bylo tolik zařízení ve Svárově i v novém bytě a to všechno musela ženuška a ještě za mnou chodit do nemocnice, před operací na internu a potom do šestého poschodí na chirurgii a taky mě uklidňovat v pětidenním umělém spánku připoutaného k posteli, protože jsem pořád utíkal před pronásledovateli a křičel, *nikomu nevěř, chtějí nás všechny pozabít!* byla z toho parádně vyděšená, i když ji doktoři ujišťovali, že to jsou fantasmagorie z injekcí, aby staré tělo vydrželo,

krvavé příběhy z umělého spánku jsem chtěl vyprávět doktorovi, co mě operoval, ale řeč mi zarazil hned na začátku: *jaký sny, jaká krev, měl jste mít v hlavě prázdko jako když se vypne televizor...*, a dál zkoumal, jestli řez od žeber do rozkroku zdárně zarůstá, na moji námitku, *to byla realita, pane doktore, a ne moje halucinace!* mlčel a dál ukazoval elévovi, jak nejdřív odoperoval kýlu, aby se vyznal v pomíchaných vnitřnostech, mezi nohama jsem cítil jeho gumové rukavice manipulující s mým nádobičkem, v nemocnici se přestanete stydět za nahotu hodně rychle, doktoři proplétali hovor latinskými termíny, takže jsem jim nerozuměl a zbystřil jsem, až když chirurg řekl: *je to ovšem jen provizorák, až se břicho zahojí, tak se to musí udělat definitivně*, a já z toho byl dva dny špatný, protože jsem si naivně myslel, že se doktorovi místo jedné operace povedly dvě,

4. každý den ráno a večer polykám tři stokoruny v podobě tří tabletek léku XELODA, známý bojovník proti rakovině systematicky páli z těžkých zbraní a *krajinu mého těla* pro jistotu sežehne napalmem, naživu nemá zůstat ani jedna zhoubná buňka, aby nenaváděla ke vzpouře ty poslušné... po čtrnácti dnech je týden pauza, kdy se mnou cloumá abst'ák jako s narkomanem a v pondělí jdu na onkologii,

někdy musí být až osm chemoterapií, vyděsil mě doktor neuvěřitelně podobný abbému z filmu Rozmarné léto, *ale nelekejte se*, domlouval mému úleku, *možná jich bude méně, i když by se mělo pojistit, aby se zničilo všechno...* pravou ruku zvedl z klávesnice počítače a gestem stínajícím hlavy slova podtrhl,

udělaly se mi pucheře na chodidlech! zvolal jsem ukřivděně a chystal se zouvat, polekal se, že mu chci z kanceláře udělat ordinaci a zapisoval to do počítače,

nějaký bílý plášť prošel úzkou kanceláří a nechal protější dveře otevřené a nás zaplavil předvánoční smích sestřiček, popřáli jsme si pěkné Vánoce aniž jsme si podali ruce v tomhle prostředí plném mikroorganismů všelijak zákeřných,

míjely mě ženy mladičké i staré s šátky uvázanými na babku, jako by se chystaly do prvomájového průvodu proletářských žen, ale to by měly šátky rudé jako krev a ne pestře barevné, některé i s náznakem módní koketnosti, a kdyby se ve dvou čekárnách plných pacientů utrpení proměnilo ve vichřici, která snadno prožene povětřím i automobil, natož pak pestrobarevné šátky, prodíral bych se lesíkem holých hlav, držím se jediné jistoty, francouzské hole na kluzké žulové dlažbě, ledový vítr je podestlán sluncem, v parku procházím bitvou školáků, sněhové koule mi sviští kolem uší a oči mám plné jiskření vzpomínek na dětství,

tělo mlčí a pracuje, zato duše se fláká a mudruje až mě z toho bolí hlava... neteče jí do bot natrženou podrážkou, zhýčkané, neviditelné a ještě prý nesmrtelné! nemůžu ji nahmatat v poklopci jako ochablého pindíka, co pořád spí a sní o mládí, kdy byl čilý jako Andersenův komíníček... s duší se hádám pořád, s tělem nikdy, spíš se v záchvatu kajícnosti omlouvám za přežírání a nadměrné pití, záhubné, trvajících tolik desetiletí, namáhavě se vleče oslabené nemocí a ještě musí hlídat čepici, aby mi neuletěla,

duše se jenom nese..., pokud nepoletuje kolem hlavy jako aura, jak mi včera řekl v antikvariátu brožurkový esoterik, *máte ji fialovou a to je špatné!* chodí sem trousit vyčtené rozumy už dva roky a koleduje si o vykopání ze dveří, až mi rupnou nervy, tolika lidem už poblbnul hlavu! prochází třemi místnostmi nařachanými knihami, občas vypustí z levé dlaně siderické kyvadélko na šňůrce a kádruje živé i mrtvé autory, vědouně po-

kyvuje hlavou a čeká, že se zeptám, aby mohl spustit vodopád... rád by se mi dostal do zad a změřil i moji duši, prchám do nejbližšího rohu a lekám se, že ho jednou v rozčilení snad zabiju, já, mírumilovný taoista!

moje nevyzpytatelná duše, moje duše zhýčkaná tělem! nevím, jestli se za chvíli nezhroutí v depresi, nevyskočí z okna, taky si může v sebevražedné mánií natáhnout na hlavu igelitový pytlík a přemluvit tělo, aby přestalo dýchat, a pak uletí do vesmíru kopulovat s jiným tělem,

5. teprve v noci (3,35 hod.) jsem nabyl klidu čtením Popisu jednoho zápasu na stránce, kde začíná rozhovor Tloušťka s Modlilem, a bez zábran se nořil do hlubin Kafkova světa, všechno, v nespavosti tak důležité, přestalo existovat, zažíval jsem štěstí z dokonalosti i za něj tak zmítaného běsy...

posiluju se návratem k básníkům, které znám celá desetiletí, a Robinson Jeffers je jedním z nich, teď není čas na chvalo zpěv o básníkovi z Jestřábí věže, kterou si postavil, dům z balvanů ohlazených bouřlivým Atlantikem... žil tam s milovanou Unou na útěku před civilizací, a když zemřela, tehdy v žalu, mocném jako oceán útočící na Jestřábí věž, napsal tragický příběh Hungerfielda, siláka, který přemohl smrt, aby umírající matce zachránil život,

*Ale bylo mu jako člověku plovoucímu
v jezeře mrtvol, čerstvě sklizených duší s polí celého světa, chabých
úpění a stonů, družiny Smrti,
a rozrážel jejich mdlé hlavy rukama a jejich vnitřnosti nohama
a plovat po nich (...)
Tělo smrti se podobalo stínu,
ale bylo tvrdší železa. (...)
a rychle jako lasička
se jí zarýl do hrda: a tu se šeré ovzduší naplnilo strašlivým zápachem
a beznadějí mrtvol a Hungerfield si pomyslí,
že zranil Smrt.*

přečtené řádky proletěly výšečí světla lampičky vlevo od hlavy, smazaly přátelské přitímí pokoje a vrátily mě do nemocnice, kde vládlo bezčasí, ale jen pro moji duši, operace probíhala v reálném čase: rozkuchané břicho nasvícené silnými lampami, hlavy skloněné a ruce kmitající a krev stavící, také smrt čekající na chybné úkony, zatímco jsem byl ponořen v dočasném nebytí spící,

nejhorší to bylo v kamenné kryptě, jejíž strop proti mně letěl jako písek hnaný pouštním větrem, míhaly se tam mladé ženy v šedivých hábitech a šeptem se bály, že je Matka Země pobouřená mojí přítomností... temný otvor krypty vydechoval mrtvolný puch a beznaděj nicoty, věděl jsem, že tam je smrt... jedinou nadějí byl útek, ale jak a kam s rukama a nohama spoutanýma koženými řemeny?

děsivé scény se mi vracely i po probuzení z umělého spánku, bál jsem se usnout, abych se nevrátil do krypty, marně jsem duši přesvědčoval, že to byly jen chemické halucinace, tetelila se ve mně jako v posledním tažení...

6. v horkém létě jsem otevřel litr černé tuše, svlékli jsme se do trenýrek a tříletý Vítek se pustil s takovým elánem do díla, že mu v nebi záviděl i Paul Klee... fascinovaně jsem sledoval krasobruslení štětce a hlídal, aby Mistr měl včas čistý papír,

na travnatém dvorku ve Svárově jsme byli sami, ale spousta jich přihlížela: kočky kresby očichaly, a když zjistily, že nejsou k snědku, odtáhly do Kauflandu na něco zlevněného, Pidla bloumala po trávníku, a že jsme tuší nešetřili, otiskovala packy na hotové kresby místo podpisu, černí mravenci štrádovali do boje proti rezavým, co se zabydlují v základech kůlny, a když měli v cestě loužičku tuše, statečně prošli se zadrženým dechem a nad černým jezerem jim čněly jen špičky kopí, vlahý větřík kresby olizoval a tím je vysoušel a k tomu šuměly lípy ve stráni a kvetoucí akát plnými hrstmi rozhazoval omamnou vůni,

bouchly domovní dveře, přišly ženské a schytali jsme to oba, protože jsem se začunili... jedenáct nejlepších kreseb jsem rozvěsil na prádelní šňůru a když odtáhly davy netečné k opravdovému umění, tak jsme si krásu pořádně užívali, i ženské se vrátily, aby nám odpustily a ve vaně nás pořádně vydrhly,

pamatuješ, jak jsi ve třech letech krásně kreslil? ptám se Vítky desetiletého, jen co jsme se pozdravili levou rukou s maličky do sebe zaklesnutými podle starodávného skautského rituálu, *já si někdy kreslím i teď...* tvrdí, ale oba víme, že už to není z fantazie, ale podle televize, kde rádí potřeštěná Simpsonovic rodina,

konečně mám po čtrnácti dnech nablízku někoho s čistou energií! a jak spolu rádi mlčíme... neptá se na moji nemoc, protože se bojí smrti, kroužila kolem něj v nemocnici, když mu byl rok a krk mu zevnitř opuchal k zadušení... bojí se jí, jako jsem se bával i já v deseti letech při pohledu na dědečka v rakvi ještě přísnějšího než za živa,

potom si pustíme televizi COOL a smějeme se příhodám Simpsonovic rodiny a v Ninja Factoru uhadujeme, kdo na přetěžkých překážkách nedošplhá k cíli a spadne do vody, ale nejraději hrajeme námořní bitvy na čtverečkováném papíru, kde je nejtěžší na dálku hádáním najít obyčejný člun na jednom čtverečku, někdy ani nedohrajeme a Vítek musí domů... skautským rukodáním si slíbíme, že zápisníky uložené ve skříni neotevřeme, abychom švindlováním příště vyhráli,

Michal Machat: S krásnou Francouzkou (ilustrace ke knize Bohumila Hrabala: Obsluhoval jsem anglického krále) / Mit einer schönen Französin (Illustration zum Buch von Bohumil Hrabal: Ich habe den englischen König bedient), 2006, počítačová kresba / Computerzeichnung, 52 × 57 cm

jakmile za Vítkem a Malou Maminkou zapadnou naše opancěrované dveře s dvěma zámky proti zlodějům, hrnu se do postele, protože jsem utahaný jako štěně, a než usnu, šeptám si starou francouzskou modlitbu: „*Svatá Maria, Matko Boží, zachovej mi srdce dítěte, srdce čisté a průhledné jako pramen. Vypros mi srdce prosté, které se nermoutí, srdce vznešené, jež se dává, něžné v soucitu, srdce věrné a velkodušné, které nezapomíná na žádné dobro a nevzpomíná na žádnou křivdu.*“ a pak se mi spí jako dřevu snícímu o houslích,

někdy naší rodinou cloumají běsíci, a to pak nemá smysl chodit na návštěvu, i kocouři rozčileně švihají ocasy, jako by nebyli vykastrovaní, proskakují pruhy zapadajícího slunce na okna a okusují muškáty... Vítek sice pozdravil, ale zůstal ležet a hbitými prsty na páčkách ovládače pobíjí padouchy... napomenut Malou Maminkou, *věnuj se babičce a dědečkovi, když přišli na první návštěvu od Vánoc a už je skoro jaro...*, poslušně vstal, vystoupal po točitých schodech do horního pokoje a vrhá pružné koule, co se chovají jako živé, skáčou i po hlavách a bolí,

začne křičet dcera a pak i matka, vnouček s potměšilým úsměvem sbírá doskakané koule, dvojité ženský křik neustává, už je o výchově kdysidětí a tohoto dítěte bez tatínka, který chodí na návštěvy dvakrát týdně a zastání má jen u Vítky, taky už křičícího... zdeptané sedím v křesle, mlčím a za chvíli napomínám: *neměl bys mamince říkat, že je pitomá!* vytáhnu mobil, nasadím si brýle a objednáвам taxík, vracím mobil do náprsní kapsy a osahávám srdce, buch... buch... buch, tenhle nervák mu ještě nerozhodil rytmus, odcházíme, kocouři seskočili z okna, třou se nám o nohy a předou krátkou nit: *proč tak brzy, vždyť jsme si ani nepopovídali?*

7. příšerná noc rvavých démonů až do tří po půlnoci... z úzkého prostoru mezi spánkovými kostmi pronikají občasně vzdechy a zaúpení cestou na záchod, napuchlá chodidla bolí při došlápnutí... nařikám a začátkem týdne jsem nadvakrát vypil půllitrovku vodky a s ženuškou napůl sedmičku červeného vína, když připočítám přejídání, není divu, že zbytek tlustého střeva nařiká,

cestou do nemocnice mě pohání svěží větřík, dere se mi do zimmíku příslibem jara, jiskřící slunce mě přemlouvá, abych sundal čepici, že mi přepočítá vlasy, jestli nebyly po šesti chemoterapiích... mlčící čekárna na onkologii jako obvykle plná pacientů, dva zvlášť ubozí v kolečkových křeslech sedí se svěšenými hlavami jako vlaštovky spící před dalekým letem, rozhlížím se obezřetně, abych nepůsobil příliš čile, na okamžik se potopím do utrápených očí hubené, neskrývající holou hlavu ani kůži zalující vrásčitým výstřihem, sedí vedle boubelaté s prsísky filmové bohyně, zaniklé vlasy skrývá pod rudohnědým kulichem, rty k zulibání nerozesmáté,

občas mě přepadá sentiment mramorových holubiček s vyvrácenými krčky, ale moje sestřička-dvojčátko žádný náhrobek neměla a její hrobeček s dřevěným křížem brzy zanikl, protože máma neměla na zaplacení, táta byl tehdy v plné síle třicetiletého pijana a před sebou měl k propití ještě padesát dva let... dvojčátko Mařenku si nedovedu představit jako stařenku, pravděpodobně bychom si nepříliš rozuměli, žila jen čtrnáct dnů a zůstala mi blízká nenaplněným životem, jako by to Paul Klee věděl už v roce 1916, kdy si do deníku zapsal moji životní větu: *Má vroucnost je spíše vroucností mrtvých nebo nenarozených*

JOSEF KRÁL, geb. 1933, lebt in Liberec, arbeitete bis 1968 als Journalist und Historiker. Die Ergebnisse seiner Forschungen in Archiven über den antinazistischen Widerstand während des zweiten Weltkrieges fasste er in dem Buch historischer Reportagen *Parašutisté (Die Fallschirmjäger – 1967)* zusammen, was half Legenden über den Widerstand niederzureißen. Zur Zeit der sog. kommunistischen Normalisierung, als ihm die Publikationstätigkeit untersagt war, schrieb er in Verborgenheit: *Hranaté míčky s hřebíčky I.–II. (Eckige Bälle mit Nägeln I.–II.)* und *Střemhlavý let v kleci (Sturzflug im Käfig)*, dichterische Prosa und die Aufzeichnungen über Gespräche mit Bohumil Hrabal (in der Undergroundliteratur 1984 u 1988, dann im Selbstverlag KING 1992 und 1993, ergänzt 2010). Die Bücher wurden von ihm selbst illustriert. Eine Probe introspektiver Texte wurde im Buch *Čítanka samizdatové a exilové literatury II (Lesebuch des Undergrounds und des Exils II – 1991)* abgedruckt. Außer dieser Art des Schreibens wendet er sich schon seit 1979 intensiv den bildenden Künsten in untraditionellen Methoden zu, die später in Laser-Bildern, realisiert mittels PC, mündeten.

MICHAL MACHAT, nar. 14. 8. 1963 v Praze. Studia: 1978–1982 Výtvarná škola Václava Hollara v Praze, 1984–1990 Vysoká škola uměleckopřemyslová v Praze, ateliéry skla prof. V. Kopeckého, prof. S. Libenského a prof. J. Svobody. Malíř, kreslíř a sklářský výtvarník. Na počátku 90. let na sebe upozornil ve tvůrčí dvojici s Martinem Velíškem akcemi, které vyprovokovaly krajní postoje jak u diváků tak u některých vystavovatelů. Po jejich rozchodu a autorově přestěhování se do Železného Brodu se intenzivně věnuje výtvarné práci – figurativní malbě, kresbě a grafice, pro niž je typická groteskní tvarová i prostorová deformace a většinou sexuální podtext. Vedle tradiční malby pracuje originální digitální metodou. Jeho práce často tvoří obrazový doprovod nízkonákladovým knihám. Svoje nejznámější ilustrátorské dílo vytvořil v roce 2006, kdy počítačovou malbou doprovodil nové vydání Hrabalovy knihy *Obsluhoval jsem anglického krále*. Jeho práce jsou zastoupeny ve sbírkách v Čechách i zahraničí. Žije v Železném Brodě.

Josef Král

Picknick am Himmelstor

(Leseprobe aus dem Schluss
der Trilogie *Střemhlavý let v kleci*
[Sturzflug im Köfig])

1. aus dem Krankenhaus werde ich morgens um halb neun ins Schneetreiben entlassen, die Naht am Bauch, von den Rippen bis in den Schritt, schmerzt, nach zwanzig Tagen im Bett Liegen wirft mich der eisige Luftstoss fast um, obwohl es gar nicht windig ist, die Knie knarren widerwillig, die Bewegungen sind greisenhaft und das Besteigen des Taxis ganz vertrackt ... dann fahren wir durch Straßen, so vertraut nach den fünfzig Jahren, in denen ich sie hinauf und hinab gelaufen bin, Fußgänger bleiben im Schnee stecken, wie in einer Pantomime, die allzu eiligen stürzen und die Martinshörner der Krankenwagen heulen schon zum fünfzehnten Mal, obwohl der Tag gerade erst begonnen hat,

ich bin schwindlig von den Medikamenten, die ich unter Aufsicht der reizvollen Schwester schlucken musste, ich lenke meine Gedanken von den üppigen Reizen auf den rutschigen Asphalt und konzentriere mich auf die zehn Stufen zum Aufzug und der fährt uns auch schon in die zweite Etage, mein Frauchen bringt mich wie ein Neugeborenes zu Bett, erleichtert seufze ich auf und schließe die Augen für einen langen Schlaf, so meinte ich, aber eine Stunde später weckt mich der Druck in der Blase, so dass ich auf die Toilette eile ... der Dickdarm erinnert mich knurrend, *vergiss nicht, dass ich nur halb bin und die Arbeit nicht weniger geworden ist!*

wir sitzen in der Küche, im Blickfeld die von Sprayern bemalte Betonmauer, sie hält einen Grasabhang mit mehreren Kiefern zurück, damit er nicht die Reihen geparkter Autos unter sich begräbt, mein Frauchen sagt, sie sei im Traum weinend durch Sand und Steine geirrt, da wo unser Einfamilienhaus Am Eichenhang stand, auch der Hang war nicht mehr, nur abgebrochene Eichen und Eschen waren übrig geblieben nach dem Wüten der in den Diensten der Neuen Straße stehenden stählernen Dinosaurier, sie irrte durch die Trümmer, im Arm ein miauendes Kätzchen und jede weinte in einer anderen Sprache,

mürrisch sehe ich sie an, wengleich meine Stimme versucht, freundlich zu sein, *Katzen können sich recht gut selbst versorgen und bevor die Hungersnot in voller Stärke ausbricht, flüchten sie zu anderen Menschen und an uns verschwenden sie kaum einen Gedanken*, sie schweigt und glaubt weiter, die Katzen hätten uns uneigennützig geliebt, nicht wegen der Schüsseln voller Leckerein, die sie ihnen zukommen ließ, bis ich brummte, so würden sie nie im Leben Mäuse fangen lernen,

schau her, da hat dich wohl ein Sniper aufgespürt, sage ich nach einer Weile lächelnd, um sie nicht aufzuscheuchen, tatsächlich, ein kleiner rote Punkt irrt über ihren Leib, wie in den todbringenden amerikanischen Filmen, dann will der Sniper die Kredenz abschießen und plötzlich umrundet der Punkt die Küche, exakt in dem Rhythmus, wie die Buben auf dem Hang vor unserem Fenster um die Replik eines Snipergewehrs raufen,

auf den ersten Spaziergang, nahezu einen Monat nach der Operation, bereite ich mich gründlich, wie auf eine Arktisexpedition vor, wengleich es draußen weder rutschig noch windig oder eisig ist, trotzdem gehe ich vorsichtig und mein Frauchen zwei Schritte hinter mir durch die Wolkengasse, unter düsteren Wolken, bis meine schlaffen Muskeln nachgeben, ich stütze mich auf den goldfarbenen französischen Stock, er weiß, wohin der Gummistopfen gehört um den wankenden Gang zu stützen, aber auch der Stock wird auf den losen Fliesen unsicher und beschnuppert sie eine Weile, inzwischen steigt die Harnflut und so wende ich ihn, den Goldfarbenen, zurück zur Heimkehr, schweißgebadet bis in die warmen Schuhe, wie beim Bezwingen des Matterhorns, mein Frauchen immer zwei Schritte hinter mir, wie ein Schutzengel für den Fall eines Sturzes,

7.30 Uhr – mit einem Seufzer schlucke ich die ersten drei Tabletten des Medikaments Xeloda, eines Zytostatikums, das die Tumorzellen am Wachsen hindern soll, jede Tablette enthält 500 mg Kapezitabin, das verwandelt sich eine halbe Stunden nach dem Essen im Körper in einen Kämpfer gegen den Krebs, allerdings mit einer Reihe von unerwünschten Nebenwirkungen, ich lese auf seitenlangen Beschreibung von Durchfällen, Erbrechen, Hals- aber auch Bauchentzündungen, Appetitverlust, das würde mich ja nicht stören, so könnte ich wenigsten meine im Krankenhaus erreichte Gewichtsabnahme auf 70 Kilogramm halten, mit der Lupe entziffere ich das Kleingeschriebene und erschrecke vor den weiteren Warnungen,

auch in der Apotheke werde ich vor Schreck blass, um Gottes Willen, die Packung Xeloda kostet 11.500 Kronen, *aber das zahlt die Krankenkasse*, beiligt sich die Magistra im weißen Kittel zu erklären, *und dieses zweite Medikament behebt das durch Xeloda verursachte Erbrechen, ja, die 1.450 Kronen zahlt auch die Krankenkasse*, so dass mein Gesicht wieder errötet, als wäre man mit dem Bügeleisen darüber gefahren,

nach der gewonnenen Finanzschlacht gehe ich frohgelaut durch die Stadt und dabei beginnt doch alles erst ... wer weiß wie die Allgemeine Krankenkasse drauf ist, schrieb doch die Zeitung unlängst, sie habe fünfhundert Millionen in den Sand gesetzt, aber das ist um halb elf vergessen und ich schließe das Antiquariat auf, man sieht, dass mein Frauchen hier kräftig zugepackt hat beim Ordnen der Dutzende von Plastiktaschen mit Büchern, wie wir sie aus Svárov hergebracht haben, damit sie nicht vom Abrisshaus verschüttet werden,

mich ängstigt die Schlaflosigkeit, verursacht durch die Gifte der Chemotherapie, mich ängstigt die Vorstellung, dass ich nach erfolgter Behandlung psychisch bis zur Unkenntlichkeit verändert sein werde, erst eine Woche sind die Pillen in meinem Körper und schon lähmen sie mich beim Schreiben, als würde sich in meinem Bauch ein Faulpelz breit machen mit dem Spruch *sie haben geschrieben – sie haben nicht geschrieben, und sind auch gestorben*,

mein Leib hat mir siebzig Jahre treu gedient, ohne dass ich allzu viel über sein kompliziertes Funktionieren weiß, er versichert mir, *alles wird gut, nach der Operation muss ich mich nur wieder aufrappeln*, und die Stimme versagt ihm aus Angst vor dem Tod ... *verfall' nicht in Panik, in Tschechien gibt es pro Jahr 8.000 solcher Operationen* und ich verschweige ihm, dass nach drei Jahren nur ein Drittel der Patienten überlebt, ich lege mich hin zu einem stärkenden Schlaf und durch meine Innereien wandert eine Luftblase wie eine Brieftaube durch unbekannte Landschaften,

3. mein bösartiger Tumor im oberen Teil des Dickdarms war hinterhältig, er ließ kein Blut in den Darm fließen, damit ihn die Ärzte nicht aufspürten und ihn ein Jahr früher weg schnitten, er sammelte seine Kräfte zum Angriff und machte dem Körper vor, er müsse Adern und Kapillargefäße für einen geheimen Zweck verdoppeln, den ich mir ebenso nicht vorstellen kann, wie den Dialog mit dem Direktor meines Körpers,

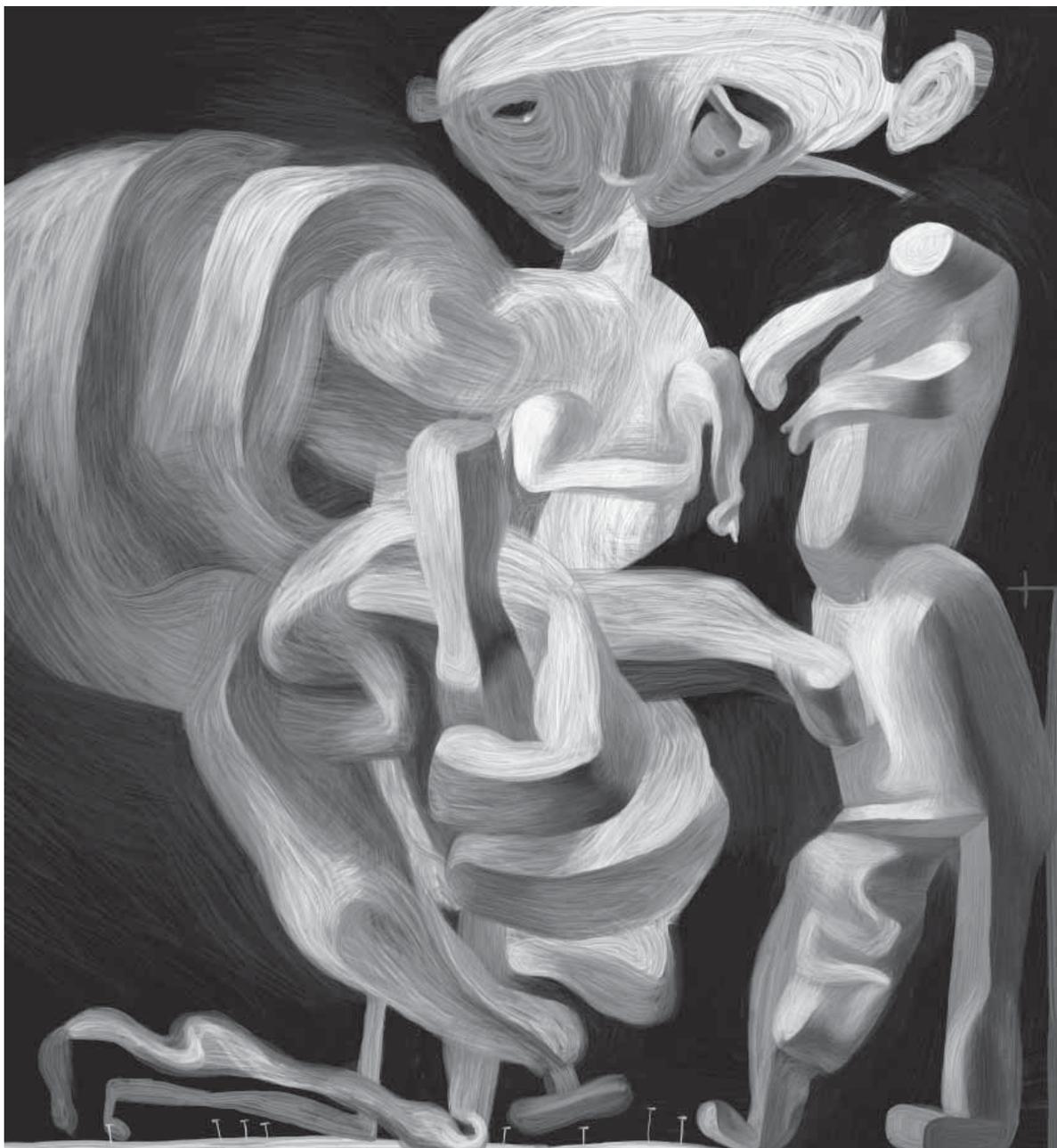
während ich sorglos lebte, durchdrang der Eindringling das Gewebe und der Körper sandte vergeblich verzweifelte Signale ... ich hörte sie erst, als mir nach fünfzig, später nach zwanzig Metern die Luft ausging, die Füße vor Schwäche den Dienst versagten, der Kardiologe schob es auf eine Herzschwäche, er schickte mich von einer nuklearmedizinischen Untersuchung zur anderen, während meine roten Blutkörperchen katastrophal abnahmen, statt 130 nur 56 ... die verhängnisvolle Nachricht teilten sie mir um 9.30 Uhr telefonisch mit und um 14.20 Uhr war ich schon im Krankenhaus, in der internistischen Abteilung legten sie mir eine Transfusion, in den nächsten Tagen geschah das noch achtzehnmal, so lange nicht die roten Blutkörperchen mit Hilfe fremden Blutes auf 95 geklettert waren,

aber da lief schon eine andere als die Normalzeit, nun lief die Krankenhauszeit, voller Angst vor dem Tod, aber auch die Zeit der präzisen Arbeit von Ärzten und Schwestern und des fremden Leids auf den Nachbarbetten, das mich mit tausenden von Fäden mit meinen Nächsten, bis gestern noch Unbekannten, verband und es gab kein Entrinnen, solange ich nicht alle Untersuchungen überstanden hatte, während man unser Haus abriß und Bagger sich in unseren schönen Garten verbissen,

in Svárov gab es so viel zu erledigen, auch in der neuen Wohnung, und das alles musste mein Frauchen machen und dabei musste sie mich auch noch im Krankenhaus besuchen, vor der Operation in der internistischen Abteilung und danach im sechsten Stockwerk in der Chirurgie und da musste sie mich während meines fünftägigen künstlichen Schlafes, als ich an das Bett gefesselt war, beruhigen, weil ich ständig vor Verfolgern auf der Flucht war und schrie, *glaube niemandem, die wollen uns alle totschiessen!*, das hatte sie ganz gewaltig erschreckt, auch wenn ihr die Ärzte versicherten, das seien alles Phantasmagorien, verursacht von den Injektionen, damit der alte Leib durchhielt,

die blutigen Ereignisse aus dem künstlichen Schlaf wollte ich dem Arzt erzählen, der mich operiert hatte, aber er stoppte mich gleich am Anfang: *was für Träume, was für Blut, sie sollten den Kopf leer haben, wie wenn der Fernseher ausgeschaltet ist ...* und er untersuchte weiter, ob der von den Rippen bis zum Schritt reichenden Schnitt gut verwächst, auf meinen Einwand, *das war Realität, Herr Doktor, nicht meine Halluzinationen!* schwieg er und zeigte dem Arztelevn weiter, wie er zuerst den Bruch operiert hatte, um sich in den durcheinander geratenen Innereien orientieren zu können, ich spürte zwischen den Beinen seine Gummihandschuhe, wie sie mit meinem Gemächt manipulierten, im Krankenhaus hört man schnell auf, sich wegen seiner Nacktheit zu schämen, die Ärzten durchsetzten ihr Gespräch mit lateinischen Ausdrücken, so dass ich sie nicht verstand, erst als der Chirurg sagte: *das ist natürlich nur ein Provisorium, wenn der Bauch verheilt ist, muss das endgültig gemacht werden* und davon war ich dann zwei Tage ganz fertig, weil ich naiverweise glaubte, dass dem Arzt statt einer Operation zwei gelungen waren,

4. ich schluckte jeweils am Morgen und am Abend dreihundert Kronen in Form von Tabletten des Medikaments XELODA, der bekannte Kämpfer gegen den Krebs feuert systematisch mit schweren Geschützen und zur Sicherheit versengt er *die Landschaft meines Körpers* mit Napalm, keine einzige bösartige Zelle soll am Leben bleiben, damit sie nicht die braven Zellen zum Aufstand anstachelt ... nach vierzehn Tagen ist Pause, in der ich wie ein Drogensüchtiger vom Entzug geschüttelt werde und Montag gehe ich in die Onkologie,

Michal Machat: Siegfried (ilustrace ke knize Bohumila Hrabala: Obsluhoval jsem anglického krále / Illustration zum Buch von Bohumil Hrabal: Ich habe den englischen König bedient), 2006, počítačová kresba / Computerzeichnung, 52 × 57 cm

manchmal müssen es bis zu acht Chemotherapien sein, schreckte mich der Arzt, der dem Abbé aus dem Film Rozmarné léto [Ein launiger Sommer] so unglaublich ähnlich war, aber keine Angst, besänftigte er meinen Schrecken, möglicherweise werden es nicht so viele sein, auch wenn man sicher gehen sollte, dass alles vernichtet wurde ... er hob die rechte Hand von der Tastatur des Rechners und unterstrich seine Worte mit einer Geste des Kopfabschlagens,

ich habe Blasen an den Fußsohlen bekommen! rief ich beleidigt und machte Anstalten mir die Schuhe auszuziehen, er erschrak, dass ich ihm aus dem Büro eine Ordination machen wollte und tippte alles in den Rechner,

irgendein Weißkittel durchquerte das enge Büro und ließ die gegenüberliegende Tür offen, uns überschwemmte das vorweihnachtliche Lachen der Schwestern, wir wünschten uns Frohe Weihnachten ohne uns in diesem Millieu voller unterschiedlich heimtückischer Mikroorganismen die Hände zu geben,

an mir vorbei gingen ganz junge Frauen und auch alte, mit umgebundenen Kopftüchern, als würden sie am 1. Mai zum Umzug der proletarischen Frauen gehen, aber da hätten sie Kopftücher so rot wie Blut und nicht bunt gemusterte, manche gar mit einer Andeutung modischer Koketterie, und würde sich in den beiden Wartezimmern voller Patienten das Leid in einen Sturm verwandeln, der sogar Autos durcheinander wirbelt, geschweige denn bunte Kopftücher, würde ich durch ein Wäldchen von kahlen Köpfen gehen, ich halte mich an die einzige Sicherheit, meinen französischen Stock auf dem rutschigen Granitpflaster, der eisige Wind ist eingebettet in strahlende Sonne, im Park durchschreite ich eine Schülerschlacht, Schneebälle sausen mir um die Ohren und die Augen habe ich voller glitzernder Kindheitserinnerungen,

der Leib schweigt und arbeitet, aber die Seele bummelt und grübelt bis mir der Kopf weh tut ... ihr steht nicht das Wasser bis zum Hals, verhätschelt ist sie, unsichtbar und noch dazu angeblich unsterblich! ich kann sie nicht im Hosenschlitz wie einen schlaffen kleinen Pimmel ertasten, der ständig schläft und von der Jugendzeit träumt, als er so rege war wie Andersens kleiner Schornsteinfeger ... mit der Seele hadere ist ständig, mit dem Leib nie, da entschuldige ich mich schon eher in Anfällen von Bußfertigkeit für das verheerende, so viele Jahrzehnte dauernde Überfressen und übermäßige Trinken, mühsam schleppt sich der von Krankheit geschwächte Leib und muss auch noch die Mütze bewachen, damit sie mir nicht davon fliegt,

die Seele stolziert nur herum ... sofern sie nicht wie eine Aura um den Kopf herum flattert, wie mir gestern im Antiquariat ein Broschüren-Esoteriker sagte, *ihre ist violett und das ist schlecht!* er kommt schon seit zwei Jahren und verstreut angelesene Weisheiten, er bettelt geradezu um einen Rauswurf,

wenn meine Nerven durchgehen, der hat schon so vielen Menschen den Kopf verrückt gemacht! er schreitet durch drei mit Büchern voll gestopfte Räume, gelegentlich lässt er von der linken Hand an einem Schnürchen ein siderisches Pendel herunterhängen und taxiert lebende und tote Autoren, nickt wissend mit dem Kopf und wartet, dass ich ihn frage, damit er seinen Wasserfall los lassen kann ... er würde gerne hinter mich gelangen um auch meine Seele zu vermessen, ich flüchte in die entfernteste Ecke und habe Angst, dass ich ihn dereinst in der Aufregung umbringe, ich, der friedliebende Taoist!

meine unerforschliche Seele, meine vom Leib verwöhnte Seele! ich weiß nicht, ob sie nicht in Kürze in einer Depression zusammenbricht, aus dem Fenster springt, sie kann sich auch in einer selbstmörderischen Manie einen Plastikbeutel über den Kopf ziehen und den Leib überreden, dass er mit dem Atmen aufhört und dann fliegt sie ins All, um mit einem anderen Leib zu kopulieren,

5. erst in der Nacht (3.35 Uhr) kam ich zur Ruhe, durch das Lesen der „Beschreibung eines Kampfes“ auf der Seite, wo das Gespräch zwischen dem Dicken und dem Beter beginnt und ich versank hemmungslos in den Tiefen von Kafkas Welt, alles in der Schlaflosigkeit so Wichtige versank, hörte auf zu existieren, ich durchlebte das Glück der Vollkommenheit auch für ihn, den von Dämonen gejagten ...

ich stärke mich durch die Rückkehr zu Dichtern, die ich seit Jahrzehnten kenne, und Robinson Jeffers ist einer von ihnen, jetzt ist keine Zeit für einen Lobgesang über den Dichter aus dem Habichtturm, den er selbst errichtete, ein Haus aus Felsen, abgeschliffen vom stürmischen Atlantik ... dort lebte er mit der geliebten Una, auf der Flucht vor der Zivilisation, als sie starb, schrieb er in seinem Leid, das gewaltig war wie der Ozean, der gegen den Habichtturm anstürmte, die tragische Geschichte von Hungerfield, dem Kraftprotz, der den Tod überwand, um der sterbenden Mutter das Leben zu retten,

*Ihm war jedoch wie einem Menschen,
der in einem See von Leichen schwamm, frisch geernteten Seelen von den
Feldern der ganzen Welt,
im See des matten Stöhnens und Ächzens,
der Gefolgschaft des Todes,
und er teilte die Wellen ihrer fahlen Köpfe mit den Händen
und ihre Innereien mit den Füßen und schwamm auf ihnen (...)
Der Leib des Todes war einem Schatten gleich,
war aber härter als Eisen (...)
... und schnell wie ein Wiesel
bohrte er sich in seine Kehle: und da war die düstergraue Luft erfüllt von
schrecklichem Gestank und Hoffnungslosigkeit der Leichen und Hunger
field meinte,
den Tod verwundet zu haben.*

die gelesenen Zeilen flogen durch den Lichtkegel des Lämpchen links vom Kopf, wischten das freundliche Halbdunkel des Zimmers weg und brachten mich ins Krankenhaus zurück, wo die Zeitlosigkeit herrschte, aber nur für meine Seele, die Operation lief in realer Zeit: der von starken Lampen beleuchtete, aufgeschnittene Bauch, geneigte Köpfe und hin und her huschende Hände, auch der Tod wartete dort auf fehlerhafte Handlungen, während ich schlafend im temporären Nicht-Sein versunken war,

am schlimmsten war es in der steinernen Krypta, deren Decke mir wie vom Wüstenwind gejagter Sand entgegen flog, dort huschten junge Frauen in grauen Habits vorbei und fürchteten flüsternd, dass Mutter Erde über meine Anwesenheit entrüstet sei ... die dunkle Öffnung der Krypta atmete Leichengestank und die Hoffnungslosigkeit der Nichtigkeit, ich wusste, dass dort der Tod ist ... die einzige Hoffnung lag in der Flucht, aber wie und wohin mit den Händen und Füßen, die mit Lederriemen gefesselt waren?

die schrecklichen Szenen kehrten wieder, auch nachdem ich aus dem künstlichen Schlaf aufgewacht war, ich hatte Angst einzuschlafen, damit ich nicht in die Krypta zurückkehrte, vergeblich überzeugte ich die Seele, dass das nur chemische Halluzinationen waren, sie bebte in mir wie in den letzten Zügen...

6. an einem heißen Sommertag hatte ich eine Literflasche mit schwarzer Tusche geöffnet, wir hatten nur Shorts an und der dreijährige Vitek machte sich mit einem Elan ans Werk, dass ihm sogar Paul Klee im Himmel neidisch sein musste ... fasziniert verfolgte ich die Pinselkür und achtete darauf, dass der Meister rechtzeitig neues Papier bekam,

auf dem grasbewachsenen Hof in Svárov waren wir allein, aber wir hatten eine Menge Zuschauer: die Katzen beschnupperten die Zeichnungen und als sie feststellten, dass sie nicht fressbar sind, zogen sie weiter zum Kaufland, auf der Suche nach Schnäppchen, Pidla zog über den Rasen und weil wir nicht mit Tusche sparten, drückte sie ihre Tatzen auf den fertigen Zeichnungen ab, anstelle einer Unterschrift, schwarze Ameisen zogen in den Kampf gegen die roten, die sich im Unterbau des Schuppens angesiedelt hatten und wenn auf ihrem Weg eine kleine Tuschepfütze war, marschierten sie mit angehaltenem Atem tapfer durch und über den schwarzen See ragten nur die Spitzen ihrer Lanzen, ein laues Lüftchen leckte sie Zeichnung ab und trocknete sie dadurch und dazu rauschten die Linden am Hang und die blühenden Akazien verstreuten mit vollen Händen ihren betörenden Duft,

die Haustür knallte, es kamen die Weiber und wir beide bekamen unser Fett ab, weil wir uns ganz eingesaut hatten ... elf der besten Zeichnungen hängte ich an der Wäscheleine auf und als die für wirkliche Kunst unempfindlichen Massen abgezogen waren, genossen wir die ganze Pracht

in vollen Zügen, auch die Weiber kehrten zurück um uns zu verzeihen und uns in der Wanne ordentlich abzuschrubben,

erinnerst du dich noch, wie du mit drei Jahren so schön gezeichnet hast? frage ich den zehnjährigen Vitek, kaum dass wir uns mit den kleinen Fingern der linken Hand nach uraltem Pfadfinderritual begrüßt haben, *ich zeichne auch jetzt, manchmal* ... behauptet er, aber wir wissen beide, dass das nicht mehr aus der Phantasie ist, sondern nach dem Fernsehen, wo die meschugene Simpsonfamilie herrscht,

endlich habe ich nach vierzehn Tagen jemanden mit reiner Energie neben mir! und wie gerne wir miteinander schweigen ... er fragt nicht nach meiner Krankheit, weil er Angst vor dem Tod hat, der ihn als Einjährigen im Krankenhaus umkreiste, als sein Hals innen bis zum Ersticken anschwell ... er fürchtet sich vor ihm, wie ich als Zehnjähriger, beim Anblick des Großvaters im Sarg, der hier noch strenger als zu Lebzeiten wirkte,

dann schalten wir COOL-TV ein und lachen über die Geschichten der Simpsons und bei Ninja Factor raten wir, wer bei den super schwierigen Hindernissen nicht das Ziel erreicht und ins Wasser fällt, aber am liebsten spielen wir Schiffe-Versenken auf Karopapier, wo das schwierigste ist, auf die Ferne auf einem einzelnen Karo ein einfaches Boot zu finden, manchmal spielen wir das Spiel gar nicht zu Ende und Vitek muss heim ... mit Pfadfinderguß versprechen wir uns gegenseitig, die im Schrank aufbewahrten Notizbücher nicht zu öffnen um durch Schummeln beim nächsten Mal zu gewinnen,

sobald hinter Vitek und der Kleinen Mama unsere gepanzerte Tür, mit zwei Schlössern gegen Diebe, zufällt, sinke ich ins Bett, weil ich hundemüde bin, und bevor ich einschlafe, murmle ich ein altes französisches Gebet: *„Heilige Maria, Mutter Gottes, bewahre mein Herz rein wie ein Kinderherz und klar wie einen Quell. Erbitte für mich ein schlichtes ungetrübtes Herz, ein edles Herz, das freigebig und zart im Mitleid ist, ein treues und großzügiges Herz, das Gutes nie vergisst und Unrecht niemals im Gedächtnis bewahrt“* und dann schlafe ich wie ein Stück Holz, das von Geigen träumt,

manchmal zerren an unserer Familie kleine Dämonen, da ist es sinnlos auf Besuch zu kommen, sogar die Schwänze der Kater peitschen aufgeregt die Luft, als wären sie gar nicht kastriert, sie springen durch die Lichtstreifen der untergehenden Sonne und knabbern an den Geranien ... Vitek grüßte zwar, blieb aber liegen und machte mit flinken Fingern an den Hebeln der Konsole weiter alle Schurken platt ... ermahnt von der Kleinen Mama, *widme dich Opa und Oma, die erstmals nach Weihnachten, jetzt ist es fast schon Frühjahr, zu Besuch gekommen sind* ... stand er gehorsam auf, stieg auf der Wendeltreppe ins obere Zimmer und begann mit elastischen Kugeln zu werfen, die wie lebendig auf Köpfe springen und weh tun,

die Tochter fängt an zu schreien, dann auch die Mutter, das liebe Enkelkind sammelt mit hämischem Grinsen die weg gehupften Kugeln, das doppelte weibliche Geschrei hört nicht auf, und schon ist es die Kindererziehung früher und speziell dieses Kindes ohne Vater, der zweimal in der Woche zu Besuch kommt, nur Vitek gibt ihr Rückhalt, der schreit jetzt auch ... zerknirscht sitze ich im Lehnstuhl, schweige und ermahne nach einer Weile: *zur Mama solltest du nicht sagen, dass sie blöd ist!* ich hole das Handy heraus, setze mir die Brille auf und bestelle ein Taxi, ich stecke das Handy in die Brusttasche und taste nach meinem Herz, klopf ... klopf ... klopf, dieses Nerventheater hat seinen Rhythmus noch nicht durcheinander gebracht, wir gehen, die Kater sind vom Fenster gesprungen, sie reiben sich an unseren Füßen und schnurren: *warum so früh, wir haben uns doch noch gar nicht unterhalten?*

7. eine grauenhafte Nacht reißender Dämonen bis drei Uhr nach Mitternacht ... aus dem schmalen Raum zwischen den Schläfenknochen dringen auf dem Weg zum Klo ab und zu Seufzer und Stöhnen, die geschwollenen Fußsohlen schmerzen beim Auftreten ... ich ächze und Anfang der Woche habe ich eine Halbliterflasche Wodka auf zweimal ausgetrunken und zusammen mit meinem Frauchen eine Siebentelflasche Rotwein, wenn ich das übermäßige Essen dazu zähle, dann ist es kein Wunder, wenn der Rest des Dickdarms jammert,

auf dem Weg zum Krankenhaus treibt mich ein frischer Wind an, er dringt durch meinen Wintermantel mit einem Frühlingsversprechen, die funkelnde Sonne will mich überreden, die Mütze abzunehmen, sie wolle mir die Haare zählen, ob sie nach sechs Chemotherapien nicht weniger geworden sind ... das schweigende Wartezimmer in der Onkologie, wie immer voll von Patienten, zwei sind besonders schlecht drauf, sie sitzen in Rollstühlen, mit hängenden Köpfen, wie zwei Schwalben, schlafend vor einem weiten Flug, ich sehe mich vorsichtig um, damit ich nicht allzu munter wirke, für einen Augenblick versinke ich in den gemarterten Augen einer Mageren, die weder den kahlen Kopf noch die anklagende Haut des faltigen Dekolletes verdeckt, sie sitzt neben einer Molligen mit Brüsten wie eine Filmgöttin, die verschwundenen Haare verdeckt sie unter einer rotbraunem Pudelmütze, mit nicht lachenden Lippen zum Küssen,

ab und zu überfällt mich die Sentimentalität von Marmortäubchen mit zarten, verrenkten Hälsen, aber mein Zwillingsschwesterchen hatte keinen Grabstein und ihr winziges Grab mit einem Holzkreuz war bald verschwunden, weil Mutter kein Geld hatte, Vater stand damals in der vollen Kraft eines dreißigjährigen Säufers und hatte noch zweiundfünfzig Jahre zum Saufen vor sich ... meinen Zwilling Mařenka kann ich mir nicht als altes Weiblein vorstellen, vermutlich hätten wir uns nicht allzu gut verstanden, sie lebte nur vierzehn Tage und blieb mir nahe durch ihr unerfülltes Leben, als hätte das Paul Klee schon 1916 gewusst, als er den Satz meines Lebens in sein Tagebuch schrieb: *Meine Innigkeit ist eher die Innigkeit von Toten oder Ungeborenen*

JOSEF KRÁL, geb. 1933, lebt in Liberec, arbeitete bis 1968 als Journalist und Historiker. Die Ergebnisse seiner Forschungen in Archiven über den antinazistischen Widerstand während des zweiten Weltkrieges fasste er in dem Buch historischer Reportagen *Parašutisté (Die Fallschirmjäger – 1967)* zusammen, was half Legenden über den Widerstand niederzureißen. Zur Zeit der sog. kommunistischen Normalisierung, als ihm die Publikationstätigkeit untersagt war, schrieb er in Verborgenheit: *Hranaté míčky s hřebíčky I.–II. (Eckige Bälle mit Nägeln I.–II.)* und *Střemhlavý let v kleci (Sturzflug im Käfig)*, dichterische Prosa und die Aufzeichnungen über Gespräche mit Bohumil Hrabal (in der Undergroundliteratur 1984 u 1988, dann im Selbstverlag KING 1992 und 1993, ergänzt 2010). Die Bücher wurden von ihm selbst illustriert. Eine Probe introspektiver Texte wurde im Buch *Čítanka samizdatové a exilové literatury II (Lesebuch des Undergrounds und des Exils II – 1991)* abgedruckt. Außer dieser Art des Schreibens wendet er sich schon seit 1979 intensiv den bildenden Künsten in untraditionellen Methoden zu, die später in Laser-Bildern, realisiert mittels PC, mündeten.

MICHAL MACHAT, geb. am 14. 8. 1963 in Prag. Studien: 1978–1982 Václav-Hollar-Schule für bildende Kunst des in Prag, 1984–1990 Hochschule für bildende Künste in Prag, Atelier für Glaskunst bei Prof. V. Kopecký, Prof. S. Libenský und Prof. J. Svoboda. Maler, Zeichner und bildender Künstler im Glasfach. Zu Beginn der neunziger Jahre erregte er Aufmerksamkeit im Verein mit Martin Velíšek als schöpferisches Paar und das mit Aktionen, die sowohl bei den Zuschauern als auch bei den Ausstellern erregte Haltungen provozierten. Nachdem sie auseinander gegangen waren und er nach Železný Brod übersiedelte, wendet er sich intensiv der figurativen Malerei, der Zeichnung und der Grafik zu, für die groteske Formen und räumliche Deformationen, meistens mit sexuellem Untertext typisch sind. Neben der traditionellen Malerei pflegt er auch originale digitale Methoden. Seine Arbeiten stellen oft die bildliche Begleitung bei Kleinauflagen von Büchern dar. Seine bekannteste Illustration schuf er im Jahre 2006, als er mit PC-Malerei die neue Ausgabe des Buches von Hrabal *Ich habe den englischen König bedient* begleitete. Seine Arbeiten sind in Sammlungen sowie in Böhmen als auch im Ausland vertreten. Er lebt in Železný Brod.

Stanislav Kubín

Poezie

Jób

(úryvky)

3

scházíš mi
tvé tělo a ruce
jako štít proti osamění
na pospas smutkům
co dotírají jako smečka vlků
jako smečka vlků
se vynořují
ze tmy
vyhořelých hvězd

kdybys jen tak znala
byť úlomek té tíhy
balvanů ze zasutí
času
té tíhy drtící
proč existuje paměť
a vzpomínky
ta smečka d'asů
všeho co tíží
břemenem vin
i provinění

4

jak pocit kruté žízně
je cesta návratu
proti proudu času
do snů a vzpomínek

chybí mi
chybí tvá ruka bezpečná
aby odhrnula
závoj oblouznění
tíhy horečnatých dní

víš kolik sil
a lásek mě to stojí
ty noční součty ztrát
žaly
že prostor v čase
a mezi hvězdami
je k nepřekročení

Barvy ticha

Ptal jsi se malíře,
jak těžké je asi
namalovat ticho zářícími barvami.
Ptal jsem se skladatele,
jak zapsat ticho do not
vzletné ódy.
Ptal jsem se loutnistky,
jak zahrát ticho
jásavými tóny její loutny
ve světě zbytečných slov.
A nikdo,
nikdo ti neřekne, jak důležité
je uslyšet ticho
ve vlastním srdci.

Svět potřebuje zázraky

Svět potřebuje zázraky
I obyčejné věci
Protože když slova oněmí
A barvy oslepnou
Je zbytečné ptát se slov
Proč hluše zní
Jak cinkot penízků
Nepoctivé ražby

Neboť svět potřebuje zázraky –
Uvědomit si dary
I možnost dohlédnout
Až za obzor písní
Za rámy obrazů krajín
Nikdy nenamalovaných
A zatím tiše spících
Na malířově paletě

Zatím tiše spících
V malířově srdci
Báskův duši
A dětských očí
Neboť tento svět
Potřebuje zázraky

Zkamenělý čas

Končí se hra
V níž dát jsi toužil mat
A zatím jak plynul čas
Souboj proměnil se v pat
Z krále je pěšec
A královně zsedl vlas

Víš
I kdybys jen tiše mlčela
A jen v duchu vyčítala
Tu stěnu zoufání co trčela
Občas mezi námi jako skála
Jako zkamenělý čas
V mém srdci stále bude znít
Tvůj konejšivý hlas

K čemu slova

Hovoříme
Máme-li co sdělit
I mlčíváme
Pod tíhou přemíry slov
Hluchých a prázdných
K čemu slova
Dobrá jen zamlčet
Co vlastně chtěl si říci
Co slova neobsáhnou
Co není v nich

Až nastane ta chvíle

Až nastane ta chvíle
Těžká a potemnělá
Jako čas umírající
Ve dřevu starých borovic
Tak znova
Ještě jednou
Kokpit letadla a šum
Šum větru na křídlech
Změř hlasů ve sluchátkách
Důvěrný dotyk dlaně
S kůží na kniplu
Dotyk důvěrnější
Než pohlazení dívčí kůže
A pak už nic
A tma

Ilona Chvátlová: Rytmus (Nepálský cyklus) / Rhythmus (Nepalenischer Zyklus), 1999, tempera, uhel, pastel, sypký pigment, nepálský ruční papír / Tempera, Kohle, Pastell, Pulverpigment auf handgeschöpften nepalenischer Papier, 526 × 850 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

STANISLAV KUBÍN, nar. 1943 ve Velimi, žije v Liberci. Publikoval od mládí, již za svého pobytu na odborné škole v Brně koncem padesátých let, kde se autorsky výrazně podílel na činnosti amatérského divadelního souboru. V roce 1987 bylo zúročeno jeho přátelství s Miroslavem Horníčkem zrodem cyklu pořadů „Přijďte k nám pobejt“, na které navázaly cykly „Povídání o naslouchání“ a „Doteky – plochy poznání“. Na těchto pořadech se podílel až do roku 1991 spoluautorsky a jako dramaturg. Od roku 1992 je už jediným autorem scénářů pro tato talk show, jichž do roku 2009 napsal více jak 150. Hosty těchto kontaktních pořadů byly desítky vynikajících osobností kultury, umění, publicistiky, vědy, medicíny a sportu. Je autorem řady literárních pásem a kompozic (např. *Lahodná vieřina*, *Letec a básník*, *Kam chodí vitr spát*), vydal čtyři básnické sbírky: *Dotýkáni* (1999, 2002), *Čas zastavení – čas Perseid* (2003), *Klečící Bůh* (2003) a *Oblouk návratu* (2006). Napsal více jak 150 esejů *Epištolní a jiná zamyšlení*, a také libreto literárně-hudební kompozice *Laudatio pro Antonína Dvořáka*. Je rovněž autorem desítek vernisáží výstav výtvarníků a také filozofických i polemických článků, především v církevním tisku. Spolupracuje s Českým rozhlasem a s redakcí náboženského vysílání České televize Brno, přispívá do Radia Proglas.

ILONA CHVÁTLOVÁ, nar. 8. 12. 1953 v Liberci. Studia: 1973–1978 Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, obor český jazyk a výtvarná výchova (M. Štolfa, V. Kotasová). Od 70. let se věnuje pedagogické činnosti na středoškolské a vysokoškolské úrovni. Je malířkou, která se ale soustředí na práci s papírem a maluje zejména temperami a pastelem za použití sypkých pigmentů. Začínala s portrétem a figurou, ale postupně se konkrétní děj zakrýval rozmýváním, realita koláží, muchláním a šrafuou. Od 90. let se její tvorba velmi zobečňuje, dostává se do meditativní polohy a dotýká světa abstrakce. Začínají se do ní promítat osobní zkušenosti s uměním primitivních národů po návštěvě v Nové Guineji a také pobyty v Nepálu. Manželka výtvarníka Horsta Bernharda. Věnuje se též publikační činnosti. Žije a pracuje v Liberci.

Stanislaw Kubin Poesie

Hiob

(Fragment)

3

du fehlst mir
dein Körper und Hände
als Schutzschild gegen Vereinsamung
der Trauer preisgegeben
die wie ein Wolfsrudel bedrängt
wie ein Wolfsrudel
taucht sie auf
aus der Finsternis
ausgebrannter Sterne

wenn du einen Bruchteil
dieser Last nur kanntest
des Felsgesteins aus der verschütteten
Zeit
der zermalmenden Last
weswegen Gedächtnis existiert
und Erinnerungen
diese Dämonenmeute
All dessen was bedrückt
durch die Last der Schuld
und des Verschuldens

4

wie das Gefühl brennenden Durstes
ist ein Weg der Wiederkehr
gegen den Strom der Zeit
in Träume und Erinnerungen

es fehlt mir
fehlt deine sichere Hand
um den Schleier
der Betörung fiebrhafter Tage
abzustreifen

weiß wie viel Kräfte
und Lieben es mich kostet
das nächtliche Zusammenzählen
der Verluste
des Leids
dass der Raum in der Zeit
und zwischen den Sternen
nicht zu überwinden ist

Farben der Stille

Du fragtest einen Maler,
wie schwer mag es sein
Stille mit leuchtenden Farben zu malen.
Ich fragte einen Komponisten,
wie Stille zu fassen wär'
in Noten beschwingter Ode.
Ich fragte eine Lautenspielerin,
wie Stille zu spielen wär
mit jubelnden Tönen ihrer Laute,
in der Welt überflüssiger Worte.
Und niemand,
niemand sagte dir, wie wichtig
auf Stille zu hören
im eignen Herzen.

Die Welt braucht Wunder

Die Welt braucht Wunder
Auch gewöhnliche Dinge
Weil wenn Worte verstummen
Und Farben erblinden
Vergeblich ist Worte zu befragen
Warum sie taub klingen
Wie klirrende Münzen
Unehrllicher Prägung

Denn die Welt braucht Wunder –
Bewusstmachen der Gaben
Auch der Möglichkeit bis
Hinter den Liedhorizont zu blicken
Hinter die Rahmen
Nie gemalter Landschaftsbilder
Indessen auf der Malerpalette
Leise schlummernd

Indessen leise schlummernd
In Malers Herzen
Dichters Seele
Und in Kinderaugen
Denn diese Welt
Braucht Wunder

Versteinerte Zeit

Es endet das Spiel
In dem du Matt zu geben sehntest
Und während Zeit verging
Wandelt sich Duell in Patt
König wird zum Bauern
Der Dame ergraut das Haar

Weißt du
Selbst wenn du nur leise schwiegest
Und nur im Geiste mir vorwürfest
Diese Wand des Verzweifeln die ragte
Zuweilen zwischen uns felsengleich
Wie versteinerte Zeit
Bleibt mir stets im Herzen
Deiner sanften Worte Klang

Wozu Worte

Wir sprechen
Wenn wir was zu sagen haben
Schweigen auch
Unter der Last von Übermaß
An tauben und leeren Worten
Wozu Worte –
Gut nur um zu verschweigen
Was eigentlich du sagen wolltest
Was Worte nicht umfassen
Was ihnen nicht innewohnt

Wenn jene Stunde anbricht

Wenn jene Stunde anbricht
Schwer und düster
Wie sterbende Zeit
Im alten Kiefernholz
So erneut
Noch einmal
Cockpit des Flugzeugs und Geräusch
Geräusch des Windes an Tragflügeln
Stimmengewirr in Kopfhörern
Vertrauter Hautkontakt
Der Hand am Knüppel
Vertrauter als Streicheln
zarter Mädchenhaut
Und dann nichts mehr
Und Dunkelheit

Ilona Chválová: Zápas (Nepálský cyklus) / Das Ringen (Nepalenischer Zyklus), 1999, tempera, uhel, pastel, perforace, nepálský jutový ruční papír / Tempera, Kohle, Pastell, Perforation, Nepalenischer handgeschöpftes Jutapapier. 520 × 855 mm, Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

STANISLAV KUBÍN, geb. 1943 in Velim, lebt in Liberec. Publierte seit seiner Jugend. Schon zu Zeiten auf der Fachschule in Brünn in der fünfziger Jahren machte er sich als Autor bei seiner Tätigkeit im Amateurtheaterensemble einen Namen. Im Jahre 1987 machte sich seine Freundschaft mit Miroslav Horníček bezahlt, da der Zyklus *Přijďte k nám pobejt (Kommt nur zu Besuch)* geboren wurde, auf den *Povídání a naslouchání (Erzähl und höre)* und *Doteky – plochy poznání (Berührung – Flächen der Erkenntnis)* folgten. An diesen Programmen beteiligte er sich bis zum Jahre 1991 als Mitautor und als Dramaturg. Seit 1992 ist er schon der alleinige Autor dieser Talkshow, deren er bis 2009 mehr als 150 schrieb. Gäste dieser kontaktartigen Programme waren viele hervorragende Persönlichkeiten aus Kultur, Kunst, Publizistik, Wissenschaft, Medizin und Sport. Er ist Autor einer Reihe literarischer Folgen und Kompositionen z.B. *Lahodná vteřina, Letec a básník, Kam chodí vítr spát (Wohlthuende Sekunde, Der Flieger und Dichter, Wo der Wind schlafen geht)*, weiter gab er vier Gedichtbände heraus u.a. *Klečící bůh (Der knieende Gott – 2003)* und *Oblouk návratu (Bogen der Wiederkehr – 2006)*. Dazu gehören mehr als 150 Epistel-Essays und andere Erwägungen und auch das Libretto zur literarisch-musikalischen Komposition *Laudatio für Antonín Dvořák*. Zu seinem Schaffen gehören auch viele Vermisagen von Ausstellungen in bildenden Künsten und auch philosophische polemische Artikel, besonders im kirchlichen Bereich. Er ist Mitarbeiter des Tschechischen Rundfunks und der Redaktion religiöser Sendungen beim Tschechischen Fernsehen Brünn sowie beim Radio Proglas.

ILONA CHVÁLOVÁ, geb. am 8. 12. 1953 in Liberec. Studien: 1973–1978 Philosophische Fakultät der Palacky-Universität in Olomouc, Fach Tschechische Sprache und bildende Kunsterziehung (M. Štolfa, V. Kotasová) Seit den siebziger Jahren widmet sie sich der pädagogischen Tätigkeit auf Mittelschul- und Hochschulniveau. Sie ist Malerin, die sich allerdings auf Arbeiten mit Papier konzentriert und malt vor allem mit Temperafarben und Pastell bei Verwendung lockerer Pigmente. Sie begann mit Porträt und Figur, aber nach und nach verdeckte sich der konkrete Vorgang durch Verwaschung, die Realität mit Collage, Knitterung und Schraffierung. Seit den neunziger Jahren verallgemeinert sich ihr Werk, sie kommt in eine meditative Lage und berührt die Welt der Abstraktion. In diese Welt werden persönliche Erfahrungen und die Kunst primitiver Völker eingebracht, bedingt durch Aufenthalte in Guinea und auch in Nepal. Sie ist die Ehegattin des bildenden Künstlers Horst Bernhard. Sie widmet sich auch der Publikations-tätigkeit. Sie lebt und arbeitet in Liberec.

Štěpán Kučera

Tajemství smrti Tychona Brahe, císařského astronoma, strašlivý příběh z rudolfínské Prahy

(ukázka z knížky Tajná kronika
Rychlých šípů... a jiné příběhy)

„Vím, že je to strašné,“ řekla Janova žena, „ale zkus se na to podívat z té lepší stránky. Rodině by to pomohlo.“

„Uvědomuješ si, že mluvíš o vraždě člověka?“ zasípal Jan.

„Já si to nevymyslela,“ odsekla Janova žena a pokoj se zase ponořil do ticha. Byla první lednová noc, Jan právě dokončil svůj letošní horoskop. S hlavou v dlaních zíral na nákras dvanácti dómů, z nichž jako vztyčený prst vystupoval osmý dóm smrti. Z postavení planet jasně vyplývalo, kdo má zemřít, a jasně bylo i to, že Janovou rukou. Jan hvězdám věřil, proto se stal astronomem i astrologem. Celý život se snažil mezi těmito dvěma naukami najít nějakou souvislost. Celý život marně.

„Když jsme u *něj* bydleli v Benátkách,“ přerušila zase ticho Janova žena, „museli jsme se doprošovat, aby nám dal kuchyň a komoru. Aby se nám postaral o dříví na zimu... Nevěděli jsme, kolik nám patří masa, ryb, piva, vína, chleba...“

„Kvůli tomu se nezabíjí, miláčku.“

„Víš, jak bych si přála další dítě, Hansi... Musíš víc myslet na rodinu.“

„Ano, miláčku, ale...“

„Kdo myslíš, že by ho nahradil u dvora, kdyby se mu něco stalo? Ty.“

„Tak dost!“ Jan praštil pěstí do náčrtu, kde se výhružně křížilo dvanáct polí. „Odmítám se o tom bavit. Odmítám!“

Vtom se ozvalo zabušení na dveře. Jan šel otevřít a stejně jako jeho žena věděl, kdo se to k nim dobývá hluboko po půlnoci.

„Šťastný nový rok, Hansi, i vám, paní Keplerová,“ zahlaholil udýchaně Tycho Brahe, když vtrhl do pokoje. „Ženu se za tebou přes půl Prahy, uff, nemáte něco k pití?“ Sáhl po džbánu a nalil si pohár vína. „Musíš jít hned se mnou, Hansi, Saturn stojí ráno blízko poledníku, to se dá nejlíp měřit paralaxa sféry i šířka...“

„Tychone, jsou tři hodiny ráno,“ osmělil se Jan, když zachytil pohled své ženy.

„Právě, nejvyšší čas připravit přístroje,“ řekl Tycho a obrátil do sebe poslední doušek vína. „Obleč se, počkám venku.“

Tycho byl statný muž, v mládí přišel v souboji o kus nosu a ještě v pětapadesáti letech dokázal pozorovat Venuši za slunečného svitu. Jan byl od dětství slabý, zrak měl špatný, ruce zjizvené od neštovic a nemocná játra. Tycho stál na vrcholu své vědecké dráhy, Jan teprve na začátku. Tycho se vypracoval v nejlepšího pozorovatele hvězdného nebe, Jan v nejlepšího teoretika. Tycho věděl, že středem vesmíru je Země, Jan věděl, že Slunce. Tycho potřeboval Janovy výpočty k potvrzení svého vesmíru, Jan potřeboval Tychonova pozorování k potvrzení svého. Jeden bez druhého se nemohli hnout z místa, společně taky ne.

V únoru se Keplerovi přestěhovali do Tychonova domu na Hradčanech.

„Kdybyste mi řekl polohu uzlů všech planet, dokázal bych je matematicky vyhodnotit a možná z nich i vystavit systém,“ vysvětloval Jan Tychonovi u oběda.

„Zase začínáš, Hansi,“ vzdychl Tycho. „Nepřivedl jsem tě do Prahy, aby ses znemožnil těmi svými systémy, ale abys mi pomohl v mojí práci. Mimochodem, jak ti chutná české pivo?“

„Geocentrická teorie,“ odpověděl Jan přeskakujícím hlasem, „je po Kopernikovi neudržitelná!“

„Ty a tvůj Koperník,“ řekl Tycho trpělivě, „Tohle přece věděl už Aristoteles. Když hodíš kámen, dopadne na zem. Co platí pro část, musí platit i pro celek. Zemi není vlastní pohyb.“

„Ale..., ale když přemístíte Zemi jinam, kámen bude padat pořád na stejné místo, ať tam hmota Země bude nebo nebude..., to není důkaz nehybnosti Země, ale přirozeného místa těžkých těles ve vesmíru,“ zvolal Jan a zašermoval vidličkou.

„Slovičkaříš, Hansi. A co Písmo svaté... Myslíš, že se mýlí i náš Pán?“

„Náš Pán stvořil Slunce zdrojem světla a síly! Proto ho musel dát do nějakého geometricky významného bodu!“

„Slunce nemůže být středem vesmíru už proto, že středem vesmíru je Země,“ uzavřel disputaci Tycho.

Jan zrucl a jedním lokem vyprázdnil korbek vychlazeného piva. Ještě ten večer dostal kašel a zimmici, které se nezbavil až do léta.

Březnové slunce bylo slabé, a když Jan vyšel před dům, stoupaly mu od úst obláčky páry. Pořád měl občas teploty, ale toho dne se vydal na procházku, protože si potřeboval odpočinout od knihy, kterou psal doslova horeč-

natě. Jmenovala se O pevnějších základech astrologie a Jan se v ní rozhodl vypořádat s rozsudkem, který nad ním vynesl jeho letošní horoskop. Odmítl tradiční arabskou astrologii, uznal vliv hvězd jedině na celou Zemi a popřel platnost osobních horoskopů. Moc ho to ale neuklidnilo.

Když přecházel na druhý břeh, od Vltavy stoupala mlha a postupně přikrývala celé Staré Město. Minul kolej jezuitů a vešel do bludiště uliček, po několika minutách chůze se před ním vynořila Betlémská kaple a v jejím sousedství dům U Hájků. Když Jan procházel kolem něj, všiml si, že ho oknem někdo pozoruje – ta tvář mu byla tak povědomá, že neodolal a zaklepal na dveře. V muži, který ho vpustil dovnitř, poznal Jan starého alchymistu, s nímž se minulý rok vídal na trhu ve Vladislavském sále.

Chodba domu byla vyzdobena podivnými symboly, kterým Jan moc nerozuměl, o to víc ho však uchvátila alchymistova pracovna. Tři stěny byly od podlahy ke stropu pokryté regály plnými knih, hlavně hermetických, ale taky filozofických a přírodovědných. Jan zahlédl i Mathioliho Herbář a několik rukopisů Jana Husa.

„Už dlouho jsem vás neviděl na Hradě,“ řekl Jan, aby něco řekl, a pátral očima po policích.

„Hodně pracuju,“ odpověděl alchymista, „to víte, kámen mudrců, to se nedá jen tak odbýt.“

Jan si všiml titulu Malý komentář. Byl to jeden z opisů, kterými Mikuláš Koperník zpravil nejbližší přátele o svojí převratné teorii.

„To je velice vzácná kniha,“ ukázal Jan na svazek.

„Dost jsme si s Mikulášem dopisovali,“ usmál se alchymista.

„Vy jste se znal s Koperníkem??“

„Alchymisté dávno vědí, jaké je tajemství vesmíru, ale naše věda nám přikazuje zachovávat ho v tajnosti. Ovšem Koperník byl blízko, proto jsem si s ním rád psal. Byl blíží než Aristoteles, Ptolemaios, blíží než Brahe. A vy jste blíží než Koperník,“ řekl alchymista.

Jan zrudl a rozpačitě těkal očima. „Tycho Brahe je skvělý astronom,“ vypravil ze sebe nakonec.

„Jeden z nejlepších,“ souhlasil alchymista, „ale svoji úlohu už splnil. Teď jste na řadě vy. Četl jsem vaše Kosmografické mystérium. Zatím se mýlíte, ale jste na správné cestě.“

„Ehm..., právě teď jsem jaksi... na mrtvém bodě. Nemůžu se hnout z místa...“

„Zařídte si, abyste mohl. Je to vaše povinnost.“

„Ale... je to mnohem těžší, než si myslíte,“ řekl Jan skoro šeptem.

„Jste génius, Keplere,“ pronesl alchymista přísně. „Máte povinnost neohlížet se na morálku. Současná morálka je hranice, která vzplála pod Giordanem Brunem. A předtím pod Husem, který kázal pár kroků odsud...“

„To je něco jiného,“ vzdychl Jan, „Hus byl dobrý křesťan, držel se Písma svatého. To, co bych musel udělat já, je těžký hřích!“

„Když se chcete ohánět Písmem,“ usmál se alchymista, „vzpomeňte si, jak král David zabil svého bližního, aby se mohl vyspat s jeho ženou. Bůh mu odpustil, protože David byl génius a přinesl blaho svému lidu.“

„Bůh mu odpustil, protože David svého činu litoval,“ odporoval Jan.

„I vy toho budete litovat,“ ujistil ho alchymista.

„A jako trest mu Bůh zabil syna!“

„To se může stát i vám.“

„Jste ďábel!“ vykřikl Jan a vyběhl z alchymistova domu. Utíkal mlhou až na Dobyččí trh, vběhl do kostela Božího těla a do večera se modlil. Domů se vrátil v horečce.

Později, když se trochu oteplilo, vydal se Jan znova k domu U Hájků. Současný majitel ho ujistil, že tam žádný alchymista nebydlí, vzpomněl si jenom, že kdysi dům patřil jistému Šimonu Hájkovi, který se zajímal o tajné nauky a byl vášnivým sběratelem knih.

Jan cítil, že musí z Prahy pryč. Přišlo mu proto velice vhod, když mu jeho tchán napsal, že je potřeba sjednat pronájem vinic, které Janova žena vlastnila ve Štýrsku. Tchán byl bohatý mlynář, pyšný na svoje jmění, a Jan byl pro něj jenom nepraktický snilek. Kdyby jeho dcera nebyla ve třidvaceti letech už podruhé vdovou, vybral by pro ni lepšího ženicha.

Jan si vyzádal svolení od Tychona a v dubnu odjel z Čech. Německé prostředí mu připomínalo rodné Švábsko a vyvolávalo v něm uklidňující vzpomínky na dětství.

Janův děd Sebald Kepler byl kožešník, Sebaldovi synové se stali váženými měšťany a zastávali dokonce funkce v městské radě. Jenom jeden z nich byl pijan, hrubián a nájemný žoldněr – Janův otec. Jednou se nechal naverbovat do válečného loďstva a od té doby už o něm rodina nikdy neslyšela. Jan přilnul k matce, kořenářce, která vedla syna k zájmu o přírodu a její síly. Jednou, když byl ještě malý, vzala ho matka na kopec za městem, aby si prohlédl velkou kometu, která se tehdy objevila na podzimmím nebi. Vyprávěla mu, že každá kometa se jmenuje po člověku, který ji první spatří a popíše, a když se Jan bude dobře učit a tvrdě pracovat, může se nějaká hvězda jmenovat i po něm. Jana ten nápad nadchl a vzbudil v něm touhu stát se astronomem. Až mnohem později se dozvěděl, že kometa, kterou tak užasle pozoroval, nese jméno Tychona Brahe.

Zatímco Jan cestoval po Štýrsku a vzpomínal na dětství, jeho žena navštívila Tychona.

„Potřebovala bych nějaký jed,“ požádala ho, „mám v komoře krysy.“

„K čemu jed, Barboro,“ odpověděl Tycho, „půjčím vám svého kocoura...“

„Radši bych ten jed,“ nedala se Janova žena.

„Počkejte, zavolám ho, je to prvotřídní lovec. Na pět minut ho zavřete do komory a máte po starostech...“

„Chci jed!“ skoro vykřikla. Když viděla Tychonův údiv, rychle dodala: „Víte, Hans je alergický na kočičí chlupy. Každým dnem se má vrátit a nechci, aby zase začal kašlat.“

„Ve vašem manželovi je víc neduhů než ve špitálu svaté Zdislavy,“ zasmál se Tycho. „Nic ze zlém, mám Hanse rád, myslím, že jednou z něj bude prvotřídní vědec. Na krysy vám dám speciální prášek, připravil jsem ho ve své alchymické laboratoři, nazval jsem ho hydrargium magnum!“

„Myslíte rtut’?“

„Ehm..., no, dalo by se to tak říct.“

Janova žena poděkovala, vzala váček z kozí kůže a srdečně se s Tychonem rozloučila.

Jan ze sebe otřepal jarní splíny, když viděl, že se k němu známí ve Štýrském Hradci chovají jako k věhlasnému vědci. Nečekal, jak mu autorita Tychona Brahe pomůže v kraji, ze kterého byl před dvěma lety spolu s ostatními protestanty vypovězen. Tenkrát se pro něj Tychonovo pozvání do Čech stalo vysvobozením. Jan s rodinou za ním přijel na zámek v Benátkách nad Jizerou, kde měl Tycho zřízenou observatoř, později se všichni přestěhovali do Prahy. Teď Jan navštívil štýrskohradecké gymnázium, kde předtím vyučoval matematiku a astronomii, a jeho bývalí kolegové včetně jezuitů s ním jednali velice uctivě. Kromě toho měl radost, že záchvaty zimnice ho přes léto nadobro opustily.

Když zase krácel pražskou ulicí, byla dlažba rozpálená srpnovým sluncem, že se skoro nedalo dýchat, a Vltava dostávala barvu bláta. To se nám udělalo hezky, pochvaloval si Jan a shlížel k řece na dívky s nahými kotníky. Měl dobrou náladu, přestal si lámat hlavu s letošním horoskopem a do domu na Hradčanech se docela těšil.

„Všechno jsem zařídil,“ radostně oznámil ženě.

„Já taky,“ odpověděla.

Do okenních tabulek se opíralo měkké slunce, Jan občas zahlédl, jak venku prolétlo vzduchem babí léto. Už několikátý týden seděl ve svém pokoji s úkolem matematicky podložit Tychonovu geocentrickou hypotézu. Správná čísla nevycházela, to Jana nepřekvapilo, ale byl v šoku, když Tychonova pozorování zkusmo dosadil do hypotézy Koperníkovy a zjistil, že správná čísla nevycházejí ani teď.

Koperníkova představa, že planety se pohybují v soustředných kružnicích, pod palbou Tychonových měření vybuchla jako supernova. Jan nepochyboval o správnosti Tychonových údajů ani o správnosti Koperníkova pohledu. Chyba musela být jinde. Jan cítil, že je blízko něčemu velkému. Kdyby tak dokázal spočítat, kde je umístěno Slunce a do jaké míry se planety pohybují nerovnoměrně. Kdyby tak měl všechna Tychonova pozorování!

Najednou se rozrazily dveře a do pokoje vpadl Tycho. „Hansi, dneska máme audienci u císaře, zapomněls?“ halasil a nalil si pohár vína. „Nech na chvíli těch počtů a oblikni se, za chvíli vyrazíme.“

„Tychone, musíte mi dát svoje měření, cítím, že jsem na prahu úžasného objevu,“ sepnul ruce Jan.

„Hansi, ty mě jednou přivedeš do hrobu,“ vzdychl Tycho. „Vezmi si plášť, ať nenecháme císaře čekat. Doufám, že nás pak nepozve na večeři, ty císařovy hody bývají k nevydržení dlouhé. Člověk si ani nesmí odskočit..., kolikrát jsem myslel, že mi snad praskne měchýř. Cestou ti budu vyprávět, jak jsem byl na večeři u Petra Voka, to byla taky hrůza. Nezapomeň si kloubok.“

Audience u císaře netrvala moc dlouho. Rudolfa nejvíc zajímalo, jestli Tycho s Janem už slyšeli o Golemovi a jestli nevědí, jak by se dal sehnat. Tycho vladaře ujistil, že se přeptá jednoho židovského vzdělance, který za ním občas dochází z ghetta, a že pak hned dá císaři vědět. Když se návštěva chýlila ke konci, Rudolf mezi řečí jmenoval Jana císařským matematikem a pověřil ho spolu s Tychonem sestavením nových planetárních tabulek. Tycho pohotově požádal císaře, aby směl dílo nazvat „Rudolfínské tabulky“, k čemuž císař velkomyslně svolil.

„Šplhoun,“ ulevil si doma Jan. „Ale zabíjet ho kvůli tomu nebudu,“ dodal jízlivě ke své ženě. Nemohl jí zapomenout, jak mu po jeho návratu ze Štýrska s výmluvným pohledem podala váček drcené rtuti a srazila mu tak náladu zpátky na bod mrazu. Byla to prostá žena, měla ho ráda a chtěla mu pomoci, ale nevěděla, jak ho její pomoc mučí.

Od císařské audience Jan neopustil dům, celé dny seděl v pokoji a počítal. Babí léto skončilo, říjen se ohlásil ranními mrazy a Jan ojiněným oknem sledoval holé stromy, na kterých se choulili havrani jako jablka ze záhrobí.

Koperník si ještě netroufl umístít Slunce přímo do středu svého systému, ale Jan byl odjakživa přesvědčen, že Slunce je něco jako magnet, hybná síla všech planet. V tom, že se planety pohybují po soustředných kružnicích, s Koperníkem dosud souhlasil. Teď ale z Tychonových měření vypočítal, že v přísluní planety postupují rychleji než v odsluní. Buď se tedy pohybují nepravidelnou rychlostí, což Janovi přišlo málo pravděpodobné, anebo neopisují kruhy! Kruh je nejdokonalejší tvar, na to přišli už Řekové – Jan tedy stál před objevem, který od základu přepíše chápání světa! Kdyby měl všechna měření, to obrovské bohatství, které Tycho stírá přes třicet let a žárlivě je střeží, dokázal by vystavět velkolepý chrám na oslavu lidské moudrosti. Občas zavadil očima o váček z koziny.

Jeho prosby se změnily v zoufalé úpění. Tycho na ně nejdříve odpovídal s otcovským úsměvem, ale v posledních týdnech mu docházela trpělivost a nedůtklivě Janovi připomínal, proč ho přivedl do Prahy a jaké závazky vůči němu má Jan splnit.

Bylo už hodně po půlnoci, Jan seděl za stolem a z měření čtyř fází Marsu počítal excentricitu jeho dráhy, když ho žena přemluvila, aby si šel lehnout. Protože měl zase horečku, připravila mu studený obklad – začínala o něj mít strach. Jan usnul a zdálo se mu, že se dostal do moci démonů z Levanie, kteří kolem něj divoce tančili a prováděli kouzelné obřady, aby ho nakonec zbavili veškeré tíže a nechali ho letět, nejdříve uvnitř zemského stínu a pak nahoru k Měsíci. V určitou chvíli si „nahoru“ a „dolů“ vyměnily role a Jan začal klesat, dokud nedosedl do měsíční krajiny. Viděl Zemi, jak se otáčí kolem Měsíce. Stejný klam jako Země a Slunce, řekl si. Vtom zpozoroval, že ze Země vychází světlo..., ale nebyl to sluneční svit, byl to, s hrůzou si uvědomil Jan, lesk měděné protézy, kterou Tycho nosil místo chybějící části nosu. Celá Země se začala měnit v Tychonův obličej, nepřírozně rozšklebený, rotující kolem Janova Měsíce čím dál rychleji, v podivných, šílených kružnicích –

Zdenka Hušková: Prales / Urwald, 2007, linoryt / Linolschnitt, 550 × 705 mm

Jan se probudil, hlavu schovanou v polštáři, tělo zamotané v peřinách. Jeho žena spala. Vstal, propocená košile ho studila na těle, odešel do pokoje a sedl si za stůl. Pohled mu padl na váček z kozí kůže. Sáhl do knihovny pro Bibli, zalistoval v ní, jestli k němu Pán promluví. „Zatroubil třetí anděl, a zřítla se z nebe veliká hvězda hořící jako pochoděň, padla na třetinu řek a na prameny vod. Jméno té hvězdy je Pelyněk. Třetina vod se změnila v pelyněk a množství lidí umřelo z těch vod, protože byly otráveny,“ četl. Zavřel Bibli, vysypal váček do poháru a zalil vínem. Pak vzal pero a papír a psal:

Drahá Barbaro,

až budeš číst tento list, budeš vědět, proč Tě prosím o odpuštění.

Pak papír zmačkal a začal znova:

Drahá Barbaro,

nedovršila jsi ještě třiceti let a již jsi potřetí vdovou. Leč věřím, že žena Tvé spanilosti a rodinného zázemí jistě nebude mít o nápadníky nouzi a po boku jednoho z nich prožije šťastnější život než po boku nebohého astronoma, jemuž nebylo dopřáno dokončit své životní –

Ozvalo se krátké zaklepaní a do pokoje vtrhl Tycho. „Hansi, to jsem rád, že nespíš, uff, k vám je to schodů... Je krásně vidět jitřenka Venuše, pojď se mnou, budeš mi psát cifry,“ volal zadýchaně, přešel místnost, a než mu v tom Jan stačil zabránit, obrátil do sebe celý pohár.

Tycho byl pohřben v Týnském chrámu, u prvního pilíře vpravo od oltáře. Smuteční obřad se stal událostí pro celou Prahu, řeč pronesl doktor Jan Jessenius, Jan Kepler složil elegii.

Deset dní předtím se kolem Tychonovy smrtelné postele shromáždili jeho rodina, žáci a asistenti. Tycho už mluvil ztěžka a špatně vyslovoval.

„Hansi,“ obrátil pohled k Janovi, když se rozloučil se ženou a s dětmi. „Je mi ctí, že to budeš ty, kdo bude zpracovávat moje měření.“

„Pro mě je to čest, Tychone,“ odvětil Jan a do očí mu vhrkly slzy.

„Slib mi jedinou věc,“ zašeptal Tycho.

„Cokoli...“

„Zpracuj je podle mého systému, ne podle Koperníka.“

„Ehm..., Tychone..., už budu muset jít..., kdybyste ještě něco potřeboval, pošlete pro mě,“ zabreptal Jan a odběhl z ložnice.

Hned dva dny po Tychonově smrti navštívil Jana císařský rada. Jan se stal Tychonovým nástupcem, získal plat 1 000 zlatých ročně a přístup ke všem měřením. Díky nim za čtyři roky objeví, že planety se pohybují v elipsách, sepiše první ze tří svých revolučních zákonů a naprosto změni lidské vnímání vesmíru. Pro Tychona Brahe bude mít celý život jenom slova nezměrné úcty, a až těsně před svou smrtí dokončí Rudolfské tabulky, nechá jeho jméno vysázet mnohem většími literami než svoje.

V prosinci si Jan začal psát horoskop na příští rok.

12/2005

(Cenné informace jsem našel v knize Zdeňka Horského „Kepler v Praze“; v ní je citován i Keplerův spis „Sen čili posmrtné dílo o měsíční astronomii“, který inspiroval Keplerovu noční mýru v této povídce)

ŠTĚPÁN KUČERA, nar. 1985 v Jablonci nad Nisou, vystudoval žurnalistiku a mediální studia na Karlově univerzitě. Pracoval jako archivář, novinář, korektor, nakladatelský redaktor a PR pracovník v humanitární organizaci, teď se žije jako redaktor Salonu, literární přílohy deníku Právo. Vydal sešit povídek nazvaný *Mirek a ti ostatní* (2003), knihu povídek *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy* (2006) a *Prokletí pánů z Hodkova* (2011). Uspořádal sborník *Literaturistický průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku* (2006), představující autory, kteří v té době teprve vstupovali na pole české literatury.

ZDENKA HUŠKOVÁ, nar. 22. 2. 1977 v Jablonci nad Nisou. Studia: 1991–1995 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě, 1995–1997 Vyšší odborná škola grafická v Praze, 1997–2004 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér grafiky I. prof. J. Lindovského, 2001 stáž na Satakunta Polytechnic Unit of Fine Arts, Kankaanpää, Finsko. Od roku 1997 vystavuje na domácích i zahraničních grafických přehlídkách. Je držitelkou několika ocenění jak za práci grafickou, tak kreslířskou. Její druhou samostatnou výstavu uspořádala Oblastní galerie v Liberci v létě 2011. Vedle grafických technik (linoryt, strukturální grafika) se paralelně věnuje kresbě, většinou zátiší a prostých motivů všedního dne. Seriózní tvorbu kompenzuje žánrovými a často groteskními kresbami. Dlouhodobě zpracovává téma pralesa jako architektury v pohybu. Je zastoupena v několika veřejných a v řadě soukromých sbírek v Čechách i zahraničí. Žije v Jablonci nad Nisou.

Štěpán Kučera

Das Geheimnis um den Tod des kaiserlichen Astronomen Tycho de Brahe – Eine schreckliche Geschichte aus dem Rudolfinischen Prag

(Leseprobe aus dem Buch

Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy
[Die geheime Chronik der Schnellen Pfeile ...
und andere Geschichten])

„Ich weiß, dass es furchtbar ist,“ sagte Johannes' Frau, „aber versuch doch, auch die andere Seite zu sehen. Der Familie würde es helfen.“

„Ist dir klar, dass du über die Ermordung eines Menschen sprichst?“ rang Johannes nach Luft.

„Ich habe mir das nicht ausgedacht,“ fauchte Johannes' Frau und das Zimmer versank wieder in Stille. Es war die erste Nacht im Januar – Johannes hatte gerade sein Horoskop für das beginnende Jahr fertig gestellt. Mit dem Kopf in den Händen starrte er auf die Skizze der zwölf Häuser, aus denen wie ein erhobener Finger das achte Haus hervorstach, das Haus des Todes. Aus der Stellung der Planeten ging klar hervor, wer sterben sollte, und klar war auch, dass dies durch Johannes' Hand geschehen sollte. Johannes glaubte den Sternen, deshalb war er Astronom und auch Astrologe geworden. Sein ganzes Leben lang versuchte er, zwischen diesen beiden Lehren einen Zusammenhang zu finden. Zeit seines Lebens vergebens.

„Als wir bei *ihm* in Benatek wohnten,“ unterbrach Johannes' Frau die Stille, „mussten wir darum betteln, dass er uns eine Küche und eine Kammer überließ. Dass er uns Holz für den Winter gab ... Wir wussten nicht, wie viel Fleisch, Fisch, Bier, Wein, Brot uns gehörte ...“

„Wegen so etwas mordet man nicht, Schatz.“

„Hans, du weißt, wie sehr ich mir ein weiteres Kind wünsche, ... Du musst mehr an die Familie denken.“

„Ja, Schatz, aber ...“

„Wer, glaubst du, würde ihn bei Hofe ersetzen, sollte ihm etwas zustoßen? Du.“

„Jetzt reicht es!“ Johannes schlug mit der Faust auf die Skizze, wo sich drohend die Linien der zwölf Felder kreuzten. „Ich weigere mich, darüber zu sprechen. Ich weigere mich!“

Da ertönte ein lautes Klopfen an der Tür. Johannes ging die Tür öffnen und wusste ebenso wie seine Frau, wer so spät nach Mitternacht bei ihnen Einlass begehrte.

„Ein glückliches Neues Jahr wünsche ich dir Hans, und auch Ihnen, Frau Kepler,“ rief Tycho Brahe lauthals, als er, ein wenig außer Atem, ins Zimmer stürmte. „Durch halb Prag eile ich zu dir, uff, habt ihr 'was zum Trinken?“ Er langte nach dem Krug und goss sich ein. „Hans, du musst sofort mit mir kommen, der Saturn steht nahe am Äquator, da kann die Parallaxe von Sphäre und Breite am besten gemessen werden...“

„Tycho, es ist drei Uhr nach Mitternacht,“ wagte Johannes einzuwenden, nachdem er den Blick seiner Frau auffing.

„Ja eben, höchste Zeit,“ sagte Tycho und der letzte Schluck Wein verschwand in ihm. „Zieh dich an, ich warte draußen.“

Tycho war ein stattlicher Mann, in seiner Jugend hatte er ein Stück Nase bei einem Duell eingebüßt und noch mit fünfundfünfzig Jahren konnte er die Venus bei Sonnenschein beobachten. Johannes war von Kind auf schwächlich, hatte schlechte Augen, die Hände pockennarbig und eine kranke Leber. Tycho stand auf dem Gipfel seiner wissenschaftlichen Laufbahn, Johannes erst am Anfang. Tycho galt als bester Beobachter des Sternenhimmels, Johannes als bester Theoretiker. Tycho wusste, dass die Erde der Mittelpunkt des Universums ist, Johannes wusste, dass es die Sonne ist. Tycho brauchte für die Bestätigung seines Universums Johannes' Berechnungen, Johannes brauchte für die Bestätigung seines Universums Tychos Beobachtungen. Einer kam ohne den anderen keinen Schritt weiter, sie beide zusammen aber auch nicht.

Die Keplers waren im Februar in Tychos Haus auf dem Hradschin umgezogen.

„Würdet Ihr mir die Knotenpositionen aller Planeten sagen, wäre ich in der Lage, sie mathematisch zu bearbeiten, vielleicht sogar, daraus ein System aufzustellen,“ erklärte Johannes Tycho beim Essen.

„Schon wieder fängst du damit an, Hans,“ seufzte Tycho. „Ich habe dich nicht nach Prag geholt, damit du dich mit deinen Systemen unmöglich machst, sondern damit du mir bei meiner Arbeit hilfst. Übrigens, wie schmeckt dir das böhmische Bier?“

„Die geozentrische Theorie,“ antwortete Johannes mit sich überschlagender Stimme, „ist nach Kopernikus unhaltbar!“

„Du und dein Kopernikus,“ sagte Tycho gelassen, „Das wusste doch schon Aristoteles. Wirf einen Stein, er fällt auf die Erde. Was für einen Teil gilt, muss auch für das Ganze gelten. Der Erde ist keine Bewegung eigen.“

„Aber ... aber versetzt die Erde wo anders hin – der Stein wird immer auf die gleiche Stelle fallen, ob dort nun die Masse Erde ist oder nicht... das ist kein Beweis für die Unbeweglichkeit der Erde, sondern für die natürliche Position schwerer Körper im Universum,“ rief Johannes und fuchtelte mit der Gabel.

„Das ist Wortklauberei, Hans. Und was ist mit der Heiligen Schrift ... Glaubst du, auch unser Herr irrt?“

„Unser Herr hat die Sonne als Quell des Lichts und der Kraft geschaffen! Deshalb musste er sie an einem geometrisch bedeutsamen Punkt platzieren!“

„Die Sonne kann schon deshalb nicht Mittelpunkt des Universums sein, weil die Erde Mittelpunkt des Universums ist,“ beendete Tycho den Disput.

Johannes wurde rot und leerte auf einen Zug den Humpen gekühlten Bieres. Noch an diesem Abend bekam er Husten und Schüttelfrost, beides wurde er bis zum Sommer nicht mehr los.

Die Märzsonne war schwach, und als Johannes vor das Haus trat, stiegen von seinem Mund kleine Atemwolken auf. Immer noch hatte er gelegentlich Fieber, aber an diesem Tag begab er sich auf einen Spaziergang, um sich von dem Buch zu erholen, an dem er buchstäblich mit Fiebereifer schrieb. Das Buch hieß „Über zuverlässigere Grundlagen der Astrologie“ und Johannes hatte beschlossen, sich hier mit dem Urteil auseinanderzusetzen, das sein diesjähriges Horoskop über ihn ausgesprochen hatte. Er lehnte die arabische Astrologie ab, anerkannte lediglich den Einfluss der Sterne auf die ganze Erde und verwarf die Gültigkeit persönlicher Horoskope. Das alles konnte ihn aber nur wenig beruhigen.

Als er über die Brücke zum anderen Ufer ging, stieg aus der Moldau Nebel auf, der allmählich die ganze Altstadt einhüllte. Vorbei am Jesuitenkolleg ging er durch das Straßengewirr und nach einigen Minuten tauchte vor ihm die Bethlehemskapelle auf, unweit davon das Hajek-Haus. Als Johannes daran entlang ging, bemerkte er, dass ihn jemand vom Fenster aus beobachtete – das Gesicht kam ihm so bekannt vor, dass er nicht anders konnte, er musste an die Tür klopfen. In dem Mann, der ihm die Tür öffnete, erkannte Johannes den alten Alchemisten, den er im vergangenen Jahr öfters auf dem Markt im Wladislaw-Saal gesehen hatte.

Den Flur schmückten seltsame Symbole, die für Johannes kaum verständlich waren, umso mehr fesselte ihn jedoch der Arbeitsraum des Alchemisten. Drei Wände waren vom Boden bis zur Decke mit Regalen voller Bücher bedeckt, vor allem hermetische Schriften, aber auch philosophische und naturwissenschaftliche. Johannes entdeckte auch Werke von Matthioli und einige Handschriften von Johannes Hus.

„Ich habe Euch schon lange nicht mehr auf der Burg gesehen,“ sagte Johannes, nur um etwas zu sagen, und ließ weiter seine Augen suchend über die Regale wandern.

„Ich arbeite viel,“ antwortete der Alchemist, „Ihr wisst schon, der Stein der Weisen, das ist recht mühselig.“

Johannes entdeckte den Buchtitel „Der kleine Commentariolus“. Das war eine der Abschriften, mit denen Nikolaus Kopernikus engste Freunde über seine revolutionäre Theorie unterrichtet hatte.

„Das ist ein sehr seltenes Buch,“ zeigte Johannes auf das Buch.

„Wir haben uns mit Nikolaus viel geschrieben,“ lächelte der Alchemist.

„Ihr wart mit Kopernikus bekannt?“

„Die Alchemisten kennen schon lange das Geheimnis des Universums, aber unsere Wissenschaft befiehlt uns, dies geheim zu halten. Allerdings war Kopernikus dem recht nahe gekommen, deshalb habe ich mit ihm gerne korrespondiert. Er war allem näher gekommen als Aristoteles, Ptolemaios, näher als Brahe. Und Ihr seid dem näher gekommen als Kopernikus,“ sagte der Alchemist.

Johannes errötete und schaute verlegen umher. „Tycho Brahe ist ein hervorragender Astronom,“ brachte er schließlich heraus.

„Einer der besten,“ gab ihm der Alchemist recht, „aber er hat seine Aufgabe schon erfüllt. Jetzt seid Ihr an der Reihe. Ich habe Euer Kosmographisches Mysterium gelesen. Vorerst irrt Ihr noch, aber Ihr seid auf dem richtigen Weg.“

„Ehm... gerade bin ich irgendwie... an einem toten Punkt angelangt. Ich komme nicht von der Stelle...“

„Tut alles, um das zu schaffen. Es ist Eure Pflicht.“

„Aber... das ist viel schwieriger, als Ihr glaubt,“ antwortete Johannes fast flüsternd.

„Ihr seid ein Genie, Kepler,“ sagte der Alchemist streng. „Ihr habt die Pflicht, auf keinerlei Moral Rücksicht zu nehmen. Die heutige Moral, das ist der Scheiterhaufen, der unter Giordano Bruno loderte. Und zuvor unter Hus, der wenige Schritte von hier entfernt predigte ...“

„Das ist etwas anderes,“ seufzte Johannes, „Hus war ein guter Christ, er hielt sich an die Heilige Schrift. Was ich machen müsste, wäre eine schwere Sünde!“

„Wollt Ihr mit der Schrift argumentieren?“ lächelte der Alchemist, „Dann erinnert Euch, dass König David seinen Nächsten erschlug, um mit dessen Frau ins Bett zu gehen. Gott verzieh ihm, weil David ein Genie war und seinem Volk den Wohlstand brachte.“

„Gott verzieh ihm, weil David seine Tat bereute,“ widersprach Johannes.

„Auch Ihr werdet bereuen,“ versicherte ihm der Alchemist.

„Und zur Strafe tötete Gott seinen Sohn!“

„Das kann auch Euch passieren.“

„Ihr seid ein Teufel!“ schrie Johannes auf und rannte aus dem Haus des Alchemisten. Er lief durch den Nebel bis zum Viehmarkt, stürzte in die Fronleichnamskapelle und betete dort bis zum Abend. Mit hohem Fieber kam er zu Hause an.

Später, als es etwas wärmer geworden war, machte sich Johannes wieder auf den Weg zum Hajek-Haus. Der gegenwärtige Besitzer versicherte ihm, dass da kein Alchemist wohne, er erinnerte sich aber, dass das Haus einst einem gewissen Simon Hajek gehört hatte, der sich für Geheimlehren interessierte und leidenschaftlicher Sammler von Büchern war.

Johannes spürte, dass er von Prag weg musste. Deshalb kam es ihm sehr gelegen, als ihm der Schwiegervater schrieb, man müsse über die Vermietung der Weinberge verhandeln, die Johannes' Frau in der Steiermark besaß. Der Schwiegervater war ein reicher Müller, voller Stolz auf sein Vermögen, und Johannes war für ihn nur ein unpraktischer Träumer. Wäre seine Tochter nicht mit dreiundzwanzig Jahren schon zum zweiten Mal Witwe geworden, hätte er ihr einen besseren Bräutigam ausgesucht.

Johannes erbat von Tycho die Erlaubnis und verließ im April Böhmen. Die deutsche Umgebung erinnerte ihn an das heimische Schwabenland und rief in ihm beruhigende Erinnerungen aus der Kindheit wach.

Johannes Großvater Sebald Kepler war Kürschner, Sebalds Söhne waren geachtete Bürger und hatten sogar Ämter im Stadtrat inne. Einer von ihnen aber wurde zum Säufer, Grobian und Söldner – Johannes' Vater. Einmal ließ er sich zur Kriegsflotte anwerben und seitdem hatte die Familie nichts mehr von ihm gehört. Johannes hing an der Mutter, einer Kräuterfrau, die in ihrem Sohn das Interesse für die Natur und ihre Kräfte weckte. Einmal, als er noch ganz klein war, hatte ihn die Mutter auf einen Hügel hinter der Stadt geführt, damit er einen Kometen ansehen konnte, der damals am Herbsthimmel erschienen war. Sie erzählte ihm, dass jeder Komet nach dem Menschen benannt wird, der ihn als erster erblickt und beschreibt, und wenn Johannes gut lernt und hart arbeitet, könnte dereinst auch nach ihm ein Stern benannt werden. Diese Idee begeisterte Johannes und weckte in ihm den Wunsch, Astronom zu werden. Erst viel später sollte er erfahren, dass der Komet, den er mit so großem Staunen beobachtete, den Namen Tycho Brahe trug.

Während Johannes in die Steiermark reiste und sich an seine Kindheit erinnerte, besuchte seine Frau Tycho Brahe.

„Ich brauche ein Gift,“ bat sie ihn, „in der Kammer sind Ratten.“

„Warum denn Gift, Barbara,“ antwortete Tycho, „ich leihe Ihnen meinen Kater...“

„Gift wäre mir lieber,“ ließ sich Johannes Frau nicht abweisen.

„Warten Sie, ich rufe ihn, er ist ein erstklassiger Jäger. Sie sperren ihn fünf Minuten in die Kammer und sind Ihre Sorgen los...“

„Ich will das Gift!“ fast schrie sie. Als sie Tychos Verwunderung sah, fügte sie schnell hinzu: „Wisst Ihr, Hans ist allergisch auf Katzenhaare. Er kann jeden Tag zurückkehren und ich will nicht, dass er wieder zu Husten anfängt.“

„In Ihrem Mann stecken mehr Gebrechen, als im Spital der heiligen Zdislawa,“ lachte Tycho. „Nichts für ungut, ich habe Hans gern, ich glaube, dass aus ihm einmal ein erstklassiger Wissenschaftler wird. Für die Ratten gebe ich Ihnen ein Spezialpulver, ich habe es in meiner Alchemistenwerkstatt hergestellt, habe es Hydrargyrum magnum genannt!“

„Ihr meint Quecksilber?“

„Ehm... na ja, so könnte man es auch nennen.“

Johannes' Frau dankte, nahm den kleinen Beutel aus Ziegenleder und verabschiedete sich herzlich von Tycho.

Zdenka Hušková: Expansivní / Expansiv, 2011, linořez / Linolschnitt, 1000 × 700 mm

Als Johannes sah, dass ihn die Bekannten in Graz wie einen berühmten Wissenschaftler behandelten, schüttelte er seine Frühjahrsfantastereien ab. Er hatte nicht erwartet, dass ihm in einer Gegend, aus der er vor zwei Jahren zusammen mit anderen Protestanten ausgewiesen worden war, die Autorität eines Tycho Brahe so helfen würde. Für ihn wurde damals Tychos Einladung nach Böhmen zur Befreiung. Johannes begab sich mitsamt seiner Familie zu ihm auf Schloss Benatek an der Iser, wo Tycho ein Observatorium errichtet hatte, später zogen sie alle zusammen nach Prag um. Jetzt suchte Johannes das Grazer Gymnasium auf, wo er früher Mathematik und Astronomie ge-

lehrt hatte, und seine ehemaligen Kollegen, einschließlich der Jesuiten behandelten ihn höchst ehrfurchtsvoll. Zudem freute er sich, dass die Anfälle von Schüttelfrost im Laufe des Sommers völlig verschwunden waren.

Als er wieder durch die Straßen Prags schritt, hatte die Augustsonne das Pflaster zum Glühen gebracht, man konnte kaum atmen, die Moldau hatte die Farbe von Schlamm angenommen. Das Wetter hat sich ja prächtig gemacht, dachte Johannes zufrieden und blickte zum Fluss, zu den Mädchen mit nackten Knöcheln. Er war bester Laune, er hatte aufgehört, über das diesjährige Horoskop zu grübeln und freute sich richtig auf das Haus auf dem Hradschin.

„Ich habe alles erledigt,“ teilte er freudig seiner Frau mit.

„Ich auch,“ antwortete sie.

Durch die Fensterscheiben schien die weiche Sonne. Johannes sah ab und zu, wie draußen Altweibersommerfäden vorbei flogen. Schon so manche Woche saß er nun in seiner Stube, beschäftigt mit der Aufgabe, Tychos geozentrische Hypothese mathematisch zu untermauern. Seinen Berechnungen ergaben nicht die richtigen Zahlen, das überraschte Johannes keineswegs, aber er bekam einen Schock, als er Tychos Beobachtungen versuchsweise in Kopernikus Hypothese einsetzte und feststellen musste, dass auch jetzt nicht die richtigen Zahlen herauskamen.

Kopernikus Vorstellung, dass sich die Planeten in konzentrischen Kreisen bewegen, explodierte unter dem Beschuss von Tychos Messungen wie eine Supernova. Johannes bezweifelte weder die Richtigkeit von Tychos Angaben noch die Richtigkeit von Kopernikus Betrachtung. Der Fehler musste wo anders liegen. Johannes spürte, dass er sehr nahe an etwas Großem war. Wenn ich nur berechnen könnte, wo die Sonne steht und inwieweit sich die Planeten unregelmäßig bewegen. Hätte ich doch alle Beobachtungen von Tycho!

Plötzlich flog die Tür auf und ins Zimmer stürzte Tycho. „Hans, heute haben wir eine Audienz beim Kaiser, hast du das vergessen?“ tönte seine Stimme durch die Stube und er goss sich einen Becher Wein ein. „Lass für eine Weile die Rechnerei sein und zieh dich an, in einer Weile brechen wir auf.“

„Tycho, Ihr müsst mir Eure Messungen geben, ich spüre es, dass ich an der Schwelle einer ungeheuren Entdeckung stehe,“ hob Johannes bittend die Hände.

„Hans, du bringst mich noch ins Grab,“ seufzte Tycho. „Nimm deinen Mantel, wir wollen doch den Kaiser nicht warten lassen. Ich hoffe, dass er uns nicht zum Abendessen einlädt, diese kaiserlichen Festessen dauern so lange, das ist nicht zum Aushalten. Man kann nicht einmal austreten ... wie oft dachte ich schon, dass mir die Blase platzt! Unterwegs will ich dir erzählen, wie ich bei Peter Wok zum Abendessen war, das war auch grauenhaft. Vergiss deinen Hut nicht.“

Die Audienz beim Kaiser dauerte nicht sehr lange. Am meisten interessierte Rudolf, ob Tycho und Johannes schon vom Golem gehört hätten und ob sie nicht wüssten, wie man dessen habhaft werden könnte. Tycho versicherte dem Herrscher, er werde einen jüdischen Gelehrten fragen, der gelegentlich

aus dem Ghetto zu ihm käme, und dann werde er sofort den Kaiser unterrichten. Als die Audienz zu Ende ging, ernannte Rudolf, mitten im Gespräch, Johannes zum kaiserlichen Mathematiker und beauftragte ihn, zusammen mit Tycho, mit der Schaffung neuer Planetentafeln. Prompt stellte Tycho an den Kaiser die Bitte, das Werk „Rudolfinische Tafeln“ nennen zu dürfen, womit der Kaiser großmütig einverstanden war.

„Streber,“ ließ Johannes zu Hause Dampf ab. „Aber töten werde ich ihn deshalb nicht,“ sagte er anzüglich zu seiner Frau. Er hatte nicht vergessen, wie sie ihm nach seiner Rückkehr aus der Steiermark mit vieldeutigem Blick einen kleinen Lederbeutel mit dem zerstoßenen Quecksilbergift in die Hand gedrückt und seine frohe Laune auf den Gefrierpunkt senkte. Sie war eine einfache Frau, sie hatte ihn gerne und wollte ihm helfen, aber sie wusste nicht, wie sehr ihn diese ihre Hilfe quälte.

Seit der kaiserlichen Audienz verließ Johannes nicht mehr das Haus, tagelang saß er in der Stube und rechnete. Der Altweibersommer war zu Ende gegangen, Morgenfröste kündeten den Oktober an und Johannes beobachtete durch das reifbeschlagene Fenster die kahlen Bäume, auf denen, wie dunkle Äpfel aus dem Jenseits, Raben hockten.

Kopernikus hatte sich noch nicht getraut, die Sonne ins Zentrum seines Systems zu stellen, aber Johannes war seit Anfang an überzeugt, die Sonne sei so etwas wie ein Magnet, eine Antriebskraft für alle Planeten. Dass sich die Planeten auf konzentrischen Kreisbahnen bewegen, darin stimmte er bisher mit Kopernikus überein. Jetzt aber hatte er aufgrund von Tychos Messungen errechnet, dass sich die Planeten im Perihelium schneller fortbewegen als im Aphelium. Sie bewegten sich also entweder mit unterschiedlicher Geschwindigkeit, was Johannes wenig glaubwürdig erschien, oder aber sie beschrieben keine Kreise! Der Kreis ist die vollkommenste Form, das hatten schon die alten Griechen festgestellt – Johannes stand also vor einer Entdeckung, die die Weltansicht von Grund auf neu schreiben würde! Hätte er alle Messungen, diesen unermesslichen Reichtum, den Tycho schon mehr als dreißig Jahre hortete und eifersüchtig hütete, könnte er einen grandiosen Tempel zur Verherrlichung der menschlichen Weisheit errichten. Gelegentlich blieben seine Augen an dem Ziegenlederbeutel hängen.

Seine Bitten verwandelten sich in verzweifelt Betteln. Das beantwortete Tycho zuerst mit väterlichem Lächeln, aber in den letzten Wochen verlor er langsam die Geduld und unwillig erinnerte er Johannes daran, warum er ihn nach Prag geholt und welche Verpflichtungen er ihm gegenüber zu erfüllen habe.

Es war schon lange nach Mitternacht, Johannes saß am Tisch und berechnete aus den vier Phasen des Marses die Exzentrizität seiner Bahn, als ihn seine Frau überreden konnte, ins Bett zu gehen. Weil er wieder fieberte, machte sie ihm einen kalten Umschlag – sie begann, sich um ihn zu ängstigen. Johannes schlief ein und ihm träumte, er sei in der Macht der Dämonen von Levania, die ihn wild umtanzten und Zauberrituale vollführten, ihn schließlich von aller Erdschwere befreien und ihn fliegen lassen, zuerst innerhalb des

Erdschattens und dann hinauf zum Mond. In einem bestimmten Moment verkehrten sich „hinauf“ und „hinunter“ und Johannes begann zu sinken, bis er in einer Mondlandschaft landete. Er sah die Erde, wie sie sich um den Mond drehte. Die gleiche Täuschung wie bei Erde und Sonne, sagte er zu sich. Plötzlich beobachtete er ein Licht, das aus der Erde strahlte ... aber das war nicht das Sonnenlicht, das war, wie Johannes mit Entsetzen feststellte, das Funkeln der Kupferprothese, die Tycho anstelle des fehlenden Nasenteils trug. Die ganze Erde begann sich in Tychos Gesicht zu verwandeln, ein unnatürlich fratzenhaft grinsendes Gesicht, das immer schneller um den Mond von Johannes rotierte, in seltsamen, irrsinnigen Kreisen –

Johannes erwachte, den Kopf im Kissen vergraben, den Leib im Bettzeug eingewickelt. Seine Frau schlief. Er stand auf, das verschwitzte Hemd machte ihn frösteln, er ging in die Stube und setzte sich an den Tisch. Sein Blick fiel auf den Ziegenlederbeutel. Er nahm die Bibel zur Hand, blätterte darin. Ob der Herr zu ihm sprechen wird? „Und der dritte Engel posaunte, und es fiel ein großer Stern vom Himmel, der brannte wie eine Fackel und fiel auf den dritten Teil der Wasserströme und über die Wasserbrunnen. Und der Name des Sterns heißt Wermut. Und der dritte Teil der Wasser ward Wermut; und viele Menschen starben von den Wassern, weil sie waren so bitter geworden,“ las er. Er machte die Bibel zu, leerte den Beutel in den Becher und goss Wein hinein. Dann nahm er einen Federkiel und schrieb:

*Teure Barbara,
wenn Du dieses Blatt liest, wirst Du wissen, warum ich Dich um Verzeihung bitte.*

Dann zerknüllte er das Papier und fing von neuem an:

*Teure Barbara,
noch hast Du Dein dreißigstes Lebensjahr nicht vollendet und bist schon zum dritten Mal Witwe. Ich weiß jedoch, dass es einer Frau mit Deinem Liebreiz und familiären Umfeld an Bewerbern nicht mangeln wird und dass sie an der Seite eines von ihnen ein glücklicheres Leben führen wird, als an der Seite eines elenden Astronomen, dem es nicht vergönnt war, sein Lebens –*

Ein kurzes, kräftiges Klopfen und Tycho stürmte in die Stube. „Hans, bin ich froh, dass du nicht schläfst, uff, sind das viele Stufen ... Man sieht wunderbar den Morgenstern, die Venus, komm mit, du wirst mir die Ziffern schreiben,“ rief er keuchend, durchquerte den Raum, und bevor ihn Johannes daran hindern konnte, kippte er den ganzen Becher hinunter.

Tycho wurde in der Theynkirche beigesetzt, beim ersten Pfeiler rechts vom Altar. Für ganz Prag wurde die Trauerfeier zum Ereignis, Doktor Johannes Jessenius hielt die Traueransprache, Johannes Kepler schrieb eine Elegie.

Zehn Tage zuvor versammelten sich an Tychos Sterbebett seine Familie, Schüler und Assistenten. Tycho sprach schon sehr mühsam und war kaum noch zu verstehen.

„Hans,“ richtete Tycho seinen Blick auf Johannes, nachdem er sich von seiner Frau und den Kindern verabschiedet hatte. „Es ist mir eine Ehre, dass es du sein wirst, der meine Messungen verarbeiten wird.“

„Für mich ist es eine Ehre, Tycho,“ antwortete Johannes und Tränen stiegen in seine Augen.

„Versprich mir eine einzige Sache,“ flüsterte Tycho.

„Alles...“

„Bearbeite sie nach meinem System, nicht nach dem von Kopernikus.“

„Ehm... Tycho... ich muss wohl jetzt gehen... wenn Ihr etwas benötigt, lasst mich holen,“ stotterte Johannes und lief aus dem Schlafgemach.

Zwei Tage nach Tychos Tod suchte der kaiserliche Rat Johannes auf. Johannes wurde Tychos Nachfolger, er erhielt ein jährliches Salär von 1 000 Gulden und den vollen Zugang zu allen Messungen. Aufgrund dieser Messungen sollte er dann vier Jahre später entdecken, dass sich die Planeten auf Ellipsenbahnen bewegen, konnte er das erste seiner drei revolutionären Planetengesetze abfassen und die menschliche Wahrnehmung des Universums absolut verändern. Für Tycho Brahe wird er dann sein Leben lang nur Worte unendlicher Verehrung haben und in den erst kurz vor seinem Tod veröffentlichten Rudolfinischen Tafeln wird er Tycho Brahens Namen mit viel größeren Lettern setzen lassen als seinen eigenen.

Im Dezember begann Johannes an seinem Horoskop für das kommende Jahr zu arbeiten.

(Wichtige Informationen fand ich im Buch von Zdeněk Horský „Kepler v Praze“ [Kepler in Prag]; hier wird auch Keplers Schrift „Der Traum, oder: Mondastronomie“ zitiert, der die Inspiration für Keplers Alptraum in dieser Erzählung war.)

ŠTĚPÁN KUČERA, geb. 1985 in Jablonec n. N., studierte Journalistik und mediale Studien an der Karlsuniversität in Prag. Er arbeitete als Archivar, Journalist, Korrektor, Verlagsredakteur und PR-Mitarbeiter in einer humanitären Organisation, jetzt verdient er sein Brot als Redakteur des SALON, der literarischen Beilage der Tageszeitung Právo. Herausgegeben hat er ein Heft mit Erzählungen, das den Titel *Mirek a ti ostatní (Mirek und die anderen – 2003)*, trägt, ein Geschichtenbuch *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy (Die geheime Chronik der Schnellen Pfeile... und andere Begebenheiten – 2006)* und *Prokletí pánů z Hodkova (Der Fluch der Herren aus Hodkov – 2011)*. In der Sammelschrift *Literaturistický průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku (Literarisch-touristischer Führer durch Böhmen, Mähren und Schlesien – 2006)* stellt er Autoren vor, die das Feld der tschechischen Literatur erst jetzt betreten.

ZDENKA HUŠKOVÁ, geb. am 22. 2. 1977 in Jablonec n. N. Studien: 1991–1995 Gewerbeschule für Glasverarbeitung in Železný Brod, 1995–1997 Höhere Fachschule für Grafik in Prag, 1997–2004 Akademie für bildende Künste in Prag, Atelier für Grafik bei Prof. J. Lindovský, 2001 Stipendium in Santakunta Polytechnic Unit of Fine Arts, Kakaanpää, Finnland. Seit dem Jahre 1997 stellt sie in inländischen und ausländischen Ausstellungen aus. Sie ist Trägerin mehrer Auszeichnungen sowie für grafische als auch zeichnerische Arbeiten. Ihre zweite selbständige Ausstellung veranstaltete die Oblastní galerie (Regionalgalerie) in Liberec im Jahre 2011. Neben grafischen Technikern (Linolschnitt, Strukturgrafik) widmet sie sich der Zeichnung, meistens mit dem Stilleben und einfachen Motiven des Alltags. Ihr seriöses Werk kompensiert sie mit genrehaften und oft grotesken Zeichnungen. Langzeitig verarbeitet sie das Thema Urwald als Architektur in Bewegung. Sie ist in einigen öffentlichen und in einer Reihe von privaten Sammlungen in Böhmen und im Ausland vertreten. Sie lebt in Jablonec n. N.

Miloslav Nevrlý

Kniha o Jizerských horách

DUBEN

měsíc bystrých vod

V žádném jiném měsíci nejsou Jizerské hory opuštěnější než v dubnu, v měsíci vsunutém jako klín mezi čas sněhů a dobu zelené trávy. Je většinou plný rozbrědlého zrnitého sněhu, který vpoledvečer ztuhne, ale ne natolik, aby kroky neprolomily jeho povrch. Jarní deště dosud v lesích nepoklidily zimní prach a nepohybily ještě miliony smrkových haluzí, které předjarní vichry srazily na zem. Je-li v některých letech jizerský duben již takřka bez sněhu, podobá se ve středu hor svému podzimnímu bratru listopadu: nevlídné vlhko, slehlé trávy, obnažené vrcholy ledem zlámaných smrků a jámy po vývratech plné sněhových vod. Krajina na Černé Nise připomíná při dubnovém západu slunce severské Laponsko, dalekou Finnmarku: z lesů s posledním okoralým sněhem černě svítí nepohnutá hladina přehradního jezera. Jediná vlna se nezvedne a vybělené kořeny a smrkové lesy se v hladině odrážejí jako v tmavém zrcadle. Je chladné ticho, ale jaro tkví neviditelně ve vzduchu jako vbořený nůž. Kraj je bez pohybu, jen na rozhraní ledové vody a slehlých sítin osamělá luční linduška hledá útlými tanečnickými pohyby hmyz, který přečkal jizerskou zimu. Ozve se poslední teskné zavábení a pták, který přilétl zdaleka do studených hor, se na noc přikrčí pod kámen. Jezero je dál nepohnuté.

Lidem se v tu dobu nechce do sychravých, sněhem napitých večerních lesů, a tak syčí rousní houkají nerušení ze starých bukových nebo smrkových výstavek lesnaté náhorní planiny. Čas soviho milování.

Zasvítlí-li ale v dubnu slunce do polubenských luk, změní se svět: ze strání stékají blyštivé potoky, voda vyvěrá, tryská a vystřikuje přímo ze země, rozlévá se po slehlých travách a rozplavuje nad zem zvednuté zimní chodby hračbošů. Zrnitý sníh končí uprostřed stráně. Náhle, bez přechodu. Hranice zimy a veselého jara. Nahore zima a mráz, dole vonná hlína a život: sněhová královna opouští Finnmarku a sobí stáda se vracejí na sever. Nádherné je položit ruku na loňskou travu. Nadechnu se zhluboka a nadechnutí sladce zabolí, hedvábný vzduch prostoupí celé tělo. Na oschlé okraje jizerských lesů se slétnou desítky pěnkav, které ještě netíží starost o hnízda, a prohledávají čerstvou půdu. Vzduchu vládne hebký vonný vítr, sláva mračen a ptačí stěhování.

Byl jsem jednou o Velikonocích na Jizerce krátce po odchodu sněhů. Do tichého míru náhle bez přechodu zašuměly stovky ptačích křídel, vzduch se naplnil hlasy a na starou břízu se sneslo hejno tří set jikavečů. Slétli pod strom, ve vlhké trávě shledávali zbytky loňských semen a jejich nádherné černobílé a oranžové peří se lesklo ve slunci. Po několika minutách se hejno jako na povel zvedlo a ptáci bez zaváhání letěli dál na sever k svému cíli, ke skandinávským lesům.

Vzpomínám-li na sluneční dubnové dny v Jizerských horách, vidím před sebou i opuštěný dům pod lesem v Horním Polubném. Na omítnutou podezdívku přilétaly křivonosky a cihlově červení samci i žluté samičky vybírali zkříženými zobáky zrnka malty. U domu kvetl lýkovec, z holé země pučel šafrán a z okrajového smrku zpíval svou jarní píseň kolohřivec. Cítil jsem plnost a celistvost života.

Nedaleko odtud, nad údolími na východě, ozařovalo slunce dosud bílé krkonošské pláně, ale louky v Jizerských horách již byly zelené a radostné. Kdesi v jarní dálce, to jsem cítil jistě, se pro mne rodily a přicházely blíž: blaživé modrovětrné dny!

SRPEN

měsíc hořkých vůní

Jediný zvuk se nese nad srpnovými močály: suchý šelest křídel vážek. Velcí tvorové nestvůrných jmen aeschna a sympetrum létají nad nepohnutými hnědými vodami, zrcadlí v nich pestrá těla a kralují uzavřenému světu jizerských rašelin tak, jako kdysi druhoohorní ptakoještěři vládli teplým oceánům. Ze zelených houpavých koberečů rašeliníku stoupá víc než kdy jindy hořká, téměř tropická vůně. Suchopýry na březích tůní jsou tehdy nejkrásnější: bílými vlásky kývají z močálu a daleko jsou doby, kdy tam stály ve studených červnových deštích s nehezkými tmavými květenstvími.

Srpen přináší do Jizerských hor i hebkost stárnoucího léta, horské podletí. Za takových dnů jsem poprvé v životě spatřil Velkou jizerskou louku. Památný měsíc a památný den – od té doby miluji Jizerské hory. Po válce jsem dojížděl s rodiči z Prahy do Horního Polubného. Školní prázdniny tam bývaly krásné: celé dny jsem chytal po lukách do sklopek ptáky a hleděl k severu k neznámým horským lesům. Jednou časně ráno jsem se vydal na cestu. V kapse jen chléb, sýr a starou vojenskou speciálku listu Harrachov. Věděl jsem pouze, že musím dojít do jizerských močálů, lákalo mě jejich tajemné jméno. Netušil jsem, jak rašelinný močál vypadá, nevěděl jsem, jak je to daleko: moje mapa končila za Jizerkou. Stálo na ní tehdy ještě o pár domů víc než dnes. Z Jizerky jsem vyšel Lasičí cestou, přešel jsem Střední hřeben, cesta se stočila k severu a klesala do údolí Jizery. Náhle skončila ve vlhkém, nepěstěném lese. Překonal jsem chlapecký strach a nazdařbůh se pustil do dalekých bezcestných lesů. Nemožu dnes již říci, kudy jsem bloudil, křížoval jsem asi důkladně, protože cesta se mi zdála nekonečná. Vlastně: nevěděl jsem ani přesně, kam jdu, doma mi jen řekli, že slavný močál, kterým protéká řeka Jizera, je v hraničním údolí na druhé straně Středního hřebene. Ještě dnes, po čtvrtině století, přicházím občas do míst, o kterých bych přísahal, že jsem na nich již kdysi stanul – tak pevně se mi vryly do

paměti útržky obrazů mé první bludné pouti jizerskými lesy. Pro mne to byla skutečná dobrodružná výprava do neznámé tajgy a nemusel jsem se stydět před starými cestovateli v kanadských pralesích: podobně jako oni jsem nevěděl, kam dojdu a co na mne cestou čeká. Půda v lesích začínala měknout a houpat se, několikrát jsem zapadl do hluboké lesní rašeliny. Neznal jsem tehdy ještě místa, kudy lze projít. V rašelinných smrčínách se začala objevovat první kleč a brzy přede mnou stála nepropustná hradba kosodřeviny, vysoká tři metry. Zdálo se, že chrání jizerský močál jako šipkové růže pohádkový zámek. Vstoupil jsem tedy do nejhustší kleče a se starodávným kompasem neúchylně postupoval k severu. Dnes vím, že jsem čirou náhodou zvolil tu nehorší a nejdelší cestu klečí: prodíral jsem se stovky metrů spleť větví a kořenů právě v místech, kde jsou kosodřevinná pole na okrajích močálů nejmohutnější. Kleč byla vyšší než já, ztratil jsem pojem o čase a zdálo se, že mě močál i kosodřevina beze svědků pohlcují. Tím krásnější byl konec toho plahočení: náhle, bez varování a vodních zvuků tekla dva kroky pod mýma nohama v hloubce bez hlesu rudohnědá řeka. Dodnes si pamatuji místo, kde jsem tehdy vyšel z nekonečných klečí, které tam sahají až na sám břeh Jizery. Před užaslýma očima se rozvěřela nejkrásnější krajina světa: nevidaná, nebeská mísa nádhery. Pamatuji si jasně ten okamžik, je takových v životě jen málo. Uzavřen v modrých lesích ležel žlutnoucí močál. Nad rudočernými vodami slepých ramen a tůní se skláněly rašelinné břízy. Průzračná řeka se vinula v širokých obloucích a obnažovala rozlehlé písčité břehy. Svítily neporušenou bělostí a na jejich okrajích stály husté sivé jalovce. Na druhém břehu mizely tmavé stěny rašeliny v hlubokých vodách Jizery. Zelený rašelínik. Jednotlivé obrovské smrky. Trávy a nesmírné ticho. Osamělost. Indiánský kraj do nedohledna. Nikdy předtím a nikdy ani později od té doby na mne žádný kraj tak hluboce nezapůsobil. Celistvost, svrchovaný severský mír. Jako ve snách jsem šel rašeliništěm Velké jizerské louky stále vzhůru, nesmírně chlapecky pyšný i vděčný, že jsem ten kraj objevil sám. V písčinych jesepech žili velcí bílí pavouci slíďáci a z rašelinných tůní vyletovaly divoké kachny. Jen tesané hraniční kameny občas připomínaly, že kdesi žijí lidé a že na druhém břehu Jizery leží již jiná země. Krása rašeliniště a opuštěnost neznámého kraje mě přitahovaly magickou silou: Šel jsem stále dál od domova, nevěda kam, proti proudu řeky do nitra hor. Přecházel jsem z českého břehu na slezský a zase zpět a Jizera se vinula stále v nekonečných zákrutech. Pak louka končila a řeka tekla hustým lesem. Prošel jsem i jím a nad ním se rozvěřel horní živý močál Jizery. Několikrát jsem do něho zapadl tak hluboko, že jsem myslel, že se již odtamtud nedostanu. Celý den jsem nepotkal člověka, ba ani náznak lidské cesty. Zubožený a hladový jsem se v tmavnoucím odpolední vlekl neznámými lesy, často po kolena ve vodě. Věřil jsem, že někam přece musím dojít, že z lesů vyjdu na cestu. Víím také, kam jsem nakonec tehdy došel: náhle se les rozestoupil a stál jsem na místě zvaném Předěl, pod horou Quarre, daleko od Horního Polubného a rodičů. Domů mně zbývalo sedmáct kilometrů. Doplazil jsem se tam za tmy. Byl to tehdy jeden den za mnohé – blažený den jizerskohorského srpna. Večer po takovém naplněném dni: blažené usínání. Pod zavřenými víčky přecházely trhavými pohyby obrazy veliké krásy, zelené močály, nekonečné lesy a tiché indiánské vody.

Hana Šuranská: Podzim u Jablonce I / Herbst bei Gablonz I, 2011, barevný linoryt / Mehrfarbiger Linolschnitt, 19 × 18 cm

MILOSLAV NEVRLÝ, nar. 1933 v Praze, vystudoval přírodovědu na Karlově univerzitě, do roku 2000 dlouholetý odborný pracovník Severočeského muzea v Liberci. Velký znalec Jizerských hor, o nichž napsal řadu knih, z nichž nejznámější je *Kniha o Jizerských horách* (v l. 1976 až 2007 ve čtyřech upravovaných vydáních). Z další tvorby zejména z posledních dvou desetiletí (mnohé publikace vyšly opakovaně vešměs v rozšířených vydáních): *Cestovní zpráva čarodějova učně, Karpatské hry, Nejkrásnější sbírka, Chvály Zadní země, Zaslá chuť morušek, Větrné toulání*. Známý skautský činovník, turista, autor turistických průvodců. Celkově jeho bibliografie čítá přes sto různých titulů.

HANA ŠURANSKÁ, nar. 18. 1. 1982 v Uherském Hradišti. Studia: 1998–2002 Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti, 2002–2007 Institut pro umělecká studia na Ostravské univerzitě, Ateliér volné grafiky prof. E. Ovčáčka, 2005–2011 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér grafiky I. prof. J. Lindovského, 2010 stáž na Maďarské akademii výtvarných umění v Budapešti – Magyar Képzőművészeti Egyetem. Mladá grafička, která se paralelně zabývá kresbou a okrajově malbou. Vedle tradičních technik, zejména leptu a linorytu, se věnuje i experimentům. V roce 2003 tiskla z polystyrenu, 2004 a 2005 experimentovala s grafikou jako objektem a v roce 2009 pracovala vlastní technikou – leptem z fotocupřetitu. Jejím stěžejním tématem je příroda, krajinné motivy a jejich transformace. Vystavuje od roku 2004, v roce 2006 byla oceněna v soutěži Grafika roku v kategorii linoryt. Vede grafickou třídu na Střední uměleckoprůmyslové škole v Jablonci nad Nisou, kde také od roku 2011 žije.

Miloslav Nevrlý

Das Buch vom Isergebirge

APRIL

Monat der munteren Bäche

In keinem Monat ist das Isergebirge verlassenener als im April, dem Monat, der wie ein Keil zwischen der Zeit des Schnees und der Zeit des grünen Grasses liegt. Er ist voll matschigem, körnigem Schnee, der am Abend erstarrt, nicht aber so stark, dass seine Oberfläche nicht bei jedem Schritt durchbrechen würde. In den Wäldern haben die Frühjahrsregen noch nicht den winterlichen Staub weggeräumt und nicht die Millionen von Fichtenzweigen, die die Stürme im Vorfrühling abgebrochen haben. Wenn in manchen Jahren der Isergebirgsapril fast schneefrei ist, ähnelt er seinem herbstlichen Bruder November: unfreundliche Nässe, zu Boden gedrücktes Gras, nackte Wipfel der vom Eis zerbrochenen Fichten und Gruben von entwurzelten Bäumen voller Schneewasser. Im April, bei Sonnenuntergang, erinnert die Gegend an der Schwarzen Neiße an das nördliche Lappland, die ferne Finnmark: aus den Wäldern mit dem letzten verharschten Schnee leuchtet schwarz die unbewegliche Fläche der Talsperre. Keine einzige Welle erhebt sich, ausgebleichte Wurzeln und Fichtenwälder spiegeln sich darin wie in einem dunklen Spiegel. Es herrscht eine kühle Stille, aber der Frühling steckt unbeweglich in der Luft wie ein hineingestoßenes Messer. Die Landschaft ist ohne jede Bewegung, nur an der Grenze zwischen Eiswasser und niedergedrückten Binsen sucht ein einsamer Wiesenpieper mit zierlichen Tanzbewegungen nach Insekten, die den Isergebirgswinter überlebt haben. Ein letzter melancholischer Lockruf, und der Vogel, der von weither in das kalte Gebirge gekommen war, duckt sich unter einen Stein. Der See bleibt unbeweglich.

Menschen zieht es in dieser Zeit nicht in die nasskalten, von Schnee trunkenen abendlichen Wälder, und so flöten Raufußkäuze ungestört aus den alten Buchen- und Fichtenüberhältern der waldreichen Hochfläche. Zeit der Eulenliebe.

Scheint aber im April die Sonne auf die Wiesen von Polaun, verändert sich die Welt schlagartig: von den Hängen fließen glitzernde Bäche, das Wasser quillt, sprudelt und spritzt direkt aus der Erde, ergießt sich über die flachliegenden Gräser und lässt die oberirdischen Wintergänge der Feld-

mäuse, zusammensinken. Der verharschte Schnee endet mitten am Hang. Plötzlich, übergangslos. Grenzen zwischen Winter und fröhlichem Frühjahr. Oben Kälte und Frost, unten duftende Erde und Leben: die Schneekönigin verlässt die Finnmark und die Rentierherden kehren in den Norden zurück. Es ist herrlich, die Hand auf das vorjährige Gras zu legen. Ich hole tief Luft und das Luftholen bringt süßen Schmerz, die seidige Luft durchdringt den ganzen Körper. An den abgetrockneten Rändern der Isergebirgswälder lassen sich Dutzende von Finken nieder, sie bedrückt keine Sorge um ein Nest, sie suchen die frische Erde ab. Die Luft beherrscht ein weicher, duftender Wind, Wolkenpracht und Vogelzug.

Zu Ostern war ich in Klein-Iser, kurz nachdem der Schnee verschwunden war. In den stillen Frieden hinein rauschten plötzlich, übergangslos, Hunderte von Vogelflügeln, die Luft war erfüllt von Stimmen und auf der alten Birke ließ sich ein Schwarm von dreihundert Bergfinken nieder. Sie flogen vom Baum auf den Boden darunter und suchten im feuchten Gras nach Resten vorjähriger Samen. Ihr prachtvolles schwarzweißes und orangefarbiges Gefieder glänzte in der Sonne. Wie auf Befehl erhob sich der Schwarm nach einigen Minuten und die Vögel flogen ohne zu zögern nach Norden, ihrem Ziel, den skandinavischen Wäldern, entgegen.

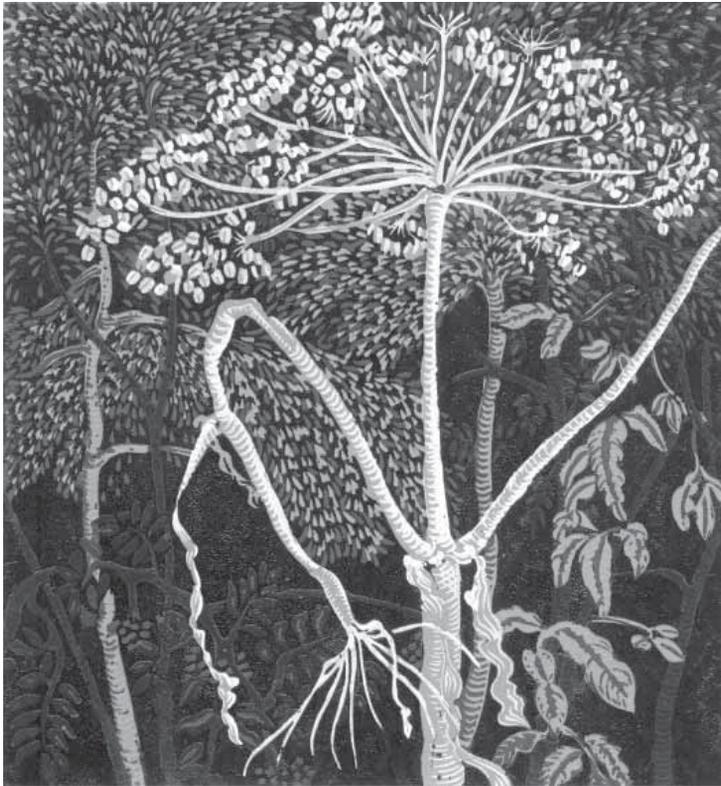
Wenn ich an sonnige Apriltage im Isergebirge zurückdenke, sehe ich auch das verlassenene Haus unterhalb des Waldes in Oberpolaun vor mir. Auf dem verputzten Unterbau ließen sich Kreuzschnäbel nieder und ziegelrote Männchen und gelbe Weibchen holten mit ihren gekreuzten Schnäbeln Mörtelkörner heraus. Am Haus blühte der Seidelbast, aus dem nackten Boden sprießten Krokusse und von einer Randfichte sang eine Ringdrossel ihr Frühjahrslied. Ich spürte die Fülle und Ganzheit des Lebens.

Unweit von hier, über den Tälern im Osten, schien die Sonne auf die immer noch weißen Gefilde des Riesengebirges, aber die Wiesen im Isergebirge waren schon fröhlich grün. Irgendwo in den Fernen des Frühlings, das spürte ich ganz stark, wurden für mich die seligen, blauwindigen Tage geboren – und sie kamen immer näher!

AUGUST

Monat der bitteren Düfte

Ein einziger Laut schwebt über den Augustmooren: das trockene Knistern von Libellenflügeln. Große Geschöpfe mit monströsen Namen wie Aeschna und Sympetrum fliegen über den unbeweglichen braunen Wassern, spiegeln darin ihre bunten Körper und sind Könige über die geschlossene Welt der Torfmoore im Isergebirge, so wie einst die Flugsaurier im Mesozoikum über den warmen Ozean herrschten. Aus den grünen schwankenden Torfmoosdecken steigt stärker als sonst ein bitterer, fast tropischer Duft. Das Wollgras an den Ufern der Tümpel ist jetzt am schönsten: es winkt mit weißen Härchen aus dem Moor und vorbei ist die Zeit, als es dort im kalten Juniregen mit unschönen dunklen Blütenständen stand.

Hana Šuranská: Podzim u Jablonce II / Herbst bei Gablonz II, 2011, barevný linoryt / Mehrfarbiger Linolschnitt, 19 × 18 cm

Der August bringt dem Isergebirge auch die Zartheit des alternden Sommers, den Bergnachsommer. An einem solchen Tag erblickte ich erstmals die Große Iserwiese. Ein denkwürdiger Monat und denkwürdiger Tag – seit dieser Zeit liebe ich das Isergebirge. Nach dem Krieg fuhr ich mit den Eltern von Prag immer wieder nach Oberpolaun. Die Schulferien dort waren wunderbar: tagelang fing ich in den Wiesen Vögel in Klappkäfigen und blickte in nördlicher Richtung zu den unbekannt Bergwäldern. Und eines Tages machte ich mich am frühen Morgen auf den Weg. In der Tasche Brot und Käse und eine alte militärische Spezialkarte, das Kartenblatt Harrachsdorf. Ich wusste nur, dass ich bis zum Isermoor kommen musste, mich lockte der geheimnisvolle Name. Ich hatte keine Ahnung, wie ein Torfmoor aussah, ich wusste nicht, wie weit es war: meine Karte endete hinter Klein-Iser. Damals gab es dort noch ein paar Häuser mehr als heute. Von Klein-Iser ging ich über den Wieselweg, querte den Mittleren Iserkamm, der Weg wandte sich nach Norden und senkte sich ins Tal der Iser. Plötzlich endete er in einem feuchten, ungepflegten Wald. Ich überwand meine Angst und machte mich auf den Weg durch die weiten Wälder, ohne Weg und Steg. Heute kann ich

nicht mehr sagen, wo ich herumgeirrt bin, vermutlich ging ich kreuz und quer, der Weg erschien mir jedenfalls unendlich lang. Eigentlich wusste ich gar nicht genau, wohin ich ging, zuhause hatten sie mir nur gesagt, das berühmte Moor, durch das die Iser floss, sei jenseits des Mittleren Iserkammes, in dem Tal, das auch die Grenze bildete. Noch heute, ein Viertel Jahrhundert später, komme ich gelegentlich an Stellen, bei denen ich schwören könnten, dass ich hier schon einmal war – so fest haben sich kurze Bildsequenzen von meiner ersten Irr-Wanderung in die Wälder des Isergebirges eingepägt. Für mich war das wirklich eine abenteuerliche Expedition in die unbekannt Taiga und ich musste mich nicht mehr vor den alten Reisenden in die kanadischen Urwälder schämen: ähnlich wie sie, wusste ich nicht, wohin ich gelange und was mich unterwegs erwartet. Der Boden in den Wäldern wurde weicher und begann zu schwanken, einige Male versank ich im tiefen Torfmoor. Damals wusste ich noch nicht von den Stellen, die ein Durchkommen ermöglichen. Im Fichtenbestand des Torfmoors erschienen die ersten Latschen und bald stand vor mir eine undurchlässige, drei Meter hohe Knieholzmauer. Mir schien es, als würde sie das Isermoor wie die Heckenrosen das Märchenschloss schützen. Ich drang also in das dichteste Latschengewirr ein und indem ich mich nach meinem altertümlichen Kompass richtete, ging ich unbeirrt nordwärts. Heute weiß ich, dass ich rein zufällig den schlechtesten und längsten Weg durch das Knieholz gewählt hatte: Hunderte von Metern kämpfte ich mich durch das Gewirr von Zweigen und Wurzeln, gerade an den Stellen, wo an den Rändern der Sümpfe die Latschenfelder am mächtigsten sind. Die Latschen waren höher als ich, ich verlor jedes Zeitgefühl und mir schien, als würden mich Moor und Latschen ohne alle Zeugen verschlingen. Umso wunderbarer war das Ende der Plackerei: plötzlich, ohne Vorwarnung, floss zwei Schritte vor meinen Füßen, ohne jedes Wassergeräusch, lautlos, ein braunroter Fluss. Bis heute weiß ich die Stelle, wo ich damals aus dem unendlichen Latschengewirr, das hier bis an die Ufer der Iser reicht, herauskam. Vor den staunenden Augen lag die schönste Landschaft der Welt: eine nie gesehene Schale voll himmlischer Pracht. Deutlich erinnere ich mich an diesen Augenblick, davon gibt es im Leben nur wenige. Eingeschlossen von blauen Bergen lag ein langsam sich gelb färbendes Moor. Über die rostbraunen Altwässer neigten sich Moorbirken. Der klare Fluss wand sich in weiten Bögen und enthüllte breite sandige Ufer. Sie leuchteten in ihrem unberührten Weiß und waren von dichten silbergrauen Wacholderbüschen gesäumt. Am gegenüberliegenden Ufer verschwanden die dunklen Torfwände im tiefen Wasser der Iser. Grünes Torfmoos. Einzelne, riesige Fichten. Gräser und eine unendliche Stille. Einsamkeit. Eine indianische Landschaft bis in unendliche Weiten. Niemals vorher und auch niemals später hat eine Landschaft einen so großen Eindruck auf mich gemacht. Ganzheit, vollkommener nordischer Frieden. Immer weiter, wie im Traum, ging ich durch das Torfmoor der Großen Iserwiese – ich, der Knabe, war unendlich stolz und dankbar, dass ich diese Landschaft allein entdeckt hatte. In den sandigen Prallhängen lebten große weiße Spinnen und aus den Moortümpeln flogen Wildenten auf. Nur die behauenen Grenzsteine erinnern-

ten gelegentlich daran, dass irgendwo Menschen leben und dass am anderen Ufer der Iser bereits ein anders Land liegt. Die Schönheit des Torfmoors und die Einsamkeit der unbekanntes Landschaft zogen mich mit magischer Kraft an: Ich entfernte mich immer weiter von zuhause, ohne zu wissen wohin, ging ich flussaufwärts in die Tiefen der Berge. Ich wechselte vom böhmischen Ufer auf das schlesische und wieder zurück und die Iser wand sich immer weiter in unendlichen Mäandern. Dann endete die Wiese und der Fluss floss durch einen dichten Wald. Auch den durchquerte ich und danach öffnete sich das obere lebendige Isermoor. In ihm versank ich mehrere Male so tief, dass ich glaubte, da nicht mehr herauszukommen. Den ganzen Tag über traf ich keinen Menschen, ja, nicht einmal die Andeutung eines Weges von Menschenhand. Ermattet und hungrig schleppte ich mich im zunehmend dämmerigen Spätnachmittag durch unbekannte Wälder, oft bis zu den Knien im Wasser. Ich war überzeugt, dass ich irgendwo ankommen muss und aus dem Wald heraus auf einen Weg treffen werde. Ich weiß auch noch, wo ich am Ende gelandet bin: plötzlich trat der Wald zurück und ich stand auf der so genannten Scheide, unter dem Berg Quarre, weit weg von Oberpolau und den Eltern. Nach Hause waren es noch siebzehn Kilometer. Dort kam ich in völliger Finsternis mit letzten Kräften an. Das war damals ein Tag, der alles andere übertraf – ein glückseliger Augusttag im Isergebirge. Die Nacht nach solch einem randvoll gefüllten Tag: seliges Einschlafen. Unter den geschlossenen Lidern erschienen immer neue Bilder von großer Schönheit, grüne Moore, unendliche Wälder und stille Indianergewässer.

MILOSLAV NEVRLÝ, geb. 1933 in Prag, studierte Naturwissenschaften an der Karlsuniversität in Prag, bis zum Jahre 2000 war er langjähriger Mitarbeiter im Severočeské muzeum (Nordböhmisches Museum) in Liberec. Als großer Kenner des Isergebirges, über das er eine Reihe von Büchern schrieb, ist wohl das bekannteste: *Kniha o Jizerských horách (Das Buch vom Isergebirge)* – in den Jahren 1976 bis 2007 wurden es in vier überarbeiteten Ausgaben verlegt. Von seinem weiteren Schaffen in den letzten zwei Jahrzehnten seien erwähnt (wobei diese Publikationen wiederholt und in erweiterten Ausgaben herauskamen): *Cestovní zpráva čarodějova učně, Karpatské hry, Nejkrásnější sbírka, Chvály Zadní Země, Zašlá chuť morušek, Větrné toulání (Der Reisebericht des Zauberehrings, Karpatische Spiele, Die schönste Sammlung, Lob des Hinterlandes, Der vergangene Geschmack der Torsbeeren, Wanderung im Wind)*. Er ist ein bekannter Pfadfinderfunktionär, Tourist und Autor touristischer Reiseführer. Seine Bibliografie beinhaltet über einhundert verschiedene Titel.

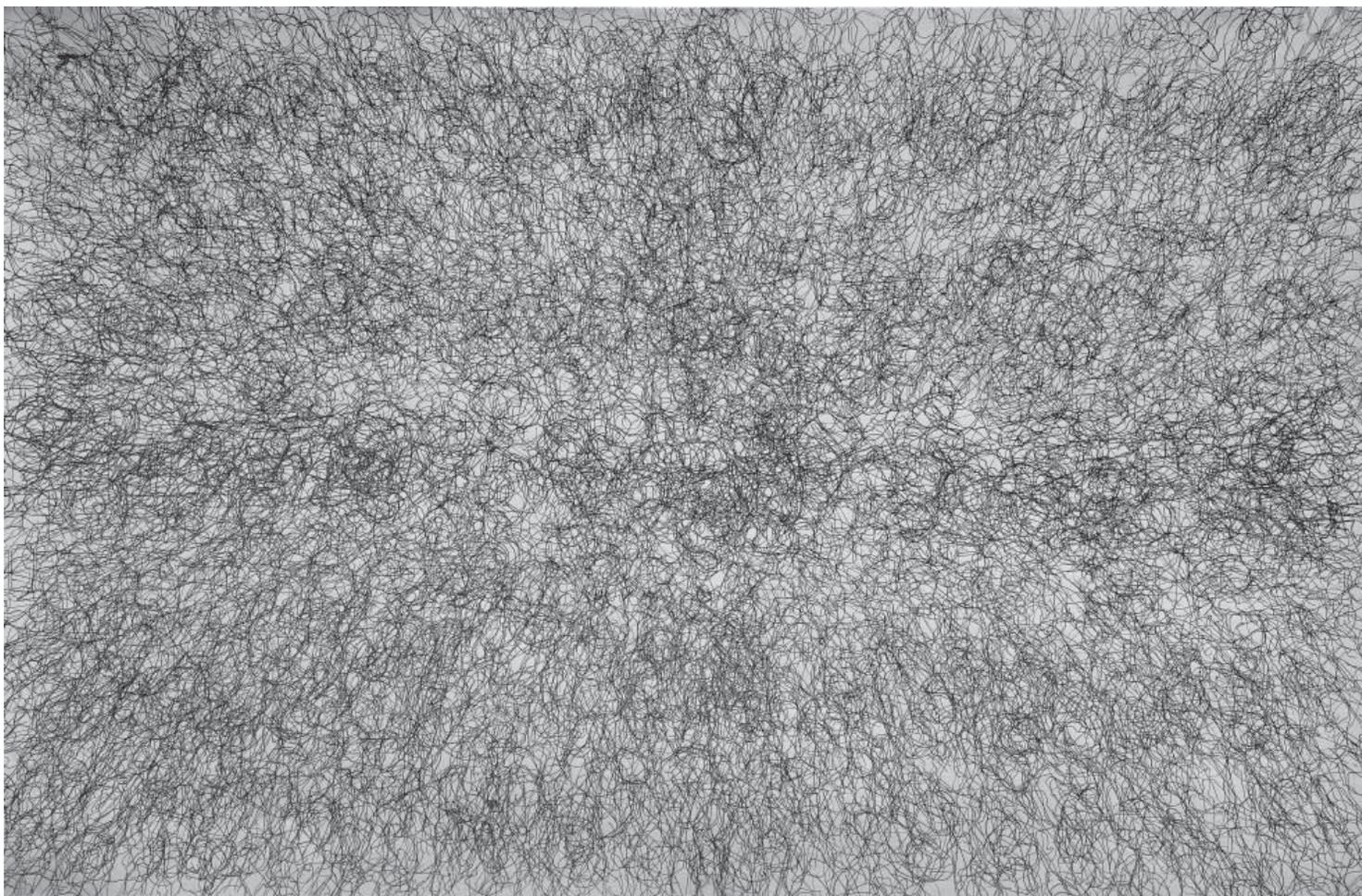
HANA ŠURANSKÁ, geb. am 18. 1. 1982 in Uherské Hradiště. Studien: 1998–2002 Kunstgewerbemittelschule, 2002–2007 Institut für künstlerische Studien an der Universität Ostrava, Atelier der freie Grafik bei Prof. E. Ověčáček, 2005–2011 Akademie der bildenden Künste in Prag, Atelier für Grafik bei Prof. J. Lindovský, 2010 Stipendium an der Ungarischen Akademie der bildenden Künste in Budapest – Magyar Képzőművészeti Egyesület. Eine junge Grafikerin, die sich gleichzeitig mit Zeichnung und am Rande auch mit Ölmalerei befaßt. Neben traditionellen Techniken, vor allem Radierungen und Linolschnitt, widmet sie sich auch Experimenten. Im Jahre 2003 druckte sie aus Kunststoff (Polyester), 2004 und 2005 experimentierte sie mit Grafik als Objekt und im Jahre 2009 arbeitete sie mit eigener Technik – einer Radierung aus Fotocuprextit. Ihr Hauptthema sind die Natur, landschaftliche Motive und deren Transformationen. Seit 2004 stellt sie aus, 2006 wurde sie ausgezeichnet im Wettbewerb *Die Grafik des Jahres* in der Kategorie Linolschnitt. Sie leitet eine Klasse für Grafik an der Mittelschule für das Kunstgewerbe in Jablonec n. N., wo sie auch seit 2011 lebt.

Miloslav Nuska

Z malých příběhů

Očekávání

Náhlý záblesk a vzápětí výtrysk duchovní slasti, když zatím spíše jen tušený než zahlédnutý obraz díla se objeví před duševním zrakem! Pocit nevýslovného štěstí z očekávané tvorby, zatím ovšem jen tvorby v Naději, budoucí a teprve Očekávané, ale blána již byla protržena. Jistěže jen pouhým napodobením spíše než opakováním díla Demiurgova, může být kterýkoliv tvůrčí pokus, kéž by nikoliv zcela ubohý, přičemž zároveň i platí, že raději nic, než porodit duchovního Zmetka. Však ta touha, touha po tvorbě, volání k tvorbě, tak nezkrotná a v krvi stále znovu opakovaně kolotající! Tvorba – jako jedna z nejvyšších možných činností člověka! Oním záhlédnutým okamžikem pak byla cesta k Tvorbě znovu uvolněna, stavidla otevřena, poutající lana jsou přefata. Znovu ty bubinky starých šamanů, tak často se v krvi vracející, se ozývají v týle. Volají a pokoje již opět nedají. Tudulung! Tudulung! Onen nečekaný blažený záhled, okamžikový vhléd, však provázen je vzápětí i bolestným záletem: že se nepodaří zachytit a fixovat a jiným snad se nepodaří ani předat pouhý stín onoho zahlédnutého. Přitom před duševním zrakem se vynořily tajemné a výsostně krajinné amfiteátry, ozářeny jasem a s temnicími se jezery v dáli, obklopeny hornatými věnci lesů. A zdá se mu, že kráčí, jako omámen, zvolna za jakýmsi neodolatelným světlem na horizontu, a že oživlé sochy dávných světců na bělostně zářícím mostě, po němž přechází, se za ním otáčejí a přátelsky mu kynou, posilující jeho nadějně očekávání. Však dostojí příslibům on, zároveň při své sebe-důvěře tak slabý, onomu očekávání? Huach! Přesto ten slastný šíp v onom záhlédném okamžiku, jenž utkvěl v mozku (anebo v srdci?), zanechává určitou stopu naděje v budoucí Dílo. A od toho zranění Okamžikem také nevýslovně slastná horká vlna se tělem doslova rozlévá a dokonce i vyzáruje vůkol. Duše plesá. Ona jáská! Však poté zakrátko přece jen zálom a stín jakýsi se snáší nad onou ozářenou otevřenou tajemnou krajinou, v duchu se prostírající... Jak jen vylíčit nebo alespoň pouze naznačit veškerou tu bolest a současně i slast. Očekávání a zároveň i Nejistoty. Ó, kéž by se podařilo, Pane! Zdař se dokončení toho Náhrdelníku bolesti, jenž stále ještě psán, je zároveň i prožíván. Dílo, jež po léta je nošeno v duši, tak jako uzrává plod v těle matky, jenže ono duševní dítě, plod duchovní, to dílo, není nošeno

Jan Měřička: Bristol 01, 2011, serigrafie / Serigraphie, 105 × 150 mm

pouhé měsíce, ale již po léta, neustále přitom cizelováno a dotvářeno. Kdy přijde ten čas konečně je porodit na svět? A tvorbu onoho dítěte, dítěte duše, ukončit? Nazývá se *Granátový náhrdelník*. Podař se, prosím, podař se!

Víly z Aiónie

Jezero Aión uprostřed země zvané Aiónie, kde vládne bezčasí! Vězme, že slovo *Aión* značí ve staré řečtině čas, věk, ale i věčnost... Vlahý vítr neustále vane přes jezero Aión a v korunách stromů na jeho březích září rudé listí na pozadí vysoko se skvící oslnivě modré propasti, věčně čisté a jasné oblohy. A na březích tichého krásného jezera procházejí volným ladným krokem, oděny do dlouhých bílých rouch, jezerní víly Aiónské. Tyto

však nejsou průvodkyněmi do života, nýbrž naopak závodčími ze života do pokojné a bezbolestné smrti, či, správněji, do bezživotí. Tiše a bezbolestně si pluje bájná finská labuť Tuonelská z podsvětí říše mrtvých, zvané Tuonela. Však jezero Aión a za ním se prostírající Aiónie jsou na povrchu země, vystaveny slunci krásného a věčně trvajícím podzimního dne. Ty víly Aiónské pak jsou milenkami všech, kdo, Osudem určeni, chystají se přeloužit do Aiónie a připravují se k přeplutí (anebo k přeletu?). A každá z víl svého nového milého bere něžně za ruku, odvede jej až k samému břehu temného tichého jezera Aión, obejmě provázeného oběma rukama a políbí dlouze na ústa. A v tom okamžení políbený zapomene na vše dosavadní a zároveň v té chvíli pocítí nesmírnou touhu dostat se do bájně Aiónie, být již v té krajině

věčného Míru a Zapomnění. Stále tu trvá krásný podzimní den a na zemi mezi stromy při chůzi šustí záplavy spadaného listí, což také s pocitem sladké vyvanutosti a smíru, ba až lhostejnosti, vnímá ten, kdo osvobozen je již od žití. Ticho a smír, Veliké Smíření vládne, na břehu, na samém vstupním prahu do Aiónie. A jestliže jaro je múzickou dobou, je časem Apollónových božských mús, obdobím jara, života plného tvorby, zde naopak vládne již podzimní vyrovnání se životem, zklidnění a usmíření před odchodem. Jen mír, pouze Veliký Mír! Jak krásné a zároveň i něžně usměvavé a také mlčenlivé jsou ty víly z Aiónie, jež nikdy nepromluví, pouze tajemně a usměvavě a zároveň upokojivě a konejšivě mlčí. Ano, víly Aiónské jsou laskavé a zároveň i milostné opatrovatelky a vlastně též ošetřovatelky, usnadňující přechod či přestup z jedné do jiné již říše, odkud však není návratu. Ach, Vy víly Aiónské, věčně krásné a přesto nesmrtelné, dárkyně osvobodivého Míru v duši, pokojně závodčí do slastného Zapomnění...

Ke skoku vyzývající

Jak po celý ten krátký a škobrtavý život provází člověka ta nevěsta – Modrá Propast, zářící tak vysoko v samém nadhlavniku! Zářivě safírová, při okrajích do azurova přecházející, je to nesmrtelná klenba! K ní vyskočit, do ní se tak vrhnout. Ke skoku vyzývající je to Nevěsta, k lehkému výskoku volající, k tanci v slunci svádějící, za neslyšitelných zvuků rolniček, zvonečků a jemného rachotu dávných bubínků. Za stříbrného či chrstivého cinkotu obřadného sistra. – A co problémy, bolesti, strachy? Opuštěnosti, různá naložení až i zlomení a zklamání? Lze vše pojímat jen jako lehký tanec vzhůru, jako básnivou obětinu? Motýlí třepetání? Střípky se blyští..., toť chichotaví křpítci! A nebo vysoký tanec až na samém vrcholu nádherného, leč mírně již věky zašlého, královského schodiště, ústícího do prázdna... Však lehká ta hra je zároveň i hrou příliš vysokou, protože nebezpečnou. A přitom během toho až smrtelného hraní či zahrávání si neustále nad hlavou září, přímo svítí, ta Nevěsta volající k úniku, neustále lákající, nesmrtelná a zároveň i dosmrtná. Modrá Propast, tys jasná a nekonečná. Je možné být spokojen svým údělem, dokonce – být šťasten? Otče náš, drž jej za ruku, pevně jej drž, ať ten, o němž vyprávíme, se do Propasti nevrhne. Kéž by!

Jantarová hora láká

Smrt našlapuje většinou zlehka, přichází jakoby po špičkách a takřka v lideně. Smrt člověka je přitom sama o sobě prý bezbolestná. Jakoby blesková ztráta vědomí... Jako když usínáme? Vždyť každodenní usnutí večer je vlastně „malou smrtí“, bylo již kdysi řečeno. Smrt je jako usnutí? Může být proto i Smrt laskavá a něžná? A jestliže bolesti zraněného nebo nemocného bývají strašné a nesnesitelné, je smrt sama bezbolestná, je vykoupením, je sladká, je vysvobozením. V Oné vteřině na obrovských téměř nekonečných světelných pláních zavládne náhle vlahý konejšivý mír. Pravda, to téma má i osobní podtón, neboť vyvolává vzpomínky na ty z přátel, kteří již ode-

šli dříve k onomu dalekému Mořskému Pobřeží, kde všechny toky velké i malé, pomalé i prudké, končí ve slastné jednotě a v Míru Oceánu Úplnosti. Jest na kteréši slavnosti shromážděn obrovský dav lidí, dav očekávajících a dychtících – a přitom každý z nich jednou n u t n ě zemře! Jak pampešlivě kvetou a náhle, jakoby přes noc, se změně v ochmýřené koule! I tak jsou krásné, neméně krásné, třebaže při prvním silnějším poryvu větru jejich krása končí.

Únik

Vrhnout se do výše, stržen vzhůru Modrou propastí. Volán a vyvolán. Stále výše letět, modří až do běla, mimo bělostno do bezbarví. Ztráct dech ve vichru, který přitom ani vláčenkem nepohne! Letět zářem a mrazem v jasu. Kéž by tak ukojena byla dávná touha! Starý zvraceč a sebevrah v duši sebezvrací. Volá ho znovu a znovu nesmírná laskavě povívající nebeská plachta. Ona vyzývá k protřzení, k proražení toho nebeského stanu. Volající žena. Netknutá hladina. Studánka bezedná, hledající Narkisovu tvář. Výzva k dosažení onoho za – Touha proniknout až za samu hlád'. Volá k cestě nenávratné ta modrá propast – a tudíž k Návratu! Volá k sobě dolů do hlubiny, neboli vzhůru, k nekonečným sférám. Prorazit plachtu nebeského stanu, rozbít tu klenbu tak nádherně blankytnou a ozdobenou zářícími hvězdnými otvory, za nimiž plane věčný Oheň, jak usuzovali staří. Mrcasí se a kmitají vůkol lidí, hemží se, houpají se na hrazdách pod střechou a mají pocit nekonečna. I on je jedním z těch horších cirkusových klauňů. Avšak – tu pustit se té cirkusové hrazdy a letět, uletět, závatně proletět tou plachtou, opustit kolotoč, přerušit koloběh. A protřzenou plachtou nebeského stanu letět dál, mezi hvězdami – totiž mezi bednami a harampádím vedle cirkusového stanu, po zemi odírán špinou a plivanci, těmi nebeskými odpadky, dál jen dál kosmickým prachem a svinstvím, jiným lepším prachem, tím nebeským, do jiných lepších říší. Dál, ještě dále! Až tam, odkud už není návratu. Až tam. Stačí jen pustit se toho legračního kolovadla. Mít odvahu k úniku?

Touha

Nad tmavou zemí a nad zelenavými vodami, smíšená se zlatým ohněm, měkce pulzuje živoucí modř. Dme se a povívá jako obrovská hedvábná vlajka, jako nekonečný modrobělostný stan, který je ve dne zlatistě rozžhavený, v noci pak od okrajů k zenitu hvězdnatě tmavnoucí. Jako hvězdný stan, jehož tmavomodř zvolna přechází na okraji klenby v safírovou, poté v azurovou až posléze bělostnou a nakonec světelnou. V zenitu ohniska září, paprsky tryskají různými směry a zlaté srpky, povívány vysokými vánky, se kývají. Co vše stvořila indická a řecká fantazie pod tím stanem, jehož modř čím výše, tím více je temnější. Tisíce jisker a záblesků povstává z hloubi té fiktivní klenby a zdálky se blíží šum. Jásot kosmických her a příslib slavností, tušených za hvězdami. Nesmírně tak sílí touha a znehodnocuje mnohé z ostatního. Ale volá zvon na zemi: už je pozdě, už je pozdě!

Navštívení

Den múz, průvodkyň Apollónových, a den Chrámu samého Apollóna, jasného boha umění, zvaného též Foibos neboli Zářící, toť Modropropastný den! Tehdy některá z oněch božských bytostí se snese z hory Parnassu či Olympu nebo z Helikónu. A ona hledí a zezadu na šíji líbá některého ze svých miláčků básníků. Zůstává neviditelná, když stojí za navštíveným, který upadne do múzického nadšení. V tom okamžiku se ten múzou obdarovaný v duši slastně otřeše, neboť před jeho duševním zrakem náhle vyvstane jasnící se obraz. Je to tvar budoucího, možná zatím jen tušení toho, co v radostné bolesti bude teprve vznikat. Záblesk! Vteřinový záhled bez přesnějších obrysů a zatím ještě nestrukturované znamení. A jak nečekaně se ona múza z Apollónovy slunné jasné říše objevila, tak nepozorovaně odlétá, pro navštíveného i pro celé jeho okolí stále neviditelná. Však před odlétnutím ještě jednou obdarovaného políbí. Ale políbený o tom neví, protože již nic okolo sebe nevidí a nevnímá. Setrvává od prvního dotyku Múzy v nadšení, jež Platón považoval za božské šílení. Zrod dítěte-díla je totiž bolestí, ale i slastí, je také radostí z nového, jemuž patří celá budoucnost. Navštívenému se tak ve vteřině zjevila Modrá propast v duši, ona propast, která je životem i smrtí skutečných básníků. Taková necht' vpuštění jsou až ke stupňům Apollónova Chrámu!

BOHUMIL NUSKA, nar. 1932 v Českých Budějovicích, dlouhodobě spjat s Libercem. Prozaik, básník, literární historik a kreslíř, absolvent filosoficko-historické fakulty University Karlovy v Praze, doktor filosofie a profesor estetiky. Po ukončení vysokoškolských studií pracoval jako kunsthistorik v Severočeském muzeu v Liberci, po roce 1990 zejména jako vysokoškolský pedagog na Technické univerzitě Liberec. Je autorem řady odborných prací, především s tematikou dějiny knižní kultury, v poslední době pak symboloniky (interdisciplinární obor studující reflexe rytmu a z rytmu odvozených kvalit v lidské kreativité). Publikuje v odborných časopisech v ČR i v zahraničí. Knižně vydal soubor experimentálních próz *Hledání uzlu* (1967), studii *Švihova aféra a Kafkaův Proces* (1969), *Kafkaův Proces a Švihova aféra* (2000), román *Padraikův zánik* (1997), výběr textů a samokreseb *Okamžiky* (1998). U příležitosti jeho sedmdesátin (listopad 2002) vznikl sborník, jenž obsahuje jeho kompletní bibliografii. Z další tvorby: *Tanec Smrti* (2002), *Ptačí údolí aneb Idylka* (2004), *O Paní Vševládné* (2005), *Podzimy a jara* (2007), *Obrazy neradostné* (2007), *Kosmická událost* (2008), *Malé příběhy* (2009).

JAN MĚŘIČKA, nar. 15. 3. 1955 v Pardubicích. Studia: 1974–1979 Farmaceutická fakulta v Hradci Králové, 1981–1984 Výtvarná škola Václava Hollara v Praze. Grafik Jan Měřička přišel do Liberce v roce 1984. V počátcích čerpal náměty z Liberce, od 90. let se jeho tvorba abstrahovala, ale v současnosti se věnuje figurálním motivům. Stěžejní ovšem je, že v centru jeho zájmu je vždy člověk – jeho paměť, chování v konkrétní situaci nebo jeho pohyb. Věnoval se zejména leptu a strukturální grafice, často tisknul na vlastní ručně čerpaný buničínový papír, ale v několika posledních letech preferuje serigrafii. Vedle grafik vytváří autorské knihy, které se setkávají s velkým ohlasem. Radí se mezi celorepublikově respektované autory. V roce 2000 se stal Laureátem Ceny Vladimíra Boudníka, což je nejvyšší možné ocenění za celoživotní grafickou tvorbu u nás. Žije v Křižanech.

Miloslav Nuska

Aus kleinen Begebenheiten

Die Erwartung

Ein jäher Blitz, unmittelbar gefolgt vom Ausbruch geistiger Wonne, wenn das zuvor mehr geahnte als geschaute Bild vor dem seelischen Auge erscheint! Gefühle unaussprechlichen Glücks über den zu erwartenden Schöpfungsakt, einstweilen allerdings nur einer Schöpfung in der Hoffnung, einer künftigen, in der Erwartung ersehnten. Aber die Hülle ist bereits gerissen. Sicherlich – jeder Versuch eines Schöpfungsaktes kann leicht zur bloßen Nachahmung werden, statt zu einer zur Wiederholung von Demiurges Werk – möge dieser Akt nur nicht gar zu erbärmlich ausfallen –, wobei gleichzeitig gilt: lieber nichts, als die Geburt einer geistigen Missgestalt. Aber dieses Sehnen, diese Begierde, etwas zu schaffen, der Aufruf zur Eigenschöpfung, so unbezähmbar, und im Blut wieder und wieder kreisend! Die Schöpfung – als eine der höchsten, möglichen Tätigkeiten des Menschen! Mit jenem Augenblick des Schauens wird dann der Weg zum Schöpfungsakt wieder frei, die Schleusen geöffnet, die Fesselleinen gekappt. Erneut die Trommeln der alten Schamanen, im Blut so oft wiederkehrend, sie dröhnen im Hinterkopf. Sie rufen und geben abermals keine Ruhe. Tudulung! Tudulung! Jenes unerwartete, selige Schauen, die augenblickliche Ein-Sicht wird gleichzeitig jedoch auch von einem schmerzhaften Erschrecken begleitet: es könnte nicht gelingen, es zu fassen, zu fixieren, womöglich nicht gelingen, anderen auch nur einen bloßen Schatten des Er-Schauens zu vermitteln. Dabei sind vor dem seelischen Auge geheimnisvolle und erhabene landschaftliche Amphitheater erschienen, von Glanz überstrahlt und mit dunkelnden Seen in der Ferne, umgeben von gebirgigen Waldkränzen. Und ihm ist, als folge er wie berauscht, langsam, einem unwiderstehlichen Licht am Horizont und die zum Leben erwachten Statuen uralter Heiliger auf der hell strahlenden Brücke, über die er schreitet, würden sich ihm zuwenden und ihm freundschaftlich zuwinken, ihn in seiner hoffnungsfrohen Erwartung bestärkend. Er aber, bei all seinem Selbstvertrauen gleichzeitig so schwach, wird er sei-

ne Versprechungen, wird er diese Erwartung erfüllen? Hach! Dennoch hinterlässt dieser wonnige Pfeil des erschauenden Augenblicks, der im Gehirn (oder im Herzen?) haften blieb, eine gewisse Spur der Hoffnung auf ein künftiges Werk. Seit dieser Verletzung durch den Augenblick wird der Körper auch von einer unsäglich lustvollen heißen Welle geradezu durchströmt, die sogar auf die Umgebung ausstrahlt. Die Seele jauchzt. Sie jubiliert! Kurz darauf aber: doch ein Einbruch, und ein leichter Schatten senkt sich auf die im Geiste weit sich erstreckende, strahlend beleuchtete, geheimnisvolle Landschaft ... Wie kann all der Schmerz und zugleich auch all die Wonne beschrieben oder auch nur angedeutet werden. Die Erwartung und zugleich auch die Unsicherheit. O Herr, möge es gelingen! Gelingen, Vollendung dieses Halsbandes der Schmerzen! Während du noch geschrieben wirst, wirst du gleichzeitig durchlebt. Das Werk, jahrelang in der Seele getragen, reift wie die Frucht im Mutterleibe, dieses Seelenkind, die Frucht des Geistes, dieses Werk, wird nicht lange Monate ausgetragen, sondern bereits viele Jahre, wird dabei unablässig ziseliert und vollendet. Wann kommt die Zeit, es endlich zur Welt zu bringen? Die Erschaffung jenes Kindes, des Seelenkindes, abzuschließen? Es heißt *Das Granathalsband*. Gelingen, bitte, gelinge!

Die Feen von Aiónia

Der See Aión in der Mitte des Landes Aiónia, wo die Zeitlosigkeit herrscht! Wisst – das Wort *Aión* bedeutet auf Altgriechisch Zeit, Alter, aber auch Ewigkeit ... Über den See Aión weht immer ein lauer Wind und in den Kronen der Bäume an seinen Ufern strahlt rotes Laub vor dem Hintergrund des hohen, strahlend blauen Abgrundes, des ewig reinen und klaren Himmels. Und an den Ufern des stillen, wunderschönen Sees wandeln mit locker anmutigen Schritten, in lange weiße Gewänder gehüllt, die Feen vom Aión-See. Diese sind aber keine Begleiterinnen ins Leben, sondern aus dem Leben Geleitende, in einen friedlichen schmerzlosen Tod, oder besser gesagt in das Nicht-Leben. Still und aller Schmerzen ledig schwimmt der mythische finnische Schwan von Tuonela, der Unterwelt, dem Reich der Toten. Aber der See Aión und das umliegende Land Aiónia befinden sich auf der Erde, der Sonne des herrlichen und ewig währenden Herbsttages ausgesetzt. Die Feen vom Aión-See sind die Geliebten aller, die sich, vom Schicksal dazu bestimmt, anschicken nach Aiónia zu schwimmen (oder zu fliegen?) und sich nun dazu bereit machen. Und jede Fee nimmt ihren neuen Geliebten zärtlich an der Hand, führt ihn zum Ufer des dunklen, stillen Aión-Sees, umarmt ihn mit beiden Armen und drückt ihm einen langen Kuss auf die Lippen. In diesem Augenblick vergisst der Geküsste alles, was war, er verspürt im selben Moment eine unendlichen Sehnsucht nach dem sagenumwobenen Aiónia, er möchte sogleich in diesem Land des ewigen Friedens und Vergessens sein. Hier herrscht immer der herrliche Herbsttag und auf dem Boden zwischen den Bäumen raschelt beim Gehen die dicke Schicht gefallenen Laubes, was derjenige, der bereits vom Leben erlöst ist, mit einem Gefühl süßer Vergänglichkeit und Versöhntheit, ja geradezu Gleichgültigkeit empfindet. An dem

Ufer, der Schwelle zu Aiónia, herrschen Stille und Aussöhnung, die Große Versöhnung. Und ist das Frühjahr eine musische Zeit, die Zeit der göttlichen Musen Apolls, die Frühjahrszeit, ein Leben voller Schöpfungskraft, herrscht hier im Gegenteil der herbstliche Ausgleich mit dem Leben, die Beruhigung und Versöhnung vor dem Abgang. Nur Frieden, nur der Große Frieden! Wie schön und zugleich zärtlich heiter und auch schweigsam sind diese Feen von Aiónia, die niemals reden, nur geheimnisvoll und lächelnd und zugleich beruhigend und besänftigend schweigen. Ja, die Feen von Aiónia sind gütige, zugleich auch Liebe schenkende Betreuerinnen und eigentlich auch Pflegerinnen, die den Übergang oder Übertritt von einem in *ein bereits anderes Land* erleichtern, von wo es aber keine Rückkehr gibt. Ach, Ihr Feen vom Aión-See, ewig schön und trotz allem unsterblich, Spenderinnen des befreienden Seelenfriedens, friedvolle Führerinnen in das wonnigliche Vergessen...

Zum Sprung herausfordernd

Wie doch der Mensch während des ganzen kurzen und dahinstolpernden Lebens von dieser Braut begleitet wird – jener Blauen Abgrundtiefe, strahlend hoch oben im Zenit! Strahlend saphirblau, an den Rändern in azurblau übergehend, es ist eine unsterbliche Wölbung! Zu ihr hinaufspringen, sich in sie hineinstürzen. Eine zum Sprung auffordernde Braut ist das, zu einem leichten Hochsprung aufrufend, zum Tanz in der Sonne verführend, zu unhörbarem Schellen- zu Glöckchenklang und dem zart-dumpfen Klopfen uralter Handtrommeln. Zum silbernen oder rasselnden Klingeln des zereemoniellen Sistrums. – Und Probleme, Schmerzen, Ängste? Verlassenheit, verschiedene Knicke oder gar Brüche und Enttäuschungen? Kann das alles nur als leichter Aufwärtstanz empfunden werden, als poetische Opfergabe? Schmetterlingsflattern? Die Splitter glitzern ... welch' kichernde Kobolde! Oder als Tanz ganz oben auf dem prachtvollen, indes vom Alter schon leicht abgewetzten, ins Nichts führenden königlichen Treppenhaus ... Dies leichte Spiel ist zugleich auch ein gar hohes, weil gefährliches. Und während des geradezu tödlichen Spiels, diesem Scherzen mit dem Tod, strahlt, ja leuchtet über dem Kopf immerzu diese Braut, die zum Entfliehen einlädt, beharrlich lockt, die unsterblich, zugleich aber auch todesnah ist. Du Blaue Abgrundtiefe, du bist klar und unendlich. Ist es möglich, mit seinem Los zufrieden zu sein, sogar – glücklich zu sein? Vater unser, halte seine Hand, halte sie fest, damit jener, von dem wir erzählen, sich nicht in den Abgrund stürzt. Möge es so sein!

Der Bernsteinberg lockt

Der Tod kommt meistens mit leichtem Schritt, wie auf Zehenspitzen und geradezu freundlich. An sich sei der Tod des Menschen schmerzlos. Wie ein blitzartiger Gedächtnisverlust ... als würden wir einschlafen? Sei doch das allabendliche Einschlafen eigentlich ein „kleiner Tod“, heißt es irgendwo.

Der ist Tod wie Einschlafen? Kann deshalb auch der Tod liebenswürdig und zärtlich sein? Und sind die Schmerzen des Verwundeten oder Kranken auch schrecklich und unerträglich, so ist der Tod selbst schmerzlos, ist Erlösung, ist süß, ist Befreiung. In jener Sekunde tritt plötzlich auf den riesigen, fast unendlichen Lichtgefilde ein lauer besänftigender Frieden ein. Richtig, dieses Thema hat auch einen persönlichen Unterton, denn es ruft Erinnerungen an die Freunde wach, die schon früher zu jenem fernen Meerestage gingen, wo alle Ströme, große und kleine, langsame und ungestüme, in der wonnevollen Einheit und im Frieden des Ozeans der Vollkommenheit enden. Auf einem Fest hat sich eine riesige Volksmenge versammelt, Scharen von Erwartungsvollen und Begierigen – und dabei wird einmal jeder von ihnen notwendigerweise sterben! Wie der Löwenzahn, der blüht und sich plötzlich, wie über Nacht, in flaumige Kugeln verwandelt! Auch sie sind schön, nicht minder schön, obwohl ihre Schönheit beim ersten starken Windstoß vergeht.

Das Entrinnen

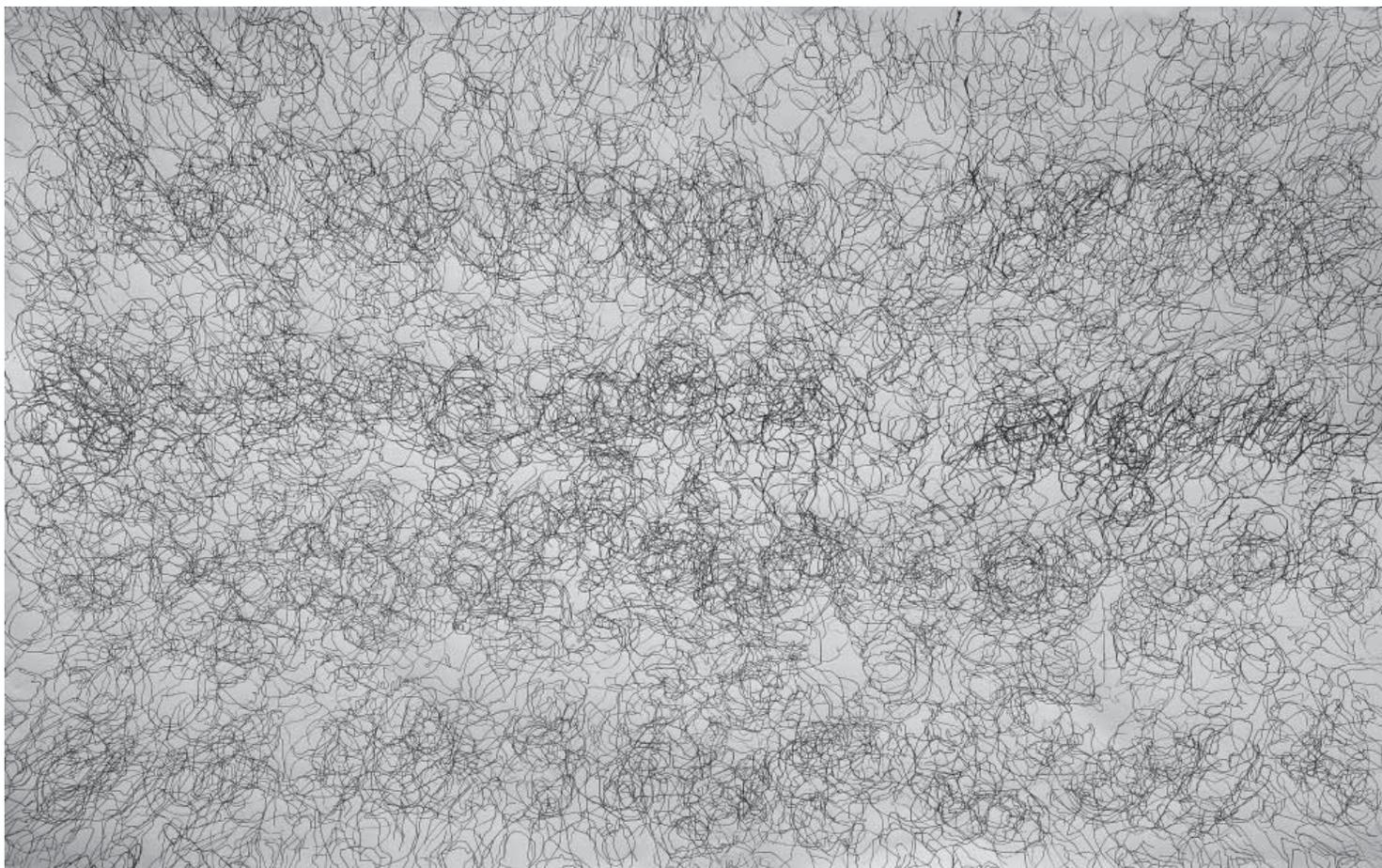
Sich in die Höhe stürzen, hochgerissen von der Blauen Abgrundtiefe. Gerufen und aufgerufen. Immer höher fliegen, durch das Blau ins Weiß, durch das Weiß ins Farblose. Den Atem im Sturm verlieren, in der doch kein Fädchen bewegt! Im Glanz durch Glut und Frost fliegen. Wäre doch so die uralte Sehnsucht gestillt! Der Alte Speier und Selbstmörder speit sich in seiner Seele selbst aus. Ihn ruft wieder und immer wieder die unermessliche, gütig wehende Himmelsplane. Sie ruft zum Durchstoßen, zum Durchbrechen dieses Himmelszelts. Eine rufende Frau. Eine unberührte Wasserfläche. Ein unergründlicher Brunnen, das Antlitz des Narzissos suchend. Die Aufforderung, jenes Dahinter zu erreichen. Die Sehnsucht, hinter die Oberfläche zu gelangen. Zur Reise ohne Wiederkehr ruft die blaue Abgrundtiefe – und somit zur Wiederkehr! Sie ruft, zu ihr in die Tiefe zu kommen, also hinauf, in die unendlichen Sphären. Die Plane des Himmelszelts zu durchstoßen, diese so herrlich azurblaue, mit strahlenden Sterneöffnungen geschmückte Wölbung, hinter denen das ewige Feuer lodert, wie die Alten glaubten. Ringsum wieselnd und hetzen die Menschen, wimmeln durcheinander, schwingen hin und her auf dem Reck unter dem Dach und haben ein Gefühl der Unendlichkeit. Auch er ist einer der schlechteren Zirkusclowns. Aber – jetzt das Zirkusreck loslassen und fliegen, davonfliegen, wirbelnd durch die Plane fliegen, das Karussell verlassen, den Kreislauf unterbrechen. Und durch die zerrissenen Plane des Himmelszelts weiter fliegen, zwischen Sternen – nämlich zwischen Kisten und Gerümpel neben dem Zirkuszelt, am Boden an Dreck und Spucke entlang schrammen, diesen himmlischen Abfällen, weiter nur weiter durch kosmischen Staub und Dreck, durch anderen, besseren Staub, den himmlischen, in andere, bessere Reiche. Weiter, immer weiter! Bis dorthin, von wo es keine Wiederkehr gibt. Bis dorthin. Es reicht, diese komische Drehstrickleiter loszulassen. Hat man Mut zum Entrinnen?

Die Sehnsucht

Über der dunklen Erde und grünen Wassern, vermischt mit goldenem Feuer, pulsiert weich das lebendige Blau. Es wallt und wabert wie eine riesige seidene Fahne, wie ein unendliches blauweißes Zelt, das bei Tage goldglühend ist, in der Nacht dann von den Rändern zum Zenit mit Sternen besät dunkelt. Wie ein Sternenzelt, dessen Dunkelblau am Rande der Wölbung langsam in Saphir-, danach in Azurblau, schließlich in Gletscher- und zuletzt in Lichtblau übergeht. Im Zenit leuchten die Brennpunkte, die Strahlen spritzen in verschiedene Richtungen, und goldene Sicheln wiegen sich, von hohen Zephiren umweht. Was hat nicht alles die indische und griechischen Phantasie unter diesem Zelt erschaffen, dessen Blau je höher desto dunkler wird. Tausende Funken und Blitze entstehen in den Tiefen dieser fiktiven Wölbung und von ferne naht ein Rauschen. Der Jubel kosmischer Spiele und das Versprechen von Feierlichkeiten, die hinter den Sternen zu erahnen sind. So steigt die Sehnsucht ins Unermessliche und entwertet manch anderes. Auf der Erde aber ruft die Glocke: es ist schon spät, es ist schon spät!

Heimsuchung

Tag der Musen, der Begleiterinnen Apolls, und Tag von Apollons Tempel, des strahlenden Gottes der Kunst, genannt auch Phoibos, was der Leuchtende bedeutet, welch Blaugrundtiefer Tag! Dann schwebt eines jener göttlichen Wesen vom Berg Parnass oder vom Olymp oder vom Helikon herab und streichelt und küsst den Nacken eines ihrer Dichter-Geliebten. Sie bleibt unsichtbar, wenn sie hinter dem Heimgesuchten steht, der in musische Verzückung fällt. In diesem Augenblick erzittert der von der Muse Beschenkte wonniglich in seiner Seele, denn vor seinem geistigen Auge ersteht plötzlich ein immer klarer werdendes Bild. Es ist die Form des Künftigen, vielleicht vorerst nur die Ahnung dessen, was in freudigem Schmerz noch entstehen wird. Ein Blitz! Das sekundenkurze Schauen ohne genauere Konturen und einstweilen ein noch nicht strukturiertes Zeichen. Und wie jene Muse aus dem sonnigen, hellen Reich Apolls unerwartet erschien, so unbemerkt fliegt sie wieder weg, für den Heimgesuchten ebenso wie für seine ganze Umgebung stets unsichtbar. Vor dem Wegfliegen küsst sie aber noch einmal den Beschenkten. Der Geküsste jedoch weiß nichts davon, weil er nichts mehr um sich herum sieht und wahrnimmt. Er verharrt seit der ersten Berührung der Muse in Verzückung, die Platon für *göttlichen Wahnsinn* hielt. Die Geburt des Kindes – des Werkes – ist nämlich Schmerz aber auch Wonne, ist auch Freude über das Neue, dem die ganze Zukunft gehört. Dem Heimgesuchten erschien so in der Seele, sekundenkurz, die Blaue Abgrundtiefe, jene Abgrundtiefe, die der wahren Dichter Leben und auch Tod ist. Diese lasse man bis an die Stufen des Apollontempels herantreten!

Jan Měříčka: Bristol 02, 2011, serigrafie / Serigraphie, 105 × 150 mm

BOHUMIL NUSKA, geb. 1932 in České Budějovice (Budweis), ist langfristig mit Liberec verbunden. Prosaiker, Dichter, Literaturhistoriker und Zeichner. Absolvent der philosophisch-historischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, Doktor der Philosophie und Professor der Ästhetik. Nach Beendigung des Studiums arbeitete er als Kunsthistoriker im Severočeské muzeum (Nordböhmisches Museum) in Liberec, nach 1990 vor allem als Hochschulpädagoge an der Technischen Universität in Liberec. Er hat viele Arbeiten auf seinem Fachgebiet geschrieben, die vor allem mit der Thematik Geschichte der Buchkultur zusammenhängen. In letzter Zeit befaßt er sich mit Symbolonik (ein interdisziplinäres Fach, das Reflexe des Rhythmus und aus dem Rhythmus abgeleitete Qualitäten in der menschlichen Kreativität untersucht). Er publiziert in Fachzeitschriften sowie in der Tschechischen Republik als auch im Ausland. In Buchform gab er eine Zusammenfassung experimentaler Prosa *Hledání uzlu* (*Das Suchen des Knoten* – 1967), eine Studie *Švihova aféra a Kafkův proces I* (*Švihas Affäre und Kafkas Prozess I* – 1969), den Roman *Pandraikův zánik* (*Pandraiks Untergang* – 1997), eine Auswahl an Texten und eigenen Zeichnungen *Okamžiky* (*Augenblicke* – 1998) heraus. Aus Anlass seines 70. Geburtstages (November 2002) entstand ein Sammelband, der seine komplette Bibliografie enthält. Aus seinen weiteren Werken seien erwähnt: *Tanec smrti* (*Der Todestanz* – 2002), *Ptačí*

údolí aneb Idylka (*Das Tal des Vogels oder Die Idylle* – 2004), *O Pani vševládné* (*Von der Frau, die alles beherrschte* – 2005), *Podzimy a jara* (*Herbste und Frühlinge* – 2007), *Obrazy neradostné* (*Freudlose Bilder* – 2007), *Malé příběhy* (*Kleine Begebenheiten* – 2009).

JAN MĚŘIČKA, geb. am 15. 3. 1955 in Pardubice. Studien: 1974–1979 Pharmazeutische Fakultät in Hradec Králové, 1981–1984 Václav-Hollar-Schule für bildende Künste in Prag. Der Grafiker Jan Měříčka kam 1984 nach Liberec. Zu Beginn schöpfte er seine Themen aus Liberec, seit den neunziger Jahren ist sein Werk abstrakter geworden, gegenwärtig widmet er sich figuralen Motiven. Tragend allerdings ist, dass im Centrum seines Interesses immer der Mensch ist – sein Gedächtnis, sein Verhalten in einer konkreten Situation oder seine Bewegung. Er widmete sich vor allem der Radierung und der strukturalen Grafik, oft druckte er auf Zellstoffpapier, eigenhändig hergestellt, aber in den letzten Jahren präferiert er Serigraphie. Neben Grafiken erarbeitet er Autorenbücher, die großen Wiederhall finden. Er zählt zu den am meisten respektierten Autoren in der Republik. Im Jahre 2000 wurde er Laureat des Vladimír-Boudník-Preises, was die höchste Auszeichnung für ein Lebenswerk im grafischen Werk bedeutet. Er lebt in Křižany.

Luboš Příhoda Poezie

Zapšklost

Takových stromů
jsme pokáceli,
ale číst
jsme se nenaučili.
Strom poznání
obehnan zatarasy,
nepoznat
co je dobro,
co zlo.

O tom to je.

Kapr

Přesto, že byl určen
k bouchnutí paličkou,
k píchnutí za krkem,
k nařiznutí ocasu,
k rozpárání břicha
a k smažení
a k snědku,

stejně v nádrži
vyskakoval,
vymršťoval se
a narážel do drátěné sítě
až si odřel bok
a zlomil ploutev,
ale bojoval,
i když si nabil hubu.

Což nelze říci
o některých lidech.

Promluva č. 2

... kutám v otevřené době,
ale zasuto leží poznání v přiškrceném jícnu,
marně hledám otisk své ruky, kterou jsem s pílí přiložil,
ta pila však nepřešla do krve těm, jimž byla určena –
je snad klam v čarách mé dlaně, v mozolech
nabytých z přesvědčení,
nebo krev ještě nedosáhla předpokládaného složení? –
odepsal jsem tu krev, tu prý nejdražší tekutinu světa,
kterou šarlatáni z plakátů tajně pančují kyselinou lysergovou
snažíce se v nás probudit zvíře, které možno zapráhnout,
i ze mne crčela, z mého rozedraného těla
jako předobraz toho, co bylo,
zatímco v ústech
hořkla sůl...

Promluva č. 13

... komputery enté generace chrlí
své šokující kódy, jako bychom sami do nich nevložili
žádané odpovědi, Země s právem
na náruč milionů
otřásající seismografy všech kontinentů,
kaligrafické písmo flóry kreslí vzrušený strach z člověka, fotky
předvádějí průšvihy světa a konzervují je pro paměť, a pořád
tolik bolesti a člověk
v oku poledníků a rovnoběžek
uhnívající v kůži...

... poznávej, sám abys nebyl poznán, tu dávno neplatí
a velká slova, třebaže budou stát na počátku, pohlí
dna moří jako písek odklidil
i ty nejsmělejší zikkuraty otevřené k nebi
a pouze to, kam jdeš, zůstává, ta sůl víry, kterou budoucnost
uchová v úctě, neboť jsi nepřihlížel,
jak lež a pravda kráčejí stejnou cestou, a není
nějaké mea culpa, mea maxima culpa, každý sám tesá
svého Davida z puklého kvádru
a také tu zemi, kterou nám přikázali milovat, vyměřuješ
svým vlastním prizmatem...

... avšak právo náručí je svatební dar Země, ne kořist
z loupeživých výprav,
a nekonečná početí poskvmněná zlobou,
zralá pro kyretáž,

a Utuchegalové všeliké ražby a kalibrů všech věků, ti králové
čtyř stran světa se zálibou v prošoupaných kolenech
stále číhající na Eridu, slepci
svalující svou slepotu na slunce,
a napořád krvavé edikty, nad nimiž slzí
rovnice z Green Banku...

... míjíš zástupy licoměrných zpytující tvou zkušenost
jak v potu tváře dobýváš hrdost,
posilněn samotou, vracíš se z daleké blízkosti
lámaje falešné sudby,
a víš, že najdeš ty dveře rozpomenutí, najisto
vylovíš klíč, ten schovaný pod prahem, a vejdeš
a budeš vítán, ne jako se vítá někdo cizí, ne jako host,
jako domácí pán
a přece úplně jiný člověk...

... a teprve nedávno vržen na tuto Zemi,
znovu utečeš mamince poznávat sám sebe
na ten plácek, který si honosně říká
Střední Evropa...

Haiku

Zima

Allegro in White
na špičkách baleriny
v závratí ticha.

Rašení

Když se dny dlouží
a touha bere křídla,
naděje stoupá.

Utilitarismus

Lhostejno vlajkám,
odkud jim vítr fouká.
Hlavně, že vlají.

Bilancování

Na žluté fotografii
vidím sebe,
ten čas, jenž předsevzetí mjí.
Až to zebe.

Zdeněk Trs: Mahi Mahi, 2011, akryl na plátně / Akryl auf Leinwand, 90 × 120 cm

LUBOŠ PŘÍHODA, nar. 1934, liberecký novinář, překladatel a básník. Knižně mimo jiné vydal výbo-ry z poezie Reinera Kunzeho a Hannse Cibulky, román a prózy Johannese Bobrowského *Litevské klavíry* a *Boehlendorff a ti druzí*, *Tanečník Malige*, novelu C. F. Mayera *Král a světec*. Je rovněž autorem a spoluau-torem několika rozhlasových her a autorem jevištní adaptace *Tři zlatých vlasů děda Vševěda* (Mladá scéna Ústí nad Labem). Za normalizace upadl pro svoje postoje v nemilost, byl perzekvován jako nepřátelský, antisocialistický živel. Po letech, kdy nemohl publikovat (např. *Litevské klavíry* nebo překlady německých básníků v antologii *Poezie NDR* kryl Jiří Votava), vydalo v r. 2004 nakladatelství Bor jeho knihu básní *Promluvy do zdi* i jeho překlad knihy I. Engelmannové *Návrat pod zelenou střechu*. V roce 2010 vydal Kruh autorů Liberecka knihu *A potom přijely tanky*.

ZDENĚK TRS, nar. 1. 5. 1985 v Liberci. Studia: 2000–2004 Střední uměleckoprůmyslová škola Jablonec nad Nisou, 2004–2007 Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Ateliér sklo Vladimíra Kopeckého, 2007–2010 Akademie výtvarných umění, Ateliér klasických malířských technik prof. Zdeňka Berana. Hyperrealistické obrazy Zdeňka Trse představují vynikající úroveň formalismu nesrovnatelnou s mnoha umělci jeho věku. Trs pracuje s tématem hranice mezi životem a smrtí, stopami konce a to zejména ve svých „rybích“ sériích. Záhadná série *Vendeta* může evokovat až hororovou náladu. Jeho nejnovější obrazy jsou velmi sugestivní. Zobrazují objekty a těla pokryté tenkou vrstvou tkaniny. Takto skryté předměty jsou představovány divákům pouze svým tvarem, který je definován světlem a stínem. Díla Zdeňka Trse, jež si hrají s divákovou předsta-vivostí, jsou bezchybně provedená, citlivá, jednoduchá a zároveň intimní. Žije a pracuje v Praze a Liberci.

Luboš Příhoda Poesie

Erbitterung

Was haben wir
für Bäume gerodet,
doch lesen
haben wir nicht gelernt.
Baum der Erkenntnis
ist verschanzt,
nicht zu erkennen,
was Wohl ist,
was Übel.

Karpfen

Obwohl er
zum Schlag mit dem Klöppel,
zum Abstechen hinterm Hals
zum Anschneiden der Schwanzflosse
zum Aufschlitzen des Bauches
und zum Braten
und zum Essen
bestimmt war,
ist er dennoch im Becken
gehüpft,
hat sich empor geschwungen,
ist ans Gitternetz gestoßen,
bis er sich die Seite abschürfte
und die Flosse brach,
aber er kämpfte,
auch wenn er's Maul anrannte.
Was man von manchen Leuten
nicht behaupten kann.

Ansprache in die Wand II.

... ich schürfte in einer offenen Zeit,
doch gedrosselt steckt Erkenntnis im Schlund,
vergeblich suche ich den Abdruck meiner Hand, die ich mit Fleiß anlegte,
der Fleiß jedoch ging nicht jenen ins Blut über, für die er bestimmt war –
ist vielleicht Trug in den Handlinien, in Schwielen
erworbenen aus der Überzeugung,
oder erlangte Blut das vorausgesetzte Gefüge nicht? –
abgeschrieben hab ich das Blut, die angeblich teuerste Flüssigkeit der Welt,
die Plakatscharlatane heimlich mit Lysensäure verpanschten,
sich bemühend das Tier in uns zu wecken, das man einspannen kann.
Auch aus mir ist sie geronnen, aus meinem zerschundenen Leib,
wie ein Symbol dessen, was war,
während im Mund
Salz bitter wurde...

Ansprache in die Wand XIII.

... Computer x-ter Generation speien
ihre schockierenden Codes, als würden nicht wir selbst
die gewünschten Antworten in sie gelegt haben,
Erdenrund mit dem Recht auf ein Armvoll Millionen,
bebende Seismographen aller Kontinente,
kalligraphische Schrift der Flora zeichnet erregte Angst vor Menschen, Photonen
führen Pleiten der Welt vor und konservieren sie fürs Gedächtnis, und stets
so viel Schmerz und der Mensch
in der Schlinge der Meridiane und Breitenkreise
in der Haut verfaulend...

... erkenne, um nicht selbst erkannt zu werden gilt da längst nicht mehr
und große Worte, obwohl sie am Anfang stehen werden, verschlingen
Meeresböden, so wie der Sand
auch die kühnsten zum Himmel geöffneten Zikkurate,
und nur das, wohin du gehst, hat Bestand, dieses Salz des Glaubens, den Zukunft
in Ehren behält, denn du sahst nicht zu,
wie Lüge und Wahrheit den gleichen Weg beschreiten, und es gibt nicht
irgendein mea culpa, mea maxima culpa, jeder meißelt selbst
aus dem zersprungenen Gestein seinen David
und auch das Land, das zu lieben uns befohlen wurde, misst du ab
mit deinem eigenen Prisma...

... doch das Recht des Umschlungenseins ist das Hochzeitsgeschenk des Landes,
nicht eine Beute von Beutezügen,
und unendliche Empfängnisse, von Bosheit befleckt,
reif für Kürettage,

und Utuchegals jeglicher Prägung und Kalibers aller Zeiten, diese Könige
der vier Weltrichtungen, mit Vorliebe zu durchgewetzten Knien,
stets auf Eridu lauernd, Blinde
ihre Blindheit der Sonne anlastend
und mit andauernd blutigen Edikten, über die
Gleichnisse von Green Bank Tränen triefen...

... gehst an heuchlerischen Scharen vorbei, die deine Erfahrung erforschend,
wie du im Schweiß des Angesichts den Stolz erobert.
Gestärkt durch die Einsamkeit, kehrst du aus der fernen Nähe zurück,
falsche Geschicke brechend,
und du weißt, dass du die Tür des Entsinnens findest, mit Gwisshheit
fischest dir unter der Türschwelle den versteckten Schlüssel, trittst ein
und wirst willkommen sein, nicht wie ein Fremder willkommen geheißen wird,
nicht als Gast,
wie ein Hausherr
und dennoch ein ganz anderer Mensch...

... und erst unlängst in diese Welt geworfen,
fliehst du von neuem das Mütterchen, dich selbst zu erkennen,
an dem Plärtchen, das sich hochtrabend
Mitteleuropa nennt...

Haiku

Winter

Allegro in White,
Ballerinas Spitzentanz,
Taumel der Stille.

Sprießen

Wenn länger der Tag
und Sehnsucht sich beflügelt,
steigt auf die Hoffnung

Utilitarismus

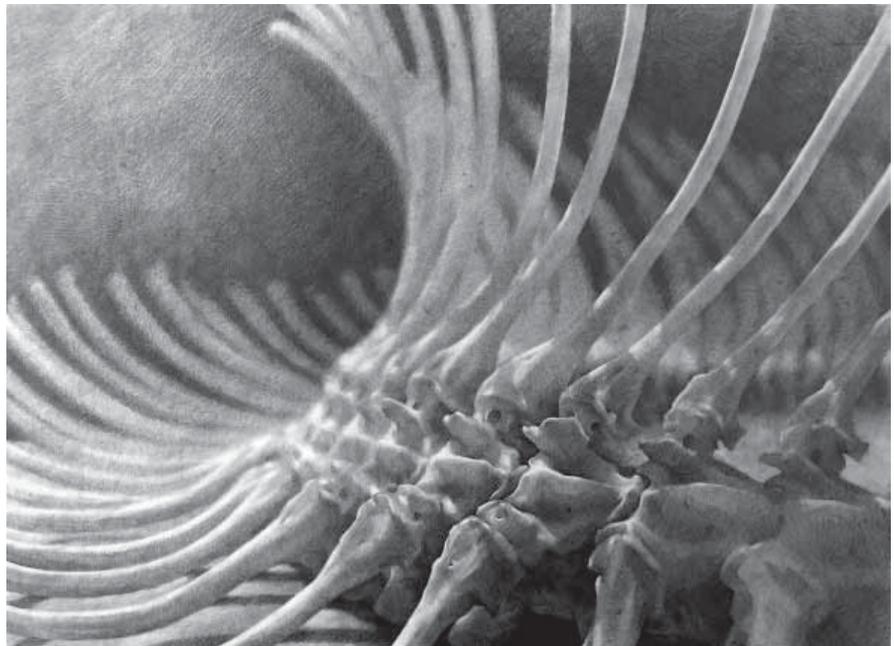
Der Fahnen ist gleich,
woher der Wind auch käme.
Sie flattert und wehnt.

Billanzieren

Auf einem vergilbten Foto
seh' ich mich,
die Zeit, die Vorsätzen flieht.
Dass es friert.

LUBOŠ PŘÍHODA (1934), Journalist aus Liberec, Übersetzer und Dichter. In Buchform gab er u.a. heraus: eine Auswahl der Poesie von Rainer Kunze und Hanns Cibulka, den Roman und die Prosa von Johannes Bobrovski *Litevské klavíry a Boehlendorff a ti druzi (Litauische Klaviere und Boehlendorff und die anderen)*, *Tanečník Malige (Der Tänzer Malige)*, die Novelle von C. F. Mayer *Král a světec (Der Heilige)*. Er ist Autor und Mitautor einiger Hörspiele für den Rundfunk und Autor der Bühnenadaption von *Tri zlaté vlasy děda Vševěda (Drei goldene Haare des Allwissers)* – Mladá scéna Ústí n. L. Während der Zeit der kommunistischen Normalisierung fiel er in Ungnade, als feindliches, antisozialistisches Element wurde er verfolgt. Nach Jahren, in denen er nicht publizieren durfte, deckte ihn Jiří Votava dadurch, dass er in seinem Namen *Litauische Klaviere* und die Übersetzungen deutscher Dichter in der Antologie *Poesie der DDR* veröffentlichte. Im Jahre 2004 gab der Verlag BOR sein Buch von Gedichten *Promluvy do zdi (Ansprachen in die Wand)* heraus, und auch seine Übersetzung des Buches *Blauer Flieder (Návrat pod zelenou střechu)* von I. Engelmann. 2010 gab der Autorenkreis KAL das Buch *A potom přijely tanky (Und dann kamen die Panzer)* heraus.

ZDENĚK TRS, geb. am 1. 5. 1985 in Liberec. Studien: 2000–2004 Mittelschule für das Kunstgewerbe in Jablonec n. N., 2004–2007 Hochschule für das Kunstgewerbe, Atelier für Glas bei Vladimír Kopecký, 2007–2010 Akademie für bildende Kunst, Atelier für klassische Malertechniken bei Zdeněk Beran. Die hyperrealistischen Bilder von Zdeněk Trs stellen ein hervorragendes Niveau des Formalismus dar, das mit vielen Künstlern seines Alters nicht vergleichbar ist. Trs arbeitet mit Themen wie Die Grenzen zwischen Leben und Tod, Spuren vom Ende und das vor allem in seinen „Fischserien“. Die mysteriöse Serie Vendeta kann unter Umständen Horrorlaunen hervorrufen. Seine neuesten Bilder sind sehr suggestiv. Sie stellen Objekte und Körper dar, die mit einer dünnen Schicht an Gewebe bedeckt sind. Die so verborgenen Gegenstände werden dem Zuschauer nur in seiner Form dargeboten, die durch Licht und Schatten definiert wird. Das Werk von Zdeněk Trs, das sich mit des Zuschauers Vorstellungskraft spielt, ist ohne jedweden Fehler erarbeitet, es ist gefühlvoll, einfach und gleichzeitig intim. Er lebt und arbeitet in Prag und Liberec.

Zdeněk Trs: Skelet, 2006, tužka na papíře / Bleistiftzeichnung auf Papier, 90 × 130 cm

Marek Řeháček

Sudetské povídky

Mlha v samotě Sudetenland

Bože můj, já přeci taky vím, že Sudety, ta zvláštní země, že je to jenom blondátá holka s mléčnými očima, oblečená v dirndlu, na kterém má bajonetem připíchnutou trikoloru. Že je to kraj rozsápaných kostelů, zmařených osudů, záměrně neostřých záběrů uměleckých fotografů na cikánské děti a bizarní krásu zániku v pobořených kapličkách. Ale přeci i v Sudetech se musí nějak normálně přežít.

Kristiánov neboli Christiansau, osada kdesi za Frýdlantem, kdysi velká, dnes bezvýznamnost sama, přifařená k blízké vesnici, dokonce i jméno zakázali v adresách používat, stará porcelánová popisná čísla vyměnili za nová plechová. Sau je svině a Kristián byl hrabě Clam-Gallas. Nevím, jestli byl vousatý pan hrabě svině, beztak je to jen moje slovní hříčka: zakončení -au má celá řada sudetských místních jmen. Svinské počasí se ale rozplizlo nad krajem luk, polí a velikých osamělých stromů – lip a dubů vždy s jednou větvi suchou. Zimomřiví ptáci poletovali v pozdním podzimu od jabloně k šípku a sem tam si uklovli zhnědlé plody, které už dobrých padesát let nikdo netrhal; ale to jim bylo jedno – v celé řadě bývalých zahrad u zbořeníšť byli právě oni již po několikátou generaci samozvanými hospodáři. Sudety opanovala mlha a milosrdně zakryla výhled na komíny polské elektrárny za nedalekou hranicí a nově vytvořený horizont z hlušiny, za kterou leží v troskách barokní zámek s vodním příkopem plným ojetých pneumatik. Dopolední mrazíky změnily říjnová kravská lejna v černé kameny podobné na slunci se rozpadajícím balvanům polského uhlí. Váří se ve žlutavé trávě. Krajem jezdí divní lidé s velkým autem a kupují od zhlouplých stařenek dubové skříně starší těch žen a malované truhly, ve kterých ještě včera spal pes. Čert je vem!

Opilý mlhou stojím na vrcholu holého lučinatého kopce s ohradníky, stojím a volám s rukama do trychtýře u pusy do mlhy, jestli se odněkud neozve ozvěna. Jsem však na světě sám, okolo je beznadějně ticho – Sudetenland zmizel z mapy. Večer pak sedím s přítelem kovářem, přes týden je lakýrem a natírá nádraží a lidem staré dveře ve své kovárně. Koukáme smutně do výhně na rozpalující se železo a pijeme pivo. Starodávná činnost, kdo by ji

zde v zdevastované zemi čekal: kováme kříž pro kapličku ze žuly – on kovář a já podkovář, jeho učeň. Kladiva buší, milosrdná mlha však tlumí kraj, jako by jej odnášela kamsi v nuši pryč – není vidět ani k sousednímu stavení. Bože můj, pokračujeme s kovářem v hostinci, nad pivem tu chlapi vykládají o zániku zemědělství, manželství, průmyslu a hezkých ženských v tomhle kraji a o tom, že i rádio a televize na ně kašlou a špatně hrají, a jeden z nich jim nadává, že jsou blbí, že on se dívá klidně na Novu i Českou na dvou televizích najednou. Opilci plkají a pokukují po ukrajinských dělnicích ze zdejší fabriky, co stojí po směně nebo před ní u pultu a obráceny zády do šenkovny netečně pijí kofolu; proplešlý kovář pohledem přejede po jejich zadcích a řekne chlapům u stolu: „Útočej na nás!“

Přes noc nasněžilo a toulavá myš mi okousala igelit z knížky, kterou jsem si večer položil vedle postele. Jdu smutnou krajinou, z mlhy vystupují jedna po druhé hrázděné chalupy a domy, ve kterých na první pohled už dávno nikdo nemůže bydlet, pak vyjde babka s kastrolkem umatlaným k uzoufání, pajdá blátem nakrmit cosi ve chlívku. Z dálky je slyšet hluk neviditelných uhelných dopravníků, co sytí elektrárnu, a v trávě u cesty leží stále povalená kaplička, pro kterou jsme kovali kříž. Na stromě holém jak ruka sedí dravec a čeká na myš, možná nějaká vyleze z posněžené louky. Nikde nikdo – chalupáři od svých trávníků dávno odjeli a vrátí se snad až na jaře, a pak možná Sudety zase trochu ožijí.

Piji rum a můj soused spálil velkou krůtu. Větrá modrý kouř z oken chalupy a chechtá se s opilým dechem: „Stejně umřem, já i ty!“ No jo, ale Kristiánov hřbitov nemá a v přidělené obci zarůstají hroby travou, která ze vzteku raší přímo z holenních kostí mrtvých německých horalů, co tu zašli před námi a někdo pak jejich litinový kříž hodil do šrotu. Jdu raději vypustit vodu z bojleru, aby jej nastávající mrazy neroztrhly. Okolo domu obchází v mlze jediný tvor – toulavá kočka. Dávám jí jméno a zbytek od své večeře.

Či je ten dům?

Ten dům je můj, a přeci i mým není,
i ten, kdo žil tu přede mnou
myslel, že jen on si stavby cení.
Pak umřel, snad se Smrtkou se žení,
dům stojí, jen lidé v něm se mění.

*(volný překlad staré sudetské říkačky,
kterou si lidé věšeli na prkénku nade dveře)*

Mám dům. Velký, s o to menšími okénky, s tlustými a provlhlými zdmi. V bájné a tisícileté Friedlandii, v krajině, která se obrací od Jizerských hor, aby se jako ponorná říčka ztratila v polských uhelných velkolomech u řeky Nisy. Je to divná země se zvláštní vůní, jako by až sem dolétl divoký a slaný vítr odkudsi z přímořského Gdaňska, prastarého Danzigu, ze země Poláků, Němců a prapodivných Kašubů a bílých racků nad cihlovými kostely.

Za domem mi začíná daleká polská rovina a nad opršelým hřebenem jeho střechy přelétávají letadla kamsi k Varšavě a snad i Moskvě. Odlétají přes moji střechu rychle pryč z tohoto tisíciletého kraje dávno vymřelých lenních pánů, stejně tak jako se odtud šupem stěhují hezké holky do měst, kde lépe hraje televize a je tam práce.

Můj dům, větrný hrad z těžkého černého čediče. Obří, těžkopádná německá stavba zatížená kdysi v katastrech nepřetržitě hypotékami rodů Pilzů a Riemerů, co byli feldgärtneri, polními zahradníky s třemi kravkami, které žraly z koryt ze žlutavé frýdlantské keramiky v chlévě, kde mám teď složené uhlí. Pilzové a Riemerové zmizeli, ty hypotéky nikdy nedoplatili a necenně se ztratili kdesi v chaosu poválečného Německa nebo umřeli na tuberkulózu v zaprášeném špitále, v oku stále záblesk růže u zdi jejich bývalého domu – dodnes tam roste na poloshnilém žebříčku.

Můj dům a já – přivandrovalec. Sedím v pilz-riemerově stavbě, opřen o chladnou zeď piji hořký čaj a sladký špiritus. Udřené feldgärtneri, polní zahradníky se třemi kravkami, jejich kozu, stůl, jabloně, co vysázeli, a hrušky, co kradli na panském, to vše už dávno rozfoukal vítr do polí. Jenom jejich dům mi tu zůstal na krku jako výčitka. Dům z čediče v bájné Friedlandii.

Můj dům, vlhne mu západní stěna od puklé žumpy. Proč hledat příčiny samoty? Možná, že také řvali to své „Wir danken unserem Führer“. Děkovali mu za to, že jim slíbil čtvrtou a snad i pátou krávu, stejně jim ji nikdy nedal, spíš jim vzal kluka, co uměl tak pěkně na housle, stejně mu děkovali a ženské začaly zase nosit dirndly. A dole ve vsi dokonce zabili českého učitele, který se jim tam přimotal – ale copak já jsem také neměl šáteček pionýrů a můj děda – považte, on byl s Gottwaldem, který jej odměnil za služby hvězdičkou z bronzu. Vždyť jak je daleko z frýdlantského Kristiánova do polské Osvětimi? Asi tak jako z Prahy do gulagů, většina lidí tam ani dnes nedohlédne!

Můj dům, večer topím dřívím z padlých ořechů a poloshnilými skořápkami z loňských vánoc a ve staré skříní hudou myši koncerty na počest mrtvého vojáčka s dírou v hlavě. Čaj a špiritus, to nám tu zůstalo, a v hospodských kecech ještě trochu nesmyslného strachu z Nich. Z Pilzů a Riemerů. Z toho, že se vrátí a bájná Friedlandia se zase otočí naruby. Strach z toho, že budou chtít zpátky svoje tři kravky, dávno rozsekaná koryta pro ně ze žluté kameňiny, jabloně, spálené ořechy, nočník, dům, kůlnu a postel. Ale kam si potom večer lehnu?

Bůh na kupce hnoje

Sudety jsou bezbožný kraj, nemáme tu lidové písně, říkadla, básničky o jaru, vyšívánky nad kamna jako třeba „*Hospodyňka pořádná, o dvanácté oběd má*“ a pověsti o strašidlech jen, když je někdo vykřeše ze žluklého švabachu. A hlavně tu asi ani není Bůh, jako by také on se odtud odstěhoval v těch sudeťáckých třicetkilových rancích z ramp nákladových nádraží. Jako by i on se naštvál, jak řekl později president, že násil-

ný odsun je morálně vadný čin. Bůh zmizel, zůstaly jenom symboly: Ježíš s ulomenýma rukama, na kříži drží jen díky rzi a hřebu v nohách, za ním kouřící elektrárna. Kabát s modlitební knížkou po babce z vnitrozemí, co tu umřela na rakovinu, anebo kaplička uprostřed opuštěné vesnice, kterou rozbil bagrista zpocený vodkou. Taky farář, který se měl o půlnoční rozkřičet na kostel plný bezvěrců, co se přišli jen tak podívat. Nebo jiný, který kázal o lásce bez sexu a o Bohu a byl za to skoro poslán k čertu.

Horká letní neděle, na úplně modrém nebi se odrážely celé Sudety a my jeli na kole podívat se do úplně nejsevernější a nejzapadlejší vesnice za lesem, jestli se náhodou Bůh neschoval tam. Kamenné domy s hrázděním, vytlučení kostelík s novou střechou, před ním smírčí kříž, v louce se pásal osel, jako by byla úplně jiná doba. Poslední stavení – polorozpadlý statek ještě ze zemanských časů, vpadlé střechy, popraskané tašky na nich, holé stodoly na stoletou úrodu, rozbité hodiny ve věžičce, ciferník bez strojku jako obraz celých Sudet, které jsou také takovými hodinami bez strojku.

„To je Koloman, má celej barák polepenej nahatejma obrázkama,“ říká pak kdosi ve vesnici, kde sice stojí kostel z gotiky a smírčí kříž, ale hospoda tam není. Jen osel uvázaný u kůlu a za obzorem cizí země.

Ujždíme okolo mnoha křížů, dolámaných soch i těch obnovených – jako by se sem ani nehodily, tady totiž Bůh není, odstěhoval se v těch třicetkilových rancích pryč. Zbyly nám tu jen kříže a zarostlé hřbitovy, prapodivná krása pod modrou oblohou, špinavá a nepotřebné harampáči za posledními domy, obrovské stromy stojí stále uprostřed polí a luk, duby a lípy, kupodivu více lip než dubů, země jako by se vracela k pohanským přírodním modlám. Nastávají zase časy Běloboha, nebo Černoboha? Nad pivem je to jedno. A ještě jedno! Vivat Sudetenland, my Boha nepotřebujeme, děti tu místo něj mají Majkla, co tancuje a zpívá, a my ostatní chlast.

Bullendorf, červenkový kostelík, prázdná fara, zrušený hřbitov. U dveří svatostánku je zazděná malá hlavička trpaslíka, horského skřeta, který se nám všem vysmívá, jak jsme tupí a bezbožní a jak na to zajdeme.

Kostelník v tesilkách láká dovnitř, mše je tu snad jen dvakrát do měsíce, přijíždí farář v prorezné škodovce. Provlhlá barokní krása uvnitř, oltářík, pár vyřezávaných sošek, křížky vyšité na ubrusech, pět babek a dva chlapi. Sedí v otlučených lavicích a podezíravě se otáčejí. Pod rukama mají stále vyřezána jména německých vesničanů – zasedací pořádek dávno mrtvých, z českých kancionálů zpívají středověkými hlasy. Zatuchlá, prostá a prastará pokora. Až farníci umřou, zavře kostelník v tesilkách chrámeček, trpaslík se zašklebí, oltářík dájí do depozitáře a klíč zahodí do polí.

Na poli za vsí, ze které jsme odjžděli, byla hromada pětileté slámy, spíš již hnoje. Seděl na ní chlap, stařec v montérkách a maskovací vojenské bundě, na nohou gumové boty. Hověl si v tom sajrajtu, koukal do dálky na polské výsypky a český les pod nimi, ukusoval pomalu z jablka nebo hrušky, které asi utrhl ze zplanělých stromů u silnice. Přeměřoval pohledem zemi a tvářil se při tom jako šéf světa, ředitel vesmíru. Prostě jako Bůh.

Barvy podzimu

Postavil jsem před ni sklenici medu, takového toho podzimního, mísi se v něm les s loukou, barva, jako že už léto končí a brzy budou mít všichni zase chřípky. Vedle jsem ještě položil starou stříbrnou lžici, pocházela z majetku zrekvírovaného po válce ve Frýdlantu a pravost kovu dosvědčovaly symboly korunky, měsíce a šípu. Koukala na mne tak nějak překvapeně, jako by se z těch dárek vyděsila a naštvála zároveň.

„Nevěděl jsem, co bych ti přinesl, tak snad med, když tak ho někomu dej,“ řekl jsem úplně do prázdna a čekal. Zase tak moc jsme se neznali, abych věděl, jak vyjadřuje znechucení.

„Dám ho Karolíně,“ řekla, cinkla ze strany do sklenice stříbrnou lžicí a vůbec se nesnažila říct mi, kdo je Karolína.

Copak med je dárek pro dvacetiletou holku od dvacetiletého kluka? Blbost! Jenomže kdybych jí dal plyšový zvíře, připadal bych si jako vůl. Takhle jsem jí přinesl med a vypadám taky tak. A navrch tu stříbrnou lžicí s puncem korunky, jako že jsem rovnou vůl korunovanéj. Na protějším sva-hu začaly už červenat javory, ale v místnosti bylo šero, okna vedla do dvora, kde na opadané omítce snad už padesát let zůstával úplně zbytečný nápis Edmund Grass – Tischlerei. Ale copak já vím, co je to TISCHLEREI, copak já vím, jaký dárky mám dávat holce, se kterou jsem ještě nezačal chodit a ona mi utíká.

Seznámili jsme se zvláště, za školou bylo tenkrát jaro a večer jsme seděli v hospodě. Chytil jsem jí ruku pod stolem. Nevím, proč jsem to udělal, už tenkrát platila za nejkrásnější holku místního gymnázia, procházela se napasovaná v džínách a blondáté vlasy si splétala do copánku jako islandské holky. Hrála si s mými prsty najednou jen tak, jako by ji to těšilo, že mě může vést za prsty jako loutečku. Vlastně jsem asi vypadal v lesnické uniformě docela dobře. Kluci od ní ze školy se nám smáli kvůli tomu kabátu s jehličím z mosazi na klopách, ale my jsme takhle občas prostě museli chodit, ředitel vždycky říkal, že chlapa dělá především uniforma, třeba jen lesácká. A pak motorová pila, sekyra a smradlavý holinky filcáky. Vyběhl jsem za ní tehdy potom do šera a doběhl až na nádraží, nastupovala do motoráčku, na schůdkách tam stál mladej průvodčí. Tak co, jedeš draku, nebo ne, vykřikl na mě. Ne, já jedu až půlosmičkou.

„Každě se mnou chce jen chodit, ale já zase chci mít hodně kamarádů,“ řekla k tomu proplétání prstů pod stolem. Nic víc. Ale já jsem se jí na to neptal, já jsem se neptal vůbec na nic, chtěl jsem jen vědět, co bude teď, protože proplétáním prstů to začíná, ale jak dál. Šel jsem domů pěšky a pořád cítil, jak se dotýkám jejich nehtů, konečků prstů, jak voní krémem a parfémem a řasami.

A teď tu sedím u ní v pokoji, na jedné straně kopec, kde už se barví listí a ve dvoře oloupaná omítka. Zítra jdeme kácet na Sviní vrch a ona odjíždí z městečka do města. Napořád. Prý se bude vracet k rodičům pokaždé na víkend. Houby, nová firma, novej chytrák a už se nevrátí. Prý dva roky neza-

městnaná, to jí bohatě stačí. To já bych jí udělal dítě a vozil bych je oba dva na zadním sedadle škodovky stovčacítky.

„Proč jsi přišel, vždyť se zase tak dobře neznáme?“

„Dva roky mám na prstech otlačený tvoje prsty, tak jsem myslel, že bych se měl přijít rozloučit.“ Tu chytrou větu jsem si rozmyslel už dávno předtím, než mi vypadla z pusy.

„Vždyť jsme spolu nic neměli, známe se vlastně jen od vidění. A tenkrát v Besedě jsem ulítla.“

Druhou větu řekla až po chvíli, snad se snažila předejít tomu, abych se vrátil o dva roky zpátky.

„Já jsem pořád čekal, že se ozveš, že za mnou třeba přijdeš domů nahoru na Folga, nebo pak na vojnu, za klukama tak hodně jezdily holky, co s nima chodily do třídy.“

„Nevěděla jsem, že bych měla přijít za tebou na vojnu, vždyť jsem ani nevěděla, kam tě dali,“ řekla, jako by ji to mrzelo.

„Já měl pocit, že k sobě patříme, jako že se známe dlouho, když jsme chodili spolu na základku, já nevím, jak bych to řekl, dva roky jsem čekal, a ty.“ Už jsem to ani nedořekl spíš došeptal. Bylo mi teda fakt trapně.

„A proto jsi mi přinesl ten med? Ale já se zítra stěhuju, od firmy mi půjčili garsonku. Promiň.“

„Ty promiň, já jsem vůl, měl jsem ti říct asi dřív.“

„Měl,“ řekla, ale sama byla v tu chvíli ráda, že se tak nestalo. Chtěl jsem být už pryč.

„Musím už, tak se měj.“ Chtěl jsem říct: tak se měj dobře, ale nějak mi to přišlo moc filmový.

„Nechceš si vzít ten med, já ho vážně nejím.“

Vzal jsem ze stolu sklenici, strčil ji do kapsy bundy, prošel chodbou, kde bylo z malých dlaždiček napsáno na podlaze slovo SALVE a vyšel ven do dvora maloměstského viladomu ještě z časů císařpána. Javor u polorozpadlé králikárny měl už žluté listí. Barvy podzimu, rozkopal bych je. Podíval jsem se nahoru na hory a prudce seknul sklenicí po nápisu TISCHLEREI na dávno prázdné külně, střepy se rozletěly po dvoře a po rozbité omítce stékal med najednou úplně stejně barevný jako listí javoru vedle, mísil se se zvětralým vápnem a zatékal do spár mezi cihlami.

Druhý den ráno odjížděla z městečka do města jen s kabelkou. Měla v ní klíče od garsonky, peněženku, rtěnku, doklady a řadu dalších na první pohled stěží identifikovatelných drobností. Mladý průvodčí, co už trochu zestárl a na důkaz toho si pořídil řídký knírek, za ní zavíral dveře a byl tak zabrán do pozorování jejího zadku, stále stejně hezky narvaného, tentokrát do šedivých kalhot, že si snad ani neuvědomoval barvy podzimu na okolních stránkách a jenom v duchu litoval, že brzy bude zima a cestující holky se zase na dlouho zahalí. Vlak se rozjel a v tuto chvíli by kdekdo čekal, že mezi pár drobnostmi v kabelce bude i stříbrná lžice a v myslí stesk po medu. Na med kašlala a lžice zůstala ležet od včerejška na stole. Nic na tom, že její pravost osvědčovaly symboly korunky, měsíce a šípu.

Narozeniny na hrádecko-frýdlantském pomezí

Ten den určitě zpívali na mokré mezi ptáci a rok klusal jako hluchý kůň pomalu ke svému konci. Řev se odrážel o kachličky a na zem odpadl skleněný flakón, jehož obsah nekompromisně vpravila injekce do žíly ženy. Za chvíli vyšlo slunce a motýlí křídla sebraly ranní mrazíky. Už léta nepřicházíme na svět jako koťata.

Hlavu nového člověka omyli ve studené vodě a sotva znatelné zbytky krve matky mu stékaly mezi nosem a ústy a on v té chvíli vůbec nevypadal jako něco, co by zde nemělo být, kdyby se ti dva nikdy nepotkali. Ten den se zdál být přímo předurčen pro zrození, pro zdánlivě náhodný okamžik, v němž někomu jinému – možná na druhém konci světa – bajonetem propíchl hrdlo. V okamžik kdy šli muži z Frýdlantska na zteč a v bahně vyprchávaly jejich životy, v zablácených hadrech a pod kříži zmizely jejich schopnosti, básničky, polibky. Náhody života. Jahody smrti. V tu chvíli omývali hlavu převařenou vodou dalšímu, jehož osud mohl být tak stejný nebo tak jiný.

Narodili jsme se do požeňnaného. Mezi aleje. Život v Sudetech se může podobat cestě, vine se, vine polem a loukou, stojí či leží okolo boží muka. A kupky sena, zájezdní hostince, krásné holky s hráběmi a v propocených halenách při senoseči, houslista s prašivým vousem a jedním okem skleněným. A strašáci v zelí. Na cestě auta a nad cestou skrývanci. Dech se ti zastaví nad tou krásou. Špína za nehty a motýlek z brokátu uvázaný k černým šatům. Nikdo už dneska po silnici nechodí pěšky; boty tě tlačí, a tak je zahodíš do příkopu, zůstanou tam ležet jako něco, co bylo spojeno s dětstvím a co už dávno nepotřebuješ.

Friedlandia je oddělena od české země hradbou hor, je to země „za tunelem“, ale k severu ji už nic nebrání, svět je volný, svobodný. Zvednutím ruky zastavíš auto a to tě vezme někam dál. Za obzor, kde slunce zapadá déle a o to více hřeje záda. Až k severnímu moři, do krajiny racků, slaných herinků s cibulí a obřích cihlových kostelů, bílých plachet a pruhovaných majáků. Pomodlit se dobře neumíš, slova Vaterunser po pomořansku neslepiš a na osamělou stráž v majáku příliš miluješ lidi a jejich dech.

Kam bys odsud utíkal, už v další vesnici bys lidem nedobře rozuměl. Život není cesta mezi městy a vesnicemi, život není špinavá řeka, která žene další špínu a rybářské lodě. Řeka, na jejímž dně leží duše plaváčka, kterého sebral vír pod splavem.

Ten člověk měl doma osmadvacet křišťálových pohárů z evropských mistrů. V prašivé chaloupce za polem, kde brázdy končily už v Polsku; do broušených rýh ve skle padal léta prach. Muž s nažloutlými vlasy a vousy pořád seděl v jediné místnosti u puklých kamen, pozoroval plameny, jejichž stíny tančily i po zdi a podle všeho si nepamatoval ani to, z koho vzešel jeho život. Poznal jsem jej předtím, než se na půdě svojí chalupy pověsil, broušené poháry zničeného sportovce skončily na smetišti společně s fotkami jeho maminky. Nezůstalo nic. Ruleta života – černý nebo červený, jemu vyšla černá.

Jiří Dostál: Od jihu (ze souboru Podlevín) / Vom Süden (aus dem Zyklus Podlevín), 2005, papír nalepený na desku z dřevotřísky / Aufgeklebtes Papier auf Holzplatte, 900 × 704 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

Kosení prastaré louky

V novinách vyšly sudetské povídky, ale při hranici zabila leukémie hezkou holku, nejdřív jí ostříhala vlasy, pak řasy. Pak dech a touhu žít. Na její počest jsme na hřbitově otočili starý náhrobek baronky ze sedmnáctého století, býval přikrytý hlinou a dávno zetlelou trávou.

Ten měsíc jsem vylezl do věže kostelíka v blízké víscce, po trámech a holubincích jsem se vyškřábal nahoru. Louky, louky, zarostlé louky celého Sudetenlandu se válely okolo v odpoledním slunci. Držel jsem se plechu a koukal na ty pelyňky a šťovíky a kouř z elektráren a vymláčené chalupy a divil se, že tady ještě prší, že tu lítají chrousti a včera že z lesa hučel sýček.

V pozdním večeru jsem pil sesedlé mléko a jedl jen chleba se sýrem jako za starých časů a pak kosil prastatou louku, louku, co padesát let nikdo nekosil, protože nebylo proč, protože tyhle králíci a kozy, to všechno odsud zmizelo, nikdo najednou nevěděl, kam se to všechno podělo. Žlutavé kycoly se kácí, kosa naráží na stromečky. Kosím jen v košili na holém těle, vracím se o půl století zpátky. Zpátečka dějin zavržala, ORA ET LABORA, čas se obrací; bez velké bídy se k modlení a práci jen tak nevrátíme. Sudetenland si krknul a chce jít spát. Před usnutím číst knížky Güntera Grasse a Siegfrieda Lenze, literární velikáni spolehlivě ukolébají. Mezi chalupami je už tma. Nikdo neví, že tou dobou vzlétl v Gdaňsku racek, na Mazurech hejno komárů, nikdo neví, co je za obzorem a komu vlastně tahle země patří. Teď je ve vlastnictví kosy.

MAREK ŘEHÁČEK, nar. 1975 v Liberci, vzděláním právník, dlouholetý „radniční“ úředník v Liberci a nyní v Jablonci nad Nisou. Od devadesátých let vlastivědný badatel a publicista, autor či spoluautor asi pětadvaceti vlastivědných publikací, turistických průvodců a knih o krajině – z nedávné doby např. dvě knihy *Libereckých zajímavostí* (2009 a 2011) s kresbami Petra Poldy.

JIŘÍ DOSTÁL, nar. 1. 10. 1945 v Nové Pace. Studia: 1953–1963 Sklářská škola v Železném Brodě, 1964–1970 Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, sochařský ateliér doc. J. Nušla a sklářský ateliér prof. S. Libenského. Přestože studoval v ateliéru skla a plastiky, tak se věnoval především malbě a v posledních letech kresbě. Průběžně vytváří též medaile a plakety vynikající úrovně. Jeho tématem je příroda a krajina. Tu v 70. a 80. letech zobrazoval velmi racionálně, např. vkomponovával do výjevů azimuty, kóty nebo turistické značky. Maloval zejména velkoformátové obrazy epoxidem na překližku nebo sololit. V kresbě je jeho projev intimnější. Používá pastely, uhly, ale také jen tužku a pastelky. Jeho práce je velmi osobitá, ale bohužel širšímu publiku málo známá. Od roku 1991 působí jako pedagog a ředitel Střední uměleckoprůmyslové školy a Vyšší odborné školy v Jablonci nad Nisou. Žije v Janově nad Nisou – Loučném.

Marek Řeháček Sudetische Erzählungen

Nebel über der Einsiedelei Sudetenland

Mein Gott, ich weiß doch auch, dass das Sudetenland, dieses seltsame Ländchen, nur ein blondes Mädchen mit milchschokoladenen Augen ist, im Dirndl gekleidet, auf dem es eine mit dem Bajonett angebrachte Trikolore trägt. Und dass es die Landschaft der zerstörten Kirchen, der vernichteten Schicksale, der wissentlich unscharf gemachten Fotoaufnahmen der Kunstfotografen von Zigeunerkindern und die vernichtete bizarre Schönheit zerstörter Kapellen ist. Alledem zum Trotz sollte man in diesem Ländchen aber auch irgendwie überleben können.

Kristiánov oder auch Christiansau, eine kleine Siedlung irgendwo hinter Friedland, irgendwann einmal eine große Gemeinde, heute nur die Bedeutungslosigkeit selbst, eingemeindet in ein nahes Dorf. Sogar den Namen auf den Adressen zu verwenden hat man verboten, die alten, aus Porzellan gefertigten Hausnummern wurden durch blecherne ersetzt. Ich weiß auch, dass svině „Sau“ bedeutet und dass Christian, der Graf Clam-Gallas war. Was ich nicht weiß, ist, ob der bärtige Graf eine Sau war, im übrigen ist das sowieso nur mein Wortspiel: die Endung auf „au“ trägt eine Reihe deutscher Ortsnamen. Inzwischen hat sich über dem Land der Wiesen und Felder mit den großen, alleinstehenden Bäumen ein Sauwetter breit gemacht – über die Linden und Eichen mit fast immer auch einem trockenen Ast. Frostleidige Vögel fliegen vom Apfelbaum zur Heckenrose und hier finden sie, wenn auch nur hin und wieder, die schon gebräunten Früchte, die schon fünfzig Jahre niemand mehr gepflückt hat, aber schließlich ist ihnen das auch egal – in einer Reihe der ehemaligen Gärten und jetzigen Trümmerstätten sind doch gerade sie schon über mehrere Generationen die unerbetenen Wirtschaftler. Die Landschaft ist in Nebel eingetaucht und dieser verdeckt barmherzig die Aussicht zu den Kaminen des polnischen Elektrizitätswerkes hinter der unweiten Staatsgrenze und zu dem neu entstandenen Horizont aus taubem Gestein, in dessen Nähe die Ruine des Wasserschlosses liegt mit seinem Graben voller abgenutzter Autoreifen. Die leichten Nachmittagsfröste haben

die Kuhexkrementen in schwarze Steine verwandelt, ähnlich den zerfallenen Blöcken der polnischen Kohle, die im vergelbten Grase herumliegen. Durch die Gegend fahren komische Gestalten mit großen Lastwagen und erwerben von verdummten alten Weiblein alte eichene Schränke und bemalte Truhen, in denen gestern noch der Hund schlief. Der Teufel möge sie holen!

Trunken vom Nebel stehe ich auf dem kahlen wiesenartigen Gipfel des Berges mit seinen Umzäunungen und rufe in den Nebel hinein, ob etwa ein Widerhall zu hören ist. Doch es scheint, ich bin allein auf dieser Welt, um mich ist nur hoffnungslose Stille- das Sudetenland ist von der Karte verschwunden. Abends sitze ich dann mit meinem Freund, dem Schmied, der unter der Woche den Beruf eines Lackierers ausübt und den Bahnhof streicht oder aber, er lackiert in seiner Schmiede den Leuten alte Türen. Wir starren traurig ins Schmiedefeuher, in dem das Eisen glüht und trinken Bier. Das Schmiedehandwerk, eine uralte Tätigkeit, wer erwartete es schon in diesem zerstörten Lande: wir schmieden ein Kreuz für die Kapelle aus Granit – er, der Schmied- und ich als Hufschmied, sozusagen sein Lehrling. Die Hämmer klopfen, der barmherzige Nebel hüllt die Gegend ein, als ob er sie in einem Rückenkorbe irgendwohin wegtragen wollte – nicht einmal bis zum nächsten Haus ist Sicht. Mein Gott, mit dem Schmied findet die Fortsetzung im Wirtshaus statt. Mit Hilfe des Biers besprechen die Männer hier den Untergang der Landwirtschaft, der Ehen, der Industrie und beklagen das Verschwinden schöner Frauen in dieser Gegend, aber auch, dass Radio und Fernsehen auf sie vergisst, dass es nur schlechte Programme gibt und einer beschimpft sie, sie wären dumm und er könne sich ruhig zwei Programme auf einmal ansehen. Die Betrunkenen tratschen und liebäugeln mit den ukrainischen Arbeiterinnen der hiesigen Fabrik, die nach der Schicht oder aber auch vorher an der Theke stehen mit dem Rücken zum Ausschank und gleichgültig ihre Coca-Cola trinken. Auch der schon halbglatzige Schmied beguckt ihre Rücken und meint zu den Männern am Tisch „Die greifen uns an!“

Über Nacht hatte es geregnet und eine umher streifende Maus hat mir den Plaste- Umschlag einer meiner Bücher angenagt. Gestern abends hatte ich mir das Buch neben mein Bett gelegt. Es ist eine traurige Gegend, in der ich mich bewege. Aus dem Nebel treten nacheinander die Umgebendhäuser hervor, in denen –man sieht es schon auf den ersten Blick – schon lange niemand mehr wohnt. Schließlich kommt dann doch ein altes Weiblein aus einem der Häuser, in der Hand einen hoffnungslos verschmutzten Schmortopf und schleppt sich durch den Morast zum Stall, um dort irgendein Tier zu füttern. Von weitem hört man den Lärm der unsichtbaren Kohlenloren, die das Elektrizitätswerk mit Kohle sättigen und im Gras am Wege liegt immer noch die Kapelle danieder, für die wir das Kreuz schmiedeten. Auf dem Ast eines kahlen Baumes sitzt ein Raubvogel, der wahrscheinlich auf eine Maus wartet- und vielleicht kommt sie auch bald aus dem Versteck der verschneiten Wiese heraus. Ansonsten nirgends und -ganz einfach: niemand. Es ist schon eine längere Zeit, dass die Wochenendhäuser ihre gepflegten Rasen verließen und nach Hause fuhren und wahrscheinlich werden sie erst im Frühjahr wiederkommen, um etwas Leben ins Sudetenland zu bringen.

Ich trinke Rum und mein Nachbar hat inzwischen den Truthahn anbrennen lassen. Er lüftet also und der blaue Rauch zieht durch die Fenster aus der Hütte. Mit betrunkenem Atem stellt er dann fest: „Wir sterben so oder so, ich und du.“ Das mag sein. Aber Christiansau hat keinen Friedhof und auch in der zugeteilten Gemeinde verwachsen die Gräber mit Gras, das mit Zorn aus den Schienbeinen der toten deutschen Gebirgler sprießt, die hier vor uns verstarben und deren Grabeskreuze aus Gusseisen dann später irgendjemand in den Schrott warf. Ich lasse lieber das Wasser aus dem Warmwasserspeicher heraus, damit er von den kommenden Frösten nicht zerrissen wird. Um das Haus schleicht im Nebel eine streifende Katze. Sie bekommt von mir einen Namen und den Rest meines Nachtmahls.

Wessen Haus ist es wohl?

„Das Haus ist mein und auch nicht mein,
Der vor meiner war, gedachte auch, es wäre sein;
Er zog raus und ich zog hinein,
Nach meinem Tode wird es auch so sein.“

(Sprichwort aus der Erzählung Der Teufelsstein)

Ich besitze ein Haus. Ein großes, mit umso mehr kleineren Fenstern, mit dicken und durchnässten Mauern. Es befindet sich in jener sagenhaften und tausendjährigen „Friedlandia“, in einer Gegend also, die sich vom Isergebirge abwendet, damit sie wie ein unterirdisches Flüsschen in den großen polnischen Kohlengruben an der Neiße versickern kann. Es ist ein seltsames Ländchen mit besonderen Gerüchen, als ob bis hierher der wilde und salzige Wind käme aus jenen Küstengebieten von Gdańsk, dem altehrwürdigen Danzig, aus dem Lande der Polen, der Deutschen und der Kaschuben, der weißen Möwen, die über den Ziegelbauten der Kirchen kreisen. Hinter dem Haus beginnt die langgezogene polnische Ebene und über dem schäbigen Dachfirst fliegen Flugzeuge, wahrscheinlich nach Warschau und vielleicht sogar nach Moskau. Sie verschwinden ebenso schnell aus dieser tausendjährigen Landschaft der ausgestorbenen Lehensherren, wie die schönen Mädchen, die in die Städte ziehen, dort Arbeit finden und im Übrigen ist auch der Empfang des Fernsehsenders dort besser.

Mein Haus ist eine windige Burg aus schwerem schwarzen Granit. Ein riesiger, schwerfälliger Bau deutscher Herkunft, ehemals mit Hypotheken der Familien Pilz und Riemer belastet. Sie waren sogenannte Feldgärtner, die sich noch drei Kühe hielten, die dann wiederum ihr Futter in Trogen aus gelblicher friedländischer Keramik bekamen, das ist jener Ort, an dem ich heute meine Kohle lagere. Die Familien Pilz und Riemer sind fort, die Hypotheken wurden nie getilgt und erzwungenermaßen sind sie irgendwo im Nachkriegsdeutschland verschwunden. Vielleicht starben sie auch an Tuberkulose in einem veralteten Krankenhaus, im Auge immer noch den Lichtstrahl jener Rose, die an ihrer Hausmauer blühte – noch heute wächst sie dort, angelehnt an eine halbverfaulte Leiter.

Ja, mein Haus und ich – der Zugewanderte. Ich sitze also im Pilz-Riemer-Bau, angelehnt an eine kühle Wand, trinke heißen Tee, veredelt mit süßem Spiritus. Abgerackerte Feldgärtner mit drei Kühen, einer Ziege, einem Tisch, Apfelbäumen, die sie setzten und Birnen, die sie bei der Herrschaft mitgehen ließen, das alles hat der Wind in die Felder verweht. Nur ihr Haus ist mir am Hals geblieben, sozusagen als Vorwurf. Jenes Haus aus Granit, in der sagenhaften „Friedlanderia“.

Meinem Haus geht es nicht gut. Die Mauer an seiner westlichen Seite wird nass durch einen Riss in der Senkgrube. Warum sollte man eigentlich die Ursache dieser Einsamkeit erforschen? Vielleicht haben sie auch gerufen „Wir danken unserem Führer.“ Haben ihm dafür gedankt, da er ihnen eine vierte oder fünfte Kuh versprach, die sie dann nie bekamen, eher hat er ihnen den Sohn genommen, der so gut Geige spielen konnte. Sie haben ihm trotzdem gedankt und ihre Frauen begannen Dirndl zu tragen. Und unten im Dorf haben sie sogar einen tschechischen Lehrer ermordet, der ihnen in die Quere kam – aber habe ich nicht auch das Halstuch des Pioniers getragen und mein Großvater –überlegen sie doch mal- war Gottwaldanhänger und der hat ihn für seine Dienste sogar einen Orden aus Bronze verliehen. Denn- wie weit ist es aus dem friedländischen Christianstal ins polnische Osvětim? Ungefähr so weit, wie von Prag in die Gulags der Sowjetunion. Die Mehrheit der Menschen kann dies auch heute noch nicht abschätzen!

In meinem Haus, in dem ich abends mit Holz aus umgestürzten Nussbäumen und halb verfaulten Nusschalen als Rest vom vorigen Weihnachtsfest heize, geben in einem alten Schranke die Mäuse zu Ehren des gefallenen Soldaten mit dem Loch im Kopfe, ihr Konzert. Tee und Spiritus, das ist es, was uns geblieben ist und von dem Wirtshausgeschwätz noch etwas unsinnige Angst vor DENEN, den Pilzens und den Riemers. Angst davor, sie könnten doch noch zurückkommen in dieses sagenhafte Friedländische und alles würde sich wieder ins Gegenteil umkehren. Angst, dass sie wieder ihre drei Kühe zurück haben wollen, die schon ewig lange entzweigegangenen Tröge aus dem gelblichen Steingut, die Apfelbäume, die verfeuerten Nussbäume, den Nachtopf, das Haus, den Schuppen und das Bett. Und wohin sollte ich mich dann legen?

Gott auf dem Misthaufen

Die Sudeten sind ein gottloser Landstrich: wir haben hier keine Volkslieder, Sprüche, Gedichte über den Frühling, keine Stickereien über den Öfen „Von Lieb allein wird niemand satt, wohl dem, der was zu löffeln hat“ und von Gespensterlegenden wissen wir nur dann, sobald sie jemand in vergilbtem Kurrent geschrieben ausfindig macht. Aber vor allem ist wahrscheinlich auch Gott nicht mehr anwesend. Als ob er weggezogen wäre in all den dreißig Kilogramm schweren Rucksäcken, die auf den Rampen der Bahnhöfe standen, als ob auch er sich darüber ärgerte, wie der spätere Präsident einmal sagte, dass die gewaltsame Aussiedlung eine Tat sei, die zu verurteilen ist. Gott ist verschwunden, nur die Symbole blieben: Jesus mit abgebrochenen Armen hält

sich nur durch Rost und Nägel an den Füßen am Kreuz – und hinter ihm nur das rauchende Elektrizitätswerk. Oder: der Mantel mit dem Gebetsbüchlein von der Großmutter aus dem Inneren Böhmens, die an Krebs starb, oder die Kapelle inmitten des verlassenen Dorfes, die ein betrunkenen Baggerführer zerstörte. Auch der Pfarrer, der sich bei der Mitternachtsmesse über Besuche ärgerte, weil sie alle nicht gläubig waren und nur in den Gottesdienst kamen, um sich umzusehen. Oder ein anderer Pfarrer, der über Liebe ohne Sex sprach und über Gott und den man deshalb fast zum Teufel gejagt hätte.

Ein heißer Sommersonntag. Auf dem völlig blauen Himmel widerspiegelt sich die ganze Landschaft und wir fahren auf dem Fahrrad in das nördlichste und entfernteste Dorf hinter dem Walde, um zu sehen, ob sich Gott nicht doch noch dort versteckt hält. Umgebendehäuser, ein eingeschlagenes Kirchlein mit einem neuen Dach, vor ihm das Friedenskreuz und auf der Wiese weidet ein Esel – als ob es eine ganz andere Zeit wäre. Das letzte Anwesen, ein halb verfallener Hof, noch aus Gutsbesitzerzeiten, eingefallene Dächer, darauf zerplatzte Schindeln, leere Scheunen für eine Hundertjahrennte, auf dem Türmchen die zertrümmerte Uhr, das Zifferblatt ohne Werk, als Abbild der ganzen Sudeten, die auch so eine Uhr ohne Werk darstellen.

„Das ist Koloman, er hat das ganze Haus vollgeklebt mit Fotografien Nackter,“ erklärte uns irgendjemand in dem Dorf, wo zwar die gotische Kirche mit dem Friedensdorf noch steht, ein Gasthaus gibt es allerdings dort nicht. Nur der Esel, angebunden am Pfahl, ist zugegen und am Horizont ein fremdes Land.

Wir fahren an vielen Kreuzen vorbei, an zerbrochenen Statuen (auch an erneuerten), als ob sie hierher gar nicht passten, denn da ist Gott nicht zugegen. Er wurde in Dreißigkilogrammruksäcken ausgesiedelt. Uns sind nur die Kreuze geblieben und verwucherte Friedhöfe – eine seltsame Schönheit unter blauem Himmel, schmutzige Abfälle hinter den letzten Häusern. Riesige Bäume stehen inmitten von Feldern und Wiesen, Eichen und Linden – erstaunlicherweise mehr Linden als Eichen; das Land, als ob es zurückkehrte zu heidnischen Götzen. Kehren die Zeiten der Weiß- oder Schwarzgötter zurück? Beim Bier ist das egal. Und noch eins! Vivat Sudetenland, wir brauchen keinen Gott, die Kinder haben statt Gott den Michael, der tanzt und singt und wir übrigen haben den Suff.

Bullendorf, eine rötliche Kirche, eine leere Pfarrei, ein aufgelöster Friedhof. Bei der Tür zum Tabernakel ist der Kopf eines Zwerges eingemauert, eines Berggeistes, der uns alle auslacht, wie beschränkt wir sind und ungläubig und wie wir daran auch zugrunde gehen werden.

Der Kirchendiener. In Hosen aus Tesil, lädt uns einzutreten. Messen werden hier wahrscheinlich nur zweimal monatlich gehalten. Der Pfarrer kommt in einem verrosteten Auto der Marke Škoda. Feuchte barocke Schönheit im Inneren, ein Paar geschnittene Figuren, in Tischtücher gestickte Kränze, fünf alte Weiblein und zwei Männer. Sie sitzen in den beschädigten Bänken und drehen sich misstrauisch um. Unter ihren Händen haben sie immer noch die eingeschnitzten Namen der deutschen Dorfbewohner. Es ist die Sitzordnung längst Verstorbener. Aus böhmischen Gesangsbüchern klingen mittelalterliche Stimmen. Vermoderte, einfache und uralte Demut. Wenn auch diese

Pfarrkinder einmal sterben, dann schließt der Kirchendiener in den Tesilhos das Kirchlein zu, der Zwerg dürfte grinsen, der kleine Altar kommt ins Lager und den Schlüssel wirft man womöglich weg.

Auf den Feldern hinter dem Dorf aus dem wir wegfuhr, lag ein fünf Jahre alter Haufen Stroh, eher war es schon Mist. Darauf saß ein alter Mann im Arbeitsanzug eines Monteurs und einer Militärjacke, seine Füße staken in Gummistiefeln. Auf diesem Haufen ruhte er sich behaglich aus und blickte in die Weite auf die polnischen Schutthalden und den böhmischen Wald. Dabei aß er einen Apfel oder eine Birne, die er von einem der schon verwilderten Bäume abgerissen hatte. Mit seinen Blicken, die Erde messend, fühlte er sich wohl.

Herbstfarben

Ich stellte ein Glas mit Honig vor sie, so richtigen Herbsthonig, in dem sich Wald und Wiese mischten zu einer Farbe, als ob der Sommer schon bald wieder zu Ende ging und wir alle wieder die Grippe erwarteten. Daneben legte ich noch einen alten silbernen Löffel, er stammte noch aus dem nach dem Kriege beschlagnahmten Eigentum in Friedland und die Echtheit des Metalls bestätigten die Symbole, ausgedrückt in Krone, Mond und Pfeil. Sie sah mich irgendwie überrascht an, als ob ich sie mit diesem Geschenke erschreckt und gleichzeitig auch erobert hätte.

„Ich wusste nicht, was ich Dir hätte bringen sollen, so also der Honig, wenn, dann gib ihn jemanden,“ sagte ich so ins Leere hinein und wartete. Wir haben uns auch gar nicht so gut gekannt, dass ich hätte wissen müssen, wie sie dieses Geschenk anwiderte. „Ich gebe ihn Karoline,“ meinte sie, und berührte mit dem Löffel das klirrende Glas. Auch wer Karoline ist, blieb unausgesprochen.

Na ja, ist Honig ein Geschenk für ein zwanzigjähriges Mädchen von einem zwanzigjährigen Burschen? So eine Dummheit. Nur, wenn ich ihr ein Plüschtier gegeben hätte, wäre ich mir noch eher wie ein Esel vorgekommen. So habe ich eben Honig gebracht und sehe genauso dumm aus. Und zum Überfluss noch der Löffel mit der Punze einer Krone, als ob ich gerade auch noch ein gekrönter Esel wäre. Am gegenüber liegenden Hange begann schon die Herbstfärbung der Ahornbäume aber im Zimmer war es dunkel, die Zimmer führten in den Hof, wo wahrscheinlich schon über fünfzig Jahre auf abgefallenem Putz eine überaus überflüssige Schrift zu lesen war: Edmund Grass-Tischlerei. Aber was weiß ich schon, was TISCHLEREI bedeutet, ich weiß auch nicht, was man einem Mädchen schenken sollte, mit dem man noch nicht einmal „geht“ und die einem jetzt auch noch davonlaufen möchte.

Wir haben uns auf sonderbare Weise kennengelernt hinter der Schule, es war Frühling und abends. Wir saßen im Gasthaus. Unter dem Tisch fasste ich nach ihrer Hand. Warum ich das damals tat, weiß ich nicht. Schon damals galt sie allerdings als schönstes Mädchen des örtlichen Gymnasiums, sie ging immer in eng anschließenden Jeans, die blonden Haare zu einem Zopf geflochten, so wie dies isländische Mädchen tun. Sie spielte mit meinen Fin-

gern einfach nur so, als ob es ihr gefiel, dass sie mich wie eine Marionette führen kann. Vielleicht habe ich auch in meiner Uniform eines Hegers so schlecht gar nicht ausgesehen, wenn auch die Kameraden aus der Schule manchmal gelacht haben, ob meines Mantels mit dem Rockaufschlag aus Messing, aber schließlich mussten wir eben so angezogen sein, denn der Direktor war der Ansicht, dass erst die Uniform den Mann macht, auch dann, wenn es sich nur um einen Jägersmann handelt. Aber was dann mit der Motorsäge, der Axt und den stinkenden Filzstiefeln. Damals bin ich ihr bis auf den Bahnhof nachgelaufen. Sie stieg in den Motorzug ein, in der Tür stand ein junger Schaffner. „Also, was ist mir Dir, Du Drache,“ schrie er zu mir hin, „fährst Du mit oder nicht?“

„Nein, ich fahre erst später,“ war meine Antwort.

„Jeder will mit mir gleich eine Bekanntschaft haben, ich aber möchte nur von vielen Kameraden umgeben sein,“ sagte sie mir schon beim Fingerspiel unter dem Tisch. Mehr nicht. Aber ich habe nicht nachgefragt, ich habe überhaupt nach nichts gefragt, ich wollte nur wissen, was da nun kommen soll, jetzt und dann, denn mit dem Fingerspiel fängt es doch an, aber dann? Nach Hause bin ich zu Fuß gegangen und immer noch spürte ich ihre Fingerspitzen und ihre Fingernägel, ich spürte den Geruch der Creme und des Parfüms.

Und nun sitze ich in ihrem Zimmer, an der einen Seite des Berges, wo sich das Laub schon färbt und wo auf dem Hofe der abgelöste Verputz liegt. Morgen gehen wir auf den Kahlen Berg Holz fallen und sie wird also in die Stadt fahren. Angeblich wird sie dann jedes Wochenende zu ihren Eltern zurückkehren. Ach was, gelogen, eine neue Firma, ein neuer Schluher und sie bleibt. Sei ist nun schon zwei Jahre ohne Arbeit, das genüge. Ich könnte sie schwäntern und dann säßen sie beide auf dem Hintersitz des alten Škoda 120.

„Warum bist du gekommen, wir kennen uns doch gar nicht so gut?“

„Zwei Jahre spüre ich auf meiner Hand den Abdruck deiner Finger und so dachte ich mir, ich müsste mich von dir verabschieden.“ Diesen schlaun Satz hatte ich mir schon lange vorher zurechtgelegt, bevor ich ihn hervor brachte.

„Wir hatten doch nichts miteinander, kennen uns an und für sich nur vom Sehen. Und damals im Gasthaus, da habe ich mit Dir etwas gespielt.“

Den zweiten Satz sagte sie erst nach einer Weile, vielleicht wollte sie verhindern, dass auch meine Gedanken noch einmal um zwei Jahre zurück wandern.

„Ich habe immer gewartet, dass du dich meldest, zu mir nach Hause kommst oder dass du mich beim Militär besuchst, so viele Mädchen kamen auf Besuch, mit denen wir gemeinsam zur Schule gingen.“

„Ich ahnte doch nicht, dass ich dich hätte beim Militär besuchen sollen, nicht einmal wusste ich, wo man dich hin verlegt hat,“ sagte sie, als ob es ihr Leid täte.

„Ich hatte das Gefühl, wir gehören zusammen, dass wir uns lange kennen, da wir doch schon zusammen in die Grundschule gegangen sind, ich weiß nicht, wie ich Dir das sagen soll jedenfalls, zwei Jahre habe ich gewartet und Du!“ Ich konnte kaum noch sprechen und so flüsterte ich nur noch. Mir war das alles peinlich.

„Und deshalb hast Du mir den Honig gebracht? Aber ich ziehe morgen aus, die Firma hat mir eine Garconniere zur Verfügung gestellt, verzeih.“

„Du verzeih, ich Esel, ich hätte dir das alles früher sagen sollen.“

„Das hättest du“ aber sie war sichtlich froh, dass es dazu nicht gekommen war. Ich wollte schon fort sein.

„Ich muss schon, machs gut.“ Ich wollte sagen – machs gut – aber se kam mir so nach Film vor.

„Willst du dir den Honig nicht zurücknehmen, ich esse ihn wirklich nicht.“

Ich nahm das Glas Honig vom Tisch, steckte es in meinen Mantel und ging den Gang entlang, wo auf den kleinen Fliesen das Wort SALVE stand und verließ den Hof dieser kleinstädtischen Villa, die noch aus Kaisers Zeiten stammte. Der Ahorn bei dem halb zerfallenen Kaninchenstalle hatte schon gelbe Blätter. Die Farben des Herbstes. Zornig war ich. Ich warf einen Blick auf die Berge und in einem Wutanfall warf ich das Glas auf die Aufschrift TISCHLEREI an dem schon ewig langen leeren Schuppen, die Scherben flogen über den Hof und vom beschädigten Verputz floss, gleich gefärbt wie die Blätter des Ahorns der Honig. Er vermischte sich mit dem verwitterten Kalk und floss in die Fugen zwischen den Ziegeln.

Am nächsten Tag fuhr sie, nur mit einer Handtasche als Gepäck, in die Stadt. In der Tasche hatte sie die Schlüssel der Garconniere, einen Lippenstift, Ausweise und eine Reihe –auf den ersten Blick kaum identifizierbare weitere Kleinigkeiten. Der junge Schaffner, der dadurch etwas älter geworden war, dass er sich einen kleinen Schnurrbart zulegte, schloss hinter ihr die Tür und war so in die Beobachtung ihres Hinterteils vertieft, der diesmal in graue Hosen gepresst war, dass er die Farben des Herbstes auf den gegenüber liegenden Hängen sicherlich kaum wahrnahm. Leid mag es ihm getan haben, dass bald der Winter kommt und die reisenden Mädchen sich in warme Kleidung einigelten. Der Zug fuhr an und da könnte man annehmen, dass bei den Kleinigkeiten in der Handtasche auch der silberne Löffel war und ein Gedanke an den Honig. Nichts dergleichen – der Löffel blieb auf dem Tisch liegen, der Honig war Vergangenheit und auch die Tatsache, dass seine Echtheit mit Symbolen der Krone, des Mondes und des Pfeils bestätigt worden waren, blieb ohne Bedeutung.

Geburtstag im Grenzland zwischen Grottau und Friedland

An diesem Tage sangen ganz bestimmt die Vögel am nassen Feldrain und das Jahr ging wie ein taubes Pferd seinem Ende entgegen. Der Schrei fand seinem Widerhall an den Kacheln und der gläserne Flakon, dessen Inhalt sich als Injektion in die Hand der Frau ergoss, viel auf den Boden. Kurz darauf ging die Sonne auf und die Schmetterlingsflügel vertrieben den Morgenfrost. Schon über Jahre hinweg kommen wir nicht mehr wie die Katzen auf die Welt.

Der Kopf des Neugeborenen wurde im kalten Wasser gewaschen und kaum erkennbare Blutreste der Mutter rannen zwischen seinem Mund und der Nase herab. Auch sah es in diesem Momente kaum so aus, als ob es hätte hier

nicht sein sollen, auch wenn sich die beiden nicht getroffen hätten. Dieser Tag schien vorbestimmt zu sein für Geburt und Entstehung, für den zufälligen Augenblick, an dem – vielleicht am anderen Ende der Welt – ein Mensch durch Bajonettstich sein Leben verliert. Oder der Augenblick, als die Männer aus Friedland zum Sturm ansetzten und im Morast in verdreckten Hadern unter dem Symbol des Kreuzes ihre Fähigkeiten, ihre Träume, ihre Küsse einbüßten und ihr Leben verloren. Zufälle des Lebens. Erdbeeren des Todes. In diesem Moment wusch man mit abgekochtem Wasser schon einen weiteren, dessen Schicksal hätte ebenso enden können oder auch anders. Wir wurden ins Gesegnete geboren. Zwischen den Alleen. Das Leben in den Sudeten kann einem Wege ähneln, der sich von Feld zu Wiese schlängelt, am Wegesrande stehen oder liegen Martersäulen. Gehäuftes Heu, Einkehrgasthäuser, schöne Mädchen, den Rechen in den Händen in durchschwitzten Blusen, ein Geigenspieler mit einem gläsernen Auge und unansehnlichem Barte. Und Vogelscheuchen im Kraut. Auf dem Wege Autos und über dem Wege Lerchengesang. Der Atem stockt bei so viel Schönheit. Der Schmutz unter den Nägeln und Schmetterling aus Brokat, ans schwarze Kleid geheftet. Heute geht auf der Straße niemand mehr zu Fuß; die Schuhe drücken und so werden sie in den Straßengraben geworfen, wo sie liegen bleiben wie etwas, was mit der Kindheit verbunden war und was du längst nicht mehr brauchst.

Diese „Friedlandia“ ist vom Böhmerland durch einen Wall von Bergen getrennt, es ist das Land „hinter dem Tunnel“, aber nach Norden gibt es kein Hindernis, die Welt ist offen, sie ist frei. Mit einem Handzeichen hältst du das Auto an und das nimmt dich mit irgendwohin hinter den Horizont, wo die Sonne später untergeht und der Rücken umso mehr gewärmt wird. Bis zum Meer, in das Land der Möwen, der gesalzenen Heringe mit Zwiebel und der riesigen aus Ziegeln erbauten Kirchen und der gestreiften Leuchttürme. Beten kannst du nur schlecht, Werte wie VATER UNSER im norddeutschen Dialekt kriegst du nie hin. Und als Wache auf dem Leuchtturm? Nein, da liebst du die Menschen hier viel zu stark und deren Atem.

Wohin du auch fliehen möchtest, auch im nächsten Dorf verständest du die Menschen nicht. Das Leben ist keine Straße zwischen Städten und Dörfern, das Leben ist kein Fluss, der nur Schmutz mitführt und von Fischerbooten. Der Fluss auf dessen Grund die Seele des Fischers liegt, der von Wasserwirbel unter die Schleuse gezogen wurde.

Dieser Mensch hatte achtundzwanzig Pokale aus Kristall zu Hause, alle von europäischen Meisterschaften. In dieser elenden Kate, hinter dem Feld, dessen Furchen schon in Polen endeten; in den geschliffenen Rillen des Glases setzte sich über Jahre Staub an. Dieser Mann mit dem gelblichen Haar und Bart saß ständig in einem einzigen Raum, bei dem brüchigen Ofen, beobachtete die Flammen, deren Schatten auch an der Wand tanzten und nach allem hat er sich wohl auch kaum gemerkt, von wem er sein Leben bekam. Ich kannte ihn schon, noch bevor er sich am Boden seines Häuschens erhängte. Die geschliffenen Pokale des tragischen Sportlers endeten im Müll, zusammen mit den Fotografien seiner Mutter. Nichts blieb. Die Roulette des Lebens – schwarz oder rot – ihm war schwarz leerschieden.

Die Mahd einer uralten Wiese

In den Zeitungen las man sudetische Erzählungen, aber nahe der Grenze starb ein junges, schönes Mädchen an Leukämie. Erst kam sie um die Haare, dann um die Wimpern, dann um den Atem und das Verlangen zu leben. Dem Mädchen zu Ehren haben wir auf dem Friedhof den alten Grabstein einer Baronin aus dem 17. Jahrhundert umgedreht, er war sowieso von Erde und längst verfaultem Gras bedeckt.

In dieser Zeit bin ich auf den Kirchturm in nahem Dorf gestiegen, das heißt, ich musste ihn über Balken und Taubendreck erklettern. Wiesen, Wiesen, verwilderte Wiesen des ganzen Sudetenlandes ließ der Wind in der Nachmittagssonne wehen. Am Blech hielt ich mich fest und schaute auf all den Wermut und die Sauerampfer und auf den Rauch aus den Elektrizitätswerken, auf die beschädigten Bauernhäuser und wunderte mich, dass es hier noch regnen kann, dass hier noch Maikäfer fliegen und gestern erschallte aus dem Wald sogar der Ruf eines Kauzes.

Spät am Abend trank ich die geronnene Milch und aß dazu Käsebrod wie in alten Zeiten. Dann mähte ich die uralte Wiese, die über fünfzig Jahre nicht mehr gemäht worden war, da es dafür auch keinen Grund gab, denn die Kaninchen und Ziegen sind irgendwohin verschwunden und auf einmal wusste auch niemand wohin. Auch die gelblichen Heilkräuter, hier Kitzol genannt, fielen der Sense zum Opfer, auch an kleinen Bäumchen prallte sie ab. Ich mähte, auf dem bloßen Körper nur das Hemd und meine Gedanken wanderten ein halbes Jahrhundert zurück. Dieser Rückwertgang in die Geschichte aber knirschte. *ORA ET LABORA*, die Zeiten ändern sich; ohne große Not werden wir weder zum Beten noch zum Arbeiten zurückkehren. Das Sudetenland rülpste und will schlafen gehen. Vor dem Einschlafen Bücher solcher literarischen Größen, wie Günter Grass und Siegfried Lenz zu lesen heißt, sich zuverlässig in den Schlaf wiegen zu lassen. Es ist dunkel geworden. Niemand weiß, was hinter dem Horizont vorgeht, ob zu dieser Zeit in Gdańsk eine Möwe zum Flug ansetzt oder in den Mazuren ein Heer von Mücken tanzt – und wem dieses Land gehört. Jetzt gehört es der Sense.

MAREK ŘEHÁČEK, geb. 1975 in Liberec, studierter Jurist, langjähriger Beamter des Magistrats in Liberec, z. Zt. in derselben Funktion in Jablonec n. N. Seit den neunziger Jahren betätigt er sich auch als Publizist und Heimatforscher. Als solcher ist er Autor und Mitautor von etwa fünfundzwanzig heimatkundlichen Publikationen, touristischen Reiseführern und Büchern mit landschaftlicher Thematik. Vor kurzem gab er z.B. zwei Bücher heraus und zwar: *Liberecké zajímavosti (Reichenberger Denkwürdigkeiten – (2009 und 2011) mit Zeichnungen von Petr Polda.*

JIŘÍ DOSTÁL, geb. am 1. 10. 1945 in Nová Paka. Studien: 1959–1963 Schule für Glasverarbeitung in Železný Brod. 1964–1970 Hochschule für bildende Künste in Prag, Bildhaueratelier J. Nušl und Glasatelier bei Prof. S. Libenský. Auch wenn er im Atelier für Glas und Plastik studierte, widmete er sich vor allem der Malerei und in den letzten Jahren der Zeichnung. Laufend gestaltet er Medaillen und Plaketten. Seine Themen sind die Landschaft und die Natur.

Jiří Dostál: K východu (ze souboru Podlevín) / Nach Osten (aus dem Zyklus Podlevín), 2005, papír nalepený na desku z dřevotřísky / Aufgeklebtes Papier auf Holzplatte, 900 × 704 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

In den siebziger und achtziger Jahren gestaltete er sein Werke sehr rational. So komponierte er z.B. in Erscheinungen Azimute, Koten und touristische Markierungen. Er schuf vor allem großformatige Gemälde mit Epoxid auf Sperrholzplatten oder Sololit. In der Zeichnung ist sein Ausdruck intimer. Er verwendet Pastelle, Kohle oder auch nur Bleistift oder Farbstift. Seine Arbeiten sind sehr persönlich, dem breiten Publikum allerdings wenig bekannt. Seit 1991 wirkt er als Pädagoge und Direktor der Kunstgewerbemittelschule und an der Höheren Fachschule in Jablonec n. N. Er lebt in Janov n. N. – Loučná.

Marek Sekyra

Poezie

Terra nebularum

Já, vyznavač větru ve vlasech
a otevřené krajiny,
jsem dobrovolným vězněm
v neprostupném lese.
Temná mračna se valí v korunách,
zde list se nehne,
jen ošlapané kořeny
a obzor nevidět.

Návrat do hor

Odmykám Klíčem dávný Hvozd,
cítím, těm horám něco dlužím,
jsem ztracen tam, kde nelze zbloudit,
kaluží slz se vracím k Luži.
Zestárils, šeptá tráva kolem,
na zbytku ruiny rovnám záda,
snad šumí potok a nebo spíše
zní slzí v listí kanonáda.

Pozdní slunovrat

Dnes v noci projdu se pod javory,
snad abych neprocházels životem
jen tak nazdařbůh.
Dnes v noci svléknu tě pod javory,
snad abych neměl pocit,
že jen já jsem přišel nahý na svět.
Dnes v noci projdu se pod javory.

Poslepu vidím

Dál vidím ten kraj prozářený,
chlumky hladké jak by je někdo
vždy hladil
samou láskou po hebké trávě,
zanechav kapky krve na hvozdících
rozeseté.

Od předjaří až k podjesení
klikaté silničky mezi vesmi,
pokřivená stromofadí,
dub, jenž po nás touhou schne.

S řekou odtéká za obzor
veškerý smutek, cítím ten proud
a nemohu se nadechnout,
umačkán samou láskou kopci,
a přeci šťastný, věčné dítě,
poslepu tím krajem povodím tě.

Dalibor Smutný: Rododendron (ze souboru Tělesa) / Rhododendron (aus dem Zyklus Die Körper), 2003, mezzotinta / Mezzotinto, 323 × 323 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

MAREK SEKYRA, nar. 1974 v Ústí nad Labem. Absolvent Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně obor český jazyk – dějepis, od roku 2002 v Liberci, zaměstnán krátce v Severočeském muzeu, nyní zaměstnancem Krajské vědecké knihovny, vedoucí Všeobecné půjčovny. V létě 2007 vydal Kruh autorů Liberecka jeho básnickou prvotinu s názvem *Modré hodiny*. S Otokarem Simmem připravil knihu *Ještědské květy* (2008), která mapuje německy píšící předválečné autory narozené v Liberci. V r. 2010 vydal studii *Máchovské mýty a omyly*, v r. 2011 básnickou sbírku *Úvozy* a opět s O. Simmem antologii německy píšících předválečných autorů z Jablonecka a Semilská *Jizerské květy*.

DALIBOR SMUTNÝ, nar. 22. 5. 1964 v Hořicích. Studia: 1978–1982 Střední uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou, 1982–1988 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér grafiky prof. L. Čepeláka. Grafik, malíř a pedagog pocházející z Jablonce nad Nisou. Výnikl jako autor, který se soustavně věnuje velmi obtížné, ale zároveň jemné grafické technice mezzotintě. Jeho práce pravidelně získávají ocenění v prestižní soutěži Grafika roku. V tvorbě nachází vztahy mezi květinami a geometrickými tělesy. V malbě používá neobvyklé kombinace barev. V obrazech je pro něj velmi důležité světlo. Námětem jsou opět imaginární krajiny, zahrady a rostliny. Zastoupen je v mnoha sbírkách, účastnil se dlouhé řady tuzemských i zahraničních výstav a grafických sympozií a obdržel řadu ocenění. Působí jako asistent prof. J. Lindovského v Ateliéru grafiky I. na Akademii výtvarných umění v Praze. Žije a pracuje v Praze a Rasochách.

Marek Sekyra Poesie

Terra nebularum

Ich, Bekenner des windbewegten Haars
und offener Landschaft,
bin freiwilliger Gefangener
im undurchdringlichen Wald.
Düstre Wolken wälzen sich in Baumkronen,
hier regt sich kein Blatt,
nur abgetretene Wurzeln
und unsichtbar der Horizont

MAREK SEKYRA, geb. 1974 in Ústí n. L. Absolvent der Pädagogischen Fakultät der Universität J. E. Purkyně, Fach Tschechische Sprache – Historie, seit 2002 in Liberec, kurz im Nordböhmischen Museum angestellt, jetzt als Leiter der Allgemeinen Leihabteilung bei der Wissenschaftlichen Bibliothek in Liberec tätig, 2007 gab der Kruh autorů Liberecka sein dichterisches Erstlingswerk mit dem Namen *Modré hodiny (Blaue Stunden)* heraus. Mit Otokar Simm bereitete er das Buch *Ještědské květy (Jeschkenblüten)* – 2008 vor, das die deutschschreibenden Vorkriegsautoren, die in Reichenberg geboren wurden, zu Worte kommen läßt. Seine Studie *Máchovské mýty a omyly (Máchas Mythen und Irrtümer)* kam 2010 heraus, im Jahre 2011 die Gedichtsammlung *Úvozy (Hohlwege)* und wieder mit O. Simm die Antologie der deutschschreibenden Vorkriegsautoren *Jizerské květy (Isergebirgsblüten)* aus dem Gebiet von Jablonec n. N. und Semily (Gablonz a. N. und Semil).

DALIBOR SMUTNÝ, geb. am 22. 5. 1964 in Hořice. Studien: 1978–1982 Mittelschule für das Kunstgewerbe in Jablonec n. N., 1982–1988 Akademie für bildende Künste in Prag, Atelier für Grafik bei Prof. L. Čepelák. Grafiker, Maler und Pädagoge, aus Jablonec n. N. stammend. Er machte sich bekannt als Autor, der stets die schwierigste Grafiktechnik des Mezzotinto anwendet. Seine Arbeiten erreichen regelmäßig in dem Prestigewettbewerb „Die Grafik des Jahres“ Auszeichnungen. In seinem Schaffen finden sich Beziehungen zwischen Blumen und geometrischen Körpern. In der Malerei benützt er ungewöhnliche Farbkombinationen. In seinen Bildern ist für ihn Licht sehr wichtig. Seine Themen sind wiederum imaginäre Landschaften, Gärten und Pflanzen. Er ist in vielen Sammlungen vertreten, beteiligte sich auch an einer langen Reihe inländischer und ausländischer Ausstellungen und Grafik-Symposien und erhielt dafür viele Auszeichnungen. Er wirkt als Assistent von Prof. Lindovský im Atelier der Grafik an der Akademie der bildenden Künste in Prag. Lebt in Prag und Rasochy.

Rückkehr ins Gebirge

Ich öffne mit dem Schlüssel den uralten Hochwald,
ich fühl, den Bergen schulde ich was,
bin dort verloren, wo man sich nicht verirren kann,
durch eine Tränenlache kehr ich zurück zur Lausche.
Du bist gealtert flüstert die Wiese ringsum,
am Rest der Ruine richt ich den Rücken auf,
vielleicht rauscht der Bach wie
Tränen einer Kanonade im Laub.

Späte Sonnenwende

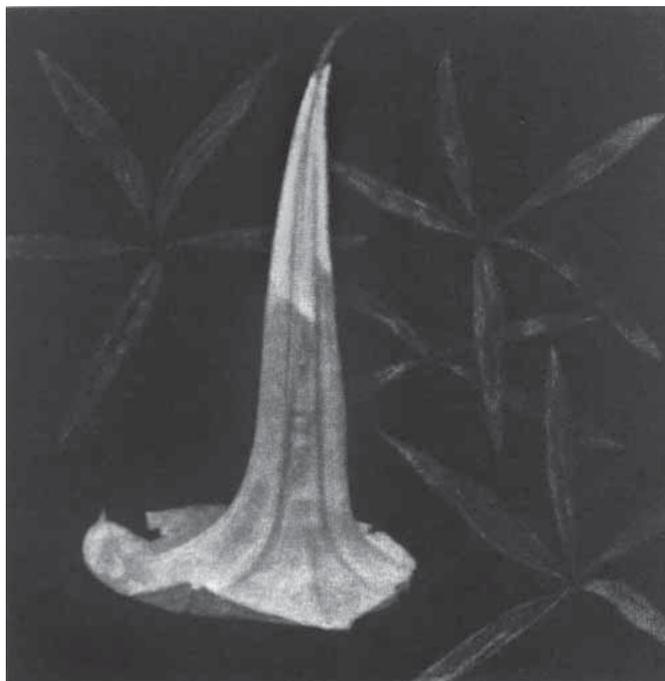
Heut Nacht wandle ich unter Ahornen,
um nicht zu durchwandeln das Leben
nur so aufs Geratewohl.
Heut Nacht entkleid' ich dich unter Ahornen,
um nicht das Gefühl zu haben,
dass nur ich nackt zur Welt kam.
Heut Nacht wandle ich unter Ahornen.

Blindlings sehe ich

Weiterhin seh' ich den lichtdurchfluteten Landstrich,
glatte Hügel, als würde sie jemand schon ewig
vor lauter Liebe am sanften Gras streicheln,
besäte Blutropfen an Nelken hinterlassend.

Vom Vorfrühling bis Spätherbst
Straßen, die zwischen Dörfern sich winden,
gewundene Baumalleen,
Eiche, voll des Sehns nach uns, verdorrt.

Sämtliche Trauer strömt hinterm Horizont
Fort mit dem Fluss, ich fühle den Strom,
es verschlägt mir den Atem,
vor lauter Liebe von Bergen erdrückt,
und dennoch glücklich, ewiges Kind,
durch diesen Landstrich führ ich dich blind.

Dalibor Smutný: Durman (ze souboru Tělesa) / Stechapfel (aus dem Zyklus Die Körper), 2000, mezzotinta / Mezzotinto, 323 × 323 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

Ludvík

Středa

Poezie

Tajemství jablka

Cosí se nečekaně pohne.
Z koruny poznání
spadne jablko
a zjeví se v něm kříž.

Ten leccos přidá,
na leccos zapomene.
Víra se přes noc
promění v živoření.

Živí pak hovoří
s mrtvými o tom
co si zůstali dlužní.

Mezičasy

Kapely vyhrávaly
do tance zapomínkám.

Někoho zradil hlas,
někoho schody bez zábradlí
učily rozbít si čelo.

Ten nahoře
dělal si čárky za křivdy,
až jimi oplotil sám sebe.

Veselo bylo těm,
co šlapali
po cizích srdcích.

Ve slabé chvíli

K básni se navracíš
jako k domovu,
který jsi opustil.

Přicházíš pokorně.
Požádáš o azyl
a báseň nezapře
spříznění ženou.

Přijme tě s náručí
do ticha tichem
rozevřenou.

Proměna

V minulém životě
mluvil jazykem kamenů
a rozuměla mu země,

a mluvil jazykem vody
a rozuměly mu kořeny,

mluvil jazykem stromů
a rozuměli mu ptáci.

V životě přítomném
mluví jazykem lidí
a nerozumí mu nikdo.

Ten muž, co mlčí
jako kameny, voda a stromy.

Hodiny v úplňku

Oheň v krbu
dohořívá.

Kde jsou ty dlouhé zimní noci,
v nichž jsme si svítivali láskou?
Do kterých hor odnesly bouře
slova i vděčné zámlky?

Každý den zapomínáme
něco ze života.

Až bude jen nahé dětství,
hodiny v úplňku
a popel v trávě.

Přibližování

Zemřelí za sebou nechávají
otevřené dveře.

Zatímco ještě milujeme,
přivádíme na svět radost
nebo jen škrábance na hrudi,
ty dveře jsou blíž a blíž

a nohy si nevzpomenou
jak utíkat a nepohnout se z místa
jako v divokém snu.

Ty dveře
jsou blíž a blíž...

Nerouhání

Zdalo se mi, moje milá,
dnes v noci o tobě,
řekl.

A ona:
Zachce-li se Bohu
někoho potrestat,
splní mu jeho sen.

Je řada na tobě, Bože,
obrátil se k nebesům.
A nebylo to rouhání.

Svaté právo

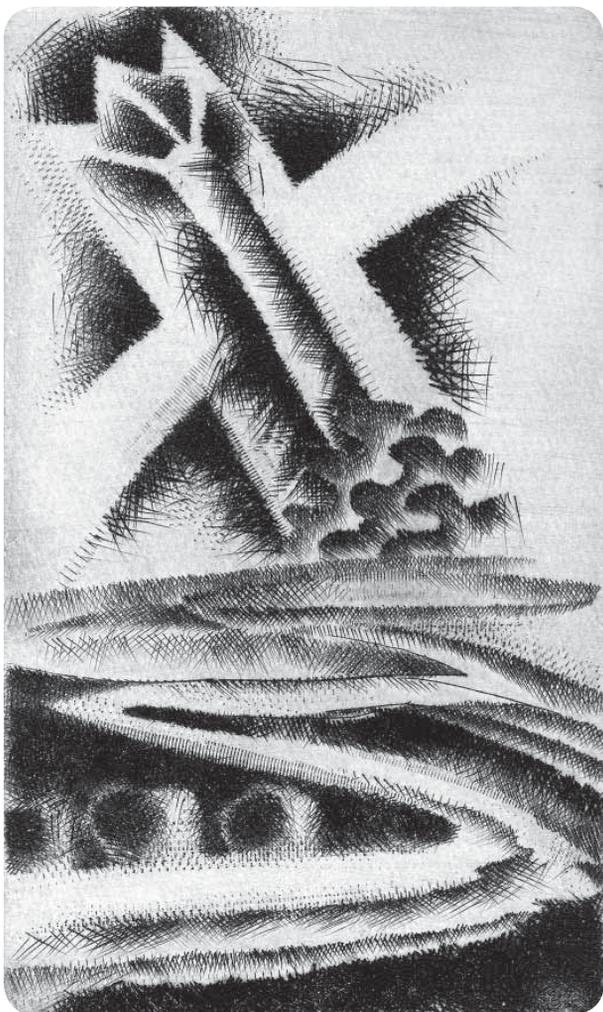
Báseň má svaté právo
vyptávat se. Na dobré skutky,
na provinění živých.

Jenomže –

Něco se rozplyne s kostkami cukru
v sametové kávě,
na něco jsme za světla i potmě
příliš zbabělí.

Takže –

Co je, to jako když není,
co bylo, jako by nebylo.

Milan Janáček, 2009, ilustrace k bibliofilii Jany Štroblové:
V tamkdesi tenkrát / *Illustration zum Bibliophilie von Jana Štroblová: nēmecky????????????????????????????????* suchá jehla /
Kaltadel, 150 × 89 mm

Bez pochyb

Dlouho se tomu vyhýbáme:
Jako pěšáci na polích šachovnice
čekáme na velmistřův velký tah.

Skončíme v náručí královny
nebo pod kopyty koně?

Modlit se? Nemodlit?
Vždycky to bude mat.

Se solí a pepřem

Kdo probouzí se sám
v ovdovělém bytě,
ten i u stolu sedá
jen se solí a s pepřem

Šustí v něm suché listí
vzpomínek na Ni.

Je cizincem tam,
kde říkalo se – doma.

Splátky

Za všechno krásné
se odjakživa platí.
A nestačí drobné mince.

Někdo odnese do zástavy
prsten po mamince,
někdo upíše d'áblu
svou poraněnou duši.

Aby to krásné
znělo jak pod smyčcem čelo
a přítom nebolelo.

Nad řekou času

Co řeka odnesla
to zpátky nepřinese.

Člověk jen ze břehu
smířeně ohlédne se.

Na konci příběhu
prach padne na vesla.

LUDVÍK STŘEDA, nar. 1928 v Úpici, zemř. 2006 v Liberci, známý autor dětské literatury (říkadla a další poezie pro děti, pohádky, příběhy, seriály večerníků aj.) a také autor více než tuctu básnických sbírek pro dospělé. V Liberci žil od r. 1952 – pracoval jako textilní dělník a technik, od r. 1966 do r. 1971 jako kulturněpolitický pracovník a novinář, pak nuceně opět v dělnických a technických profesích. Verše otiskoval časopisecky od konce 40. let, v 60. letech vydal několik sbírek pro dospělé (*Na zemi žijí lidé, Už to v nás zůstane*), v 70. a 80. letech vydal několik sbírek reflexivní a intimní lyriky (*Živé sny, Domovský list*), další sbírky s často bilančním podtextem vyšly v 90. letech (*Nahá láska, Otvírání srdce, Odysseův ostrov, Dobývání Annapúrny* aj.). Od 70. let spolupracoval s Československým rozhlasem, mj. je autorem několika desítek autorských pohádek pro pořad Hajaja. Podle jeho předlohy byly Československou televizí natočeny dva trináctidílné cykly kreslených večerníků *Kosí bratři* (1980) a *Kosí bratři a větrný kohout* (1982). Znamé jsou jeho knihy pro děti *Bernardýn na provázku* (1981), *Pohádky s Hvězdičkou* (1982 – pro loutkové divadlo upravil Pavel Polák), *Ryba v kleci* (1988), *Slonům vstup zakázán* (1993 – v témže roce oceněna Zlatou stuhou) a další, po r. 2000 do své smrti vydal ještě asi deset dalších knih. 1998 byl za svou tvorbu a přínos regionu vyznamenán Medailí Statutárního města Liberce.

MILAN JANÁČEK, nar. 6. 4. 1938 v Blatné. Studia: 1953–1957 Vyšší škola uměleckého průmyslu. Po studiích žil ve Varnsdorfu, kde se stal členem skupiny Kontrast. V letech 1965–1970 a 1974–1988 pracoval jako výtvarně technický redaktor v Severočeském nakladatelství. Kromě práce grafika se věnoval amatérsky herectví a v letech 1985–1990 dokonce na profesionální úrovni v Divadle F. X. Šaldy v Liberci. Náměty jeho volné tvorby lze rozdělit do tří skupin – příroda z nadhledu, příroda v drobnohledu a spojení krajiny s architekturou. Obrazy a grafiky se vyznačují lyričností, ale zároveň výraznou barevností. Po roce 2000 se na čas propracoval téměř ke geometrické abstrakci. Kromě bohaté ilustrační tvorby zejména pro děti (např. *Perníková chaloupka* – 1981, *Každý večer s kočkou Lindou* – 1991 ad.) se figurální náměty v jeho díle téměř nevyskytují. Suchými jehlami doprovodil téměř dvě desítky bibliofilii vydaných Josefem Vinklátem. Žije v Liberci.

Ludvík Středa Poesie

Geheimnis des Apfels

Etwas regt sich unerwartet.
Vom Baumwipfel der Erkenntnis
fällt ein Apfel
und ein Kreuz wird darin offenbar.

Das fügt so manches hinzu
auf manches vergisst es.
Der Glaube wandelt sich
nächtens ins Darben.

Lebende sprechen dann
mit den Toten darüber,
was sie sich schuldig blieben.

Zwischenzeiten

Kapellen spielten auf
zum Tanz den Verdrängungen.

Jemandem versagte die Stimme,
jemanden lehrte geländerlose Stiege
sich anzuschlagen die Stirne.

Der oben
machte für jedes Unrecht Striche,
bis er mit ihnen sich selbst umzäunte.

Er heitert waren jene,
die auf fremden Herzen
trampelten.

In einer schwachen Stunde

Zum Gedicht kehrst du zurück
wie in die Heimat,
die du verließest.

Du kommst demütig.
Bittest um Asyl
und das Gedicht leugnet nicht
mit der Frau versippt zu sein.

Sie empfängt dich in die Stille
mit offenem, von Stille geöffneten
Armvoll.

Verwandlung

Im vergangenen Leben
sprach er die Sprache der Steine
und verstanden hat ihn die Erde,
er sprach die Sprache des Wassers
und es verstanden ihm Wurzeln,

er sprach die Sprache der Bäume
und es verstanden ihn Vögeln.

Im gegenwärtigen Leben
spricht er die Sprache der Menschen
und es versteht ihn keiner.

Dieser Mann, der schweigt
wie Steine, Wasser und Bäume.

Stunden im Vollmond

Das Feuer im Kamin
verglimmt.

Wo sind die langen Winternächte
in denen uns leuchtete unsere Liebe?
In welche Gebirge trugen Stürme Worte
davon und dankbare Verschwiegenheit?

Jeden Tag vergessen wir
etwas aus dem Leben.

Bis nur die nackte Kindheit bleibt,
Stunden im Vollmond
und Asche im Gras.

Annäherung

Verstorbene lassen hinter sich
die offene Tür.

Während wir uns noch lieben,
Freude zur Welt bringen
oder nur Kratzer an der Brust,
die Tür ist näher und näher

und Beine erinnern sich nicht
wie davon zu laufen ohne weg zu kommen
gleichwie im wilden Traum.

Diese Tür
ist näher und näher...

Frei von Lästern

Ich träumte, meine Liebe,
heut Nacht von dir,
sagte er.

Und sie:
Will Gott
jemanden strafen,
erfüllt er seinen Traum.

Du bist an der Reihe, Gott
wandte er sich zum Himmel.
Und es war kein Lästern.

Das heilige Recht

Das Gedicht hat das heilige Recht
zu fragen. Nach guten Taten,
nach dem Verschulden der Lebenden wie Toten.

So dass –

etwas löst mit Zuckerwürfeln sich auf
im samtene Kaffee,
zu etwas sind wir bei Licht wie im Dunkeln
zu feig.

So dass...

was ist, das ist als wäre es nicht,
was war, als wäre es nicht gewesen.

Ohne Zweifel

Lange weichen wir dem aus:
Wie Bauern an Schachbrettfeldern
warten wir Großmeisters großen Zug.

Enden wir in Armen der Königin
oder unter den Hufen des Springers?

Beten? Nicht beten?
Immer wird's ein Matt.

Mit Salz und Pfeffer

Wer in der verwitweten Wohnung
aufwacht allein,
der sitzt auch zu Tisch
bloß mit Salz und Pfeffer.

Trocknes Laub der Erinnerung an Sie
raschelt in ihm.

Ein Fremder ist er dort,
wo einst man sagte – daheim.

Ratenzahlungen

Für alles Schöne
Zahlt man zeitlebens.
Und Kleingeld genügt nicht.

Jemand trägt zur Pfändung
Mutters Ring von ehemdem,
jemand verpfändet dem Teufel
seine verletzte Seele.

Damit das Schöne,
wie unterm Bogen ein Cello
ohne Wehe ertöne.

Über dem Fluss der Zeit

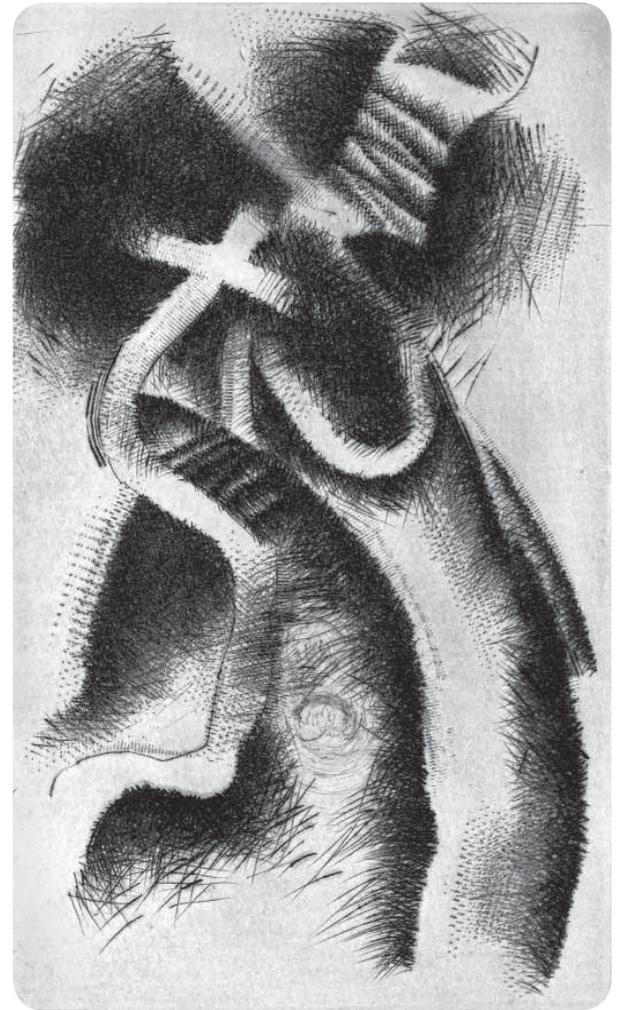
Was der Fluss nahm,
das bringt er nicht zurück.

Der Mensch vom Ufer nur
blickt versöhnt zurück

Am Ende der Geschichte
fällt Staub auf den Kahn.

LUDVÍK STŘEDA, geb. 1928 in Úpice, gest. 2006 in Liberec als bekannter Autor von Kinderliteratur (Sprüchlein und weitere Poesie für Kinder, Märchen, Ereignisse, Reihenfolge von Gute-Nacht-Grüßen u.a.) und auch als Autor von Gedichten für Erwachsene. In Liberec lebte er seit 1952 – er arbeitete als Textilarbeiter und Techniker, seit 1966 bis 1971 als kulturpolitischer Mitarbeiter und Journalist, dann gezwungenermaßen als Arbeiter und in technischen Professionen. Gedichte von ihm wurden seit Ende der vierziger Jahre in Zeitschriften gedruckt, in den sechziger Jahren gab er einige Schriften für Erwachsene heraus – *Na zemi žijí lidé, Už to v nás zůstane* (*Auf der Erde leben Menschen, Das bleibt schon in uns*). In den siebziger und achtziger Jahren gab er einige Zusammenfassungen reflexiver und intimer Lyrik heraus – *Živé sny, Domovský list* (*Lebendige Träume, Der Heimatschein*), weitere Schriften mit oft bilanzierenden Untertexten kamen in den neunziger Jahren heraus – *Nahá láska, Otvirání srdce, Odysseův ostrov, Dobývání Annapurny u.a.* (*Die nackte Liebe, Die Öffnung des Herzes, Insel des Odysseus, Die Eroberung des Anapurna*). Seit den siebziger Jahren arbeitete er mit dem Tschechoslowakischen Rundfunk zusammen, u.a. ist er Autor vieler Märchen für Gute-Nacht-Sendungen der Kinder. Nach seiner Vorlage wurden vom Tschechoslowakischen Fernsehen zwei dreizehnteilige Zyklen gezeichneter Gute-Nacht-Sendungen für Kinder *Koší bratři* (*Amselbrüder* – 1980) und *Koší bratři a větrný kohout* (*Die Amselbrüder und der Windhahn* – 1982) aufgenommen. Bekannt sind seine Bücher für Kinder *Bernardýn na provázku* (*Der Bernardiner an der Schnur* – 1981), *Pohádky s Hvězdičkou* (*Märchen mit Sternchen*), 1982 überarbeitete Pavel Polák diese für Puppentheater – *Ryba v kleci* (*Der Fisch im Käfig* – 1988), *Slonům vstup zakázán* (*Elefanten Eintritt verboten*) – 1993 ausgezeichnet mit dem Goldenen Band – und weitere. Nach dem Jahre 2000 bis zu seinem Tode hat er noch etwa zehn Bücher herausgebracht. 1998 wurde er für sein Schaffen und für Verdienste um die Heimatregion mit der Medaille der Stadt Liberec ausgezeichnet.

MILAN JANÁČEK, geb. am 6. 4. 1938 in Blatná. Studien: 1953–1957 Höhere Schule für das Kunstgewerbe. Nach dem Studium lebte er in Varnsdorf, wo er Mitglied der Gruppe „Kontrast“ wurde. In den Jahren 1965–70 und 1974–1988 arbeitete er als technischer Redakteur für bildende Kunst im Nordböhmischem Verlag, (Severočeské nakladatelství). Neben grafischen Arbeiten widmete er sich als Amateur der Schauspielkunst und in den Jahren von 1985–1990 tat er dies sogar auf professionellem Niveau im Theater F. X. Šalda in Liberec. Themen seines freien Schaffens können in drei Gruppen eingeteilt werden – die Natur aus der Vogelperspektive, die Natur unter dem Mikroskop und die Verbindung der Landschaft mit der Architektur. Seine Bilder und Grafiken zeichnen sich durch Lyrik und gleichzeitig durch besondere Farbenpracht aus. Nach dem Jahre 2000 gelangte er fast zur geometrischen Abstraktion. Außer reichen Illustrationen, besonders für Kinder (z.B. *Das Lebkuchenhäuschen* – 1981, *Jeden Abend mit der Katze* – 1991 usw.), findet man in seinem Werke kaum figurale Themen. Mit Kaltnadeln begleitete er fast zwanzig Bibliofilien, herausgegeben von Josef Vinklár. Er lebt in Liberec.

Milan Janáček, 2009, ilustrace k bibliofilii Josefa Hrubého: Post festum / německy??? suchá jehla / Kaltnadel, 149 × 89 mm

Jan Šebelka

Na Mikuláše

(Povídka)

Za okny venkovské hospody byla tma. Malý, kulhavý hostinský neurčitého věku se opíral o pípu a pozoroval, jak venku ve světle pouliční lampy poletují velké sněhové vločky. V koutě sedělo pár chlapů v montérkách. Jako každý den hráli karty. Místnost okupovalo podivné ticho, které občas vyrušily tlumené výkřiky a smích dětí propletený s cinkotem řetězů. Byl večer před Mikulášem.

Několik minut po páté vešel do hospody Marek K., jenž se po rozvodu stále častěji uchýlil do vesnického domku po rodičích. Otřepal ze sebe sněh a zamířil k výčepu. „Nazdar, doktore, co to bude?“ zeptal se familiárně hospodský a automaticky sáhl pro půllitr. Marek ukázal na polici s cigarety a poručil si kafe. Stál u pultu, kouřil a mlčky čekal, až v rychlovarné konvici začne bublat voda.

Do lokálu se vpotáceli Mikuláš, čert a anděl. Postavili se vedle Marka a objednali si fernet stock. Chlapi v koutě zvedli oči od karet. Jeden z nich zahulákal: „Mikuláši, nějak se ti motá anděl!“ Čert začal pobíhat po lokále, dělal blebleble, rachotil masivními řetězy a dokola recitoval básničku, jak Mikuláš ztratil plášť a čert vyletěl z elektriky.

Markovi se v náprsní kapse rozezvučel mobilní telefon. Do pravého ucha se mu z něj vyhrnul vodopád výčitek: „Sakra, doktore, kde jste, musíte jet do Václavic, volali, že si tam nějaký Mikuláš zlomil nohu.“ Podíval se na hodinky a řekl, ať se pro něj sanitka zastaví U Kulhavce. Zaplatil.

Hospodský zaslechl cosi o sanitce a zeptal se: „Máš dneska na vesnicích pohotovost?“

„Jo, slíbil jsem to kolegovi, minule za mě sloužil v Liberci...“

„Tak to se určitě něco semele,“ předpověděl neurčitě výčepní.

„Jak to myslíš?“ usmál se Marek a přimhouřil oči.

„No, třeba loni, jak se tady Lojza tak strašně vožral, dělal hada a plazil se mezi židlemi...“

„To dělal vždycky, už když jsi byl ještě kulak a já už chodil do pionýra.“

„Jo, ale když jsi měl službu, tak se poprvé vyplazil ven z hospody, kde ho přejel traktor!“ zachechtal se hospodský.

Do řeči se jim vložil Mikuláš: „Nebo jak starej Novák střelil poprvé v životě jelena a ze samý radosti z toho dostal infarkt a spadnul ksichtem do jeho střev. My už ti tady začínáme říkat anděl smrti.“

Marek se usklíbl a řekl, že ke smrti má nejbližší jeho anděl. Podívali se k zrcadlu, kde se postava v bílém snažila rtěnkou trefit na pusku. Ze zplihlých křídel mu kapala voda. Venku zatroubil řidič sanitky.

O několik hodin později nebylo kvůli cigaretovému kouři vidět z jednoho kouta na druhý a hučelo to v hospodě jako u vosího hnízda. Lidé přicházeli a odcházeli. Jako každý den přišel i podsaditý Ruda, kterému tady pro jeho barvu tváří a nosu neřekl nikdo jinak než Rudoch. Bylo mu pětapadesát let, z toho posledních pětatřicet vystřízlivěl málokdy. Když se vymotal ze závěsu u hlavních dveří a zaostřil pohled, řekl hospodskému: „Co tady sedíš jako trubky, copak nevědí, že je dneska Mikuláš?“

„Jeden už tady dneska byl. Vypadal úplně stejně jako ty, akorát byl běloch. Nepil jsi někde s jeho andělem? Ten už taky mohl pomalu lítat!“ odpověděl hospodský přátelsky a dal mu do ruky pivo. Rudoch se posadil ke stolu, kde se hrály karty, a chvíli kibicoval u mariáše. Pak objednal deset čokolád a roznesl je po hospodě.

„Věruško, to máš za to, že seš hodná. Já jsem sice ožralý jako čert, ale dneska jsem Mikuláš,“ řekl každé z přítomných žen a pokaždé se tomu zasmál. Poté ho upoutalo cosi na stěně. Kulhavý hospodský si jeho upřeného pohledu všiml pozdě, než aby zasáhl. Rudoch se vrhl k parohům a po krátkém zápase je vytrhl ze zdi i s kusem omítky.

„Okamžitě to tam vrať, ty kanče!“ nadával hospodský.

„Já nejsem žádnéj kanec, ale čert a dej si pozor, abych nevyletěl z elektriky a nenatloukl si nos!“ odpověděl mu Rudoch a přiložil si paroží na čelo. Poskakoval od stolu ke stolu a na každého dělal s dětskou radostí blebleble, blebleble. Vyplazoval jazyk a lalok i žilkované tváře se mu natřásaly jako sulc. Nezvyklým pohybem a notnou dávkou alkoholu mu obličej potměl. Někdo z hostů zavtipkoval, že dneska už není Rudoch, ale přímo negr. Kdosi přidal, že to s ním už brzo definitivně sekne.

„Jasně, protože dneska má pohotovost Marek,“ zamumlal si výčepní pro sebe a nechal Rudocha čerem. Věděl, že zítra přijde, omluví se a parohy zasádruje na původní místo.

Přibližně v tu dobu se vrátila mikulášská trojice s totálně opilý andělem. Rudoch a jejich příchod rozjařil. Půjčil si od motajícího se čerta řetěz, parůžky si přiložil na čelo a strašil dál jako o život.

„Kurva, chlapi, pojd'te mi to tam nějak přidělat,“ vyzval Rudoch štamgasty, kteří již před chvílí odložili čertovy obrázky a pozorovali, jak se Mikuláš pokouší tancovat s andělem. Umazaná postava s hvězdou na čele stále padala na záda a lámala si křídla.

„To by chtělo přitlouct, ty dubová palice,“ podotkl jakoby nic hospodský. Rudoch zajásal a poslal ho pro kladívko a padesátku hřebík. Potom si lehl na kulečnickový stůl a na čelo si přiložil parohy. Vypadalo to na dobrou zábavu.

„Pánové, já s tím ale nechci mít nic společného!“ řekl hospodský, když přinesl nářadí i hřebík. Zvedl ruce nad hlavu a vrátil se za pult.

„Tak drž,“ poručil mu jeden z chlapů, který již před chvílí vstal od karet. Nakláněl se nad ležícího a něžně klepal kladívkem do dřevěné destičky s parohy.

„Takhle tam padesátku nenarveš, ty vole!“ povzbuzoval ho Rudoch. Chlapík se namíchnul a silně praštil do destičky. Rudoch znehybněl jako prase na zabíjačce. Zdálo se, že na chvíli ztratil vědomí. Po několika vteřinách však otevřel oči, otřepal se a zamumlal cosi, že to byla pořádná šupka. Potom v domněni, že mu již ozdoba drží, vyskočil na nohy. Parohy ale spadly na zem.

„Jděte do háje, copak neumíte přitlouct kus prkna?“ odstrčil je Rudoch a na dřevěné podlaze proklál hřebíkem destičku s parohy. To už kolem něj stála v kruhu celá hospoda. Polovina ho přemlouvala, aby se na to vykašal, ti mladší mu nahlas fandili.

„Kdybys náhodou umřel, tak tě vezmu ještě dneska do nebe,“ řekl anděl, ukázal prstem na strop hospody a dal mu uslintanou pusou. Rudoch se postavil zády ke zdi, opřel si o ni hlavu a jednou rukou si přidržoval destičku u čela. Druhou vzal kladivo a bez rozmýšlení, jedinou ranou, zarazil hřebík do destičky i čela až po hlavičku. Hospoda ztichla.

Podsaditý Ruda stál opřený u zdi a usmíval se jako měsíček. Pomalu pouštěl ruku z paroží. Jako kdyby nevěřil, že se mu to konečně povedlo. Štamgasti ho poplácávali po zádech a objednávali zástupy kořalek. Rudoch ještě chvíli strašil, vylétal z elektriky bez klobouku bos a chřestil řetězy. Pak se posadil ke stolu, pil fernetu za fernetem a dělal, že na čele vůbec nic nemá. Hospodský odkudsi vytáhl kompaktní fotoaparát a fotil ho s každým, kdo si přál.

Jako každý den si přišel po televizních zprávách se džbánkem pro pivo učitel Boháček. Hospodský mu podle neměnného rituálu nalil rum s griotkou. „Pane učiteli, Rudoch si přitloukl do čela parohy,“ upozornil anděl. Zaznělo to jako žalování ve škole.

Krátkozraký stařík si prohlédl parohy i čelo ze vzdálenosti několika centimetrů. „To nemůže přežít, vždyť má hřebík přímo v mozku. Okamžitě pošlete pro doktora,“ poručil jim starý pán a protože většinu přítomných učil, nikdo se mu nesnažil oponovat. Hospodský vytočil číslo pohotovosti.

„Tady restaurace U Kulhavce. Dejte mi pana doktora... Ahoj, tak jsem měl pravdu, Rudoch si natloukl hřebík do čela. Přijed' se na něj podívat...“

„Jak si natloukl hřebík do čela?“ zeptal se Marek.

„Měl by ses ptát čím!“

„Čím?“

„Kladivem!“

„Jéžíšmarijá...“

Asi za patnáct minut vběhl do místnosti Marek s pohotovostním kufříkem. V patách za ním se loudal řidič sanitky. Když lékař uviděl Rudocha sedícího klidně u piva, ulevil si sprostou nadávkou. Pak řekl: „Ty vole, to jsou fóry!“

„Žádné fóry pane doktore, to je fakt, on je tam má skutečně přitlučené,“ zaskřehotal starý učitel, jenž Marka, který kdysi patřil k jeho nejlepším žákům, nepoznal. Doktor se posadil vedle Rudocha, vzal ho za bradu a prohlížel si paroží, destičku i hlavu ze všech stran. Dokonce se podíval dozadu, snad jestli mu tam hřebík nevylezl. Uvědomil si tu pitomost a sám pro sebe se usklíbl.

„Bolí vás to?“ zeptal se.

„Ne.“

„Krvácelo to?“

Václav Benda, Prosebník / Bittsteller, 2000, serigrafie / Serigraphie, 780 × 590 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

„Ne.“

„Dej mi fernetu,“ řekl Marek hospodskému, který stál v hloučku čumilů.

„Děkuji, pane doktore,“ řekl Rudoch v domněni, že je kořalka určená pro něj. Marek ho vypil sám, vzal jenně za parohy a snažil se je od rudého obličje odtrhnout. Držely pevně.

„Budete muset do nemocnice,“ řekl po dalších dvou pokusech a dalším panáku lékař.

„Co bych tam dělal?“ zeptal se Rudoch.

„Sundají vám je. Já si to na svědomí nevezmu,“ vysvětlil Marek.

„Ale mně se to líbí, já s tím budu chodit do práce,“ řekl Rudoch.
„Co dělá?“ zeptal se mimoděk Marek ztrácející trpělivost. Na první pohled to byla obrovská legrace, o níž se bude U Kulhavce vyprávět roky, na druhý si neuměl představit, co se tomu chlapovi může stát. Pravděpodobně všechno.
„Krmí krávy,“ řekl někdo a hospoda se oříasla smíchem. Marek sklonil hlavu, aby neviděli, jak mu zacukalo v tváři.
„Tak zavolejte funebrákovi, a ať vezme rovnou rakev. Taky to nemusí přežít...“ naléhal lékař.

Rudoch se postavil: „Kurva, nesnáším, když přede mnou někdo mluví o pohřbu. To si je radši vytáhnu sám!“ Hned na to si jedním trhem z čela destičku s paroží vytrhl. Marek zpomaleně viděl, jak mu tři centimetry dlouhá část hřebíku vyjíždí z lebky. V místě vpichu zůstala na čele jen nepatrná ranka s kapičkou krve. Hosté zatleskali. Marek vylovil z brašny náplast, vystříhl malý čtvereček a zalepil mu to. Cítil se trapně.

Anděl otevřel okno a vylezl na parapet. Pozornost přítomných se obrátila k němu. „Když si nevezmu do nebe jeho, jdu sám,“ řekl ženským hlasem, zamával křídly a vyskočil ven. Hned poté se ozvalo děsivé rachocení kovu. Štamgasti se nahnuli k oknu a snažili se prokounout tmou.

Lékař, který držel tu noc pohotovost, se podíval na hostinského. „Klid, to dělá každý rok, je tam hromada písku,“ vysvětlil muž za pultem. Marek si objednal dalšího ferneta.

Otevřely se dveře a v nich stál zcela domláčený anděl. Jedno křídlo držel v ruce. Vyčítavě se rozhlédl: „Sakra, chlapi, kdo si tam postavil to kolo?“

Hodiny odkukaly desátou. Hospodský jako každý den potáhl pípu černým plátnem a začal inkasovat. Hosté se rozcházeli domů. Stále ještě byla noc před Mikulášem a rodiče sypali hodným i zlým dětem do punčoch černé uhlí, ořechy, čokoládu a další dárky. Rudoch však neměl nikoho, koho by obdaroval. Lehli si do postele a chvíli se kochal myšlenkou, jak mu ty parohy úžasně slušely. Strašil by s nimi krávy, které by bučely strachem nebo si ho pletly s bejkem. Pak usnul a zdálo se mu o mamince. Hladila ho po světlých vlasech a vyprávěla pohádku o tom, jak svatý Petr chodil po světě a potkal svatého Mikuláše. Pak mu dala pusy, ale Rudolf se oříasl, protože měla rty uslintané jako anděl od Kulhavce.

Přibližně ve stejnou chvíli odcházela sestra z doktorského pokoje na pohotovosti a pomalu si zapínala plášť. Ve dveřích se otočila: „Proč, pane doktore, u nás nesouložíte, promiňte, nesloužíte častěji?“ Vyprskla a chytla se za pusy. „Ráda si kvůli vám vyměním kdykoliv službu...“

JAN ŠEBELKA, nar. v roce 1951 v Děčíně, žije v Liberci. Vystudoval FAMU Praha, obor dramaturgie a scenáristika. Pracoval jako závozník, dělník, vychovatel, vedoucí internátu a v letech 1993 až 2000 byl novinář. V roce 2001 vydal s astroložkou Alenou Kárnikovou knihu *Kdy s Lunou do postele*. Ve stejném roce vyšel první díl jeho liberecké tragikomedie *Případ spravedlivého vraha*. Druhý díl *Smrt podle Marka* vyšel v roce 2002, třetí román s názvem *Perpetuum mobile aneb Vládcové* v roce 2003. Je spoluautorem knihy rozhovorů *Petr Pávek: Mám vizi* (2005). V roce 2007 přibyl k jeho bibliografii román *Koktejlový úkrok Otýlie B.* Je autorem životopisného rozhovoru v černobílé monografii *Jan Píkos: Subjektivní fotografie* (2008) a knihy rozhovorů s legionářem Stanislavem Hněličkou *Byl jsem tobruckou krysou* (2008). V roce 2010 vydal *Román pro Quida*.

Václav Benda: Fešák / Ein fescher Kerl, 2000, kresba / Zeichnung, 700 × 500 mm

VÁCLAV BENDA, nar. 25. 6. 1948 v Liberci. Studia: 1971–1975 Střední průmyslová škola stavební v Liberci, 1975–1981 Akademie výtvarných umění v Praze, Ateliér malby prof. Karla Součka. Zabývá se především figurální malbou s ironizujícím až groteskním charakterem. Často pracuje v cyklech. Mezi nejzásadnější patří soubory *Bysty*, *Nemocnice*, *Pocta M. Theodorikovi* a *Podle P. Brandla*. Řadí se do širšího okruhu členů známého Volného seskupení 12/15 Pozdě, ale přece, které fungovalo od roku 1987 a jehož stěžejními členy byli Z. Beran, J. Načeradský nebo M. Rittstein. Naposledy se veřejnosti prezentoval roku 2009 retrospektivní výstavou *Multifocus* v galeriích v Liberci, Karlových Varech a Litoměřicích. Jeho obrazy, kresby a grafiky jsou součástí veřejných a soukromých sbírek. Dlouhodobě se věnuje pedagogické činnosti. Žije a pracuje v Liberci.

Jan Šebelka

Am Nikolaustag

(Erzählung)

Hinter den Fenstern des ländlichen Gasthauses war es dunkel. Der kleine, hinkende Gastwirt unbestimmten Alters stützte sich auf den Zapfhahn und beobachtete, wie draußen im Licht der Straßenlaterne große Schneeflocken fielen. In der Ecke saßen ein paar Burschen in Arbeitshosen. Sie spielten Karten wie jeden Tag. In dem Raum herrschte eine sonderbare Stille, die zuweilen vom unterdrückten Geschrei und Lachen der Kinder sowie von Kettengerassel gestört wurde. Es war der Vorabend des Nikolaustages.

Einige Minuten nach fünf betrat Marek K. die Gaststätte, der sich nach seiner Scheidung immer häufiger ins Landhaus seiner Eltern begab. Er klopfte sich den Schnee ab und steuerte auf den Ausschank zu. „Servus, Doktor, was gibt es?“ fragte der Gastwirt vertraut und griff automatisch nach einer Halben. Marek zeigte auf ein Regal mit Zigaretten und bestellte einen Kaffee. Er stand am Tresen, rauchte und wartete stillschweigend, bis im Wasserkocher das Wasser zu brodeln anfang.

Ins Lokal torkelten Nikolaus, der Teufel und der Engel. Sie stellten sich neben Marek und bestellten Fernet Stock. Die Burschen in der Ecke schauten von ihren Karten auf. Einer von ihnen brüllte: „Nikolaus, irgendwie taumelt dein Engel!“ Der Teufel begann, im Lokal hin- und herzulaufen, machte huhuhu, rasselte mit den schweren Ketten und sagte in der Runde ein kleines Gedicht auf, wie Nikolaus seinen Mantel verlor und der Teufel aus der Elektrischen herausflog.

In Mareks Brusttasche klingelte laut ein Mobiltelefon. Ein Schwall von Vorwürfen ergoss sich daraus in sein rechtes Ohr: „Verdammt, Doktor, wo sind Sie, Sie müssen nach Wazlawitz, man hat angerufen, dass sich dort irgendein Nikolaus das Bein gebrochen hat.“ Er schaute auf die Uhr und sagte, der Sanitätswagen solle beim Gasthaus ‚Zum Hinkebein‘ anhalten. Er bezahlte.

Der Gastwirt vernahm irgendetwas von Sanitätswagen und fragte: „Hast du heute Bereitschaftsdienst für die ländliche Region?“

„Ja, ich habe es einem Kollegen versprochen, der mich neulich in Reichenberg vertreten hat...“

„Da braut sich bestimmt etwas zusammen,“ prophezeite der Schankwirt.

„Wie meinst du das?“ lächelte Marek und kniff die Augen zu.

„Na, zum Beispiel letztes Jahr, als Lojza sich hier so fürchterlich betrunken hat, machte er die Schlange und kroch zwischen die Stühle...“

„Das hat er immer gemacht, schon als du noch Kulak warst und ich bereits zu den Pionieren ging.“

„Ja, aber als du Dienst hattest, hat er sich zum ersten Mal draußen vor der Gaststätte geschlängelt, wo ihn der Traktor überfuhr!“ lachte der Gastwirt hell auf.

In ihr Gespräch mischte sich Nikolaus ein: „Oder als der alte Novák zum ersten Mal in seinem Leben einen Hirsch schoss und vor lauter Freude darüber einen Herzinfarkt bekam und mit dem Gesicht in dessen Gedärm stürzte. Wir nennen dich hier allmählich schon Todesengel.“

Marek schnitt eine Grimasse und sagte, dass es sein Engel zum Tod am nächsten habe. Sie schauten zum Spiegel, wo sich eine Gestalt in Weiß bemühte, Lippenstift auf den Mund aufzutragen. Aus seinen schlappen Flügeln tropfte Wasser. Draußen hupte der Fahrer des Sanitätswagens.

Einige Stunden später konnte man wegen des Zigarettenrauchs nicht mehr von einer Ecke in die andere sehen, und es brummte dort wie in einem Westpennest. Die Leute kamen und gingen. Wie jeden Tag kam auch der unteretzte Ruda, den hier jeder wegen seiner Farbe im Gesicht und auf der Nase nur Rothaut nannte. Er war fünfundfünfzig Jahre alt, von denen er die letzten fünfunddreißig selten nüchtern war. Als er sich aus dem Vorhang vor der Eingangstür herauswand und den Blick schärfte, sagte er dem Gastwirt: „Was sitzen die hier wie die Schussel, wissen die denn nicht, dass heute Nikolaustag ist?“

„Einer war heute schon hier. Er hat ganz genau so ausgesehen wie du, allerdings war er ein Weißer. Hat er nicht irgendwo mit seinem Engel getrunken? Der konnte sogar fast schon fliegen!“ antwortete der Gastwirt freundschaftlich und gab ihm ein Bier in die Hand. Rothaut setzte sich an den Tisch, wo Karten gespielt wurde, und eine Weile kiebitzte er beim Doppelkopfen. Dann bestellte er zehn Tafeln Schokolade und verteilte sie in der Gaststätte.

„Věruška, das bekommst du dafür, weil du so artig bist. Ich bin zwar besoffen wie der Teufel, aber heute bin ich der Nikolaus,“ sagte er zu jeder der anwesenden Frauen, und jedes Mal lachte er dazu. Daraufhin fesselte ihn irgendetwas an der Wand. Der hinkende Wirt bemerkte seinen starren Blick zu spät, als dass er hätte eingreifen können. Rothaut stürzte sich auf das Geweih, und nach kurzem Kampf riss er es aus der Wand zusammen mit einem Stück Putz.

„Du kommst auf der Stelle wieder zurück, du geiler Bock!“ schimpfte der Wirt.

„Ich bin kein geiler Bock, sondern der Teufel, und pass bloß auf, dass ich nicht aus der Elektrischen fliege und mir die Nase anschlage!“ antwortete ihm Rothaut und legte das Geweih an die Stirn. Er sprang von Tisch zu Tisch, und bei jedem machte er mit kindlicher Freude huhuhu. Er streckte die Zunge heraus, und sein Doppelkinn sowie die Backen mit lauter Äderchen wackelten wie Sülze. Durch die ungewohnte Bewegung und die gehörige Menge Alkohol verfinsterte sich sein Gesicht. Einer unter den Gästen witzelte, dass

er heute nicht mehr Rothaut, sondern geradezu ein Neger sei. Jemand fügte hinzu, dass es ihn schon bald endgültig hinhaue.

„Klar, weil Marek heute Bereitschaft hat,“ murmelte der Wirt vor sich hin und ließ Rothaut weiter Teufel sein. Er wusste, dass er morgen kommen, sich entschuldigen und das Geweih am ursprünglichen Platz vergipsen würde.

Etwa um diese Zeit kam das Dreiergespann um den Nikolaus mit einem völlig betrunkenen Engel zurück. Deren Ankunft brachte Rothaut in Stimmung. Er lieh sich vom torkelnden Teufel die Kette, das kleine Geweih legte er an seine Stirn und spukte weiter wie im Leben.

„Das ist ein Ding, Männer, helft mir, es dort irgendwie zu befestigen,“ forderte Rothaut die Stammgäste auf, die schon vor einer Weile die Teufelsbildchen weggelegt hatten und beobachteten, wie Nikolaus versuchte, mit dem Engel zu tanzen. Die schmutzige Gestalt mit dem Stern auf der Stirn fiel ständig auf den Rücken und brach sich die Flügel.

„Man möchte es am liebsten festnageln, du Dickschädel,“ bemerkte der Wirt, als ob nichts geschehen wäre. Rothaut jubelte und ließ sich von ihm Hammer und fünfzig Nägel bringen. Dann streckte er sich auf dem Billardtisch aus und legte sich das Geweih an der Stirn an. Es sah nach einer guten Unterhaltung aus.

„Meine Herren, damit will ich nichts zu tun haben!“ sagte der Wirt, als er das Werkzeug und die Nägel brachte. Er hob die Hand über den Kopf und kehrte zur Theke zurück.

„Halt mal,“ befahl ihm einer von den Burschen, die schon vor einer Weile die Kartenrunde verlassen hatten. Er beugte sich über den Liegenden und klopfte behutsam mit dem Hammer in die Holzplättchen mit dem Geweih.

„Auf diese Art haust du keine fünfzig dort rein, du Hornochse!“ ermunterte ihn Rothaut. Der Kerl war aufgebracht und schlug kräftig in die Plättchen. Rothaut erstarrte wie ein Schwein beim Schlachten. Es schien, als ob er nach einer Weile das Bewusstsein verlor. Nach einigen Sekunden öffnete er aber die Augen, schüttelte sich und murmelte irgendetwas, dass es eine ordentliche Schale sei. Dann, im guten Glauben, dass die Zierde schon halte, sprang er auf die Beine. Das Geweih fiel jedoch zu Boden.

„Schert euch zum Kuckuck, könnt ihr denn nicht mal ein Stück Brett festnageln?“ stieß Rothaut sie weg, und auf dem Holzboden stach er mit einem Nagel durch das Plättchen mit dem Geweih. Schon stand die ganze Kneipe um ihn im Kreis. Die Hälfte überredete ihn, es bleiben zu lassen, die Jüngeren feuerten ihn lauthals an.

„Solltest du zufälligerweise sterben, so bringe ich dich noch heute in den Himmel,“ sagte der Engel, zeigte mit dem Finger an die Decke des Wirtshauses und gab ihm einen feuchten Kuss. Rothaut stellte sich mit dem Rücken zur Wand, lehnte seinen Kopf an, und mit einer Hand hielt er das Plättchen an die Stirn. Mit der anderen nahm er den Hammer, und ohne nachzudenken schlug er den Nagel mit einem Schlag in das Plättchen und in die Stirn bis in den Kopf. Die Kneipe verstummte.

Der untersetzte Ruda stand angelehnt an der Wand und grinste wie ein Honigkuchenpferd. Langsam ließ er die Hand vom Geweih los. Als ob er es

nicht geglaubt hätte, dass es ihm letztendlich gelungen war. Die Stammgäste klopfen ihm auf den Rücken und bestellten eine Menge Schnaps. Rothaut spukte noch eine Weile, flog ohne Hut und barfuß aus der Elektrischen und rasselte mit den Ketten. Dann setzte er sich an den Tisch, trank einen Fernet nach dem anderen und tat so, als habe er überhaupt nichts auf der Stirn. Der Wirt zog von irgendwoher eine Kompaktkamera heraus und fotografierte ihn mit jedem, der es wünschte.

Wie jeden Tag holte der Lehrer Boháček nach den Fernsehnachrichten mit einem Krug Bier. Nach einem unabänderlichen Ritual schenkte ihm der Wirt Rum mit Weichselbranntwein ein. „Herr Lehrer, Rothaut hat sich ein Geweih an die Stirn genagelt,“ machte ihn der Engel aufmerksam. Es klang wie Petzen in der Schule.

Der kurzsichtige Greis sah sich das Geweih und auch die Stirn aus der Entfernung einiger Zentimeter an. „Das kann man nicht überleben, er hat doch den Nagel direkt im Gehirn. Rufen Sie sofort den Doktor,“ befahl ihnen der alte Herr, und weil er die meisten Anwesenden unterrichtet hatte, trachtete keiner danach, ihm zu widersprechen. Der Wirt wählte die Nummer der Bereitschaft.

„Hier Restaurant ‚Zum Hinkebein‘. Geben Sie mir den Herrn Doktor... Hallo, also ich hatte Recht, Rothaut hat sich einen Nagel in die Stirn geschlagen. Komm ihn dir anschauen...“

„Wie hat er einen Nagel in die Stirn geschlagen?“ fragte Marek.

„Du sollstest fragen womit!“

„Womit?“

„Mit einem Hammer!“

„Um Gottes Willen...“

Nach etwa fünfzehn Minuten lief Marek mit seinem Bereitschaftskoffer in den Raum hinein. Dicht hinter ihm schlenderte der Fahrer des Sanitätswagens. Als der Arzt Rothaut seelenruhig beim Bier sitzen sah, machte er seinem Zorn mit gemeinen Schimpfwörtern Luft. Dann sagte er: „Du Hornochse, du hast vielleicht Einfälle!“

„Keine Einfälle, Herr Doktor, das ist eine Tatsache, er hat es wirklich dort angenagelt,“ krächzte der alte Lehrer, der Marek, welcher einst zu seinen besten Schülern gehörte, nicht erkannte. Der Doktor setzte sich neben Rothaut, fasste ihn am Kinn und schaute sich von allen Seiten das Geweih, das Plättchen und den Kopf an. Er schaute sogar nach hinten, ob der Nagel vielleicht dort aus ihm hervortrat. Er war sich des Blödsinns bewusst und musste schmunzeln.

„Tut Ihnen das weh?“ fragte er.

„Nein.“

„Hat es geblutet?“

„Nein.“

„Gib mir einen Fernet,“ sagte Marek zum Wirt, der in der Schar der Gaffer stand.

„Danke, Herr Doktor,“ sagte Rothaut in der Annahme, dass der bestellte Schnaps für ihn sei.

Marek trank ihn allein aus, nahm behutsam das Geweih und bemühte sich, es von dem feuerroten Gesicht abzureißen. Es hielt fest.

„Sie müssen ins Krankenhaus,“ sagte der Arzt nach zwei weiteren Versuchen und einem weiteren Schnaps.

„Was soll ich dort?“ fragte Rothaut.

„Man wird es Ihnen abmachen. Ich kann das nicht mit meinem Gewissen vereinbaren,“ erklärte Marek.

„Aber mir gefällt das, damit kann ich zur Arbeit gehen,“ sagte Rothaut.

„Um was zu tun?“ fragte Marek unwillkürlich, der allmählich die Geduld verlor. Auf den ersten Blick war es ein Riesenspaß, von dem man sich im Gasthaus ‚Zum Hinkebein‘ jahrelang erzählen würde, auf den zweiten konnte er sich nicht vorstellen, was diesem Kerl hätte zustoßen können. Vermutlich alles.

„Kühe füttern,“ sagte jemand, und die Kneipe schüttelte sich vor Lachen. Marek senkte den Kopf, damit sie nicht sahen, wie es in seinem Gesicht zuckte.

„Dann ruft den Leichenbestatter, er soll geradewegs den Sarg mitbringen. Das muss er nicht unbedingt überleben...“ legte ihnen der Arzt nahe.

Rothaut stand auf: „Da legst du dich nieder, ich ertrage es nicht, wenn jemand vor mir von einem Begräbnis spricht. Ich ziehe es mir lieber selbst heraus!“ Mit einem Ruck riss er sich sofort das Plättchen mit dem Geweih von der Stirn. Marek sah in Zeitlupe, wie ihm ein drei Zentimeter langes Nagelteil aus dem Schädel herausragte. An der Einstichstelle blieb auf der Stirn nur eine geringfügige Wunde mit einem Tropfen Blut. Die Gäste klatschten Beifall. Marek fischte aus seiner Tasche ein Pflaster, schnitt ein kleines Quadrat heraus und verklebte ihm die Wunde. Es war ihm peinlich.

Der Engel öffnete das Fenster und kletterte auf die Fensterbrüstung. Die Aufmerksamkeit der Anwesenden wurde auf ihn gelenkt. „Wenn ich ihn nicht heimführe, gehe ich allein,“ sagte er mit weiblicher Stimme, schwenkte die Flügel und sprang hinaus. Gleich darauf vernahm man ein entsetzliches metallenes Gerassel. Die Stammgäste drängten sich zum Fenster und bemühten sich, in der Dunkelheit etwas zu erkennen.

Der Arzt, der in dieser Nacht Bereitschaftsdienst hatte, schaute den Wirt an. „Sei bloß still, das macht er jedes Jahr, dort ist ein Sandhaufen,“ erklärte er dem Mann hinter dem Tresen. Marek bestellte sich noch einen Fernet.

Die Tür öffnete sich, und darin stand der völlig ramponierte Engel. Einen Flügel hielt er in der Hand. Vorwurfsvoll blickte er umher. „Verflixt, Männer, wer hat das Rad dort abgestellt?“

Die Uhr schlug zehn. Wie jeden Tag überzog der Wirt den Zapfhahn mit einem schwarzen Tuch und begann, abzukassieren. Die Gäste trennten sich, um nach Hause zu gehen. Noch immer war es die Nacht vor dem Nikolaustag, und die Eltern füllten den braven wie den bösen Kindern Steinkohle, Nüsse, Schokolade und weitere Geschenke in die Strümpfe. Rothaut hatte jedoch niemanden, den er hätte beschenken können. Er legte sich ins Bett, und eine Weile ergötzte er sich an dem Gedanken, wie ihm das Geweih erstaunlich gut gestanden hatte. Er würde den Kühen Furcht einjagen, damit

sie vor Angst brüllen oder ihn mit einem Bullen verwechseln. Dann schlief er ein und träumte von seiner Mutti. Sie streichelte ihm über sein blondes Haar und erzählte ein Märchen davon, wie der Heilige Peter in die Welt kam und den Heiligen Nikolaus traf. Dann gab sie ihm einen Kuss, aber Rudolf schüttelte sich, weil sie feuchte Lippen hatte wie der Engel von der Gaststätte ‚Zum Hinkebein‘.

Etwa zur gleichen Zeit ging die Schwester aus dem Arztzimmer zur Bereitschaft, um den Nachtdienst anzutreten. Dabei knöpfte sie sich langsam den Schwesternittel zu. In der Tür drehte sie sich um: „Warum tun Sie nicht öfter Dienst bei uns, Herr Doktor? Solch einen Dienst lasse ich mir gefallen...“ Sie prustete und fasste sich an den Mund.

JAN ŠEBELKA, geb. 1951 in Děčín, lebt in Liberec. Er absolvierte die FAMU (Filmakademie für musische Künste) Prag, im Fach Dramaturgie und Szenaristik und war einige Zeit als Beifahrer, Arbeiter, Erzieher und Leiter eines Internats tätig. In den Jahren 1993 bis 2000 war er Journalist. 2001 gab er mit der Astrologin Alena Kárníková das Buch *Kdy s Lunou do postele (Wann mit der Luna ins Bett)* heraus. Im gleichen Jahr kam der erste Teil seiner Liberecer Tragikomödie *Případ spravedlivého vraha (Der Fall eines gerechten Mörders)* heraus. Der zweite Teil *Smrt podle Marka (Der Tod nach Marek)* kam 2002 heraus, sein dritter Roman *Perpetuum mobile aneb Vládcové (Das Perpetuum mobile oder Die Herrscher)* dann im Jahre 2003. Er ist Mitautor des Buches *Petr Pávek: Mám vizi (Ich habe eine Vision – 2005)*. 2007 kam zu seiner bisherigen Bibliografie noch der Roman *Koktejlový úkrok Otýlie B. (Der Cocktailseitschritt der Otýlie B.)* hinzu. Er ist Autor des biografischen Gespräches in der schwarz-weißen Monografie *Subjektivní fotografie (Subjektive Fotografie – 2008)* und des Buches über Gespräche mit dem Legionär Stanislav Hnělička *Byl jsem tobruckou krysou (Ich war Ratte aus Tobruk – 2008)*. 2010 gab er den *Román pro Quida (Der Roman für Quido)* heraus.

VÁCLAV BENDA, geb. am 25. 6. 1948 in Liberec. Studien: 1971–1975 Gewerbeschule für das Baufach in Liberec, 1975–1981 Akademie für bildende Künste in Prag, Atelier für Malerei bei Prof. Karel Souček. Befasst sich vor allem mit figuraler Malerei mit ironisierendem bis grotesken Charakter. Oft arbeitet er in Zyklen. Zu den grundsätzlichen gehören Kollektionen *Büsten, Krankenhaus, Ehre für M. Theodorik und P. Brandl*. Er wird zum breiteren Kreis der Mitglieder der bekannten ‚Freien Gruppe 12/15‘ gezählt. Spät aber doch, funktionierte sie seit 1987. Zu ihren wichtigsten Mitgliedern gehörten Z. Beran, J. Načeradský oder M. Rittstein. Seine letzte Präsentation vor der Öffentlichkeit fand 2009 statt mit einer retrospektiven Ausstellung *Multifocus* und zwar in den Galerien in Liberec, Karlovy Vary und Litoměřice. Seine Bilder, Zeichnungen und Grafiken sind Teil öffentlicher und privater Sammlungen. Langzeitig widmet er sich der pädagogischen Tätigkeit. Er lebt und arbeitet in Liberec.

Vlastimil Vondruška

O vášnivé tkadleně

(ze sbírky povídek Krev na lopuchu)

Rychtář Brejcha stál na chatrné dřevěné lávce přes Jizeru, která se s hukotem valila pod ním. Ruce měl založené v bok a nespokojeně se rozhlížel údolím, v němž byly rozestě roubené chalupy. Byla jich skoro stovka a vypadaly jako korálky, které se rozsypaly v travě. Někde stály dvě nebo tři vedle sebe, jindy by člověk od jedné ke druhé skoro nedohlédl. Za souseda tu považovali každého, kdo bydlel, jak v žertu říkali, půl dne cesty daleko.

Zlostně si pomyslel: „To se jilemnickému správci radí, když se celé městečko i se zámkem dá obejít za půl hodiny. Domky úhledně srovnané v uličkách, jedno stavení vedle druhého. Ale co já? Obejít úplně všechna rokytnická stavení je skoro totéž, jako vyrazit na jarmark do Vrchlabí. A možná až do Semil. Být rychtářem tady v horách je očistec. A ještě mi sousedé závidí těch pár grošů, které od vrchnosti dostávám.“

Z neradostného rozpoložení ho vytrhl hlas starého Matyáška, který se šoural po břehu potoka. „Jáfku, rychtáři, to ti ulítly včely, že se tak čertíš?“ Skoro mu nebylo rozumět, protože se neobtěžoval, aby z úst vytáhl dlouhou fajfku. Měl ji vyhaslou, ale náladu mu to nezkazilo. „Sedím na zápraží a vidím, že se rozhlížíš po údolí a mračíš se. Tak jsem si řekl, že se tě zeptám, co je nového.“

„To sis vybral úplně nejlepší chvíli, dědo,“ mávl rychtář rukou. Chvilí váhal, ale pak si řekl, že si stejně potřebuje někomu postěžovat. Tak proč ne starému Matyáškoví? Měl ho docela rád. I když byl děda zvědavý jako ženská, uměl poradit. To věděli v Rokytnici všichni.

„Tak abys věděl, včera jsem dostal ceduli od vrchnosti, abych se hned dostavil na zámek do Jilemnice. Sotva jsem vstoupil do dveří kanceláře, spustil na mě správce zhurta, co jako vím o té vraždě.“

„A safraporte. Ale já o žádném mordu neslyšel,“ vrtěl starý výminkář překvapeně hlavou a rychle sáhl pro paklík, aby si nacpal lulku. Tenhle hovor za trochu tabáku stál.

„To jsem jilemnickému správci řekl taky,“ hořce pokračoval rychtář Brejcha. „Pověděl jsem mu, že poslední mord, na který se pamatují, se stal loni. U Pece zabili pro pár grošů nějakého sklínkaře od Haidy. Jinak o žádné vraždě nevím. Ale správce, rudý zlostí, uhodil pěstí do stolu, že prý jsem špatný rychtář, když ani nevím, že u nás v Rokytnici zamordovali novorozence.“

„A čím jako měl být?“ vyzvídal starý Matyášek. Potáhl a spokojeně sledoval, že tabák v dýmce chytнул.

„To nikdo neví,“ zlobil se rychtář. „Na rozcestí u obrázku Panny Marie včera našli dřevorubci balík. Ležel kus od cesty v křoví. Byli zvědaví, co je v něm. Možná si mysleli, že se jim ty věci budou hodit. Jenže když látku rozbali, ucítili odporný puch. Našli tělíčko novorozence. Ale už se rozkládalo. Podle jilemnického správce tam muselo ležet měsíc. Možná i dva. No, a já mám vyšetřit, kdo to dítě zamordoval!“

„No jo, no jo,“ drbal se starý výminkář na hlavě. „Jak si může být jilemnický správce jistý, že to udělal někdo z Rokytnice? Copak jsme jediná vesnice tady v horách?“

„Copak se dá s vrchností rozumě mluvit? Správce řekl, že na rozcestí je to nejbližší od nás. A pak, to dítě bylo zabalené do plátna. Prý stejného, jaké se tká u nás skoro v každé chalupě.“

„Plátno se v Krkonoších tká úplně všude. Podle toho se přece nedá určit, že vrah je zrovna z Rokytnice,“ divil se starý výminkář. Oči mu dychtivě svítily, že skoro zapomněl i kouřit.

„Máš pravdu, Matyášku! Ale vysvětluj to správci. V tom balíku nebylo kromě mrtvého dětského tělíčka vůbec nic. Jak chceš teď hledat vražedkyni? To spíš najdeš toulavou kočku.“

„Nic ve zlém, rychtáři, ale někdy má vrchnost tak trochu pravdu, protože...“

„Ještě ty mě štvi, dědku jeden,“ rozzlobil se rychtář. Už toho bylo na něj za celý den příliš. Pevně se rozhodl, že se vydá do šenku a opije se.

„Rychtáři, ty plátnu nerozumíš,“ rychle vykládal starý Matyášek. Aby dodal svým slovům na důrazu, dokonce vyndal z úst fajfku. „Ty nemusíš tkát jako my ostatní. A tak si myslíš, že je plátno jako plátno. Ale není to pravda, to mi věř. Každý tkadlec má trochu jinou ruku. Jeden přirazí víc, další navijí osnovu hustěji, jeden navazuje přetřžené nitě tak, jiný onak... Každý má vlastní rukopis a tkadlec své dílo pozná. A to nemluvím o tom, že faktoři dodávají různou přízi. Každý jí nakupuje jinde. Ty rozdily jsou nepatrné, ale každý štůček plátna je jiný.“

Rychtář se už nemračil. Se zaujetím poslouchal starého Matyáška. Věděl, že starý výminkář je všemi mastmi mazaný. V době prázek se o něm vyprávěla spousta historek. Ale i kdyby jen polovina z nich byla pravda, zasloužil si uznání. Třeba to, jak loni o žních napálil vrchnostenského drába. A nebo jak lstí zachránil Rokytnici před braniborskými vojáky.

Byla pravda, že starému Matyáškoví to myslelo. Jenže tady šlo o mord. Vrchnost pověřila pátráním jeho, rychtáře Brejchu. Co by si správce pomyslel, kdyby se dozvěděl, koho si vybral za pomocníka? Matyášek nebyl v kanceláři zrovna nejlépe zapsaný. Jenže na druhou stranu, starý výminkář plátnu rozuměl, na rozdíl od rychtáře a samozřejmě i na rozdíl od jilemnického správce.

Matyášek stál klidně na břehu, potahoval z fajfky a rychtářovi se zdálo, že v jeho očích postřehl potměšitou zvědavost. Jako by uměl číst rychtářovy myšlenky. Přesto ještě váhal, ale nakonec pocit odpovědnosti zvítězil. A pak, vrchnost se to přece nemusí dozvědět. Vždyť se ho jen zeptá...

Rychtář otevřel brašnu, kterou měl zavěšenou přes rameno. Vytáhl kus špinavého a zmuchlaného plátna. Mlčky ho podal výminkáři.

Matyášek nespěchal. Plátno mnul v prstech, zblízka si ho prohlížel, látku ohýbal a zase narovnával. Dokonce vytrhl jednu nit a zvedl ji proti obloze, aby lépe viděl. Konečně látku vrátil rychtářovi. A protože mu během té chvíle vyhasla fajfka, pečlivě si ji začal znovu nacıpávat tabákem. Přitom po očku sledoval rychtáře.

Ten už hořel nedočkavostí. Nakonec vyhrkl: „Hergot, dědku...“

„Trochu úcty k mému stáří,“ zabručel starý výminkář káravě. Jindy mu tohle oslovení nevadilo. Říkali mu tak dobromyslně všichni v údolí. Jenže teď se tvářil důležitě. Několikrát bafł z dýmky a pak řekl: „Tak to plátno je opravdu od nás, z Rokytnice. Je ze zvláštní příze. Je pružná a velice jemná. Tahle se dovází až od Domažlic, pokud vím. Takový len u nás snad ani neroste... A má ji jen jediný faktor. Zrzavý Wunsch. Určitě ho znáte, rychtáři!“

„Aby ne. Máš pravdu, pro něj tkají lidé jen u nás. V okolních vesnicích ne... Takže bude jednodušší zjistit, kdo je vrah.“

„Právě naopak. Bude to těžší. Pro Wunsch pracuje půlka Rokytnice. Dobré tři stovky stavů. Tedy, bylo by to těžší, pokud by to plátno nebylo utkané tak dobře. Takhle pravidelně a pečlivě to umí jen pět, nejvýše šest tkalců. Víc ne. Většina pospíchá, aby si vydělala co nejvíc, a je jim jedno, jak dílo vypadá. Za chyby jim pak faktor něco srazí a ve výsledku dostanou ti, co pospíchají, stejně máň než tkalci, kteří odevzdají méně lóktů, ale udělaných pořádně. Tak to rychtáři ve světě chodí. Spěchat se nevyplácí...“

„To mě chceš poučovat?“

„Říkám, jak to je. Probereme si tkalce, kteří jsou tady v Rokytnici nejlepší. Chceš?“

„Nebude to vypadat, že zase zbytečně chvátáme?“ zasmál se dobromyslně rychtář. Vypadal, jako by z něj spadly všechny starosti. Sám nevěděl proč, ale Matyášek ho uklidnil lépe, než láhev rosolky.

„Bude. Ale děláme to přece pro naši nejmilostivější vrchnost,“ přikývl stejně pobaveně starý výminkář. „Pokud se ukáže, že mám pravdu, dostanu tři paklíky tabáku. Ale ne císařského. Chci pořádný, od pašeráků. Platí?“

„Platí.“

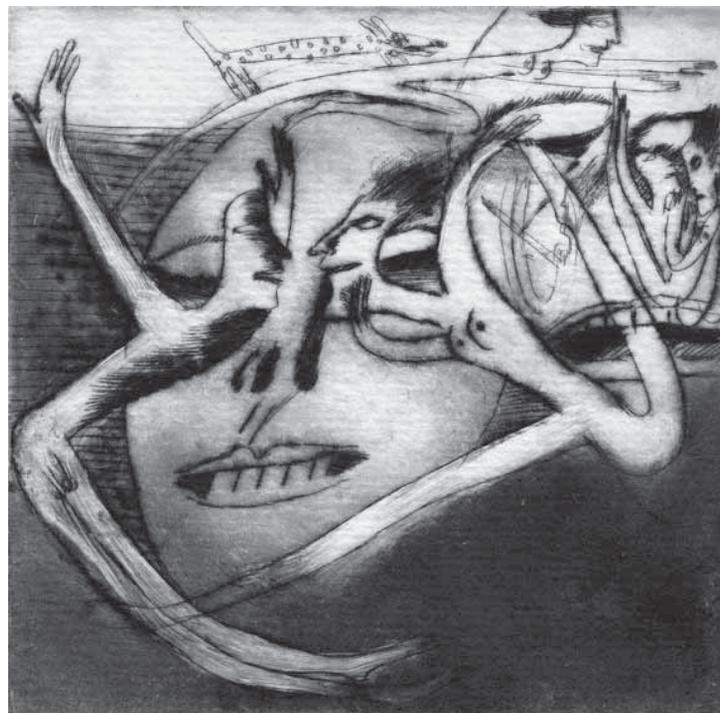
„Takže kdo připadá v úvahu? Dva z těch tkalců jsou vdovci a žijí sami. Pokud jim jejich plátno někdo neukradl a nebo si ho nekoupil přímo od Wunsch, od nich být nemůže. Jeden má zlomenou ruku a už od Velikonoc nepracuje. Takže zbývají jen dva. Pertehansl, ten bydlí nad kostelem, a Brecher, co má chalupu až skoro pod Lysou horou. Oba mají dcery. Ten první dvě a druhý jednu. A všechny tři holky jsou přesně v tom věku, kdy se kolem nich točí mládenci. Jsou příliš mladé na to, aby měly už rozum, pokud ho ženská vůbec někdy dostane, a jsou dost staré na to, aby mohly mít dítě.“

„Vyslechnu je. Teď už to půjde lépe.“

„A nezapomeň na ten tabák,“ volal za ním starý Matyášek, když rychtář mířil po cestě k rynku. Přitom se trochu potutelně usmíval.

Následujícího dne večer zabušil rychtář na dveře Matyáškovy chalupy. Vypadal sklesle a hned na prahu se přiznal: „Dědku, já už zase nevím, jak dál.“

„Tak pojď do světnice. Přece nebudeme úředně jednat na zápraží. Vyslechni jsi ty holky?“

Eva Vlasáková: Happy end, suchá jehla / Kaltnadel, 97 × 99 mm

„Všechny tři. Na každou jsem zhurta spustil, co o tom zamordovaném novorozeněti ví. Jenže nelekla se ani jedna. Ta dnešní mládež je nějaká divná. Nemá vůbec úctu před úřadem... Žádná s tím prý nechce mít nic společného a všechny tři tvrdí, že jsou nevinné.“

Matyášek si obřadně nacpal fajfku, zapálil a pak se zamyslel. Rychtář se posadil na lavici k oknu a mlčel. Nechtěl starého výminkáře rušit. K nízkému stropu z tmavých trámů stoupaly oblaky štiplavého tabákového kouře.

„Možná je dnešní mládež divná,“ připustil po delším uvažování starý výminkář. „Vyslýchal jsi ty holky každou zvlášť?“

„Dědku, neštví mě. Plátnu nerozumím, ale své práci ano.“

„No nic, to jen pro jistotu. Možná nemá dnešní mládež před úřady úctu, ale po pravdě řečeno, to my jsme neměli také. Ale stejně... Ani jedna obvinění nemohla očekávat. Pokud by některá z nich měla špatné svědomí, musela by se leknout. Přece ty holky nejsou otrlí zločinci. Ti zapírat umějí... hm, je to divné. Ovšem, co když je tu ještě jiná možnost?“ vyhrkl najednou a zuřivě zabafal.

„Neříkej, že sis vzpomněl ještě na další tkalce, kteří by dokázali podobně plátno utkat?“ zamračil se rychtář.

„To ne, ale vím, co musíš udělat. Zítřka ty tři holky zavoláš na rychtu znovu. Ale najednou. Na stůl postavíš kříž, po straně budou zapálené svíčky a takové ty babské cetky... Ty holky musí jedna po druhé přistoupit k tomu kříži a odpřísáhnout, že nevědí, kdo dítě porodil a zabil. Dej pozor, aby

užily právě tuhle formulaci. A já, pokud dovolíš, budu zatím v zadní komoře. Necháš pootevřené dveře, abych dobře slyšel...“

„A co dál?“

„Dál se uvidí.“

Rychtář udělal všechno přesně tak, jak mu starý výminkář poradil. Příliš si od toho nesliboval, ale stejně vše pečlivě nachystal. Mladí totiž podle jeho názoru postrádali úctu nejen k úřadům, ale i k církvi.

Když byla přísaha na rychtě odbytá, objevil se na prahu komory starý Matyášek. Holky se na něj překvapeně zadívaly, ale mlčely. Vypadaly vážné a zaražené.

„Tak Pertehanslova děvčata mohou jít domů,“ řekl starý výminkář vážně. „Opravdu za nic nemohou. Ale Brecherova Kateřina by nám měla něco vysvětlit.“

Obě Pertehanslovny dcery se na ni polekaně zadívaly, ale pak rychle vyběhly ze dveří ven. Zamířily do kostela, aby se pomodlily za to, že to pro ně dobře dopadlo.

Tmavovlasá dívka z chalupy pod Lysou horou stála s pohledem sklopeným k podlaze. Tiše namítla: „Nevím, co po mně ještě chcete. Přísahala jsem.“

„To ano,“ souhlasil starý Matyášek a vypadal smutně.

„Tak vidíte...“

„Přísahala jsi. Ale neřekla jsi přesně to, co ti rychtář poručil. Tys přísahala, že jsi to nalezené dítě ani neporodila, ani nezabila.“

„Jistě, protože jsem to neudělala,“ vykřikla vášnivě tmavovlasá dívka. „Pusťte mě domů.“

„Jenže jsi měla přísahat, že nevíš, kdo to udělal. To je rozdíl, Kateřino,“ pokračoval tiše starý výminkář. „Já tě neobviňuji. Jenže zločin je nejen zabít, ale také pomáhat vrahovi, aby unikl trestu. Ať je to kdokoli, chápeš?“

„Přísahám, že jsem žádné dítě nezabila, stačí?“

„Ne! Kdo to udělal?“

Kateřina vzdorovala ještě chvíli. Pak už to nevydržela a po tvářích se jí začaly řinout slzy. Mezi zoufalými vzlyky přiznala, že to dítě zavraždila její matka. A také ho porodila. Otec totiž utrpěl loni v zimě nepříjemné zranění v rozkroku a od té doby nemohl spát se žádnou ženou. Její matka se dlouho trápila. Nakonec to nevydržela a začal se tajně scházet s jejích sousedem.

„S kterým?“ přerušil ji přísně rychtář.

„S Fuksou,“ přiznala dívka. Rychtáři se při slově soused okamžitě vybavila vzdálenost obou chalup. Byla určitě větší, než z jilemnického zámku k poslednímu domu ve městě.

„Jenže potom matka zjistila, že čeká dítě,“ pokračovala truchlivě Kateřina. „Chápete, že to nemohla otcí povědět. V jiné rodině by se to svedlo na manžela. Jenže u nás to nešlo. A tak svůj stav tajila. Podařilo se jí tajně porodit, pak dítě uškrtila a odnesla pryč. Chudák...“

„Jistě, malé bezbranné dítě,“ souhlasil rychtář Brejcha. Ale Kateřina se na chvíli zarazila a pak pokračovala: „Jistě, to dítě taky. Ale chudák je moje matka. Strašně se trápila. Já o tom mordu nevěděla, přísahám. Přiznala se mi až včera. Doma jsem vyprávěla, jak mě pan rychtář vyslyšel... Matku trápilo svědomí.“

„Inu, tak to na světě chodí. Bůh trestá každý hřích,“ připustil tiše starý Matyášek. Pak se obrátil na rychtáře: „Být tebou, vydám se co nejrychleji do Jilemnice na zámek. Můžeš správci ohlásit, že jsi splnil úkol. Možná tě pochválí, protože jsi to zvládl rychle. Ale ji pusť domů. Ona nevráždila. Možná bys ji mohl z celého případu úplně vynechat...“

„Neřeknu, že o mordu věděla,“ souhlasil rychtář. „Ale domů ji teď poslat nemohu. Pokud to udělám, varuje svou matku.“

Matyášek se zadíval na rychtáře. Měl vážný pohled. Jindy se spíše usmíval. Ale teď ne. „Hledat spravedlnost je někdy moc těžká věc. Proto může opravdu spravedlivě soudit jen Bůh. Kateřinina matka je pořádná ženská... a vlastně i slušná. Teď má smrtelný hřích. Přesto si stojím za tím, že si trochu lítosti zaslouží. Nezabýjela se zlé vůle, ale ze strachu. A kvůli předsudkům. Je to pěkná ženská a najednou měla zůstat bez chlapa. Víš, že tohle nevydrží většinou ani jeptišky..., prostě Bůh tak svět zařídil. A netvař se pohoršeně. Sám víš, jak se tady v horách těžce žije. Od rána do večer sedíme u tkalcovského stavu a někdy se ani pořádně nenajíme. Já vím, že to nikoho neomlouvá a to mrtvé dítě má právo na spravedlnost. Jenže..., prostě ona nikam neuteče. Kam by taky šla? I když ji bude Kateřina varovat.“

„Tak proč...“ vyhrkl nechápavě rychtář.

„Nezaslouží si, aby ji bičie vedl spoutanou skrze celou Rokytnici. A aby jí lidé spílali. Prohrála svůj život a skončí v rukách kata. Ví, že je konec. Jeden smrtelný hřích spáchala a pokud udělá ještě jeden, Bůh se na ni o moc víc zlobit nebude. Nech to tak. Buďe lepší, když se nedostane do rukou světské spravedlnosti. Ať se spásou její duše trápí náš Pán nejvyšší. Protože jen on může být opravdu spravedlivý. Přísný i milosrdný.“

Rychtář mlčky přikývl, z věšáku na stěně sundal klobouk, nasadil si ho na hlavu a vyšel ze dveří. Kateřina se vděčně podívala na výminkáře a pak také vyběhla ven.

VLASTIMIL VONDRUŠKA, nar. 1955 v Kladně. Vystudoval obor historie a etnografie na Karlově Univerzitě v Praze, vědeckou aspiranturu v Československé akademii věd ukončil v roce 1982. Působil v Národním muzeu v Praze, od roku 1990 se věnuje publicistice, literatuře a podnikání. Literatuře se s přestávkami věnuje od mládí. Dosud napsal více než 50 vědeckých studií a článků o dějinách hmotné kultury, deset knih vědeckých a populárně naučných a více než 20 historických románů pro dospělé a několik knih pro mládež. Je autorem divadelní hry *Ještě že nejsem kat*. Spolupracuje s Českým rozhlasem, v němž pravidelně představuje zajímavé události z českých dějin a života lidí ve středověku. V současné době se zabývá dějinami skla a sklářských technologií. V Doksech u Máchova jezera založil sklárnu Královská huť, specializovanou na výrobu kopií historického skla. Za tuto činnost získal ocenění ministra kultury ČR.

EVA VLASÁKOVÁ, nar. 10. 4. 1943 v Táboře. Studia: 1957–1961 Výtvarná škola Václava Hollara v Praze, 1961–1967 Vysoká škola uměleckoprůmyslová, ateliéry malby F. Muziky a J. Nováka, 1983, 1985 Pilchuck Glass School Stanwood, USA. Grafička, malířka a sklářská výtvarnice. V 80. letech se nejvíce věnovala sklářské tvorbě, od které v průběhu let téměř upustila a začala se zabývat především prací na papíře – kromě kreseb a grafik vytváří také koláže. Charakteristický je pro ni dynamický projev na hraně neškolného výtvarného vyjadřování. Groteskni kompozice často obsahují fantastní výjevy, zejména zvířata. V posledních 20 letech do svých prací zapojila výraznou barevnost. Její tvorba je velmi rozmanitá. Má za sebou mnoho výstav, workshopů a symposií v Čechách i zahraničí a její dílo je rovněž zastoupeno v českých i zahraničních sbírkách. Žije v Malé Skále.

Vlastimil Vondruška

Von der leidenschaftlichen Weberin

(Aus der Sammlung der „Erzählungen an der Klette“)

Der Dorfrichter Brejcha stand auf dem schadhafte Brückensteg, der über die Iser führt, die sich mit Getöse unter ihm dahinwälzte. Die Hände in die Seiten gestellt, sah er unzufrieden in das Tal, in dem, wie dahin gestreut, Umgebendhäuser standen. Es waren derer ungefähr hundert und sie sahen aus wie Perlen, die verstreut im Grase liegen. Manchmal standen zwei oder drei nebeneinander, manchmal konnte man von einem Hause zum anderen kaum sehen. Als Nachbar galt hier jeder, der, wie man zu sagen pflegte, „einen halben Tag des Weges“ weit weg wohnte.

Zornig überlegte er: „Da hat der Starkenbacher Verwalter gut reden, wenn er das ganze Städtchen einschließlich des Schlosses in einer halben Stunde umgehen kann. Die Häuser sind in Gassen gereiht, eines neben dem anderen. Und im Gegenteil zu mir? Alle Häuser in Rochlitz sind fast so, als müsste man auf den Jahrmarkt nach Hohenelbe gehen. Und vielleicht sogar bis nach Semil. Dorfrichter hier in den Bergen zu sein ist die Hölle auf Erden. Und am Ende wird man noch von den Nachbarn um die paar Groschen beneidet, die man von der Herrschaft bekommt.“

Aus dieser düsteren Gemütsverfassung riss ihn die Stimme des alten Matyašek heraus, der schlüpfend am Ufer des Flusses entlang ging. „Hör mal Richter, sind dir die Bienen davongeflogen, dass du so missgelaunt aussehst?“ Er war kaum zu verstehen, denn er hatte die Pfeife im Mund, die er sich auch nicht bemühte herauszunehmen. Sie war ausgegangen, aber das hatte ihm die Laune kaum verdorben. „Ich sitze da auf der Türschwelle zum Haus und gucke, wie du – ins Tal blickend – finster dreinschaust, da habe ich mir gesagt, frag ihn doch, was es so Neues gibt.“

„Da hast du dir, Opa, den besten Augenblick ausgesucht.“ Der Richter machte dabei eine abwehrende Handbewegung. Eine Weile überlegte er, aber dann sagte er sich wohl, dass er sich sowieso jemandem anvertrauen müsse. Also warum nicht gerade dem alten Matyašek? Er hatte ihn sowieso recht gern. Auch wenn dieser Opa neugierig war wie ein Weib, so verstand er es auch, Rat zu geben. Das wussten in Rochlitz alle.

„Du sollst es also wissen: Gestern bekam ich von der Herrschaft einen Schrieb, ich habe sofort auf dem Schloss zu erscheinen in Starkenbach. Kaum hatte ich die Kanzlei betreten, schrie mich der Verwalter an, was ich denn von dem Morde wisse.“

„Oh, sapperment, ich hatte doch von einem Mord nichts gehört,“ schüttelte der alte Ausgedinger überrascht den Kopf und schnell griff er nach dem Tabak um sich die Pfeife zu stopfen. Dieses Gespräch stand schon für ein bisschen Tabak. „Das habe ich dem Starkenbacher Verwalter auch schon gesagt,“ fuhr der Richter Brejcha fort. „Ich habe ihm gesagt, der letzte Mord, an den ich mich erinnern kann, war im vorigen Jahre. Bei Petzer wurde ein Glasmacher aus Haida für ein paar Groschen ermordet. Ansonsten weiß ich von keinem Mord.“ Aber der Verwalter, rot vor Zorn, schlug mit der Faust auf den Tisch, ich wäre ein schlechter Richter, wenn ich nicht einmal wüsste, dass man hier in Rochlitz ein Neugeborenes ermordet hat. „Und wem sollte es gehören?“ fragte der alte Matyašek weiter. Er zog an seiner Pfeife und zufrieden verfolgte er, wie der Tabak Feuer fing.

„Das weiß eben niemand,“ ärgerte sich der Richter. „Bei der Wegkreuzung beim Kreuz der heiligen Maria wurde gestern von Holzfällern ein Packet gefunden. Es lag im Gestrüpp unweit des Weges. Da wurden sie neugierig, was es wohl enthielt. Vielleicht dachten sie auch, dass sie die Sachen eventuell gebrauchen könnten. Nur – als sie das Packet öffneten – spürten sie einen ekelhaften Geruch und fanden das Neugeborene, aber es war schon am Verwesen. Der Verwalter meinte, es hätte dort schon einen Monat liegen können, vielleicht auch zwei. No, und ich soll herausbekommen, wer das Kind ermordet hat.“

„Na ja, na ja,“ kratzte sich der alte Ausgedinger am Kopf. Er zog an seiner Pfeife und zufrieden sah er, dass der Tabak Feuer gefangen hatte. „Wie kann sich der Starkenbacher Verwalter sicher sein, dass das jemand aus Rochlitz gemacht hat? Sind wir denn die einzige Gemeinde hier in den Bergen?“

„Kann man mit der Herrschaft überhaupt vernünftig reden? Der Verwalter meint, dass es von der Kreuzung zu uns am nächsten ist. Und dann, das Kind war in Leinen eingepackt. Angeblich dasselbe Leinen, dass hier jeder Häusler in seiner Stube webt.“

„Leinen wird im Riesengebirge überlall gewebt. Danach kann man doch nicht feststellen, dass der Mörder gerade aus Rochlitz kommt,“ wunderte sich der Ausgedinger. Seine Augen leuchteten wissbegierig, dass er fast auf das Rauchen vergaß.

„Du hast Recht, Matyašek, aber mach das dem Verwalter einmal klar. In dem Packet war außer der Leiche rein gar nichts. Wie willst du da die Mörderin suchen? Da findest du eher eine umherstreichende Katze.“

„Nichts für ungut, Richter, aber manchmal hat die Herrschaft doch ein wenig recht, weil...“

„Reg mich du nicht auch noch auf, Alterchen,“ ärgerte sich der Richter. Er hatte für diesen Tag die Nase voll und entschloss sich jetzt in die Schenke zu gehen, um sich einen anzutrinken.

„Richter, du hast keine Ahnung von Leinen,“ erklärte der alte Matyašek überraschend. Und um seinen Worten die notwendige Bedeutung zu verleihen, nahm er sogar seine Pfeife aus dem Mund. „Du musst überhaupt nicht weben, wie es alle anderen tun. Und du bildest dir ein, dass ein Stück Leinen wie das andere ist. Aber das ist eben nicht wahr, das kannst du mir glauben. Jeder Weber hat eine etwas andere Hand. Einer schlägt den Schützen stärker an, ein anderer zieht den Kettenfaden dichter ein, und wieder ein anderer bindet den zerrissenen Faden so an, wie es ein anderer eben nicht tut. Jeder hat seine eigene Handschrift und deshalb erkennt auch jeder Weber sein Leinen. Und da rede ich überhaupt nicht davon, dass die Faktoren verschiedene Garne liefern. Jeder kauft ein, wie es ihm beliebt. Diese Unterschiede sind zwar klein, aber jeder Ballen Leinen ist anders.“

Des Richters Gesicht erhellte sich, mit Interesse hatte er dem alten Matyašek zugehört. Er wusste, dass der Ausgedinger mit allen Wassern gewaschen war. Zuweilen erzählte man sich von ihm viele Geschichten. Und wenn auch nur die Hälfte davon wahr wäre, hätte er Anerkennung verdient. Etwa, wie er voriges Jahr den herrschaftlichen Büttel hinters Licht geführt hatte. Oder wie er mit List Rochlitz vor den Brandenburger Soldaten rettete.

Wahr ist, dass der alte Matyašel noch gut denken konnte. Nur, hier ging es um Mord. Die Herrschaft beauftragte ihn, den Richter. Was würde sich wohl der Verwalter denken, wenn er erführe, dass er sich gerade diesen Helfer ausgesucht hat, denn Matyašek war in der Kanzlei nicht gerade gut angesehen. Auf der anderen Seite, der Ausgedinger verstand etwas von Leinen, zum Unterschied vom Richter, und selbstverständlich auch im Unterschied zum Starkenbacher Verwalter. Matyašek stand ruhig am Ufer, zog an seiner Pfeife und dem Richter kam es vor, als ob er in seinen Augen ein verschlagenes Lächeln entdeckte. Als ob er die Gedanken des Richters lesen könne, trotzdem zögerte er, aber schließlich sagte ihm das Gefühl, er müsse der Verantwortlichkeit Genüge tun. Und dann, die Herrschaft muss doch gar nichts erfahren. Schließlich fragt er doch nur nach... Der Richter öffnete seine Tasche, die er über die Schulter gegangen trug und zog ein schmutziges, zerknittertes Stück Leinen daraus hervor. Schweigend übergab er es dem Ausgedinger.

Matyašek hatte es nicht eilig. Er rieb das Leinen zwischen seinen Fingern, untersuchte es ganz aus der Nähe, bog es hin und her. Sogar einen Faden riss er heraus und damit er ihn besser betrachten konnte, hob er ihn gegen das Licht am Himmel. Dann gab er das Stück Stoff dem Richter zurück. Und da ihm inzwischen die Pfeife ausgegangen war, stopfte er sie mit neuem Tabak. Nur so nebenbei schielte er zum Richter hin. Dieser fieberte schon vor Ungeduld. Am Ende konnte er sich nicht mehr helfen. „Herr Gott, Alter...“ „Etwas mehr Achtung vor meinem Alter,“ brummte Matyašek tadelnd. Ansonsten störte ihn diese Anrede kaum. Schließlich wurde er von allen im Tal so angesprochen. Doch jetzt fühlte er sich wichtig. Einige Male zog er an seiner Pfeife und dann kam sein Votum: „Das Leinen ist wirklich von uns aus Rochlitz. Es ist aus einem besonderen Garn. Es ist geschmeidig und

sehr zart. Dieses wird bis aus Taus geliefert. Soviel ich weiß, dieser Flachs gedeiht bei uns wahrscheinlich nicht... Und nur ein Faktor hat ihn auf Lager. Der rothaarige Wünsch. Bestimmt kennen sie ihn, Richter.“

„Natürlich, du hast recht. Für ihn wird nur von unseren Leuten gewebt. In den benachbarten Dörfern keinesfalls... So wird es also leichter sein den Mörder zu finden.“

„Im Gegenteil. Es wird schwerer sein, denn für Wünsch arbeitet das halbe Dorf. Gute dreihundert Webstühle. Also es wäre schwieriger, wenn das Tuch nicht so gut gewebt worden wäre. Derart regelmäßig und sorgfältig, das können nur fünf oder höchstens sechs Weber. Mehr auf keinen Fall. Die Mehrzahl der Weber beeilt sich, damit man etwas verdient und denen ist es egal, wie das Werk aussieht. Für Fehler wird vom Faktor etwas abgezogen. Im Ergebnis bekommen allerdings diejenigen, die schneller arbeiten, weniger als die Weber, die zwar weniger Ellen Tuch abgeben, aber dafür ein gutes Stück Arbeit liefern. So geht es in der Welt, Richter. Hasten macht sich nicht immer bezahlt...“

„Du willst mich doch nicht etwa noch belehren?“

„Ich sag dir nur, wie es eben ist. Nehmen wir also einen Weber nach dem anderen. Welche sind da in Rochlitz die besten? Willst du?“ „Wird es nicht aussehen als ob wir uns unnötig beeilen?“ lachte der Richter gutmütig. Es hatte den Anschein, als wären alle Sorgen von ihm abgefallen. Ganz sicher war er sich zwar nicht, aber Matyašek hatte ihn besser beruhigt, als dies eine ganze Flasche Brantwein gekonnt hätte. „Naja, aussehen mag es wie es will, aber am Ende tun wir es doch für unsere allergnädigste Herrschaft,“ gab der alte Ausgedinger vergnügt zu. „Sobald es sich zeigt, dass die Wahrheit auf meiner Seite ist, bekomme ich drei Päckchen Tabak. Aber nicht den kaiserlichen. Ich will dann schon einen guten. Und zwar den von den Schmugglern. Gilt's?“

„Es gilt.“

„Also wer kommt da in Frage? Zwei von diesen Webern sind Witwer und leben allein. Sobald ihnen das Tuch nicht gestohlen worden ist, oder wenn sie es nicht direkt von Wünsch gekauft hätten, so kann es von ihnen auch nicht kommen. Einer von den beiden hat sich die Hand gebrochen und arbeitet seit Ostern nicht mehr. Bleiben also zwei. Pertehansl, der hinter der Kirche wohnt und Brecher, dessen Haus fast unter dem Kahlen Berge steht. Beide haben Töchter. Der Erste zwei, der Zweite eine. Und alle drei Mädchen sind gerade in dem Alter, wo sich Burschen um sie bemühen. Sie sind viel zu jung, um genügend Verstand zu besitzen (sobald ihn die Weiber jemals bekommen) aber sie sind alt genug um ein Kind zu kriegen.“

„Ich werde sie verhören. Jetzt wird es schon besser gehen.“

„Und vergiss nicht auf den Tabak,“ rief ihm der alte Matyašek noch nach, als der Richter schon auf dem Wege zum Marktplatz war. Dabei lachte er verschmitzt in sich hinein.

Am nächsten Tag abends klopfte der Richter an der Tür des kleinen Bauernhauses. Er sah niedergeschlagen aus und schon an der Schwelle bekannte er: „Alterchen, ich weiß schon wieder nicht weiter.“

„Komm rein in die Stube. Wir werden doch amtlich nicht im Vorhaus verhandeln. Hast du die Mädchen verhört?“

„Alle drei habe ich brüsk gefragt, was sie von dem ermordeten Kind wissen. Aber erschrocken ist keine. Diese heutige Jugend ist doch irgendwie komisch. Sie hat überhaupt keine Erfurcht vor dem Amt... Keine will damit etwas zu tun haben und alle drei sagen aus, sie wären unschuldig.“

Matyašek stopfte sich zeremoniell die Pfeife, zündete den Tabak an und wurde nachdenklich. Der Richter setzte sich auf die Fensterbank und schwieg. Er wollte den Ausgedinger nicht stören. Zu der niedrigen Decke aus schwarzen Balken stiegen Wolken von beißendem Tabakrauch auf. „Die heutige Jugend ist doch vielleicht ein bisschen komisch, gab der Ausgedinger nach langem Überlegen zu.“

„Hast du jedes Mädchel einzeln verhört?“

„Alterchen, reg mich nicht auf. Ich verstehe nichts von Leinen, aber meine Arbeit, die kenne ich.“

„No, nichts für ungut, nur zur Sicherheit. Vielleicht hat die heutige Jugend vor dem Amt keine Achtung mehr, aber wahr ist doch, wir hatten sie auch nicht. Und trotzdem... Nicht eine konnte eine Beschuldigung erwarten. Sobald eine von ihnen ein schlechtes Gewissen hätte, müsste sie doch erschrecken. Diese Mädchen sind doch keine gewissenlosen Verbrecher. Sie wissen kaum, wie man was verleugnen kann... Hm, alles das ist sonderbar. Allerdings, ist da nicht noch eine andere Möglichkeit?“ platzte er, grimmig an der Pfeife ziehend, heraus.

„Sag bloß nicht, du hättest dich noch an andere Weber erinnert, die ähnliches Leinen weben,“ meinte der Richter finster dreinschauend.

„Das nicht, aber ich weiß, was du machen musst. Morgen rufst du alle drei Mädchen noch einmal ins Gemeindehaus. Alle drei auf einmal. Auf den Tisch stellst du das Kreuz, an den Seiten werden angezündete Kerzen stehen und dazu noch ein paar Sachen von Altweiberkram. Die Mädchen müssen eine nach der anderen an das Kreuz herantreten und beschwören, dass sie nicht wüssten, wer das Kind geboren und ermordet hat. Pass auf, dass gerade diese richtige Formulierung verwendet wird. Und ich, sobald du erlaubst, werde inzwischen in der hinteren Kammer sein. Die Tür bleibt halb offen, sodass ich alles gut hören kann...“

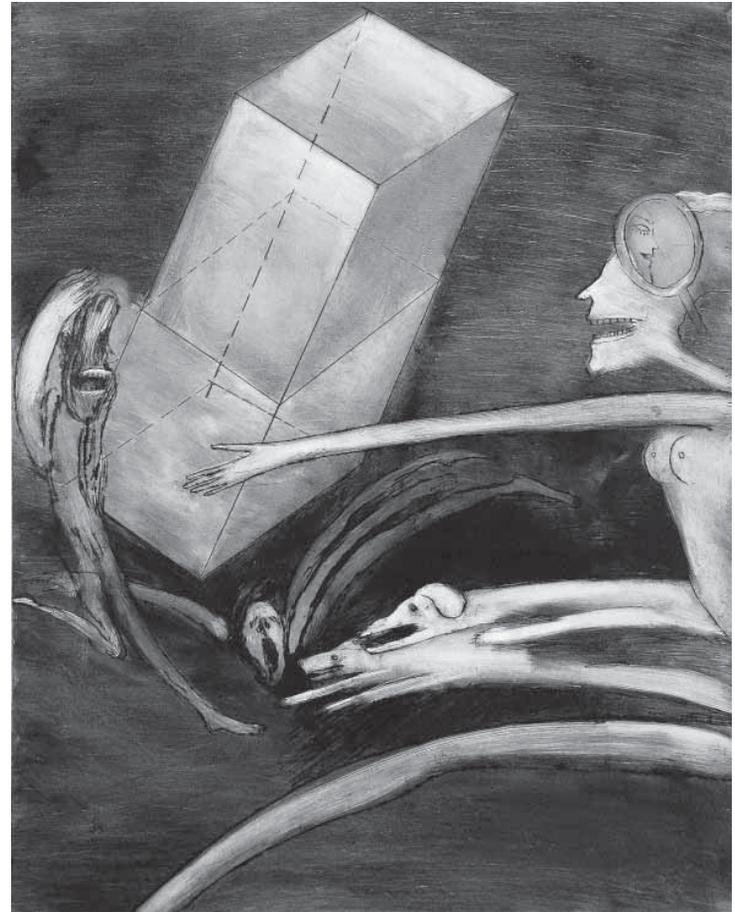
„Und was weiter?“

„Das wird sich zeigen.“

Der Richter tat alles genauso, wie ihm der alte Ausgedinger geraten hatte. Er hatte sich davon zwar nicht viel versprochen, aber trotzdem alles sorgfältig vorbereitet. Er war der Ansicht, dass die Jugend zwar wenig Respekt vor den Ämtern hat, aber auch, dass die Kirche nicht besser daran war.

Nachdem der Eid am Gemeindeamt vorbei war, erschien der alte Matyašek auf der Schwelle zur Kammer. Die Mädchen sahen ihn überrascht an, aber sie schwiegen. Sie sahen ernst und betroffen aus.

„Also die Pertehanselmädchen können nach Hause gehen,“ sagte der Ausgedinger ernst. „Sie sind unschuldig.“ Aber Brechers Katharina sollte uns noch etwas erklären.“

Eva Vlasáková: Milovníci zvířat III / Tierliebhaber III, 2011, suchá jehla / Kaltnadel, 438 × 347 mm

Beide Pertehanseltöchter sahen sich erschreckt um, aber dann verließen sie schnell den Raum. Sie gingen in die Kirche um zu beten, weil alles für sie so gut ausgegangen war. Das dunkelhaarige Mädchen aus dem Bauernhaus vom Kahlen Berge stand da mit dem Blick zum Fußboden gewandt. Leise entgegnete sie. „Ich weiß nicht, was ihr von mir noch wollt. Ich habe geschworen.“

„Das schon,“ stimmte der alte Matyašek ein und sah dabei sehr traurig aus.

„Na also.“

„Du hast geschworen, aber du hast nicht genau das ausgesagt, was dir der Richter befohlen hatte. Du hast geschworen, dass du das gefundene Kind weder geboren, noch ermordet hast.“

„Sicher, weil ich das nicht getan habe,“ fast war es von dem dunkelhaarigen Mädchen herausgeschrien worden.

„Lasst mich nach Hause.“

„Nur, du solltest schwören, dass du nicht weißt, wer es getan hat. Darin liegt der Unterschied, Katharina,“ fuhr der alte Ausgedinger fort. „Ich beschuldige dich doch nicht. Aber ein Verbrechen ist nicht nur jemanden zu töten, sondern auch dem Mörder zu helfen, damit er der Strafe entrinnt. Wer immer das auch ist. Verstehst du?“

„Ich schwöre, dass ich kein Kind getötet habe. Genügt das?“

„Nein! Und wer hat es getan?“

Nur noch eine Weile hielt Katharina diesem Drucke stand. Dann hielt sie es nicht mehr aus und von ihren Wangen flossen Tränen. Unter verzweifelnem Schluchzen gab sie zu, dass das Kind ihre Mutter ermordet hatte und auch gebar. Der Vater erlitt voriges Jahr im Winter eine unangenehme Verletzung im Schritt und seit der Zeit konnte er mit keiner Frau mehr schlafen. Ihre Mutter hat sich lange gequält. Am Ende hielt sie es nicht mehr aus und traf sich heimlich mit dem Nachbarn.

„Mit welchem?“ unterbrach sie streng der Richter.

„Mit Fuksa,“ gab das Mädchen zu. Dem Richter fiel gleich bei dem Worte Nachbar die Entfernung zwischen beiden Häusern ein. Sie war bestimmt größer als vom Starkenbacher Schloss bis zum letzten Hause in der Stadt.

„Nur – dann erkannte die Mutter, dass sie ein Kind erwartet,“ fuhr Katharina fort. „Verstehen sie, dass sie das dem Vater nicht sagen konnte? In einer anderen Familie hätte man es auf den Ehemann geschoben. Nur bei uns ging das nicht. Und so hat sie ihren Zustand verschwiegen. Es gelang ihr heimlich zu gebären, dann hat sie das Kind erwürgt und weggetragen. Die Ärmste...“

„Sicher, ein kleines wehrloses Kind,“ stimmte der Richter bei. Aber Katharina, trotz Bestürzung, setzte dann fort: „Sicher, das Kind auch, aber am ärmsten ist meine Mutter. Sie hat furchtbar gelitten. Ich habe von dem Mord nichts gewusst, erst gestern hat sie sich mir anvertraut. Zu Hause hatte ich erzählt, wie mich der Richter verhört hat. Das Gewissen hat sie gequält.“

„Naja. So geht's halt auf der Welt, Gott straft jede Sünde,“ räumte der alte Matyašek ein. Dann wandte er sich zum Richter. „An deiner Stelle würde ich am schnellsten nach Starkenbach aufs Schloss gehen. Du kannst dem Verwalter mitteilen, dass du deine Aufgabe erfüllt hast. Vielleicht bekommst du eine Belobigung, weil du das so schnell geschafft hast. Aber lasse das Mädchen jetzt nach Hause gehen. Es hat nicht gemordet. Vielleicht solltest du sie ganz aus dem Falle herauslassen...“

„Ich sage nicht, dass Katharina vom Morde wusste,“ stimmte der Richter bei. „Aber nach Hause kann ich sie jetzt nicht schicken. Wenn ich das täte, warnte sie ihre Mutter.“

Matyašek schaute mit einem ernsten Blick zum Richter hin. In einem anderen Falle hätte er jetzt gegrinst, aber diese Sache war zu ernst. „Gerechtigkeit suchen ist manchmal eine sehr schwere Sache, denn wirklich gerecht entscheiden kann nur Gott. Katharinas Mutter ist eine ordentliche Frau... und eigentlich auch eine anständige. Jetzt hat sie eine Todsünde begangen. Trotzdem stehe ich dazu, dass sie ein wenig Mitleid verdient. Sie hat nicht

aus bösem Willen aber aus Angst getötet. Und wegen Vorurteilen. Sie ist eine noch junge Frau und jetzt sollte sie auf einmal ohne Mann auskommen. Weißt du, dass halten zumeist nicht einmal Nonnen aus... Also, jedenfalls hat Gott so die Welt geschaffen. Und mach keine so trotzig Miene. Du weißt selbst, wie schwer es die Menschen in den Bergen haben. Von früh bis spät in die Nacht sitzen sie am Webstuhl und manchmal gibt es nicht einmal etwas Anständiges zu essen. Ich weiß, dass das niemanden entschuldigt, und dass das tote Kind Recht auf Gerechtigkeit hat. Nur... Sie kann auch nirgendwohin flüchten. Wohin sollte sie denn gehen? Auch wenn sie von Katharina gewarnt wird.“

„Also warum?“ platzte der Richter begriffsstutzig heraus.

„Sie verdient es nicht, dass sie der Scherge gefesselt durch ganz Rochlitz führt, und dass sie von den Leuten beschimpft wird. Sie hat ihr Leben verspielt und endet in den Händen des Henkers. Sie weiß, dass das Ende gekommen ist, dass sie eine Todsünde begangen hat. Und sobald sie noch eine begeht, wird sich Gott über sie auch nicht noch mehr ärgern. Lass es dabei. Es ist besser, wenn sie nicht in die Hände der weltlichen Gerechtigkeit gerät. Soll sich der höchste Herr mit der Rettung ihrer Seele den Kopf zerbrechen. Denn nur er kann wirklich gerecht sein. Streng und barmherzig.“

Der Richter nickte zustimmend mit dem Kopf, nahm seinen Hut vom Haken an der Wand, setzte sich ihn auf den Kopf und ging fort.

Katharina sah dankbar zum Ausgedinger hin und ging schnell hinaus.

VLASTIMIL VONDRUŠKA, geb. 1955 in Kladno. Absolvierte das Fach Historie und Ethnografie an der Karlsuniversität in Prag, die wissenschaftliche Aspirantur an der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften beendete er 1982. War am Nationalmuseum in Prag tätig, seit 1990 widmet er sich der Publizistik, der Literatur und der Unternehmertätigkeit. Der Literatur wandte er sich – mit Pausen – schon seit seiner Jugend zu. Bisher schrieb er mehr als 50 wissenschaftliche Studien und Beiträge über die Historie der materiellen Kultur, zehn wissenschaftliche und gemeinverständliche Bücher und mehr als zwanzig historische Romane für Erwachsene und einige Bücher für Kinder. Er ist Autor des Theaterstücks *Ještě že nejsem kat* (*Nur gut, dass ich noch kein Henker bin*). Im Tschechischen Rundfunk stellt er den Zuhörern regelmäßig interessante Ereignisse aus der tschechischen Geschichte und des Lebens der Menschen vor. Zur Zeit befaßt er sich mit der Geschichte des Glases und seiner technologischen Verarbeitung. In Doksy (Hirschberg) am Máchovo jezero (Mácha-See) gründete er eine Glashütte namens *Královská hut'* (Königshütte), die sich auf die Herstellung von Kopien historischen Glases spezialisiert. Für diese Tätigkeit wurde er vom Minister für Kultur der Tschechischen Republik gewürdigt.

EVA VLASÁKOVÁ, geb. am 10. 4. 1943 in Tábor. Studien: 1957–1961 Václav-Hollar-Schule für bildende Künste in Prag. 1961–1967 Hochschule für Kunstgewerbe, Ateliere der Malerei bei F. Muzika und J. Novák, 1983–1985 Pilchuck Glass School Stanwood, USA. Grafikerin, Malerin und bildende Künstlerin auf dem Gebiete Glas. In den achtziger Jahren widmete sie sich besonders der Glaskunst, von der sie sich im Laufe der Jahre abwandte. Sie begann dann mit Arbeiten am Papier – neben Zeichnungen und Grafiken schafft sie auch Collagen. Charakteristisch für sie ist der dynamische Ausdruck am Rande einer ungeschulten künstlerischen Ausdrucksweise. Grotteske Kompositionen enthalten oft fantasierte Szenen, besonders Tiere. In den letzten zwanzig Jahren hat sie in ihre Arbeiten bedeutsamen Farbenreichtum eingebunden. Ihr Werk ist sehr mannigfaltig. Sie hat viele Ausstellungen hinter sich, Workshops und Symposien in Böhmen und im Ausland. Ihr Werk ist in tschechischen und ausländischen Sammlungen vertreten. Sie lebt in Malá Skála.

Miloš Zapletal

Překvapivá nabídka

(Ukázka z knihy Stezka odvahy)

Ležím na zádech v měkké luční trávě, ruce pod hlavou, a koukám do nebe. Ještě před chvilkou bylo hořcově modré, teď se zatahuje stříbritou pavučinou. Nejdřív se vynořila bílá nitka přímo nad Poledníkem, pak se druhá začala soukat nad Skalní bránou a za pár minut se objevila třetí kdesi nad Vlašským hřebenem. Protahují se k severovýchodu, vypadá to, jako kdyby eskadra tryskáčů přelétala Jizerské hory. Po nich zůstanou na nebi taky takové průsvitné čáry a pozvolna se rozplývají. Tyhle se však nechtějí rozplynout. Dívám se na ně, jsou strašně vysoko, pohání je neviditelný vítr, plují někam do Krkonoš a do Polska.

Najednou se mi udělalo strašně smutno. Kdybyste chtěli vědět proč, asi bych vám to neuměl říct, ale smutno mi bylo, až bych brečel. Rychle jsem se zvedl. Když mě znenadání takhle přepadne tesknost, vždycky se zvednu a raději se pustím do práce. Nejhorší ze všeho je zůstat ležet a myslet na to, že na mne přišla chmurná nálada. Asi dvakrát nebo třikrát jsem se jí tady na táboře poddal a pak se mi vůbec nechtělo vstávat. Dokud se neobjevil Náčelník a nenasilil mi černou známku za lenošení, jak on mému smutku říká. Nebo dokud se od kuchyně nepřihnal šéf denní služby a nezačal nade mnou vztekle poskakovat. Mne totiž obyčejně zachvátí stesk, když mě pošlou k potoku drhnout hrnce. Teď právě přede mnou leží v písku velký kotel od krupicové kaše. Pekelně připálené kaše. Nejspíš proto na mě padly ty chmury. Po mizerné večeři ještě navíc tahle odporná práce.

Bylo to štígro, že jsem vstal, hned jak to na mne přišlo! Sotva jsem utrlh drn a začal s ním drbat zčernalé dno, vynořil se nahoře nad písčítým břehem Náčelník.

„Tak co, Ježku, jak to jde?“

„Ale,“ mávl jsem otráveně rukou, „ani to moc nejde.“

„Tak sebou mrskní,“ řekl Náčelník. „Dnes je řada na tobě!“

„Co?“ vzhlednu nechápavě.

„Stezka odvahy!“

V tu ránu mně přestalo být smutno. A rozklepala se mi kolena. No, abych mluvil čistou pravdu, ve skutečnosti se mi kolena třást nezačala, to se jen tak říká. Ale měl jsem strašně divné pocity, nevím, jak bych je popsal. Asi takové, jako když jsem večer lezl za táborem na starý horský smrk, který

má větve až po zem. Jen jsem se vyhoupl na dolní větev a zavěsil se na ni po lenochodím způsobu, ta větev náhle pode mnou křupla a já ležel v trávě a celá zeměkoule se se mnou šumivě otáčela – to jak jsem se praštil hlavou o kořen. Teď po Náčelníkových slovech mám trochu podobné pocity, ale přitom vlastně dost jiné. Asi dvacet sekund ze sebe nevysoukám ani hlásku, jen polykám naprázdno, a když se Náčelník zeptá: „Tak co, půjdeš?“ zmůžu se na jediné slůvko: „No-o!“ A horlivě přikyvuju. Zkrátka chovám se v téhle velké chvíli jako střevlík.

„Přijď v sedm se všim nádobičkem,“ řekl Náčelník.

Myslel tím, že si mám do té doby sbalit spací pytel, tuláckou stanovou plachtičku, kartáček na zuby, sekyrku, zápalky, nůž, busolu a vůbec všechno, protože až zmizí slunce pod obzorem, vyrazím z tábora na osamělou cestu po Jizerských horách a nesmím se z ní vrátit dřív, než mine noc a celý příští den. Až do zítřejšího večera budu v lesích sám. To je naše zvláštní táborová zkouška. Náčelník na ni posílá jen ty nejzkušenější kluky, aby dokázali svou odvalu a tábornickou zdatnost za zvlášť tvrdých podmínek. Nemyslete si, že je to nějaká sváteční procházka. Dostanete od Náčelníka mapu, v níž jsou červeným kolečkem označena místa, kudy musíte projít. Na tomhle pochodu si dáte pořádně do těla. Někdy putujete desítky kilometrů a prožijete dost perné chvíle, třeba když vám ustavičně cedí. Po celou dobu, co jste pryč z tábora, nesmíte promluvit s žádným člověkem. Dokonce vás nesmí nikdo ani zahlédnout! Zdá se to divné? Nám to taky připadalo trochu zvláštní, když šel po stezce odvahy první kluk z tábora. Náčelník nám však řekl na vysvětlenou:

„Tahle podmínka má svůj smysl. Aspoň poznáte, jak se cítí v horách zvěř. Představte si, že jeleni, srnky, lišky a vůbec všechna plachá lesní zvířata se musí před člověkem skrývat celý život... Ostatně nebyla by to žádná zkouška odvahy, kdybyste se během velké cesty bavili s každým dřevorubcem a turistou, kterého potkáte. Strach před lidmi vás zavede do zapadlých koutů, kam byste jinak nikdy nepřišli. Budete mít z toho ještě další užitek: vychutnáte kouzlo lesní samoty a po návratu líp oceníte naše přátelské společenství.“

Tak nám tehdy objasnil „pravidla hry“ Náčelník. Já si ovšem myslím, že tu zvláštní podmínku přidal především proto, aby proměnila obyčejnou osamělou cestu horami v napínavé dobrodružství. Jen si představte, co všechno vás na stezce odvahy čeká: večer po západu slunce zapadnete do nekonečných smrkových lesů, někde v pustém údolí si postavíte na noc přístřešek z nepromokavé plachtičky nebo jen tak zalezete pod smrčky a přespíte pod širákem, ráno uvaříte snídani, po snídani rozdmýcháte pořádný čudáček a vyšlete kouřový signál, který znamená:

„Hej, vy píďalky tam v táboře, noc jsem klidáňko přečkal. Teď jsem tady – chyťte si mě!“

V táboře na ten signál už čeká hlídka, hned ztropí poplach a všichni kluci se pustí po vaší stopě, podniknou na vás velkolepou honičku. Vy se samozřejmě nesmíte dát chytit, a nejen to, jak už jsem řekl, nikdo vás nesmí ani zblejsknout.

Když Náčelník zmizel za březovou houštinou, vrhl jsem se s drnem na kotel. Lidičky, já pracoval jako šileneček, jen abych mohl v sedm přijít s tourou na zádech k táborovému kruhu. Taky že jsem tam přišel a hlásil:

„Náčelníku, já tedy jdu na stezku odvahy!“

Snažil jsem se to říct docela obyčejným hlasem, ale znělo to asi dost nafoukaně. Není lehké tvářit se docela obyčejně, když na vás zírá dvacet párů očí, najednou nevíte, jestli máte ruce založit za záda nebo je vrazit do kapes, taky je pro vás problém, kam vlastně koukat, když hledíte na ostatní, kteří hledí na vás, vypadá to dost trapně, jako že se vytahujete, ale když uhnete pohledem stranou, zdá se, jako kdybyste si hráli na skromňouška, a to je ještě hloupější. Takže si člověk nakonec začne nesmyslně prohlížet špičky svých bot, stojí jako panák ze dřeva a mluví úplně nepřírozeným hlasem – zkrátka trapas. Trapas, ale přitom ohromně příjemný pocit, protože vám je příjemné, když se na vás všichni dívají. Teď jsem to vyjádřil přesně: příjemný trapas.

Náčelník na mne vrhl zkoumavý pohled.

„Máš všechno, Ježku?“

„No jasně,“ odpověděl jsem. „Foták, expozimetr, zásobu filmů, mezikroužky, spacák...“

„A jídlo?“

„Taky. Jenže mi toho dali málo.“

„Málo?“ podivil se Náčelník. „Co všechno ti dali?“

„Šest kostek cukru, deset deka vloček, čtvrt kila mouky a lžící soli,“ řekl jsem nakvašeně.

„S tím se dá vydržet tři dny,“ řekl Náčelník a vjel si rukou do vousů.

Chvilku se mu zpytavě dívám do tváře, jestli si ze mne dělá psinu, nebo to myslí vážně. V Náčelníkových hnědých očích svítí veselá světylka, ale výsměch to není, jen typický náčelnícký úsměv. Asi myslí vážně to, co říká. Náčelník je na nás v některých věcech ras. Jinak je prima chlap, nevyměnil bych ho za žádného jiného vedoucího. Zažili jsme s ním už spoustu báječných věcí. Proháněl nás po devateru horách. Umíme od něho senzační písničky. Má silu jako medvěd, i když se na něho sápeme čtyři najednou, zamejte s námi louku. A přál bych vám vidět, jak si to v zimě sviští na běžkách! Je mu něco přes čtyřicet a přitom se k nám chová jako starší kamarád. Zkrátka Náčelník je sekáč. Všechno je na něm prima, až na ty jeho vražedné teorie. Ty nás někdy dovedou pořádně našňupnout. Jednu z nich začíná rozvíjet právě teď, když se chystám do lesů na stezku odvahy.

„Jo, vydržet tři dny,“ vrčím rozmrzele. „Neudělám z toho ani pořádnou snídani.“

Náčelník si založil ruce na prsou a povídá:

„Musíš si zásoby správně rozdělit, aby ti vystačily až do návratu.“

„Pch, rozdělit! Rád bych věděl, co si mám rozdělit. Těch šest kostek cukru na dvanáct půlek?“

Nemluvil jsem s Náčelníkem dvakrát zdvořile. Jiný vedoucí na Náčelníkově místě by mě za můj drzý tón nejspíše postavil do pozoru a zařval by: „Jak to se mnou mluvíš, cucáku jeden? Nevíš, jak se máš chovat k dospělému?“

Náčelník však neztratil božský klid. Dokonce mu v koutcích pořád pohrává vldný úsměv. Má každého z nás přečteného jako starou čítanku. Ví, že mám vztek a že člověk ve vzteku říká věci, které by jinak neřekl.

„Ráno si uvaříš čaj z bylinek a poridž,“ klidně mi vypočítává Náčelník.

„V poledne si upečeš placky. A večeri dostaneš v táboře. Přece bys nechtěl v jednom kuse přežvykovat. Nejsi přežvykavec, patříme zoologicky k druhu Homo sapiens. Víš, co znamená Homo sapiens v českém překladu?“

Kluci se začali pochechtávat. Těm se to směje, když vědí, že se v poledne nappou vepřovým. Mě to pochechtávání doopravdy rozzuřilo.

„Tomu, co jsem dostal, neřikám jídlo,“ vyjedu zlostně.

„Nic si z toho nedělej, Ježku,“ naoko mě chlácholí Náčelník. „Víš, jídlo je stejně lidský zlozvyk.“

Kluci vyprskli, ale Náčelník se tváří vážně. Jaký on je, taky to vážně myslí. Tohle je zase jedna z jeho nesmyslných teorií. Měl bych už mlčet, stejně nic nezměním, jen se bude tábor bavit na můj účet. Mlč už, koni, řekl jsem si. Jenže moje klapačka se sama otevřela a já se slyším, jak říká:

„Myslím, že je zbytečný mučit lidi hladem.“

Div mi nevytryskly slzy. Já už dopředu trpěl tím, jak mně bude zítra kručet v břiše.

„Něco ti tedy přidám, když pořád protestuješ,“ řekl Náčelník a odskočil si do kuchyně. Za minutku byl zpátky a podával mi paličku česneku.

„Tumáš, kamaráde. Je to nejecnější věc, kterou jsem v zásobách našel. Zázračná rostlina, čarodějná hlíza. Univerzální elixír proti hladu, kurdějím, roupům, studeným chodidlům, komárům a špatné náladě.“ Pronesl ten nesmyslný chvalozpěv s vážnou tvář, ale kluci se váleli smíchy.

Vztekle jsem odstrčil jeho dlaň, až palička česneku spadla do trávy.

„Zatáhni bodliny,“ řekl Náčelník. Narážel tím na moji přezdívkou. Já se normálně nejmenuju Ježek, tak mi říkají jen kluci v táboře. Protože nosím vlasy na ježka. A taky proto, že se dost často naježím.

„A je to pravda, mám toho málo,“ tvrdím neústupně. „Budu mít hlad.“

„O hladu nemluv,“ řekl Náčelník. „Nevíš, co je to skutečný hlad. O hladu bys mohl mluvit, kdyby ses narodil u Křováků. Nebo někde v bengálské džungli.“ Pak spustil trochu ostřejším tónem: „Ostatně jestli nechceš jít, nemusíš. Nikdo tě přece nenutí.“

Rychle jsem se vzpamatoval. Vydat se na stezku odvahy, to u nás v táboře považujeme za nejvyšší čest. Přede mnou mohli tuhle drsnou zkoušku dělat teprve tři kluci.

„Proč bych nešel,“ říkám smířlivě, „já si jen myslím, že bych...“

„Už jsem začínal mít dojem, že nemáš zájem,“ řekl Náčelník. A hned pokračoval: „Podmínky znáš. Tvoje cesta povede přes nejvyšší vrcholy až na Bukovec. Umíš dobře fotografovat, podle toho jsem ti vybral zvláštní úkol. Na Poledníku, Ptačích kupách, Jizeře je plno zajímavých skal. Poříd' co nejvíce dokumentárních snímků. Všechny neobvyklé terénní útvary, kolem kterých půjdeš, vyfoť a zakresli do mapy. Po návratu podáš o cestě písemnou zprávu.“

Předal mi mapu a deskáč. Byla to stará bedna, koupili jsme ji kdysi za dvě stovky v Bazaru a už léta nám slouží jako prvotřídní pracovní přístroj. Když

se podíváte na její ošumělou brašnu, nevěřili byste, kolik skvělých snímků jsme s tou neforemnou krabicí pořídili. Kromě toho jsem samozřejmě měl už na krku svoji nepostradatelnou Prakticu FX, německou kameru na kino-film, bez ní neudělám ani krok.

Zatím co ukládám deskáč do torny, Náčelník se opět ujímá slova: „Dávej pozor, ať nezajdeš do Polska. Státní hranice se táhne skoro pořád podle Jize-ry. Kdybys nám chtěl zmizet beze stopy, tak se pokus přejít některé rašelinné jezírko. Ale napřed si postav na břehu ze dvou klacků křížek, abys po sobě zanechal na světě aspoň nějakou památku.“ Náhle trochu zvážněl. „Nemysli si, Ježku, nebude to žádná legrace. Poznáš na vlastní kůži, že je to opravdic-ká zkouška odvahy. A zdatností. Prožiješ sám noc uprostřed pustých lesů. Poputuješ liduprázdnými končinami, kde nemůžeš čekat od nikoho pomoc. Možná že tě zaskočí špatné počasí. Když ve zkoušce obstojíš, dokážeš celé-mu táboru, že jsi celý muž. Dokážeš to taky sám sobě – a to je ze všeho nejcennější.“

Poslouchám Náčelníkův nezvykle dlouhý proslov a беру jeho slova jako řečnické cvičení. Netuším, že je to všechno do posledního písmenka pravda. A že ty Náčelníkovy věty jsou přímo prorocké. Já jsem vážně považoval stezku odvahy za trochu delší vycházku do horských lesů. Kdybych věděl, co všechno uvidím a prožiju v příštích čtyřadvaceti hodinách, asi bych se tak sebevědomě neusmíval. To by ve mně nejspíš byla zatraceně malinkatá dušička. Jako špendlíková hlavička. Jestli ne menší. Ale člověk naštěstí nevidí do budoucnosti. Kdyby se snad stal zázrak nebo něco a já mohl tam na táborovém náměstíčku vidět sám sebe při zítřejších příhodách – já vím, že je to nesmysl, ale kdybych to přece jen mohl vidět, třeba jako z nějakého filmového pásku, řekl bych asi Náčelníkovi, že mi není dobře od žaludku a radši bych zalezl do stanu. Anebo bych možná šel, protože by se mi kluci smáli. Ono všechno vypadá jinak, když se na to jen díváte, než když to zakoušíte na vlastní kůži. Já to znám z televize a z bijáku, tam i při těch nejstrašidelnějších výjevech nemám nikdy zvlášť nahnáno, nanejvýš cítím v zádech jemné šimrání, jako kdyby mi lezli po páteři nahoru a dolů rezaví mravenci. Smrt na plátně se nezdá nijak strašná, v některém filmu se člověk kouká na desítky mrtvých a vůbec to s ním nehne. Kdybych tedy mohl vidět svoje zítřejší příhody napřed, asi bych do hor přece jen šel. Protože když jsem stál v táborovém kruhu a koukal na mě celý oddíl, nevěděl jsem ještě, co je to skutečný strach, ten jsem měl naplno poznat až o několik hodin později. A taky jsem nikdy předtím neviděl skutečnou smrt. Tu jsem měl potkat až nahoře v rašeliništích.

„Jsi připravený?“ zeptal se Náčelník.

Přikývl jsem. A kluci začali zpívat písničku, kterou celý tábor doprovází každého, kdo vyráží na velkou osamělou cestu do hor. Hodil jsem si tornu na záda a vykročil po proudu horského potoka.

Věděl jsem, že se zas všichni dívají na mne a schválně jsem se ani jed-nou neobrátil. Šlapal jsem po travnaté stezce a prastará pionýrská písnička z dob kalifornské zlaté horečky mě doprovázela. Hlasy byly tišší a tišší, až se docela rozplynuly mezi sukovitými smrkami horského lesa. Třetí sloku jsem

Horst Bernhard: Strašidla Jizerských hor I / Gespenster im Isergebirge I, 2003, dřevorez s pigmenty na ručním papíře / Holzschnitt mit Pulverpigmenten auf handgeschöpftem Papier, 120 × 62 cm

si už pískal do kroku sám. Slunce se ponořilo do buků na západě a na obloze po něm zůstalo jen zářivé oranžové jezero. A z toho jezera vyplouvaly konvoje mrňavých obláčků a táhly v pravidelných zástupech nad náš tábor a dál do Krkonoš. Koukal jsem na ně, pískal si Kalifornany a šel jsem vstříc velkému dobrodružství.

MILOŠ ZAPLETAL, nar. 1930 v Prostějově, žije v Liberci, známý skautský autor, redaktor a činovník, už od šedesátých let se žije literaturou. Po prvotině *Světlušky* (1964) následovaly knihy inspirované vedením skautského oddílu (*Sedmička* – 1976, *Ostrov přátelství* – 1983, obě pak v 90. letech vydány znovu). Z další tvorby pro mládež: *Lovec hvězd* (1970), *Stežka odvahy* (1982 a 1995) a *Sovi jeskyně* (1989 a 1997). Samostatnou kapitolu v Zapletalově díle tvoří jeho sbírky her a různé příručky: *Hry v přírodě* (1958 a 1965), *Drobné hry, závody a soutěže při výcviku mladých turistů* (1960), *Cvičení v přírodě* (1960 – společně s B. Kosem), *Pokladnice her* (1968), *Encyklopedie her* (1973), *Velká encyklopedie her: Hry v přírodě* (1987 a 1995), *Hry v klubovně* (1986 a 1996), *Hry na hřišti a v tělocvičně* (1987 a 1997), *Hry ve městě a na vsi* (1988 a 1998), dále pak *Špalíček her* (1988), *Zlatý fond her* (1990) a *Velká kniha deskových her* (1991) a další, často v opakovaných vydáních. Pro děti, mládež, ale i pro dospělé, zejména skautské vedoucí, napsal nebo sestavil řadu praktických příruček (např. *Tisíc malých dobrodružství*, *Kouzelné brýle*, *Prázdniny pod stanem*, *Knihy hlavolamů* a *Výpravy za dobrodružstvím*, *Jak vést letní tábor*, *Rádce skautské družiny*, *Skautské hry ve městě* a mnohé další). Je také znalcem života a díla J. Foglara (*Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, 2007).

HORST BERNHARD, nar. 1939 v Amstetten v Dolním Rakousku. Studia: 1957–1965 studium chemie ve Vídni, promoce na Atomovém institutu Rakouské vysoké školy ve Vídni, 1981–1986 studium výtvarné výchovy, dějin umění a filozofie na Universitát Passau, obor výtvarná výchova, grafika a malba u prof. Paula Lankese. V 60. letech pracoval jako vědecký výzkumník v institutu jaderné chemie Thechnischen Hochschule in Darmstadt, od 1969 do 1981 byl vedoucím výzkumné laboratoře v průmyslu. V 80. letech asistentem na katedře filozofie u prof. Rainera Beera. Od 80. let pracuje jako samostatný umělec v oboru grafiky, především dřevorezu. Litografické vzdělání získal u prof. Otte (Salzburg) a prof. Billyho (Siegharting). Inspiraci pro práci čerpal z častých cest po Evropě, Americe a Asii. Ovlivnily ho hlavně opakované několikaměsíční pobyty na Nové Guineji u kmene Asmat a také v Nepálu. Od 90. let žije v Liberci se svou ženou Ilonou Chválou. Zaměřuje se zejména na barevný a často velkoformátový dřevorez kombinovaný s kresbou a frotáží. Žije v Liberci a Swarzenbergu v Rakousku.

Miloš Zapletal

Ein überraschendes Angebot

(Leseprobe aus dem Buch Der Pfad des Mutes)

Ich lag auf dem Rücken im weichen Wiesengras, die Hände unter'm Kopf und guckte in den Himmel. Noch vor einem Weilchen war er enziablau, jetzt bezog er sich mit silbrigen Spinnweben. Zuerst erschien ein weißer Faden über dem Mittagsberg, dann begann sich ein zweiter über dem Felsentor zu bilden und ein paar Minuten darauf tauchte ein dritter über dem Welschen Kamm auf. Sie streckten sich nach Nordosten, es sah aus, als ob eine Staffel Düsenjäger über's Isergebirge geflogen wäre. Die hinterlassen am Himmel auch immer solche durchsichtigen Striche, die sich dann langsam auflösen. Diese aber wollten sich nicht auflösen. Ich beobachtete, wie sie weit oben ein unsichtbarer Wind antrieb, sie schwammen ins Riesengebirge und nach Polen.

Plötzlich erfasste mich unsagbare Trauer. Wenn ihr wissen möchtet, warum, könnte ich es euch gar nicht erklären. Rasch erhob ich mich. Immer wenn mich unverhofft so eine Wehmut überfällt, stehe ich lieber auf und mache mich an eine Arbeit. Das Schlimmste ist, liegenzubleiben und daran zu denken, daß mich eine so trübsinnige Stimmung überkommen hat. Zwei- oder dreimal hatte ich ihr hier im Ferienlager nachgegeben, und dann hatte ich gar keine Lust mehr, aufzustehen. Bis der Häuptling, der Leiter unseres Lagers, auftauchte und mir einen schwarzen Punkt für die Faulenzerei, wie er meine Trauer nennt, aufbrumnte. Oder bis von der Küche der Tagesdienst antrabte und wütend über mir herumtrampelte. Mich ergreift dieses Gefühl gewöhnlich dann, wenn man mich zum Bach schickt, um die Töpfe zu scheuern. Jetzt gerade lag vor mir im Sand der große Kessel mit den Resten des Grützebreis. Furchtbar angebrannte Reste. Wahrscheinlich hatte mich dieser Trübsinn deshalb befallen. Nach dem miesen Abendessen noch diese widerliche Arbeit!

Ich hatte Schwein, dass ich gleich aufgestanden war, als mich diese Stimmung überkam! Kaum hatte ich einen Rasenbatzen rausgerissen und ange-

fangen, damit den geschwärzten Boden des Kessels zu scheuern, tauchte über mir auf dem sandigen Ufer der Häuptling auf.

„Na, Igel, wie geht's, wie steht's?“

„Ach,“ winkte ich angewidert ab, „nicht gerade bestens.“

„Dann spute dich,“ sagte der Häuptling, „heute bist du an der Reihe!“

„Mit was?“ Ich blickte begriffsstutzig zu ihm auf.

„Mit dem Pfad des Mutes!“

Mit einem Schlag war meine Trauer vorbei. Und die Knie wurden mir weich. Na ja, um die Wahrheit zu sagen – in Wirklichkeit wurden mir die Knie nicht weich, das sagt man nur so. Aber ich hatte komische Gefühle, ich weiß nicht, wie ich sie beschreiben soll. Ungefähr so wie damals, als ich abends auf die alte Bergfichte hinterm Lager kletterte deren Äste bis zur Erde hingen. Kaum hatte ich mich auf den unteren Ast geschwungen und mich nach Art der Faultiere drangehängt, brach der Ast krachend ab, und ich lag im Gras, und die ganze Erdkugel drehte sich mit mir – ich war mit dem Kopf gegen eine Wurzel geprallt. Jetzt, nach den Worten des Häuptlings, hatte ich ähnliche Gefühle und dennoch ganz andere. Etwa zwanzig Sekunden lang bekam ich keinen Pieps heraus, schluckte nur, und als der Häuptling fragte:

„Also, was ist, willst du gehen?“ raffte ich mich zu den zwei Wörtern auf.

„Na klar!“ Und ich nickte eifrig. Kurzum, ich verhielt mich ziemlich blöd.

„Komm um sieben mit allem Gerät,“ sagte der Häuptling. Damit meinte er, ich solle bis dahin Schlafsack, Zeltbahn, Zahnbürste, Beil, Streichhölzer, Messer, Marschkompaß und überhaupt alles zusammenpacken, weil ich gleich nach Sonnenuntergang auf eine einsame Wanderung durch's Isergebirge aufbrechen und nicht eher zurückkehren würde, bis die Nacht und der ganze kommende Tag vergangen wären.

Bis zum morgigen Abend werde ich also in den Wäldern allein sein. Das ist unsere besondere Lagerprüfung. Der Leiter schickt nur die erfahrensten Jungen auf diese Wanderung, damit sie ihren Mut und ihre Lagertüchtigkeit unter besonders harten Bedingungen beweisen.

Denkt bloß nicht, das sei ein Sonntagsspaziergang. Ihr kriegt vom Häuptling eine Karte, auf der mit einem roten Ringlein die Stellen bezeichnet sind, die zu passieren sind. Dieser Marsch kann einem mächtig zu schaffen machen. Manchmal wandert man Dutzende Kilometer und hat ganz schön was durchzustehen, zum Beispiel, wenn es unaufhörlich gießt. Die ganze Zeit, die man vom Lager weg ist, darf man mit keinem Menschen sprechen. Ja, man darf sich sogar von niemandem sehen lassen.

Das erscheint euch komisch? Uns kam es auch ein bißchen sonderbar vor, als der erste Junge unseres Ferienlagers den Pfad des Mutes beschritt. Der Häuptling hatte uns zur Erklärung gesagt:

„Diese Bedingung hat ihren Sinn. Unter anderem werdet ihr lernen, wie sich das Wild in den Bergen fühlt. Stellt euch vor, die Hirsche, Rehe, Füchse und überhaupt alles scheue Wild muss sich sein Leben lang vor den Menschen verstecken... übrigens wäre es ja gar keine Mutprobe, wenn ihr euch

im Verlaufe der Wanderung mit jedem Holzfäller oder Touristen, dem ihr begegnet, unterhalten würdet. Die Scheu vor Menschen wird euch in abgelegene Winkel führen, wo ihr sonst nie hinkommen würdet. Das wird euch einen weiteren Nutzen bringen: Ihr kostet den Zauber der Waldeinsamkeit aus und werdet nach der Rückkehr unsere Gemeinschaft noch höher schätzen.“

So erklärte uns damals der Lagerleiter die „Spielregeln“. Ich glaube allerdings, dass er diese besondere Bedingung vor allem deshalb hinzugefügt hat, um eine normale einsame Wanderung durch die Berge in ein spannendes Abenteuer zu verwandeln. Stellt euch nur vor, was einen alles auf dem Pfad des Mutes erwartet! Abends, nach Sonnenuntergang, bricht man auf in die endlosen Fichtenwälder, in einem gottverlassenen Tal stellt man für die Nacht einen Unterschlupf aus einer wasserdichten Zeltbahn auf oder man kriecht bloß unter eine Fichte und schläft unter freiem Himmel. Am Morgen bereitet man sich ein Frühstück, danach entfacht man ein Feuer und sendet Rauchzeichen aus, die bedeuten:

„He, ihr Knirpse dort im Lager, die Nacht habe ich gut überstanden. Jetzt bin ich hier – fangt mich!“

Die Wache im Lager wartet bereits auf dieses Signal, schlägt gleich Alarm, und alle Jungen machen sich auf die Jagd, eine großangelegte Treibjagd auf den einsamen Wandersmann. Und der darf sich natürlich nicht schnappen lassen, und nicht nur das – er darf sich, wie ich schon gesagt habe, von keinem sehen lassen.

Als der Häuptling hinter dem Birkendickicht verschwand, machte ich mich erneut über den Kessel her. Leute, ich arbeitete wie ein Wahnsinniger, nur um zur festgesetzten Zeit, um sieben Uhr abends, mit dem Tornister auf dem Rücken am Häuptlingszelt erscheinen zu können. Ich erschien dort auch und meldete:

„Häuptling, ich gehe jetzt auf den Pfad des Mutes.“

Ich bemühte mich, mit ganz gewöhnlicher Stimme zu sprechen, aber es klang wohl recht großspurig. Es ist nicht leicht, sich nichts anmerken zu lassen, wenn einen zwanzig Augenpaare anstarren. Mit einem Male weiß man nicht, ob man die Hände auf den Rücken legen oder sie in die Taschen stecken soll, und wohin man überhaupt gucken soll, weiß man auch nicht. Schaut man die anderen an, die einen betrachten, dann sieht das aus, als ob man angeben möchte, und wenn man ihrem Blick ausweicht, dann sieht es aus, als spiele man den Überbescheidenen, und das ist noch dümmer. Am Ende betrachtet man ganz blöd die eigenen Schuhspitzen, steht da wie ein Pflock und spricht mit völlig unnatürlicher Stimme. Kurzum keine erfreuliche Situation. Und dennoch hat man dabei ein angenehmes Gefühl, denn natürlich ist's einem sympathisch, wenn einen alle angucken. Jetzt habe ich es exakt ausgedrückt: eine angenehm peinliche Situation. Der Häuptling warf mir einen prüfenden Blick zu.

„Hast du alles, Igel?“

„Na klar,“ antwortete ich. „Fotoapparat, Belichtungsmesser, Filme, Wechselobjektive, Schlafsack...“

„Und was zu essen?“

„Auch. Aber man hat mir wenig gegeben.“

„Wenig?“ wunderte er sich.

„Was hat man dir gegeben?“

„Sechs Würfel Zucker, hundert Gramm Haferflocken, ein viertel Kilo Mehl und einen Löffel Salz,“ sagte ich empört.

„Damit kann man es drei Tage aushalten,“ sagte der Häuptling und fuhr sich mit der Hand in den Bart.

Eine Weile blickte ich ihm fragend ins Gesicht, weil ich nicht wusste, ob er sich über mich lustig machte oder es ernst meinte. In den braunen Augen des Häuptlings blitzten lustige Fünkchen, aber Spott war das nicht, nur sein typisches Lächeln. Offenbar meinte er, was er gesagt hatte.

In einigen Dingen verhält sich der Häuptling uns gegenüber wie der reinste Leuteschinder. Aber ansonsten ist er ein fach Klasse, ich würde ihn gegen keinen anderen Lagerleiter eintauschen. Wir haben mit ihm schon eine Menge fabelhafter Sachen erlebt. Über Stock und Stein hat er uns durch die Berge geschleucht. Wir haben von ihm fetzige Lieder gelernt. Kraft hat er wie ein Bär, und wenn sich vier von uns auf einmal auf ihn stürzen, fegt er mit ihnen über die Wiese. Und ihr solltet erst sehen, wie er im Winter auf seinen Langlaufskiern dahinflitzt! Er ist knapp über vierzig und dennoch benimmt er sich uns gegenüber wie ein richtiger Kamerad. Kurz und gut, der Häuptling ist spitze. Alles an ihm ist Klasse, bis auf seine mörderischen Theorien. Die können uns manchmal richtig anwidern.

Eine davon begann er gerade jetzt, als ich mich zum Pfad des Mutes rüstete, zu entwickeln.

„Von wegen drei Tage aushalten!“ begehrte ich auf.

„Nicht mal ’n ordentliches Frühstück kann ich daraus machen.“

Der Häuptling verschränkte die Arme über der Brust und sagte: „Du musst die Vorräte richtig einteilen, damit sie bis zur Rückkehr reichen.“

„Einteilen! Möchte, gern wissen, was ich einteilen soll. Die sechs Würfel Zucker in zwölf halbieren?“

Ich war nicht gerade höflich. Ein anderer Lagerleiter hätte mich wegen meines frechen Tones sicher zurechtgewiesen. Unser Häuptling aber verlor die Ruhe nicht. In seinen Mundwinkeln zuckte sogar ein freundliches Lächeln. Er kennt jeden von uns in- und auswendig wie ein altes Lesebuch. Er weiß, wann ich Wut habe, und dass man in der Wut Dinge sagt, die man sonst nicht sagen würde.

„Früh kochst du dir einen Kräutertee, dazu machst du dir einen Porridge,“ empfahl er mir.

„Zum Mittag bäckst du dir Fladen. Und Abendessen kriegst du im Lager. Du wirst doch nicht in einem fort kauen wollen. Du bist doch kein Widerkäufer!. Wir gehören zoologisch zur Gattung des homo sapiens. Weißt du, was das homo sapiens** übersetzt bedeutet?“

* In Schottland beliebter Haferbrei

** Homo sapiens: lateinisch – der vernunftbegabte Mensch

Die Jungen begannen zu lachen. Die haben leicht lachen, wo sie doch wissen, daß sie sich zu Mittag mit Schweinebraten vollstopfen. Mich regte das Gelache richtig auf.

„Was ich gekriegt habe, ist kein Essen,“ stieß ich erbost hervor.

„Mach dir nichts draus, Igel.“ Der Häuptling tat, als wolle er mich beschwichtigen.

„Du weißt doch, essen ist sowieso eine üble Angewohnheit der Menschen.“

Die Jungen hielten sich den Bauch vor Lachen. Schweig schon, du Ross, sagte ich mir, aber mein Mundwerk ging von selber auf, und ich hörte mich sagen:

„Ich glaube, es ist überflüssig, Menschen mit Hunger zu quälen.“

„Etwas gebe ich dir noch dazu, weil du dauernd moserst,“ sagte der Häuptling und zischte ab in die Küche. Nach einer Minute war er wieder da und reichte mir eine Knoblauchzwiebel.

„Da hast du! Das ist das Wertvollste, was ich in den Vorräten finden konnte. Ein wundertätiges Gewächs, eine zauberkräftige Knolle. Ein Universalelixier gegen Hunger, Skorbut, Würmer, kalte Füße, Mücken und schlechte Laune.“ Diesen blödsinnigen Lobgesang trug er mit ernster Miene vor, und die lieben Kameraden barsten fast vor Lachen.

Wütend stieß ich seine Hand weg, so dass der Knoblauch ins Gras fiel.

„Zieh die Stacheln ein,“ sagte der Häuptling.

Damit spielte er auf meinen Spitznamen an. Ich heiße normalerweise nicht Igel, so nennen mich nur die Jungs im Lager. Weil ich die Haare ganz kurzgeschnitten trage, eine Igelfrisur. Und auch deshalb, weil ich oft zornig werde und dann die Stacheln rausstrecke.

„Aber es ist doch wahr, ich hab’ zu wenig mit,“ behauptete ich. „Ich werde Hunger kriegen.“

„Sprich nicht von Hunger,“ sagte der Häuptling. „Du weißt nicht, was wirklicher Hunger ist. Von Hunger könntest du sprechen, wenn du unter den Buschmännern geboren wärst. Oder irgendwo im bengalischen Dschungel.“ Dann fuhr er in einem etwas schärferen Ton fort:

„Übrigens – wenn du nicht gehen willst, mußt du es nicht. Niemand zwingt dich dazu.“

Das brachte mich natürlich sofort zur Besinnung. Den Pfad des Mutes zu betreten, das halten wir im Lager für die höchste Ehre. Vor mir durften sich dieser harten Prüfung erst drei Jungen unterziehen.

„Warum sollte ich nicht gehen,“ lenkte ich ein. „Ich hatte nur gedacht, ich könnte...“

„Ich habe langsam den Eindruck, daß du kein Interesse hast,“ sagte der Häuptling. Doch er fuhr sogleich fort: „Die Bedingungen kennst du. Dein Weg führt über die höchsten Gipfel, bis zum Buchberg. Du kannst gut fotografieren, deshalb habe ich für dich eine besondere Aufgabe ausgedacht: Auf dem Mittagsberg, den Vogelkoppen und dem Siechhübel sind viele interessante Felsgebilde. Mach also möglichst viele dokumentarische Aufnahmen. Alle ungewöhnlichen Geländeformen, an denen du vorbeikommt, solltest du fotografieren und in die Karte einzeichnen.“

Nach der Rückkehr erstattest du über die Wanderung einen schriftlichen Bericht.“

Er übergab mir eine Karte und den Fotoapparat. Das war eine alte Kiste. Wir hatten sie einst für zweihundert Kronen auf dem Basar gekauft, jahrelang diente sie uns schon als erstklassiges Arbeitsgerät. Guckt man sich die abgeschabte Tasche an, kann man nicht glauben, wieviel glänzende Aufnahmen wir mit diesem unförmigen Kasten schon gemacht haben. Außerdem hatte ich selbstverständlich meine Praktica um den Hals hängen, eine deutsche Kleinbildkamera, ohne die mache ich keinen Schritt.

Während ich den Plattenapparat in den Tornister packte, ergriff der Häuptling wieder das Wort:

„Paß auf, daß du dich nicht nach Polen verirrst. Die Staatsgrenze verläuft immer längs der Iser. Wenn du uns für immer aus den Augen entschwinden willst, dann versuch', durch ein Hochmoor zu gehen. Aber vorher stell am Rande ein Holzkreuz aus zwei Knüppeln auf, damit du der Welt wenigstens ein Andenken hinterlässt.“ Mit einem Male wurde er ernst:

„Ein Kinderspiel wird das nicht, Igel! Bilde dir das ja nicht ein. Du wirst am eigenen Leibe erfahren, was eine wirkliche Mutprobe ist. Und eine Prüfung der Tüchtigkeit. Wirst eine Nacht allein inmitten dichter Wälder verbringen. Wirst durch menschenleere Gegenden wandern, wo du von niemandem Hilfe erwarten kannst. Es ist möglich, daß dich ein Unwetter überrascht. Wenn du die Prüfung bestehst, beweist du dem Lager, daß du ein ganzer Kerl bist. Das wirst du auch dir selber beweisen – und das ist das Wertvollste von allem.“

Ich hörte mir die ungewöhnlich lange Rede des Häuptlings an, als sei sie eine Redeübung. Ich ahnte nicht, dass sich alles bis auf's I-Tüpfelchen erfüllen würde, dass die Sätze des Häuptlings geradezu prophetisch waren. Ich hielt den Pfad des Mutes noch immer für einen etwas längeren Ausflug in die Bergwälder. Hätte ich gewusst, was ich in den nächsten vierundzwanzig Stunden sehen und erleben würde, dann hätte ich wohl nicht so selbstgefällig gelächelt. Da wäre mir vielleicht schon jetzt das Herz in die Hosen gerutscht. Doch als ich auf dem Lagerplatz stand und die ganze Abteilung mich anschaute, wusste ich noch nicht, was wirkliche Angst ist, die sollte ich erst einige Stunden später kennenlernen. Und ich hatte auch noch nie vorher einen wirklichen Toten gesehen. Dem sollte ich erst oben im Moor begegnen.

„Bist du bereit?“ fragte der Häuptling.

Ich nickte. Und die Jungs stimmten das Lied an, mit dem das Lager jeden verabschiedet, der auf die große einsame Wanderung in die Berge aufbricht. Ich nahm den Tornister auf und schritt aus, am Bergbach entlang. Ich wusste, daß mir alle nachblickten und drehte mich absichtlich kein einziges Mal mehr um. Ich marschierte über den grasbewachsenen Pfad, und das uralte Lied aus den Zeiten des kalifornischen Goldfiebers begleitete mich. Die Stimmen meiner Kameraden wurden leiser und leiser, bis sie zwischen den knorrigen Stämmen der Fichten verhallten. Die dritte Strophe summte ich

Horst Bernhard: Strašidla Jizerských hor II / Gespenster im Isergebirge II, 2003, dřevorez s pigmenty na ručním papíře / Holzschnitt mit Pulverpigmenten auf handgeschöpftem Papier, 120 × 62 cm

bereits allein vor mich hin. Die Sonne tauchte in die Buchen im Westen, am Himmel blieb von ihr nur ein orangefarben leuchtender See. Und aus diesem See schwammen Kolonnen winziger Wölkchen hervor und zogen in regelmäßigen Scharen über unser Lager und weiter ins Riesengebirge. Ich sah ihnen nach, summte das alte Trapperlied und ging dem großen Abenteuer entgegen.

MILOŠ ZAPLETAL, geb. 1930 in Prostějov, lebt in Liberec, bekannter Pfadfinderautor, Redakteur und Funktionär, der sich schon seit den sechziger Jahren mit Literatur befasst. Seinem Erstlingswerk *Světlušky* (*Die Glühwürmchen* – 1964) folgten Bücher, die von seiner Tätigkeit als Leiter einer Pfadfinderabteilung inspiriert waren *Sedmička* (*Die Sieben* – 1976), *Ostrov přátelství* (*Die Insel der Freundschaft* – 1983), beide wurden in den neunziger Jahren wiederum herausgegeben. Seine weiteren Werke für die Jugend: *Lovec hvězd* (*Der Sternenjäger* – 1970), *Stezka odvahy* (*Der Pfad des Mutes* – 1982 und 1995) und *Sovi jeskyně* (*Die Eulenhöhle* – 1989 und 1997). Ein selbständiges Kapitel in seinem Werke stellen die Sammlungen von Spielen und die Anleitungen dazu dar: *Hry v přírodě* (*Spiele im Freien* – 1958 und 1965), *Drobné hry, závody a soutěže při výcviku mladých turistů* (*Kleine Spiele – Wettbewerbe bei der Ausbildung junger Touristen* – 1960), *Cvičení v přírodě* (*Übungen im Freien* – 1960 – gemeinsam mit B. Kos), *Pokladnice her* (*Schatzkammer der Spiele* – 1968), *Encyklopedie her* (*Enzyklopädie der Spiele* – 1973), *Velká encyklopedie her* (*Die große Enzyklopädie der Spiele: Spiele im Freien* 1987 und 1995, *Spiele im Klubraum* 1986 und 1996, *Spiele am Sportplatz und in der Turnhalle* 1987 und 1997, *Spiele in der Stadt und im Dorf* 1988 und 1998), weiter dann *Špalíček her* (*Ein Spielblock* – 1988), *Zlatý fond her* (*Der goldene Spielschatz* – 1990) und *Velká kniha deskových her* (*Das große Buch der Tischplatten Spiele* – 1991) und weitere. Oft in wiederholten Ausgaben. Für Kinder, Jugend aber auch für Erwachsene, vor allem für Pfadfinderführer, schrieb oder stellte er eine Reihe von praktischen Anleitungen auf (z.B. *Tisíc malých dobrodružství*, *Kouzelné brýle*, *Prázdniny pod stanem*, *Knihy hlavolamů* und *Výpravy za dobrodružstvím*, *Jak vést letní tábor*, *Rádce skautské družiny*, *Skautské hry ve městě* – *Tausend kleine Abenteuer*, *Die Zauberbrille*, *Ferien unter dem Zelt*, *Das Buch zum Kopfzerbrechen* und *Expeditionen ins Abenteuer*, *Wie man ein Ferienlager leitet*, *Berater für Pfadfindergefolschaften*, *Pfadfinderspiele in der Stadt* und viele andere). Er ist auch ein guter Kenner des Lebens und des Werkes von J. Foglar (*Záhady a tajemství Jaroslava Foglara – Rätsel und Geheimnisse des Jaroslav Foglar* – 2007).

HORST BERNHARD, geb. 1939 in Amstetten in Nieder-Österreich. Studien: 1957–1967 Studium der Chemie in Wien, Promotion am Atominstitut der Österreichischen Hochschule in Wien, 1981–1986 Studium der bildenden Kunsterziehung, der Kunstgeschichte und Philosophie an der Universität Passau, Fach Kunsterziehung, Grafik und Malerei bei Prof. Paul Lankes. In den sechziger Jahren arbeitete er als wissenschaftlicher Forscher am Institut der nuklearen Chemie der Technischen Hochschule in Darmstadt, seit 1969 bis 1981 war er Leiter des Forschungslabors der Industrie und in den achtziger Jahren Assistent an dem Lehrstuhl der Philosophie bei Prof. Rainer Beer. Seit den achtziger Jahren arbeitet er als selbständiger Künstler im Fach Grafik, vor allem im Holzschnitt. Lithografische Bildung errang er bei Prof. Otte (Salzburg) und bei Prof. Billy (Siegharting). Inspiration für seine Arbeit gewann er auf seinen öfteren Reisen durch Europa, Amerika und Asien. Beeinflusst haben ihn hauptsächlich seine mehrmonatlichen Aufenthalte auf Neu Guinea beim Stamme der Asmaten und auch in Nepal. Seit den neunziger Jahren lebt er in Liberec mit seiner Frau Ilona Chválová. Er konzentriert sich vor allem auf farbigen und oft großformatigen Holzschnitt, kombiniert mit Zeichnung und Frottierung. Er lebt in Liberec und in Schwarzenberg in Österreich.

Jiří Nepasický: Ararat, 2010, kvaš / Guasch, 150 × 160 mm. Oblastní galerie v Liberci / Regionalgalerie in Liberec

JIŘÍ NEPASICKÝ, nar. 25. 9. 1934 ve Velkých Hamrech. Studia: 1949–1952 Střední průmyslová škola sklářská v Železném Brodě, 1961–1967 Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, sochařská příprava, Ateliér uměleckého zpracování kovů J. Nušla a Ateliér malby na sklo S. Libenského. Už od začátku 70. let byl výtvarníkem „na volné noze“. V letech 1996–2003 se věnoval též pedagogické činnosti. Jeho tvorba se v průběhu doby výrazně měnila. V 70. letech se jako milovník letadel a techniky věnoval této tématice v intencích geometrické abstrakce. Poté přešel k tématu lidské existence a vytvářel postavy jako stroje. Kolem roku 2000 se věnoval figuraci v poloze grotesky. Nyní jsou jeho tématem oblaka, měnící se meteorologické situace a krajiny, konkrétně Jizerské hory, které zpracovává abstrahující formou. Současná tvorba má až meditativní polohu. Žije v Liberci.

JIŘÍ NEPASICKÝ, geb. am 25. 9. 1934 in Velké Hamry. Studien: 1949–1952 Gewerbemittelschule für Glasverarbeitung in Železný Brod, 1961–1967 Hochschule für das Kunstgewerbe in Prag, Bildhauervorbereitung, Atelier für künstlerische Verarbeitung von Metallen bei J. Nušl und Atelier der Malerei auf Glas bei S. Libenský. Schon seit den siebziger Jahren ist er bildender Künstler auf freiem Fuß. In den Jahren 1996–2003 war er auch als Pädagog tätig. Sein Werk hat sich im Laufe der Zeit bedeutsam verändert. In den siebziger Jahren widmete er sich als Liebhaber der Fliegerei und der Technik dieser Thematik in den Intentionen der geometrischen Abstraktion zu. Dann ging er zum Thema der menschlichen Existenz über und schuf Gestalten als Maschinen. Um das Jahr 2000 widmete er sich der Figuration in grotesker Lage. Jetzt sind seine Themen Wolken, wechselnde meteorologische Situationen und Landschaften, konkret das Isergebirge, verarbeitet in abstrakter Form. Seine jetzigen Arbeiten haben auch eine meditative Lage. Er lebt in Liberec.

Ediční poznámka / Editionsanmerkung

Pokud není uvedeno jinak, jde o publikované ukázky v této knize, které ze svých děl dali k dispozici samotní autoři. Další ukázky byly převzaty z následujících vydání: Pavel Brycz, *Mé ztracené město*, nakl. Listery, Praha 2008; Jiří Janáček, *O německém divadle v Reichenbergu*, vydal Roman Karpaš RK, Liberec 2010; Štěpán Kučera, *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy*, Host, Brno 2006; Miroslav Nevrlý, *Knihy o Jizerských horách*, Severočeské nakladatelství, Ústí n. L. 1976 (do r. 2007 čtyři vydání); Bohumil Nuska, *Malé příběhy*, vydalo Fra, Praha 2009; Vlastimil Vondruška, *Krev na lopuchu*, Brno 2008; Miloš Zapletal, *Stezka odvahy*, Severočeské nakladatelství, Ústí n. L. 1982 (*Der Pfad des Mutes*, Deutscher Spurbuchverlag, 1985). Z nakladatelství Bor, Liberec, byly převzaty: Milan Exner, *Lakuna aneb Hamlet na kolonádě*, 2007; Otto Hejnic, *O času a ohni*, 2007, Luboš Příhoda, *Promluvy do zdi*, 2004; Ludvík Středa, *Srážy*, 2007. Řada ukázek byla převzata z různých ročníků almanachu *Kalmanach*, případně dalších publikací vydávaných Kruhem autorů Liberecka.

Obsah/Inhalt

Úvodem ... 4

Vorwort ... 5

Pavel Brycz

Mé ztracené město ... 6

Meine verlorene Stadt / CH ... 12

Milan Exner

Rybník Elsinor ... 20

Der Teich Elsinor / CH ... 24

Hana Fousková

Poezie ... 29

Poesie / JK ... 30

Otto Hejnic

Povídky ... 32

Erzählungen / CH ... 35

Milan Hrabal

Cestou bolesti a víry ... 39

Auf dem Weg des Schmerzes
und Glaubens / RD/NM ... 44

Jiří Janáček

Česká opera na scéně Stadttheater

Reichenberg ... 50

Die tschechische Oper auf der Bühne des
Stadttheaters in Reichenberg / ES ... 53

Eva Koudelková

Nejstarší zápisy pověstí německých

obyvatel z Liberecka ... 57

Die ältesten Aufzeichnungen von Sagen
der deutschen Bevölkerung in der Region
Reichenberg / ES... 60

Josef Král

Piknik u nebeské brány ... 64

Picknick am Himmelstor / GH ... 69

Stanislav Kubín

Poezie ... 75

Poesie / JK ... 77

Štěpán Kučera

Tajemství smrti Tychona Brahe,

císařského astronoma ... 79

Das Geheimnis um den Tod des kaiserlichen
Astronomen Tycho de Brahe / GH ... 84

Miloslav Nevrlý

Kniha o Jizerských horách ... 89

Das Buch vom Isergebirge / GH ... 91

Bohumil Nuska

Z malých příběhů ... 93

Aus kleinen Begebenheiten / GH ... 96

Luboš Příhoda

Poezie ... 100

Poesie / JK ... 102

Marek Řeháček

Sudetské povídky ... 104

Sudetische Erzählungen / ES ... 108

Marek Sekyra

Poezie ... 114

Poesie / JK ... 115

Ludvík Středa

Poezie ... 116

Poesie / JK ... 118

Jan Šebelka

Na Mikuláše ... 120

Am Nikolaustag / CH ... 123

Vlastimil Vondruška

O vášnivé tkadleně ... 126

Von der leidenschaftlichen
Weberin / ES ... 129

Miloš Zapletal

Překvapivá nabídka ... 133

Ein überraschendes Angebot / GJ ... 136

Ediční poznámka / Editionsanmerkung ... 142

Zkratky překladatelů / Abkürzungen der Übersetzer

RD/NM Róža Domašcyna / Nikola Mizerová

CH Carmen Hanko

GH Gudrun Heissig

GJ Gustav Just

JK Jan Kühmeier

ES Erwin Scholz

Projekt je spolufinancován z ERDF
(Evropského fondu regionálního rozvoje – Fond mikroprojektů Cíl 3 OPPS 2007–2013)
prostřednictvím Euroregionu Nisa.

Das Projekt wird aus dem EFRE
(Europäischen Fonds für regionale Entwicklung – Kleinprojektfonds des Ziel 3 OPPS 2007–2013 – Programms)
durch die Euroregion Neisse kofinanziert

EUROREGION NISA
Tř. 1. máje 858/26, 460 01 Liberec III, Česká republika
www.em.cz, www.neisse-nisa-nysa.org

Europäische Union. Europäischer Fonds für
regionale Entwicklung: Investition in Ihre
Zukunft / Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj: Investice do vaší budoucnosti

Ziel 3 | Cíl 3
Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
2007-2013. www.ziel3-cil3.eu

Překračujeme hranice

Za spolupráci na česko-německé čítance děkuje Kruh autorů Liberecka:
Syndikátu novinářů ČR,
Česko-německému fondu budoucnosti,
Ing. Pavlu Jelínkovi,
Statutárnímu městu Liberec,
Libereckému kraji
Oblastní galerii v Liberci

Naše krajina slov

Česko-německá čítanka

Unsere Wortlandschaft

Deutsch-tschechisches Lesebuch der Schriftsteller aus Liberec und dessen Umfeld

Vydal / Herausgegeben von: Kruh autorů Liberecka, Kubelikova 25, 460 07 Liberec 7

Editoři / Editoren: Luboš Příhoda, Jan Šebelka

Redakce / Redaction: Luboš Příhoda, Jan Šebelka

Korektury / Korrekturen: Herta Novotná, Marek Sekyra

Překladaatelé / Übersetzer: Róza Domašcyna, Carmen Hanko, Gudrun Heissig, Gustav Just, Jan Kühmeier, Nikola Mizerová, Erwin Scholz

Medailony autorů / Medaillons der Autoren: Markéta Kroupová, Vladimír Piša

Výběr reprodukcí / Auswahl der Reproduktionen: Markéta Kroupová, Roman Karpaš

Reprodukce / **Reproduction**: archiv autorů, Oblastní galerie v Liberci / **Archiv Autoren, Regionalgalerie in Liberec**

Grafická úprava / Graphische Gestaltung: Roman Karpaš RK

Tisk / Druck: Europrint, a. s., Praha

ISBN 978-80-904798-2-1